

Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области

**Сборник заданий направленных на развитие функциональной грамотности учащихся 7-9 классов
в рамках реализации областного проекта «Таным»**

Часть 1

**қазақ тілі
русский язык**

Караганда
2017 г.

Автор идеи

Аймагамбетов А.К., руководитель управления образования Карагандинской области

Проблема невысокого уровня функциональной грамотности школьников области по результатам проведенных исследований в 2014-2015 учебном году в рамках проекта «Таным», вызвала необходимость создания данного пособия в помощь учителю.

Данный сборник, содержит в себе задания, направленные на развитие функциональной грамотности учащихся. В сборник включены задания по математике, естественнонаучным предметам и грамотности чтения.

Рекомендовано методическим советом УМЦ РО
Протокол №___ от « » _____ 2016 г.

Введение

В рамках реализации п.2 главы 7 Национального плана по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы, принятого Постановлением Правительства РК от 25 июня 2012 года № 832, Управлением образования Карагандинской области и УМЦ РО разработан и внедряется трехлетний Проект по исследованию функциональных навыков учащихся 4-8 классов в области читательской, естественнонаучной, математической грамотности «ТАНЫМ».

Первый этап исследования был проведен в октябре-апреле 2014-2015 г.г. В нем приняли участие 436 учащихся 5,7 классов города Шахтинска. Учителя Шахтинского региона ознакомились с результатами срезов по функциональной грамотности, детально были проанализированы задания, даны рекомендации учителям.

Второй этап направлен на формирование необходимых знаний в области моделирования методической и учебной работы с позиции развития профессиональной готовности педагогов к работе на основе функциональной грамотности. В Послании Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана от 27 января 2012 года отмечено: «Образование должно давать не только знания, но и умения их использовать в процессе социальной адаптации».

Функциональная грамотность – использование знаний, умений и навыков, приобретенных в школе, для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, а также в межличностном общении и социальных отношениях.

Естественнонаучная грамотность одна из составляющих функциональной грамотности. Это способность использовать полученные знания в области естествознания для понимания окружающего мира и принятия решений в ситуациях, с которыми человек может столкнуться в жизни.

Предложенные задания для учащихся обеспечивают развитие таких компетентностей у учащихся как информационная, коммуникативная, бытовая, познавательная.

Задания ориентированы на активизацию учебной работы школьников, формированию у них организованности, способности самостоятельно учиться, находить и использовать нужную информацию, работать в коллективе, находить решения в нестандартных ситуациях.

Каждое задание сопровождается текстовой информацией, которая может быть краткой или избыточной.

В текстах содержатся научные проблемы, противоречия и разногласия, которые надо разрешить. Используются тексты с описанием жизненных ситуаций.

Текст состоит из фрагментов разных источников. В каждом фрагменте имеется часть информации, необходимая для поиска ответа на поставленные вопросы к тексту, чтобы в конечном итоге получить избыточность информации.

Подобранные тексты относятся к разным жанрам: художественные, авторские, публицистические, научно-популярные, энциклопедические и другие. Также при составлении заданий используются тексты разных типов: словесный текст, схема, таблица, график, диаграмма, чертеж, карта. Вопрос к тексту сформулирован так, чтобы учащийся часть ответа мог найти в материале самого текста, а часть – смоделировать самостоятельно.

При конструировании заданий использована таблица – «Конструктор задач», предложенная Ильюшиным Л.С. на основании таксономии целей Б. Блума.

Блум выделяет шесть категорий учебных целей: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка. Каждая категория раскрывается им через систему действий ученика. Так, например, знание предполагает запоминание и воспроизведение изученного материала. Речь может идти о различных видах содержания – от конкретных фактов до целостных теорий. Общая черта данной категории – припоминание соответствующих сведений. Действия ученика, адекватные данной категории: знание употребляемых терминов, конкретных фактов, методы и процедуры, основные правила и принципы и др. Опора на эту таксономию позволяет формулировать компетентностно-ориентированные задания, поскольку она предусматривает результаты обучения, адекватные основным идеям компетентностного подхода, в частности в ней проектируется (планируется) усвоение учащимися таких действий – оценивания, синтез и др.

Бүгінгі таңда отандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, оқушыларды шынайы өмірге бейімдеу міндеті тұр. Осыған байланысты оқушылардың білім жетістіктерінің деңгейін анықтау үшін Қазақстан PISA халықаралық зерттеуіне қатысады. PISA (Programm for International Student Assessment) – халықаралық зерттеуі барлық білім беру ұйымдарындағы 15 жастағы оқушылардың математика, жаратылыстану және тіл мен әдебиет білім салалары пәндерінен игерген білім жетістіктерін анықтауды, оқу барысында меңгерген білімдері мен біліктерін өмірлік жағдайларда қолдана білу дағдыларын бағалауды көздейді. PISA халықаралық зерттеуінің негізгі міндеті – білім беру саласындағы әлемдік басымдықтарды сипаттайтын зерттеу құралдарының негізінде объективті өлшеулер арқылы алынған айқын нәтижелерді талдау болып табылады.

PISA халықаралық зерттеулері оқушылардың білім жетістіктерін бағалауды «математикалық сауаттылық», «жаратылыстану-ғылыми сауаттылығы» және «оқу сауаттылығы» бойынша жүргізеді. Соның ішінде біз бүгін оқу сауаттылығын жетілдіруге арналған мәтін түрлеріне, тапсырмаларға қойылатын талаптарға тоқталмақпыз. Жалпы, оқу сауаттылығы дегеніміз – оқушының жазба мәтіндерді түсіну, өз мақсатына жету үшін оның мазмұнын қолдану, қоғам өміріне белсенді қатысу үшін білімі мен мүмкіншіліктерін дамыта білу қабілеті.

2009 жылғы PISA халықаралық зерттеуі нәтижесі бойынша Қазақстан 65 қатысушы елдер арасында оқу сауаттылығынан 59 орында болса, 2012 жылы 63 орынға төмендеген. Бұл оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу қабілеттерінің төмендігін, оқу біліктілігі мен дағдыларының жеткіліксіз деңгейде қалыптасқандығын білдіреді. 2015 жылы болған зерттеуде 50-55 орында болуды көздеген, оның нәтижесін уақыт көрсетпек. Ал білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының нысаналы көрсеткішінде Қазақстан 2018 жылы 40-45 орында болуды мақсат етіп отыр, әрі бұл жылы PISA тапсырмаларының 60%-ы оқу сауаттылығына арналмақшы.

Мақсатқа жеткісі келген адам оны жақсы білуі керек демекші, алдымен оқу сауаттылығын жетілдіру үшін берілетін мәтіндердің түрлері мен тапсырмалардың сипатын өзіміз дұрыс білгеніміз абзал. PISA оқу сауаттылығы қызметінің маңызды құрамы болып оның жағдаяты мен мәтіні саналады. Жағдаят мәтіннің қандай мақсатты көздеуіне байланысты төмендегідей болып бөлінеді. Атап айтқанда:

1. Жеке жағдаят – жеке қызығушылықты қанағаттандыруға берілген мәтіндер;
2. Білімділік – оқу және оқыту, үйрену және үйрету үшін берілген мәтіндер;
3. Қоғамдық жағдаят – қоғам мәселелеріне оқырман назарын аудару мақсатында берілген мәтіндер;

4. Кәсіби бағдар – 15 жасар оқушыларды кәсіби өмірге дайындауға бағытталған мәтіндер.

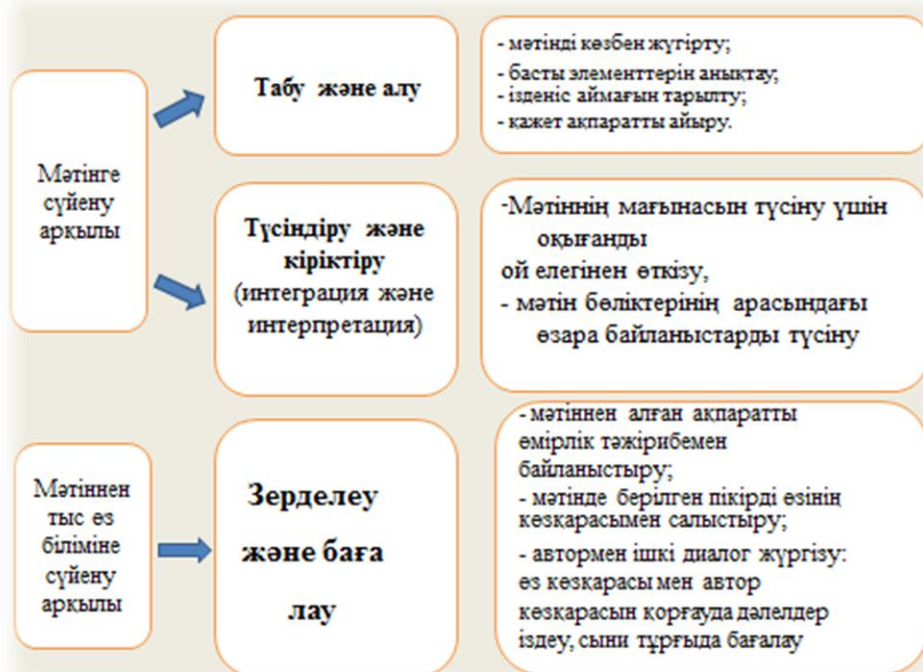
Мәтін - мағынасы да, форматы да әр түрлі болып келетін оқуға арналған материалдар. Олар:

Мәтін түрлері	Тұтас мәтіндер	Тұтас емес мәтіндер	Аралас мәтіндер	Құрама мәтіндер
сипаттамасы	құрылымы мәтіннің ірі бірліктерін құрайтын көркем мәтіндер негізінде алынған	кесте, графиктер, диаграмма сияқты мәтіннің ақпараттық бірліктерінен тұрады	бірін-бірі толықтырып тұратын сөз және сөзсіз көрсетілген элементтер арқылы берілген мәтін	форматы бойынша әртүрлі, бірақ мағынасы бойынша бір-бірімен байланысқан бірнеше мәтін;

мысалы	әдеби шығармалар, мысалы, новеллалар, биографиялар, қысқа оқиғалар, хаттар, газет бетіндегі белгілі оқиғалар туралы есептер – тест тапсырмасының 39% құрайды	жарнамалар, билеттер, жұмыс кестелері, мұқабалар, сабақ кестесі, ақпараттық қағаздар, толтыруға арналған түрлі формалар және т.б. – тест тапсырмасының 30% құрайды	ақпараттық парақтар: журнал бетіндегі мақалалар, түрлі есептер, буклеттер, веб-парақтар, слайд-презентациялар, т.с.с.) – тест тапсырмасының 23% құрайды	туристік компаниялардың веб-сайттар жиынтығы – тест тапсырмасының 8% құрайды
---------------	--	--	---	--

Оқу сауаттылығын бағалауға үшін оқушыларға мәтіндегі ақпараттарды салыстыру, автордың ойын табу және жауап беру барысында жеке түсінігіне сүйене отырып, өз көзқарасын дәлелдеуге арналған тапсырмалар беріледі.

PISA тест тапсырмаларының құрылымы үш аспектін шешуге бағытталған. Бұл:

Оқырмандық шеберлік деңгейіне қарай PISA тест тапсырмалары ең қарапайым тапсырмадан тым күрделі тапсырмаларға ауысып отырады. Бірінші тапсырманы, яғни қарапайым деңгейдегі «табу және алу» тапсырмасын орындау барысында оқушы, ең алдымен, мәтін ақпаратының жеке үзінділеріне көңіл бөледі. Екінші орташа деңгейдің «түсіндіру және кіріктіру» тапсырмасын орындау барысында оқырман осы үзінділерді жүйелейді. Күрделі зерделеу және бағалау деңгейі тапсырмасында оқушы мәтіндегі ақпаратты мәтіннен тыс ақпаратпен арақатынасын белгілеу арқылы мәнін түсіну шеберлігін көрсетуге тиіс.

Оқушының функционалдық сауаттылық дағдысын дұрыс қалыптастырсақ, оқушы мәтіннен ақпарат алуда жазу мен оқу дағдысын жеңіл қолданады, оны түсінеді, өзгертеді. Бұндай оқушы түрлі оқу әдістерімен таныс болады (танымдық, түртіп алу, түйіндеу). Мәтінді оқып, түсіну барысында бір әдістен екінші әдіске тез және оңай көше алады. Сонымен қоса, әрбір тест тапсырмасы оқушылар өмірінде кездесетін шынайы оқырмандық мәселе жағдайын құрайды. Тестте дайын жауапты таңдау тапсырмасы, сонымен қатар, оқушы өзі қысқа және толық жауап беретін де тапсырмалар бар. Тапсырмалар өмірдегі бір немесе бірнеше жағдайға қатысты әртүрлі қиындықтағы бірнеше сұрақтардан тұрады.

PISA зерттеулерінің әдісімен тест тапсырмаларын құруда төмендегі жайттарды ескеру қажет:

1. Тапсырмаларды 6 деңгейлі Блум таксономиясы негізінде құру;
2. Стандарт талаптарына сай тапсырмаларды орындаумен қатар, оқушы өмірде қолдана алатын тапсырмалар құрастыруға көңіл бөлу;

3. Оқушының логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан ойын жеткізуді жүзеге асыру үшін білім беруде сабақтың құрылымын өзгерту, яғни оқытудың белсенді стратегияларын қолдану;
4. Оқушыға тапсырма берген кезде оның алгоритмдерін алдын-ала ескерту;
5. Мәтіндегі деректердің шынайылығы.

Блум Бенджамин (ағыл. Benjamin Bloom) – америкалық психолог, оқыту әдістерін зерделеген, «Блум таксономиясы» атауын алған жүйені құрушы. Функционалдық сауаттылық тапсырмаларын дайындау барысында Блум таксономиясына жүгінеміз. Блум таксономиясының әр деңгейіндегі оқушының әрекеті мен тапсырманың түріне тоқталайық.

I. Білу деңгейі – таным мен ойлаудың төмен деңгейі.

Бұл категория мәліметтерді қайталау немесе тану арқылы есте қалай сақталғанын тексеруге бағытталады, мағлұмат пен деректерді еске түсіреді.

Оқушы:

Қолданылған терминдерді (есте сақтайды және қайталайды), нақты фактілерді, жұмыстың орындалу ретін, негізгі ұғымдарды, ережелерді, қағидаларды біледі.

Тапсырмалар түрі:

Не? Қашан? Қандай? Қайда? Формуласын жазу, атап көрсету, жабық тест тапсырмалары; қалдырып кеткен белгілерді қою; жатқа айту; анықтамалар мен атауларды қайталау, олардың қолдану тәртібін айту.

II. Түсіну – таным мен ойлаудың орта деңгейі.

Оқушы:

- Фактілерді, ережелерді, қағидаларды түсінеді;
- Сөзбен келтірілген материалды, схемалар, графиктер, диаграммаларды түрлендіреді;
- Берілген ақпарат бойынша болашақта туындалуы ықтимал салдарын сипаттайды.

Тапсырмалар түрі: Қалай? Неліктен? Сөйлемді аяқтаңыз; сөйлемді өзгертіңіз; өзара байланысын түсіндіріңіз; айырмашылығын көрсетіңіз; өз сөзіңізбен айтыңыз; графикті, суретті түсіндіріп беріңіз.

III. Қолдану – таным мен ойлаудың орта деңгейі.

Оқушы:

- Ұғымдар мен қағидаларды жаңа жағдайларда қолданады;
- Заңдар мен теорияларды практикалық тұрғыдан нақты ситуацияларда қолданады;
- Әдіс немесе жұмыс ретін дұрыс қолданатындығын көрсетеді.

Тапсырмалар түрі:

Жасап көр; таблица, график жаса; қолдану мақсатын түсіндір.

IV. Талдау – таным мен ойлаудың жоғарғы деңгейі.

Оқушы:

- Жасырын (көзге көрінбейтін) жәйттерді ашады;
- Ойдың өрбуінен қателер мен олқылықтарды айқындайды,
- Фактілер мен олардың салдарының арасын ажыратады;
- Ұсынылған фактілердің маңыздылығын айқындайды.

Тапсырмалар түрі:

Құрылымы қандай? Салдары неде? Топтастырыңыз; салыстырыңыз; себебін талдаңыз.

V. Жинақтау – таным мен ойлаудың жоғарғы деңгейі.

Оқушы:

- Шығармашылық тұрғыдан кішігірім шығарма (эссе) жазады;
- Тәжірибе жасаудың өзіндік жоспарын ұсынады;
- Қандай да болмасын проблеманы шешу үшін өз білімдерін шығармашылықпен қолданады.

Тапсырмалар түрі:

Өз шешіміңізді табыңыз, алгоритм құрастырыңыз, баламасын табыңыз, бөліктерден құраңыз, жүйелестіріңіз, зерттеңіз.

VI. Бағалау – таным мен ойлаудың жоғарғы деңгейі.

Оқушы:

- Оқу материалы құрылымының логикасын жазбаша түрде бағалайды;

- Ішкі немесе сыртқы критерийлерге сүйеніп, оқу материалының маңыздылығын айқындайды;
  - Жасалған шешімдер мен қорытындылардың берілген фактілерге сәйкестігін анықтайды.
- Осы іс-әрекеттерді орындаған жағдайда оқушының жоғары деңгейде білімін қалыптастыруға жол ашылады.

PISA зерттеулерінің әдісімен тест тапсырмаларын құрастыруда мұғалімнен көп еңбек, терең білім, күш-жігер, жан-жақтылық, ізденімпаздық, жаңа ақпарат көздерін мейлінше тиімді қолдана алатын қажыр-қайрат талап етіледі.

*«Теміртау қ. № 2 ЖББОМ» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Ж.Р.Сағиева*

ЖАЗҒЫ КИІМ СҰЛУ ДА, ЖЫЛУ ДА БОЛСЫН

Жас баланы жаз мезгіліне сай киіндіру орайында тек ауа райына иек арту қате. Бұл ретте итжейденің матасы мен үлгісін, жалпы киімнің түрі мен сәби денесіне жайлы тиюін, сондай-ақ бас киімін де ескергеніңіз жөн.

<p>Дүние есігін енді ашқан нәрестені ыстық күндері қалай киіндірген дұрыс? Сәл әріден ойланар болсақ, ыстық күндері балаға кигізетін киімнің басты ерекшелігі - оның дене қызуын қалыпты деңгейде сақтауы, ал терісін тікелей күн сәулесінен қорғау керек екенін есімізден шығармауымыз керек.</p> <p>Егер жазғытұрым үлкендер қалың киінуден қашса, кішкентайларды керісінше, жылырақ киіндірген дұрыс. Мұның себебі, жас баланың денесіндегі жылуды реттеу жүйесі толық қалыптаспағандықтан, олар «құс қанатымен» тоңып қалады, сондай-ақ ыстықтауы да лезде.</p> <p>Бала тым ыстықтап кетсе, оның сіңірлері тартылып, тіпті, есінен айырылып қалуы да мүмкін. Тоңып қалса, суық тиіп, тұмауратуы да ғажап емес. Осындай жайсыз жағдайға тап болмау үшін, сәбидің дене қызуын үнемі қадағалап отыру қажет.</p>	<p>Оны білудің ең оңтайлы әдісі - сәбидің желке тұсын сипап көру. Егер бала ыстықтап жатса, ол мазасызданып, беті қызарып, денесі терлеп, ерні кеберси бастайды. Тоңып жатса да мазасы болмайды. Сәбидің желкесін ұстағанда сұп-суық болса, бұл оның тоңып қалғанының белгісі.</p> <p>Бір ескертетін жайт, әр баланың өзіндік мінезі бар, кей бала тоңғанына, я ыстықтағанына қарамастан үн-түнсіз, тып-тыныш жата беруі де мүмкін. Сондықтан бала жыламаса да, ауық-ауық оның жай-күйін бақылап тұру керек.</p> <p>Серуенге арналған киім</p> <p>Жаз мезгілі ғой, күн күйіп тұр деп далаға шығарда баланы тым жеңіл киіндірмеңіз. Күн райы аяқ астынан өзгеруі мүмкін. Демек, өзіңізбен бірге баланың бірнеше киімін (жылысын да, жұқасын да) ала шыққаныңыз абзал...</p>
--	--

1. Бұл мақалада автор не айтқысы келді?

- A. Жас баланы жаз мезгіліне сай киіндіру орайында тек ауа райына иек арту керек.
- B. Ыстық күндері балаға кигізетін киімнің басты ерекшелігі - оның дене қызуын қалыпты деңгейде сақтауы, ал терісін тікелей күн сәулесінен қорғау керек екенін естен шығармау аса маңызды.
- C. Әр ата-ана ыстық және суық күндерге қарамастан, баланы өз қалауынша киіндіреді.
- D. Балаға арналған жазғы киімдердің сұлу болғаны дұрыс.
- E. Өзіңізбен бірге серуенге баланың бірнеше киімін (жылысын да, жұқасын да) ала шыққан абзал.

1. Мақалада жас баланың денесіндегі жылуды реттеу жүйесін білудің бірнеше белгісі жайлы айтылған. Сол белгілерді жіктеп беріңіз.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

АЗАМАТТЫҢ ДАРЫНЫ

Жаз енді ғана басталды. Азамат үйіне қарама-қарсы бақта жұмыс істеді. Бақтың жанынан досы Дидардың өтіп бара жатқанын көріп басын көтерді. Дидар да тоқтап, қолын көтерді.

«Осы жазда не істемек ойың бар?»-деп сұрады Азамат.

«Мен ойнайтын футбол командасы үлкен турнирге дайындалып жатыр. Менің ойымша, осы жылы біз жеңетін сияқтымыз!»- деп жауап берді Дидар.

«Мәссаған... Ғажап естіледі екен».

Дидар әрі қарай жүріп кетті, ал Азамат өзінің тұқымдарын сеуіп, жұмысын жалғастыра берді.

«Менің ойымша, мен осындай футбол командасында болуым керек. Ол үшін маған жаттығу жұмыстарын бастау керек...» деп ойлады.

1. Әңгіме барысында Азамат қайда болды?

- А. Өзінің бақшасында
- Б. Мектепте
- В. Далада
- Г. Өзінің үйінде

2. Футбол турниріне қатысу үшін кім жаттығу жасады?

_____

Келесі күні Азамат алаңға келді. Ол сол жерде футбол ойнайтын балалар тобын білетін. Азамат олардың ойындарына қосылды, бірақ ойын бірден жақсы болып кетпеді. Ол өз аяғына өзі шалынып, басқа команда үшін гол соғып берді. Ойынның аяғына қарай, футбол оның айналысатын ісі емес екенін түсінді.

Азамат үйге қайта оралды да, бақшада жұмыс жасай бастады.

Сонан соң ол көшенің соңынан бері келе жатқан Саматты көрді. «Самат, сәлем! Сенің жазғы жоспарың қандай?»-деп сұрады.

Самат: «Мен ән айтамын. Біздің хор үлкен концертке дайындалып жатыр»,-деді. Азамат терең күрсінді де: «Ән айтқан, мүмкін, өте көңілді шығар. Мен әнді қалай айту керектігін білсем деймін»,-деп ойлады... Бір мезетте оған топырақ қазып жатқан ақымақтың ісі және жазғы уақытты зая кетіру сияқты көрінді.

3. Азаматтың футбол ойнаған кездегі жасаған екі ісінен мысал келтір.

- А) _____
- Б) _____

4. Әңгімеде «Азамат үйге оралды» деп айтылады. Бұл Азаматтың не сезінгенін қалай көрсетеді?

- А. Оның билегісі келді.
- Б. Оның көңіл-күйі болады.
- В. Оның жүйкесі тозды.
- Г. Ол бақшасына оралғысы келді.
- 5. Саматтың жазғы кезеңге жоспары қандай болды?

_____

6. Азамат Саматпен кездескен соң, бақ шаруашылығы туралы не ойлады?

_____

Бірнеше аптадан соң, Азамат әншілердің жаңа тобын жинайтын хабарландыруды көрді. Барып, бағын сынамақшы болды. Ол ән айта бастағанда –ақ даусы қырылдап, сырылдап қалды. Комиссияда отырғандардың біреуі бетін тыжырайтты. Азамат оны таңдамайтынын білді.

Азамат үйіне келді де, бағында қаулап өсіп кеткен арам шөптерді жұла бастады.

«Менің барлық достарымның бір-бір ерекше дарыны бар,- деп ойлады.- Мен де бір нәрсені өте жақсы жасағым келеді». Жаздың қалған уақытында Азамат бойындағы айрықша дарынын іздеумен әлек болды.

Әрбір жаңа әрекеттен соң, Азамат үйге басы салбырайып қайтты. Тағы да біраз уақытын бақшада өткізді.

7. Азамат көптеген әрекеттерден кейін немен айналысты?

Жаздың соңғы күніне қарай Азамат өзінің достарын, Дидар мен Саматты кездестірді. Ол:«Үлкен футбол турнирі қалай өтті?»- деп сұрады. «Біз жеңдік!»- деді Дидар. «Ал сенің турнирің қалай өтті?»- деп сұрады Саматтан.

- Турнир ертең болады. Біздің хор өте жақсы жұмыс жасады. Мен жеке нөмірде ән саламын.

- Құттықтаймын. Мен де сендер сияқты өзімді мақтан тұтқым келеді.

«Әзілің бе? Сенің бағыңдағы көкөністерің сондай үлкен. Мен сен сияқты бақпен айналысып көріп едім, алайда менің көкөністерім сарғайып кетеді де, өліп қалады,- деді Самат.

« Шын ба? Мен бақпен айналысу сондай айрықша іс деп ешқашан ойламап едім,»- деп күлді Азамат. - Ертең сендер Дидардың жеңісін атап өтіп үшін маған келіңдер. Менің анам бақтағы көкөністерден түскі ас әзірлейді, содан соң Саматтың концертіне барамыз».

8. Дидардың командасы шын мәнінде мықты екендігін қалай дәлелдеп, растайсыз?

---

9. Кімнің көкөністері сарғайып, өліп қалады?

А. Азаматтың

Б. Дидардың.

В. Саматтың

Г. Азаматтың анасының

10. Азамат шын мәнінде неден жетістікке жетті?

---

11. Әңгіменің соңында Самат Азаматқа нені көрсетуге көмектеседі?

А. Оның бір нәрседен жетістікке жеткенін.

Ә. Өзінің өте мықты футболшы екендігін.

Б. Бақта жұмыс істеудің өте қажырлы іс екендігін.

В. Бақта жұмыс істеуді үйретуді.

12. Азамат жаз бойы нені табуға тырысты?

А. Бақта жұмыс істеу үшін көп уақытын бөлді.

Б. Ойнау үшін достар тапты.

В. Жаңа орындарға барып, көру үшін .

Г. Қолынан келетін істі табу үшін.

АУА РАЙЫ ҚҰБЫЛЫП ТҰР...

Ауа райы аяқ астынан құбылса, түкпірдегі ауыл адамдары: «Байқоңырдан зымыран ұшты!»- деп табан астынан сөз тауып жатады. Бұл үшін ауыл адамдарын жазғыру да ұят: өйткені, бүкіл БАҚ Байқоңырдан ғарыш кемесінің сәтті старт алғанын хабарлайды, көп ұзамай күллі төңіректе ауа райы өзгереді. Шайдай ашық аспаннан қар жауады, 30 сантиметр қалыңдықпен жауған қар келесі күні жып-жылмағай еріп кетіп жатады... Бір сөзбен айтқанда, ауа райы осылай құбылады. Ауа райының

бұл құбылысын Байқоңырға әкеліп тіреп қойғанымыз жөн болмас, әрине. Қазір Жер шары ғаламдық жылыну үрдісін басынан кешіруде. Оның кері қайтар жолы жоқ, бірақ қамдану амалы бар.

2015 жылдың желтоқанында Парижге Дүниежүзінің 150 мемлекетінің басшылары атбасын бұрып, БҰҰ талабының аясында Әлемдік климаттық конференция өткізді. Конференция жұмысына мемлекет басшыларынан тыс 40 мың адам тікелей қоян-қолтық араласты. Тіркелген журналистердің саны 3 мыңға жетті. Кезек саны 21-ші рет өткізілген Дүниежүзілік осы жиналыста перулік атақты эколог, мемлекет және қоғам қайраткері Мануэль Пульгар-Видальдің өткен 20-шы кездесуде: «Дүниежүзі үшін аса қорқынышты екі қауіп бар, ол – терроризм мен климаттың өзгеруі, - деп айтқан сөзі тектен-тек еске алынбаған шығар...

1-тапсырма. Бұл мақала арқылы автор қандай мәселені айтқысы келді?

А) Бақоңырдан ұшырылған зымыран ауа райының құбылуына әкеледі;

Ә) Осы үшін түкпірдегі ауыл адамдарын жазғырады;

Б) Дүниежүзінің 150 мемлекетінің басшылары Парижге атбасын бұрғанын көрсетті;

В) Олар әңгіме-дүкен құруға келгенін айтты;

Г) Дүниежүзі үшін климаттық қауіпті дүниелерді атап, шешуді.

2-тапсырма. Әлемдік климаттық конференцияны өткізудегі мақсатты көрсетіп беріңіз.

1. _____

2. _____

3-тапсырма. Мақаланы қалай аяқтап, қандай қауіпті қосар едіңіз??

(Өз пікіріңізді жазыңыз).

4- тапсырма. Терроризммен қатар, ауа райының жылынуын негізгі қауіпке жатқызуының себебі неде?

---

*«Теміртау қ.№ 2 ЖББОМ» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Ұ.Тілеуке*

СЕН БИЛЕСІҢ БЕ?

Компьютер мен ұялы телефон күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналған қазіргі уақытта олардың пайдасымен қоса зияны да шаш етектен екенін естен шығармаған жөн. Десек те, күнделікті қажеттілікті өтеу үшін техниканың бұл түрлерінен біржолата қол үзіп қалуға болмайды.

Ғалымдар уақытының көп мөлшерін компьютер алдында өткізетін адамдардың басқа адамдарға қарағанда онкологиялық ауруларға ұшырау қаупінің басымдау екенін айтып отыр. Сонымен қатар, қазіргі қала көшелеріндегі қаптаған компьютерлік клубтардағы ойындар адамды лейкоз дертіне шалдықтыратынын дәлелдеген.

Асқар

Компьютердің мониторияндағы кескіндер адамның көзінің көру өткірлігін нашарлатады.

Компьютердің алдында телміріп көп уақыт тапжылмай отырып, денеміздегі бұлшық еттерді қажытамыз, мойынымыз бен иығымыз талып кетеді және ең қауіптісі, омыртқамызға зиян болады.

Монитор қосулы тұрған кезде оның айналасында электростатикалық өріс пайда болады. Ол айналадағы шаң-тозаңдарды адамның қолдары мен бетіне қондырады.

Жанар

Компьютердің монитория мен жүзіңіздің арақашықтығы кемінде 50 см болуы қажет. Компьютер тұрған бөлменің ауасы жиі тазартылуы керек. Оған қоса күн сайын бөлмеде ылғалды тазалық жұмыстарын жүргізгеніңіз тіптен жақсы болады.

Компьютермен жұмыс істеп болғаннан кейін қолыңызды салқын сумен жуыңыз. Міндетті түрде үзіліс қажет. Ересек адамдар үшін әрбір екі сағат сайын 15 минут, ал балалар үшін әрбір жарты сағат сайын 15 минут үзіліс жасау керек. Оқуға тиісті құжаттарды принтерден басып шығарып алып оқыңыз. Көзіңіздің саулығына үлкен пайдасы тиеді.

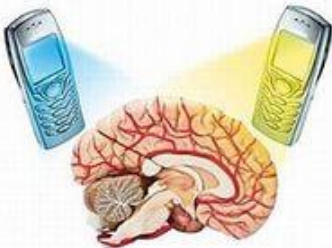

Мәди

Ұялы телефондарға жүргізген зерттеулері бойынша мынандай тоқтамға келген: әр аптада күніне 10 минуттай уақыт ұялы телефонды пайдалану – адам ағзасын функционалдық өзгерістерге

ұшыратады екен. Яғни небәрі 10 минуттық тілдесуден кейін ағзаңыздың өз қалпына қайта келуі үшін 8 сағат керек. Тәжірибе кезінде 8 жыл бойы күнделікті ұялы телефонды пайдаланған адамды медициналық тексеруден өткізгенде, оның ағзасының паталогиялық жағынан едәір өзгерістерге ұшырағаны анықталған.

Арайлым
(Ғаламтор беттерінен).

1-тапсырма

Сұрақтар	Жауаптары
1. Мәтіндегі негізгі ақпарат ...	A) компьютерлер B) ұялы телефондар C) компьютер мен ұялы телефонның пайдасы мен зияны D) компьютердің зияны, телефонның қажеттігі
2. Асты сызылған сөзге сәйкес сөзді табыңыз. Олардың пайдасы мен зияны <u>шаш етектен</u>	A) зиянды B) зияны мен пайдасы C) өте көп D) өте қажет
3. Компьютер алдында көп отыратын адамдардың онкологиялық ауруға ұшырау қаупі басымдау, себебі	A) ғалымдардың зерттеуі бар B) жоқ C) дәлелденбеген D) көп
4. Ұялы телефонмен ұзақ сөйлесу - ... , сондықтан ... 	
5. Компьютердің мониторынан қорғану үшін қандай қауіпсіздік шараларын ұстану керек? 	A) Компьютердің монитори мен жүзіңіздің арақашықтығы кемінде 10 см болып, бөлменің ауасы тазартылуы керек. B) Компьютердің монитори жақын отыру керек C) Компьютердің монитори мен жүзіңіздің арақашықтығы кемінде 50 см болып, бөлменің ауасы жиі тазартылу керек. D) Монитордың бетін салқын сүмен жуу керек.
6. Ұялы телефонды пайдалану – 	

Оқушының пікірі:

1. Компьютердің кері әсерін тигізеді?
2. Байланыстың негізгі қызметі...
3. Компьютер мен ұялы телефонды алмастыратын адамға зияны жоқ заттар ойлап көріңіз.

2 – тапсырма.

Қызыл ай маркасын сатып алу арқылы сен қандай қайырымдылық іс жасадым деп ойлайсың?

3 – тапсырма.

Қызыл ай қоғамын құрудағы мақсат не және ол тек Қазақстандық қозғалыс болып табылады ма?

МҰҒАЛІМ ҮШІН ҚОСЫМША МӘЛІМЕТ

Қызыл Крест және Қызыл Жарты Ай халықаралық қозғалысы - өз күшін халықаралық қақтығыстар немесе елдегі ішкі толқулар мен қарулы қақтығыстар құрбандарын қорғауды қамтамасыз етуге және оларға көмек беруге бағыттай отыра Жер бетінде бейбітшілік болуына жағдай жасайтын халықаралаық ізгілікті қозғалыс. Бұл қозғалыс 1863 жылы құрылған.

Қызыл Крест және Қызыл Жарты Ай халықаралық қозғалысы Женева конвенциясына қатысушы мемлекеттерге көмек көрсетеді, халықаралық гуманитарлық көмек жағдайларын әрбір елдің ұлттық заңына үйлестіру және халықаралық гуманитарлық құқық туралы білімді тарату шараларын ұйымдастырады. Қарулы қақтығыстар кезінде бейтараптық танытып, қарсылас жақтарға тек гуманитарлық, медициналық көмек көрсетеді. Штаб-пәтері Женева қаласында орналасқан, оған әлемнің 74 елі мүше, дүние жүзінің 50-ден астам елінде өкілдіктері бар. Қызыл крест және Қызыл Жарты Ай халықаралық қозғалысының конференциясы 4 жылда 1 рет шақырылады.

6 СЫНЫП, «ҚАЗАҚ ТІЛІ»

Баяғыда Қаратау алқабындағы жазықта сабан төбелі ескі үй тұрды. Онда өзінің үш баласымен бір жесір әйел өмір сүрді. Жесір әйел керемет өнерлі, шебер кісі еді. Ол үнемі торқа орамалды жібекпен кестелеп күнелтті, шаршап-шалдығуды білмеді. Кестелі бұйымдарды базарға сатып, балаларын асырады.

Бір күні жібекпен кестеленген орамал дайын болды. Орамалдың бетіндегі суреттер шын өмір суреттері сияқты еді: көк шатырлы аспан тұстес көгілдір қабырғалы әсем үй, кең дүниеге ұқсас кең аула. Аула қорғаны-қызыл кірпіш. Қызыл босағалы қақпа да алтын сырлы. Осының бәрі біріне- бірі үйлесімді, жарасымды. Аула ішінде бақ, гүл, жемісті ағаштар. Ағаш бұтақтарына әртүрлі әнші құстар қонып, әткеншек теуіп тұр. Ана өзі үш жыл кестелеген орамалын далағаалып шықты, балаларын шақырды. Орамалдағы өмір суретіне ананың үш ұлы таң-тамаша болды.

Мәтін бойынша ұсынылатын тапсырмалар:

1-тапсырма. Мәтіннен сапалық, қатыстық сын есімдерді теріп жаз, жұрнақтарын ажырат.

2-тапсырма. «Қарға» стратегиясы.

3-тапсырма. Ана орамалына неліктен осындай сурет салды және сен ертегіні қалай аяқтар едің?

Ш.САРИЕВ «ӨМІР ДЕГЕН ТҰРМАЙДЫ ҚАП-ҚАРАДАН»

Өмір деген тұрады: таң мен кештен,

Ғұмырлы екі араны жанмен кешкен.

Құпия, жұмбақ, сырлы дүниеге,

Адамдар армен келіп, армен көшкен.

Өмір деген екі өзен: мұң - қуаныш,

Толқыны: шындық - жалған, күлкі - намыс.

Бір таяздап өмірде, бір тереңдеп,

Бір лайланып, өмірде бір тұнамыз.

Күн десең де, тірлікті түн десең де,

Өмірде өсімдіктей бүрлесең де,

Жолыңда жолығатын қос тағдыр бар:

Жусан - жантақ, гүл - тікен, гүл мен шеңгел.

1-тапсырма. Өлеңді оқып шығып, антонимдік, синонимдік мағынадағы сөздерді теріп жаз.

2-тапсырма. Өлеңнен құрмалас сөйлемдерді тап және оны түрлеріне қарай ажырат.

3-тапсырма.Өлеңдегі «ар» сөзін басқа қандай сөзбен ауыстырар едің? Ол сөз «ар» сөзіне синоним болуы шарт емес, тек өлең мазмұнына қарай сәйкес келсе болғаны. «Мектеп баспалдағынан өмір белестеріне аяқ басқанда...» деген тақырыпта ой толға.

*«Теміртау қ. № 4 ЖББОМ» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
И.Ж.Ильслова*

Соқыр сенім дегеніміз – әр түрлі жалған сенімге сену. Мысалы, қара мысық немесе қоян жолды кесіп өтсе, жолын болмайды дейді. Үстелдің үстіне тұз төгіп алсаң – сөзсіз достарыңмен араздасасың! Егер пәтер маңдайшасында «13» деген сан тұрса, ол да жақсылық емес деседі. Жолда су толы шелегі бар әйелді кезіктірсең – ол жақсы ырым, отбасында әрқашан молшылық болмақшы. Кейбір қараңғы адамдар ойын картасы арқылы немесе алақандағы сызықтарға қарап адамның болашағын білуге болады деп ойлайды, ал кейбіреулер адам «тағдырын» болжайды деп көрген түске сенеді.

Осындай жоққа сену ең алғаш біздің ерте заманда тіршілік еткен ата - бабаларымыздан басталған. Негізгі қарулары тек тас, таяқ пен найза болған ежелгі аңшылар мен балықшылар табиғат құбылыстарының сырын біле бермеген. Барлығы да жұмбақ болып, үнемі үрейлерін ұшырып отырған. Олар бүкіл табиғатты көрінбейтін жан иесі –«рух» жайлап жүреді деп ойлаған. Аң аулап жүріп мерт болған аңшының өлімін қаскөй рухтан көрген; саңырауқұлақтан уланып қалса, оны да қаскөй рух өлтірді деп есептеген. Мұндай рух жануарлардың, мысалы, мысықтың тұла бойын жаулап алған, сондықтан да оның құйрығы қайқайып, көзі шамдай жанып, түгі ұшқын шашып тұрады деп ойлаған. Қаскөй рух көбінесе қара мысықты жайлады: өйткені қара түс – көзге түртсе көргісіз тас қараңғы үрейлі түннің түсі деп, адам қара мысыққа жолаудан қорыққан.

«13» саны ырымшылардың үрейін ұшырататын қырысықты сан есептеледі. Ал «12» саны – құтты, жақсы сан, қалай қолдануыңа да ыңғайлы: оны екіге, үшке, төртке, тіпті алты бөлікке бөлуге болады. Егер осы 12-ге 1 қосылса болғаны, ол жаңағы жақсы қасиетінен айрылып шаға келеді-міс. 13 санын ұнатпау, міне, осыдан шыққан. Сондықтан да сайтан иектен сан деп атайтын болған. Кейбіреулер сейсенбі сәтсіз күн деп есептеген, ол күні жолға шығудан бас тартқан. Ал сәрсенбі сәтті күнге санаған. Егер шай құйғанда кесеге сама түссе, қонақ келеді деп күткен.

Соқыр сенім осылайша қараңғылық жайлаған көне заманда пайда болған. Иттің ұлығанын жамандыққа жорып, үй маңынан қуып жіберіп отырған. Үкі қауырсынын тіл-көзден сақтайды деп жас балалардың бесігіне, баскиіміне тағу да соқыр сенімнен туған келеңсіз жайға жатады. Ғылым адамдрға қоршаған орта, табиғат құбылыстары жайында дұрыс түсінік бергеннен кейін, соқыр сенім шырмауындағылар дүниеге басқаша қарайтын болды.

1 – тапсырма

Мәтін бөлшектерімен танысып, тұтас мәтін құра, ойыңды жинақта, біріктір.

2 - тапсырма

Қазіргі уақытта жиі қолданатын ырымдарды мәтін ішінен теріп жазып, басқа да өзің білетін ырымдарды қос.

3 - тапсырма

Мәтін мазмұнына сүйенсек, соқыр сенім қараңғылық жайлаған көне заманда пайда болып, кейін ғылым табиғат құбылыстары жайында дұрыс түсінік берген соң соқыр сенім шырмауындағылар дүниеге басқаша қарайтын болған. Сіз қалай ойлайсыз, ырымға сенген дұрыс па? Ой толғап көріңіз.

ТЫҢДАУ АРҚЫЛЫ ЕСТЕ САҚТАУ

1 - тапсырма

Дәрігер, оқушы, ұста, мұғалім, жазу, қорқу, үрейлену, қуану, мақтану.

2 – тапсырма

Осы сөздердің синонимдерін тауып жазыңдар.

3 – тапсырма

Осы сөздерді қатыстырып мәтін құра.

1-тапсырма

Көмпіт қағазында салынған суреттегі жануардың қандай қасиеттері бар?

2- тапсырма

Осы көмпіттерді өндіруші фирма туралы не білесің?

3- тапсырма

Төрт түліктің бірі – түйе туралы қандай аңыздар білесің?

КИІЗ ҮЙ

Киіз үйдің шаңырағы өзіндік ерекше мәнге ие. Ол бүкіл бір әулеттің негізгі баспанасы дегенді де білдіреді. Осыдан келіп «үлкен үй», «қара шаңырақ» деген ерекше статусты білдіретін атаулар қалыптасқан. Бір атаның кенжесі қара шаңырақ иесі болып қалған. Ата-баба аруағына бағыштап, қара шаңыраққа сыбаға әкелу кіші үй келіндеріне міндет санаған. Бұл атаулар үлкен – үй, қара шаңырақ – қазіргі кезге дейін сақталған.

Киіз үйдің негізгі бөліктері:

Шаңырақ киіз үйдің күмбез еңсесін құрап, үй сүйегін тұтастырып тұрады. Шаңырақ – киелі мүлік. Атадан балаға мұра болып келе жатқан үйді қара шаңырақ деп құрметтейді. Қара шаңыраққа сәлем беру, одан дәм тату ежелгі халық жоралғысы.

Керегеге киіз үйдің негізін құрайды. «Керегең кең болсын» деген тілек осыдан шыққан. Өйткені үйдің берік болуы, кеңдігі осы керегеге байланысты. Дайын керегені қанат деп атайды, яғни 18 қанат үйде 18 кереге болады.

С. Мұқанов

1- тапсырма: Мәтін не туралы айтылған?

- А) Отан;
- Ә) Киіз үй;
- Б) Көп қабатты үй.

2-тапсырма: Киіз үйдің негізгі бөліктерін атаңыз.

3- тапсырма: Автордың ойынша қара шаңыраққа кім иелік ету керек?

- А) Үлкен ұл;
- Ә) Ортаншы ұл;
- Б) Кіші ұл .

4 – тапсырма: қара шаңыраққа не себепті кіші ұл иелік ету керек? Ой толғаңыз.

5- тапсырма: киіз үйдің балама атауы?

- А) Ақорда;
- Ә) Үлен үй, қара шаңырақ;
- Б) Көп қабатты үй.

*«Теміртау қ. № 9 мектеп – лицейі» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдері
Ж.Алданыш, Е.Б. Нурпеисова*

АСАН ҚАЙҒЫНЫҢ ЖЕРҰЙЫҚТЫ ІЗДЕГЕНІ

Асан қайғы Желмаяға мініп, жиһан кезіп «Жерұйық» дейтін ну орманалды, көгөрай шалғынды, сулы жер, қой үстіне бозторғай жұмыртқалайтын қоныс іздейді.

Асан қайғы Маңғыстауға үш барып, үш қайтыпты: «Түбінде мал баққан шаруаға Маңғыстаудан жақсы жер болмас», - депті.

Жетісуды көргенде: «Мынау Жетісудың ағашының әр бұтағы жеміс екен, шаруаға жақсы қоныс», - депті.

Осы күнгі Мерке жеріндегі Аспараны көргенде: «Ей, Аспара, көршіңмен тату бол, шөбіңе суың жетер!» - деп жүріп кетіпті.

Баянауыл тауын көргенде: «Баянға жаймай, қой семірсес» деп Асан қазіргі Баянауылды өзіне жайлау етіпті.

Әулиеатаның басындағы Жуалы жерін көргенде: «Жерің семіз, шөбің шүйгін, қарың мол, топырағың май екен, қадіріңді егін салған ел білер», - депті.

Қарсақбай аймағын көргенде (Жезқазған жері): «Айналаң жапан түз екен, тауыңның асты жез екен. Жұртың ашықпас!» - деп жүріп кетіпті.

Шыңғырлау өзенін көргенде, Асан түсе қалып, Желмаясын суарады: «Жылқының өзі өскен жоқ. Шыңғырлау, сен құт болған екенсің, сен өсірген екенсің!» - деп қонып кетіпті.

Асан шұрайлы қоныс, нулы өлке іздеумен өмір бойы Желмаясымен желіп өткен екен. Ұлытаудың бас жағына келіп дүние салыпты.

1-тапсырма. Сәйкестендір.

Қарсақбай аймағы	жақсы қоныс
Маңғыстау	жұрттың ашықпас жері
Жетісу	жақсы жер

2-тапсырма.

Мәтін ретімен орналастыр.

Жетісуды көргенде: «Мынау Жетісудың ағашының әр бұтағы жеміс екен, шаруаға жақсы қоныс», - депті.

Асан қайғы Желмаяға мініп, жиһан кезіп «Жерұйық» дейтін ну орманалды, көгөрай шалғынды, сулы жер, қой үстіне бозторғай жұмыртқалайтын қоныс іздейді.

Осы күнгі Мерке жеріндегі Аспараны көргенде: «Ей, Аспара, көршіңмен тату бол, шөбіңе суың жетер!» - деп жүріп кетіпті.

Асан қайғы Маңғыстауға үш барып, үш қайтыпты: «Түбінде мал баққан шаруаға Маңғыстаудан жақсы жер болмас», - депті.

Шыңғырлау өзенін көргенде, Асан түсе қалып, Желмаясын суарады: «Жылқының өзі өскен жоқ. Шыңғырлау, сен құт болған екенсің, сен өсірген екенсің!» - деп қонып кетіпті.

Жетісуды көргенде: «Мынау Жетісудың ағашының әр бұтағы жеміс екен, шаруаға жақсы қоныс», - депті.

Қарсақбай аймағын көргенде (Жезқазған жері): «Айналаң жапан түз екен, тауыңның асты жез екен. Жұртың ашықпас!» деп жүріп кетіпті.

Баянауыл тауын көргенде: «Баянға жаймай, қой семірсес», - деп Асан қазіргі Баянауылды өзіне жайлау етіпті.

Әулиеатаның басындағы Жуалы жерін көргенде: «Жерің семіз, шөбің шүйгін, қарың мол, топырағың май екен, қадіріңді егін салған ел білер», - депті.

Асан шұрайлы қоныс, нулы өлке іздеумен өмір бойы Желмаясымен желіп өткен екен. Ұлытаудың бас жағына келіп дүние салыпты.

3-тапсырма. Мәтін бөлігін жалғастыр.

Әулие атаның Жуалы жерін көргенде: «Жерің семіз, ...

4-тапсырма. Мәтіндегі жер-су атауларын Қазақстан аймақтарына бөліңіз.

Маңғыстау, Баянауыл, Жезқазған, Аспара, Ұлытау, Жетісу.

Оңтүстік аймақ	Солтүстік аймақ	Орталық аймақ	Батыс аймақ

5-тапсырма. Өзіңнің туған жеріңе Асан қайғыша баға беріп көр. (Өз ойыңды жаз)

ЖЕТИГЕН

Сонау бір өткен заманда бір шалдың жеті ұлы болыпты. Бірде қатты жұт болып, жеті ұлы бірінен соң бірі өледі. Бірінші ұлы өлгенде шал ішін қуыс етіп ойған ағашқа бір ішек тағып, «Қарағым» деп аталатын зарлы күй тартады. Екінші ұлы өлгенде, аспабының бетіне екінші ішекті орналастырып, «Қанат сынды» атты күйді өмірге әкеледі. Көз жұмған қалған ұлдарына кезегімен, «От сөнер», «Бақыт көшті», «Күн тұтылды», «Ай құрыды» деген күйлерін арнайды. Жетінші ұлы өлгенде шал соңғы ішекті тағып, «Жеті баламнан айрылып құса болдым» деген күй тартады. Сөйтіп, қазақтың «Жетіген» атты ұлттық музыкалық аспабы дүниеге келіпті-мыс.

(«Қазақстан әйелдері» журналынан)

1-тапсырма. Мәтін бойынша берілген сұрақтарға жауап беріңіз: (Әр сұраққа бір ұпай)

1) Шал екінші ұлы қайтыс болғанда қандай күй шығарды?	А) «Қарағым» Б) «Қанат сынды» В) «От сөнер»
2) Шалдың неше ұлы болды?	А) үш Б) төрт В) жеті
3) «Қанат сынды» күйін шал нешінші ұлы қайтыс болғанда шығарды?	А) бірінші Б) бесінші В) екінші
4) Мәтіннің атауы қандай?	А) «Шалдың қайтыс болған ұлдары» Б) «Жетіген» В) «жетіген туралы күйлер»
5) Шал неше ұлынан айрылды?	А) бір Б) жеті В) бес

2-тапсырма. «Досыма хат». Жетіген аспабын орыс халқының қандай ішекті аспабымен салыстыруға болатыны туралы Ресейде тұратын досыңызға хат жазыңыз.

3-тапсырма. Энциклопедия, ғаламтор немесе газет-журналдарды пайдалана отыра, жетіген аспабының шығу тарихын зерттеңіз.

4-тапсырма. Берілген музыкалық аспаптардың ішінен ішекті аспаптарды табыңыз

Аспаптардың атаулары	Ішекті аспаптар
Скрипка	
Дабыл	
Домбыра	
Пианино	
Жетіген	
Баян	
Қобыз	

5-тапсырма. Мәтін бойынша мәліметтердің ретін анықтаңыз:

- А) шалдың жеті ұлы болыпты, «Қанат сынды» күйін шығарды, «Қарағым» күйін шығарды;
 Б) жеті ұлы болды, жеті ұлы қайтыс болды, қайтыс болған әр ұлына күй арнады;
 В) жеті ұлы болды, «Бақыт көшті» күйін шығарды, аспапқа бірінші ішекті тақты.

Ықыластың атақты күйші болуына әкесі Дүкен ықпал еткен. Ертеде жаугершілік заманда Ерназар ауылын жау шабады. Ерді байлап, малды айдап барымталап әкетеді. Бір кезде олар артынан бір ызың естіп тоқтапты дейді. Барымташылар басшысы тұра қалып, тыңдап, әлгі ызыңға балқып жүре алмай қойыпты. «Қой, адам түгіл қобыз жылап жатыр, жылатпайық, қайтарыңдар малды», – деп мәрттік жасапты. Сөйтсе, сол қобызды тартқан Дүкен екен дейді. Бәрі жиылып, ұйып отырып қобызын тыңдап, жыласып айырылысыпты.

Сол Дүкеннен баласы Ықылас асып туған қобызшы болды ғой. Қобыз – әулетіне қонған бақ екен.

(Құлыбек)

Келесі сұрақтарға жауап беру үшін жоғарыда берілген мәтінді қолданыңдар:

1-сұрақ

Бұл мәтін арқылы автордың айтпақ болған ойы не?

- A) Ықыластың атақты күйші болуының себебі
- B) Барымта туралы
- C) Қобыздың құдіреті
- D) Әкенің бала өміріндегі рөлі

2-сұрақ

Барымташының мәрттік жасауының себебі неде деп ойлайсың? Ойыңды дәлелдеп көр.

3-сұрақ

Егер жау қолына түссең, не істер едің? Сені қай өнер түрі құтқарған болар еді? Неге деп ойлайсың? Түсіндір. _____

4-сұрақ

Мәтіндегі ойды бірнеше мақал-мәтелмен түйінде.

5-сұрақ

Мәтінге ат қой. Олай атауыңның себебі неде?

АҚҚУ

Көктемде Жайық өңіріне аққулар қос-қостан ұшып келеді. Талқайраңдағы көк шалғынға киіз үй тіккенбіз. Сыртта тұрып, сыбызғының үніндей сұңқылдаған аққулар даусын тыңдадым. Тобымен орман ішіне қонды.

Таңертең ерте оянып, тысқа шықтым. Шығыс жақ – қызыл шапақ. Сүрлеумен өзенге қарай жүгірдім. Кешкісін қармақ құрып кеткенбіз. Келсем, аққу жүр екен. Қармақ аяғына кіріп кетіпті.

Жалма-жан көйлегімді шешіп тастап, аққудың қасына жүзіп жеттім. Аққу су сабалап, сыңсыды. Аузын ашып, айбат шекті. Аяғынан ұстадым да, қармақтан босаттым. Рақмет айтқандай, бір саңқ етті де, арғы беттегі жасыл құрақ ішінде қиқу салып, мұны тосып жүрген тобына барып қосылды. Өзен жағасын әнге бөлеп, аққулар аспанға көтерілді.

1.Аққу туралы не білесіз және ол қандай құс? Өз пікіріңіз...

2. Халқымызда аққудан басқа қандай құстарды қасиетті деп есептейді? Өз ойыңызды 7-8 сөйлеммен жазыңыз.

Мәтіндегі негізгі ойды 4-5 мақал – мәтел, тыйым сөздер арқылы білдіріңіз.

3. Мәтінге сәйкес емес ақпаратты табыңыз.

А) Аққу су сабалады.

В) Аққулардың дауыстары естілмеді.

С) Аузын ашып, айбат шекті.

Д) Өз тобына барып қосылды.

*«Теміртау қ. №17 ЖББОМ»КММ
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Н.Е.Абдуллина*

ҚЫЛҚАЛАМ ШЕБЕРІ

Адамзат қоғамынағы теңдесі жоқ мүсінші, тамаша қыл қалам шебері, сәулет өнерінің сарбазы, өнердің қай саласының болсын майталманы — атақты Микеланджело еді. Оның өнерінің ішіндегі қай туындысын алсаңыз да, алдымен адамды, оның ақыл-парасатын, оның бойындағы ізгілік қасиеттерді аңғарамыз. Микеланджелоның атақты мүсіндері — «Давид», «Моисей», «Бұғаудағы құл». Оның атақты «Давид» мүсіні туралы Вазарий (итальяндық суретші, сәулетші, жазушы) таңдана былай деп жазды: «Микеланджелоның қолынан шыққан Давидтің алып мүсіні қазіргі кез бен ежелгі дүниеде Грекия мен Римде жасалған мүсіндердің даңқын тартып алды». Шындығында да, тұла бойы ерлік пен күшке толы, өз ісінің әділдігіне сенімді, қуатты да сүйкімді Давидтің мүсіні азаттық аңсаған елдің айбынды батырының, табиғат күштерін бойына жинақтаған ұлы адамның бейнесі болатын. «Давид» мүсіні дүниеге келген күн — Италияда ұлттық мейрам болып жарияланды, бұл өнер туындысына, жалпы өнер атаулыға деген халықтың асқан құрметі болатын.

Тапсырмалар:

1. Мәтіндегі жалқы есімдер:

2. «Давид» мүсінін сипаттайтын сөйлем:

3. Халықтың өнерге деген құрметін көрсететін сөйлем:

4. Микеланджело кім?

5. Вазарий кім?

6. Мәтіннің мақсаты не? (Сендіру, ақпарат беру, еске түсіру, көңіл –күйді көтеру, талдау)

7. Аудиториясы кімдер? (жасы, мамандығы, т.б.) Себебі? Сабақтың өн бойында қатысушылар формативті бағаланады. Қағазға жазылған «Таң қаларлық!», «Сөз жоқ!» деген ынталандырушы сөздер көрсетіліп тұрады.

ЖАҚСЫ КАРТИНА 1000 СӨЗДЕН БАҒАЛЫ

Қабырғаларға сурет ілінеді. Қатысушылар қасына барып, суретті мұқият қарайды. Өзінің көзқарасын айтады.

Саламат: Сурет орынды, әдемі шыққан. Әскерге байланысты: егер Қорғаныс министрлігі өзгермесе, әскери салада жемқорлық, сыбайластық тыйылмаса, әскердегі жағдай өзгермесе, келешекте баламды армияға жібермеймін. Қорқамын.

Назым: Негізі мына суреттің жалғасын салуға болады екен: «Арада 20 жыл өтті. Бала — жігіт. Пәтерде. Ал мынау сурет ойында ғана». Ол суреттің аты: «Анам өтірік айтты ма?»

Айқын: Ойыңыз да, шығармаңыз да керемет, мін жоқ. Тек, 8 шаршы ұлтарақтай жерге жете алмай, пәтер жалдап жүрген Қазақ баласына «мынау -сенің жерің» деп қай жерін меңзеп көрсетеді бұл күнде?!

Жазира: Суретіңіздің идеясы өте терең, астарлы. Қарап отырып, біраз жайтты аңғаруға болады. Менде мынадай ұсыныс бар: қала көшелеріндегі жарқылдаған жарнамаларды алып тастап, осындай мағыналы суреттерді іліп қойса, жүздің бірін толғандырар еді. Қалай қарайсыз?

Дария: Мұндай суретті барлық ел сала алады. Оның ешқандай күрделілігі де, әдемілігі де жоқ. Суретшінің фантазиясы өте төмен. Бұдан күрделірек бірдеңе салып көруі керек еді.

1-тапсырма

Келесі пікірлер форумға қатысушының қайсысына қатысты? Қатысушылардың пікірін сан арқылы олардың атымен сәйкестендіріңіз.

1. Суретшіге азырақ ойлану керек.
2. Армияға жіберу – қауіпті.
3. Тәрбиелік мәні жоғары.
4. Әлеуметтік жағынан кереғар ұғым қалыптасуы мүмкін.

- А. Жазира
- Ә. Дария
- Б. Саламат
- В. Айқын

2-тапсырма

2. Қай қатысушының пікірі сіздің Аңсаған Мұстафаның картинасы туралы пікіріңізбен сәйкес келеді? Қатысушының атын айтыңыз. Мәтіннен өзіңіздің жауабыңызды көрсету үшін екі дәйектеме тауып жазыңыз.

«Мен Дарияның «Аңсаған күрделірек бірдеңе сала алатын еді ғой» деген пікірімен келісемін» немесе «Менің пікірім Айқынның пікірімен сәйкес келеді, өйткені ....».

3. Сізге бұл сурет ұнады ма? Егер ұнаса, себебін тізбелеп жазып көріңіз.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

*Тезис — сіздің көзқарасыңыздың (сіздің пікіріңіздің, басқа тарапқа айтатын сіздің ұсынысыңыздың) тұжырымдап айтылуы.

4. Жауабыңызды көрнекі етіп көрсететін екі дәйектеме келтіріңіз. *Дәйектемелер — өз көзқарасыңызды негіздеу үшін келтіретін тұжырымдар, дәлелдеулер. Дәйектемелер сіздің неліктен сенетіңіз, жасайтыныңыз туралы сұраққа жауап береді.

ҚАЙТА ӨРЛЕУ ДӘУІРІ

Тапсырмалар:

1. Шығарманың авторы кім? Қалай аталады? Қашан жазылған? Басты кейіпкері?
2. Шығарманың құндылығы туралы не айтар едіңіз?
3. Бұл шығарманың театр мен киноға қатысы бар ма? Оны қалай дәлелдер едіңіз?
4. Қай мәліметті назардан тыс қалдырдыңыз?

ДЕРБЕС КОМПЬЮТЕРДІҢ ҚҰРЫЛЫСЫ

Кез келген дербес компьютер бірнеше құрылғылардан тұрады. Бұл құрылғылардың кейбірі өте маңызды – бұлар монитор, жүйелік блок пен пернетақта, өйткені компьютер оларсыз жұмыс істемейді. Басқа құрылғылар да пайдалы міндеттер атқарады, бірақ компьютер оларсыз да жұмыс істей алады. Дербес компьютердің процессоры мен жедел жадынан басқалары оның сыртқы құрылғылары болып табылады. Олар: монитор, пернетақта, принтер, маус, модем, т.б.

Әрбір сыртқы құрылғы компьютердің процессорымен арнайы блоктар – адаптер немесе контроллер арқылы жалғасады. Адаптер немесе контроллердің міндеті – процессордан келіп түскен ақпаратты құрылғылардың жұмысын басқаратын сәйкес сигналдарға айналдыру. Жүйелік блокқа дербес компьютердің негізгі құрылғылары жинақталған, олар деректерді өңдеуді, электр тогының қосылуын, қосымша құрылғыларды қосуды қамтамасыз етеді. Жүйелік блоктың алдыңғы тақтасында: компьютерді қосу/өшіру батырмасы, дискжетек, компакт-дискіден оқитын CD-ROM орналастырылған.

Жүйелік блоктың ішінде аналық (жүйелік) плата (тақша), процессор, қоректендіру блогы, жедел жад, қатқыл диск, дискжетек, CD-ROM, бейнетақша, дыбыс тақшасы мен көптеген басқа құрылғылар бар. Процессор – компьютердің ең басты бөлігі. Ол – компьютердің “миы”. Ол бүкіл компьютердің жұмысын атқарады және бағдарламалардағы барлық командаларды орындайды.

Жедел жад – бұл компьютердің ішкі жады. Жедел жад немесе оперативті жадтайтын құрылғы (ОЖҚ) – ол қажет ақпараттарды өзіне жылдам жазуға және одан оқуға мүмкіндік береді. Жедел жадта деректерді сақтау үшін оны үздіксіз электрмен қоректендіріп отыру керек.

Дисплей – компьютердің экранына ақпаратты шығаратын құрылғы. Дисплей – компьютердің “тілі”, ол оның көмегімен өзінің жұмысы туралы барлық қажет ақпаратты беріп отырады. Дисплей электронды-сәулелік түтікшеден, қоректендіру блогынан және сәулені басқарушы электрондық блоктан тұрады.

Пернетақта – компьютерге ақпарат енгізуге арналған құрылғы. Ол әріптің және цифр пернелерінің көмегімен компьютерге кез келген ақпаратты беруге мүмкіндік жасайды. Қазіргі компьютердің пернетақтасында 101 немесе 102 перне болады.

Тапсырмалар:

1. Дербес компьютердің негізгі құрылғылары қайда жинақталған?

- А) жүйелік блокқа
- Б) адаптер мен контроллерге
- С) модемге

2. Қазіргі компьютердің пернетақтасында қанша перне бар?

- А) 100 немесе 101
- Б) 101 немесе 102
- С) 102 немесе 103

3. Мәтін мазмұнына сүйене отырып, сөйлемдерді толықтырыңыз.

1. Дербес компьютер бірнеше _____ тұрады.

2. Дербес компьютердің процессоры мен жедел жадынан басқалары оның _____ құрылғылары болып табылады.

3. Жүйелік блоктың алдыңғы тақтасында компьютерді қосу/өшіру .. _____ орналасқан.

4. Процессор компьютердің _____.

5. Жедел жад – бұл компьютердің _____ жады.

6. ЖЖҚ – ақпараттарды уақытша _____ арналған жад.

7. _____ компьютерге ақпарат енгізуге арналған құрылғы

4. Берілген сөздерден синонимдерді анықтаңыз: Кез, жүйе, тез, өйткені, жылдам, жұмыс, жедел.

ТІЛ СЫРЫНА САЯХАТ

Дүние жүзінде халық та, соған орай тіл де көп. Ғалымдар соңғы кездерге дейін дүние жүзінде екі мыңнан астам немесе үш мыңға жуық тіл бар деп келген еді. 1980 жылы Герман Федерациялық Республикасында жарияланған мағлұматтарға қарағанда 5661 тіл бар екен. Қазір дүниеде 2796 түрлі тіл қолданылады. Қолданатын жан саны 50 миллионнан асатын тіл – 13.

Егер бұл тілдерді қолданатын жан санының аз-көптігіне қарай тізсек, реті мынандай болады: қытай тілі, хинді-ордо тілі, ағылшын тілі, испан тілі, итальян тілі. Бұл тілдер 65 мемлекетте мемлекеттік тіл ретінде қолданылады.

Дүние жүзінде ресми тіл саны алтау: қытай тілі, ағылшын тілі, орыс тілі, испан тілі, француз тілі, араб тілі. Дүниедегі барлық аударма шығармалардың 33% ағылшын тілінен аударылса, 15 % – француз тілінен, ал 1% неміс тілінен аударылады. Жалпы 6 мыңға жуық тілдің 100-і ғана мемлекеттік деген статусқа ие болған.

Көп тілді үйрену қиын ба? Дүние жүзі халықтарының тілінде қаншама газет шықса, ағылшын тілінде де соншама газет шығып келе жатқанынан, кітаптардың ағылшын, орыс, француз, неміс тілдеріне де көп аударылатынынан хабардармыз. Мұның сыртында географиялық таралуы жағынан испан тілінің бірінші орынды иеленіп келгенін білеміз. Ал шығыс тілдерін қазір бұрынғыдан көп үйренетін болды. Бұлардың бәрі де өзге тілді үйрену үшін үлкен көмек. Зерттеу қорытындылары көрсеткеніндей, көп халық ең бірінші негізгі тілдерді, сосын оған жақынырақ, бір тектес тілдерді үйренеді. Ең ғажабы, адам баласы неғұрлым көбірек тіл үйренсе, жаңа тілді жеңіл игеретін көрінеді.

Кезінде басқа тілдерді үйренуге қарсы тағылық әрекеттер де болған. Әсіресе, орта ғасырда өзге тілді тез игеру күдік туғызды. Ол заманда «өзге тілді адамның өздігінен үйренуі қиын», деген теріс түсінікті адамдардың санасына сіңіріп, сондай жағымсыз көзқарасты қалыптастырған. Қазақ халқы «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» дейді.

1-тапсырма. Мәтінде қандай ақпарат айтылған?

- А) Әлемдегі тілдердің саны туралы;
- Б) Европа, шығыс тілдері туралы;
- С) Әлем тілдерін міндетті түрде білу.

2-тапсырма. Дүние жүзінде ресми тіл саны

- A) төртеу;
- B) бесеу;
- C) алтау;
- D) жетеу.

3-тапсырма. Мәтіннің көмегімен сөйлемдегі толықтырып, ойды тиянақтап жазыңыз.

- _____ дүние жүзінде үш мыңға жуық тіл бар дейді.
_____ ресми тіл саны алтау.
_____ жағынан испан тілі бірінші орынды иеленіп келе жатыр.
_____ өзге тілді тез игеру күдік тұғызды.
_____ деп ондаған тілдерді қатар үйренуге қабілетті адамдарды атайды.
_____ 2796 түрлі тіл қолданылады.
_____ 100-і ғана мемлекеттік деген статустыққа ие болған.

4-тапсырма. Екі бағанадағы сөйлемдерді мағынасына қарай толықтырыңыз.

1.	Дүние жүзінде екі мыңнан	мүмкін емес
2.	Дүниедегі барлық аударма шығармалардың ...	жеті түрлі білім біл
3.	Географиялық таралуы жағынан испан тілінің ...	33% ағылшын тілінен аударылады
4.	Көп тілді үйрену...	бірінші орынды иеленіп келгенін білеміз
5.	Жеті жұрттың тілін біл, ...	астам немесе үш мыңға жуық тіл бар
6.	Тілді зорлап үйрету ...	қиын ба?

5-тапсырма. Мәтінді бөліктерге бөліп, әр бөлікке тақырып қойыңыз.

6-тапсырма. Мәтіндегі ақпаратқа сүйене отырып, ой-пікірледі дәлелдеңіз. Ауызша/жазбаша

Ой-пікірлер	дәлелдеме
1. «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл»	
2. Зерттеу қорытындылары көрсеткеніндей, көп халық ең бірінші негізгі тілдерді, сосын оған жақынырақ, бір тектес тілдерді үйренеді.	
3. Ал шығыс тілдерін қазір бұрынғыдан көп үйренетін болды.	
4. Адам баласы неғұрлым көбірек тіл үйренсе, жаңа тілді жеңіл игеретін көрінеді.	
5. Тілді зорлап үйрету мүмкін емес.	

*«Теміртау қ. №21 ЖББОМ»КММ
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімдері
К.М.Жунусов, С.Ж Нургазина*

МӘТІН

Футбол - әлемдегі ең танымал ойын. Футбол милиондардың спорты. Адамдар Англияны қазіргі футбол отаны деп таниды. Бірақ көптеген басқа да мемлекеттер де осы ойынның «аталары» бола алады. Египетте, Грецияда, Жапонияда, Қытайда тарихшы – ғалымдар көне доптарды тапқан. Қытайда футбол ойыны дзу-ню, көне Грецияда – Эпискирос, Жапонияда – Кемари деп аталған. Адамдар ресми түрде Англияда XIX ғасыр ортасында футбол ойнай бастаған. Онда 4 футбол тобы болған. Арнайы алаңда ойнаған. 1871 жылы Англияда бірінші футбол ойыны болды, ал 1872 жылы ағылшын және Шотланд командасының бірінші кездесуі болды.

1904 жылы спортсмендер халықаралық футбол ассоциациясын – ФИФА-ны ұйымдастыруды шешті. Француз Роберт Герек оның тұңғыш президенті болды.

Әйелдер де спортты жақсы көреді. XX ғасырдың басында алғашқы әйелдер командасы футбол ойнай бастады. Ал қазір әйелдер футболы олимпиада ойынының бағдарламасында бар.

1-тапсырма. Мәтінге нақтырақ атау таңдаңыз.

- A. Футбол тарихы
- B. Англия – футбол отаны
- C. Футбол - әйелдер ойыны
- D. ФИФА туралы

2-тапсырма. Мәтінде қандай ақпарат берілген?

- A. Әйелдер футболы
- B. Ерлер футболы
- C. Футбол туралы
- D. ФИФА туралы

3-тапсырма. Әдетте, адамдар ... футбол отаны деп санайды.

- A. Грецияны
- B. Францияны
- C. Англияны
- D. Қытайды

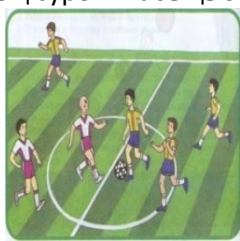
4-тапсырма. Мәтін мазмұнына тірек болып тұрған азат жолды көшіріп жазыңыз.

- A. Футбол миллиондардың спорты.
- B. Адамдар Англияны қазіргі футбол отаны деп таниды.
- C. Футбол - әлемдегі ең танымал ойын.
- D. Англияда XIX ғасыр ортасында футбол ойнай бастаған.

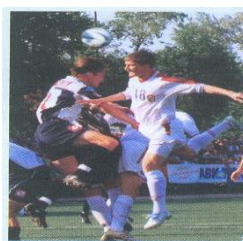
5-тапсырма. Артық суретті табыңыз.

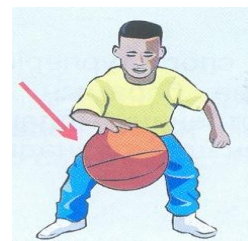
1.

2.

3.

4.

- A. Бірінші сурет
- B. Екінші сурет
- C. Үшінші сурет
- D. Төртінші сурет

6-тапсырма. «Сәйкестігін тап» стратегиясын пайдаланып, сөздер мен сөз тіркестерін орыс тіліндегі баламасын табыңыз.

ресми	самый известный
халықаралық	официальный
ең танымал	международный

- A. халықаралық-международный, ең танымал-официальный
- B. ресми-официальный, ең танымал-самый известный, халықаралық- международный
- C. ең танымал-официальный, халықаралық-самый известный
- D. ресми- известный, халықаралық-официальный, ең танымал-самый известный

ОҚУ ҚҰРАЛДАРЫ ТУРАЛЫ ЕРТЕГІ

Әдемі оқулық пен жасыл сөмке биыл бірінші рет мектепке барды. Сөмкенің ішінде кітап, дәптер, өшіргіш, қалам, сызғыш, күнделік. Екеуі де жап-жаңа. Енді екеуі, өздерін ұқыпты ұстайтын оқушыны іздеді.

- Ал кіммен дос боламыз?-дейді бірде оқулық.
- Білмеймін,-дейді сөмке-жүр іздейік.
- Жарайды сөйтеік,-деп келіседі оқулық.

Сонымен екеуі іздеуге шығады. Алдарынан екі оқушы кездеседі.

Есімдері Омар мен Дархан. Екеуі де үздік оқушылар.

Оқулық пен жасыл сөмке кімді таңдарын білмей әлек болады.

Оқулық пен жасыл сөмкенің дауласуларын көрген Омар мен Дархан, екеуін бөліп алады.

Оқулық Омардың қолына тиеді. Ал, жасыл сөмке Дарханға бұйырады.

1-тапсырма. Мәтінде қандай ақпарат берілген?

- A. Оқу құралдары туралы
- B. Омар мен Дарханның кездесуі
- C. Сөмке туралы
- D. Оқулық туралы

2-тапсырма. Жақшаның ішінен керекті сөзді тауып, сөйлемдерді толықтырып жазыңыз.

- A. Әдемі оқулық пен жасыл сөмке биыл ... (бірінші, екінші, үшінші) рет мектепке барды.
- B. Кіммен дос боламыз?-дейді бірде ... (сөмке, дәптер, оқулық).
- C. Оқулық ... (Дархан, Омар, сөмке)-ның қолына тиеді.
- D. Сөмке... (Омар, Дархан, оқулық)-ға бұйырады.

3-тапсырма. Оқыған мәтін мазмұнына сәйкес қаншалықты дәрежеде сурет сала алатыныңды анықтаңыз /жазбаша/.

4-тапсырма. «Адасқан сөйлемдер» стратегиясын пайдалана отырып кестеден екі дұрыс сөйлемді құрастыр.

мен		сөмке	
	пен		Дархан
	оқушылар		
Омар		әлек	білмей
	таңдарын	үздік	
болады	Оқулық		кімд

5-тапсырма. Жұртшылыққа хабар тарататын «Оқу құралдары» тақырыбында кластер жасаңыз.

6-тапсырма. Мәтіннен алған біліміңізге байланысты төмендегі кестені толтырыңыз.

Маңызды мәлімет	Түсініктеме
1. Ертегідегі негізгі құралдар таласуы	
2. Ертегі туралы өз түсінігіңізді жазыңыз.	
3. Мәтін бойынша Сізге қандай сұрақтар туындар еді?	

ЖЫЛ МЕЗГІЛДЕРІ

Жылдың төрт мезгілі бар: көктем, жаз, күз, қыс. Наурыз, сәуір, мамыр көктем айлары. Бұл кезде күн жылына бастайды. Түн қысқарып, күн ұзарады. Көктем туғанда, ерекше мереке Наурыз мейрамы тойланады. 22 наурыз – шығыс халықтарының жаңа жылы. Наурыз парсы сөзі, “Жаңа күн” деген мағынаны береді. Жылдың төрт мезгілінің бірі – жаз. Маусым, шілде, тамыз – жаз айлары.

Жазда шыққанда, күн ыстық, ашық болады. Жаңбыр аз жауады. Күн ұзақ, түн қысқа болады.

Күз – жылдың төрт мезгілінің бірі. Қыркүйек, қазан, қараша – күз айлары. Күз келгенде, күн қысқарады, түн ұзарады. Қараңғылық ерте түседі. Жаңбыр да жиі-жиі жауады. Ал адамдар қысқа әзірлікке кіріседі. Күз - ерекше мезгіл. Қазақ күзді қоңыр күз, күрең күз деп атайды. Ең әдемі де ерекше мезгілдің бірі – қыс. Желтоқсан, қаңтар, ақпан – қыс айлары.

Күзден кейін қыс келеді. Қыс түскенде дала, орман, үйлер де ақ қар жамылады. Өзендер мен көлдердің бетіне мұз қатады. Жыл мезгілдерінің ең суық та қаһарлы кезі – осы қыс айлары. Бір жылда 365 күн бар. Бір айда 30 күн бар. Бір айда 4 апта бар. Бір аптада 7 күн бар. Олар: дүйсенбі, сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі, жұма, сенбі, жексенбі.

1-тапсырма. Қажетті сөздерді теріп жазыңыз.

аптап ыстық болады, күн жылынады, қар ериді, жапырақтар сарғаяды, ұйытқып жел соғады, аяз болады, үскірік, көк шығады, жапырақтар түседі, жаңбыр жиі жауады, найзағай ойнайды, күн ысиды, адамдар өзен, көлдерде шомылады.

Қыста .....
Көктемде .....
Жазда .....
Күзде .....

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сұраулы есімдіктерді қойып, жазыңыз.

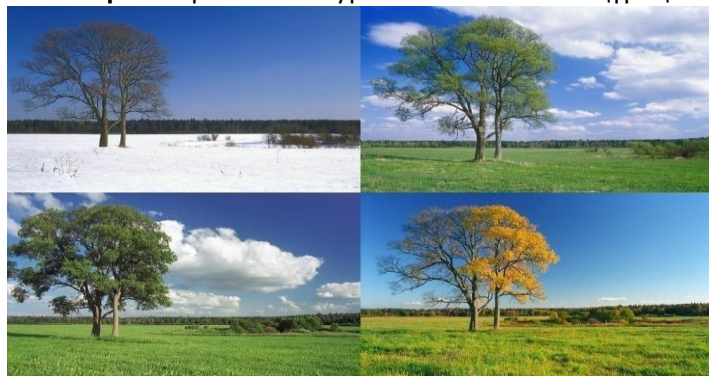
1. Қыс айлары ... ?
2. Қыста күн ... болады?
3. Қыста ... жауады?
4. Көктемде ... ұшып келеді?
5. Күзде ... піседі?
6. Күзде жапырақтар ... болады?
7. Күзде базарда, дүкенде ... көп болады?
8. Балалар ... шомылады?
9. Жазда ... гүлдер өседі?

3-тапсырма. Диалогты жазбаша жалғастырыңыз.

- Көктемде қандай ерекше мереке тойланады?
- Көктем туғанда, ерекше мереке Наурыз мейрамы тойланады.
- 22-наурыз қандай мереке?

-.....
-.....
-.....

4-тапсырма. Әр мезгілге сурет бойынша мәтін құраңыз.

5-тапсырма. Әр сөзбен сөйлем құрастырыңыз.

Үлгі: Былтыр қыс суық болды.

суық					салқын
	жылы				ыстық
		желді		болды	
		келесі	Қыс	жаңа	
		ашық	Көктем	биыл	
	бүгін		Жаз		кеше
түн			Күз		
			Күн		былтыр
			Жыл		
			Ай		

Ақпараттар әлемінде

XIX ғасырда техниканың, оның ішінде компьютердің, қарыштап дамыған жаңа кезеңіне батыл қадам басты. Компьютерлік технологияның дамуы қоғамның ғылым, мәдениет, білім беру, өндіріс, басқару секілді салаларында жылдам жүріп жатқан интерграциялық үдерістермен байланысты ақпараттандырудың ғалымдық мәселелеріне алып келді. Қоғамдық ақпараттандыру - жаңа микропроцессорлар мен есептеу техникаларының, сондай-ақ ақпараттық өзара әрекеттесу мен ақпарат алмасудың әр түрлі құралдары негізінде жүзеге асатын, қоғамдық өндіріс саласында жетекші рөл атқаратын ақпараттарды жинақтау, қор жасау, өңдеу, сақтау, жіберу, пайдалану, ақпаратты сүзу сияқты қызметтерден құралатын ғаламдық - әлеуметтік үдеріс. Күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналған қазіргі уақытта қажеттілікті өтеу үшін техниканың түрлері көптеп саналады. Адам мен жалпы қоғамның интеллектуалдық мүмкіндіктерін күшейтуде маңызды рөл атқаратын компьютер кез келген ақпараттық өндейтін әмбебап техникалық құрал болып саналады.

1-тапсырма. Мәтінде қандай ақпарат берілген?

- A. Ұялы телефон байланысы
- B. Компьютерлік технологияның дамуы
- C. Қоғамдық ақпараттандыру
- D. Адам мен ғаламшардың байланысы

2-тапсырма. Жақшаның ішінен керекті сөзді тауып, сөйлемдерді толықтырып жазыңыз.

A. Компьютерлік технологияның ... (дамуы, өсуі, кеңеюі) ақпараттандырудың ғалымдық мәселелеріне алып келді.

B. Қоғамдық ... (интеграциялау, дамыту, ақпараттандыру) - жаңа микропроцессорлар мен есептеу техникаларын қажет етті.

C. Қоғамдық өндіріс саласында ... (кейінгі, бұрынғы, жетекші) рөл атқаратын ақпараттарды жинақтау, қор жасау, өңдеу, сақтау, жіберу, пайдалану, ақпаратты сүзу сияқты қызметтер жүзеге асты.

D. Адам мен жалпы қоғамның интеллектуалдық мүмкіндіктерін ... (жеткізуде, күшейтуде, азайтуда) маңызды болып саналады.

3-тапсырма. Оқыған мәтін мазмұнына сәйкес қаншалықты дәрежеде сурет сала алатыныңды анықта.

4-тапсырма. «Адасқан сөйлемдер» стратегиясын пайдалана отырып кестеден екі дұрыс сөйлемді құрастыр.

уақытта	көп		дамыған
	XIX	техниканың	
түрлері			қазіргі
жаңа	ғасыр	қарыштап	
компьютердің		үшін	өтеу
	қажеттілікті		кезеңі

5-тапсырма. Жұртшылыққа хабар тарататын «Ақпарат ұғымы» тақырыбында кластер жасаңыз.

6-тапсырма. Мәтіннен алған біліміңізге байланысты төмендегі кестені толтырыңыз

Маңызды мәлімет	Түсініктеме
XIX ғасыр-техника ғасыры	
Қоғамдық ақпараттандыру туралы өз түсінігіңізді жазыңыз.	
Мәтін бойынша Сізге қандай сұрақтар туындады?	

«Теміртау қ. №28 ЖББОМ»КММ
қазақ тілі мен әдебиет
пәні мұғалімдері
Г.Шаку, Б. Раш

ТИІН МЕН ҚАСҚЫР

Тиін бұтақтан-бұтаққа секіріп жүріп, ұйықтап жатқан қасқырдың үстіне құлап түседі. Қасқыр ұшып тұрып, оны жемекші болады.

- Қоя бер мені! – деп тиін жалына бастайды.

- Жақсы, қоя берейін, бірақ осы тиін біткен неге сонша көңілді боласыңдар, соның себебін айтшы маған. Мен үнемі жабығып жүремін, ал сендер төбемізде асыр салып ойнайсыңдар да жүресіңдер.

1-тапсырма

Тиін мен қасқыр қандай аңдар? Аңдардың адамдарға және табиғатқа тигізер пайдасы туралы жаз.

2-тапсырма

Қасқыр мен тиінді қандай адамдардың образында көресің? Бұл қандай жанр?

3-тапсырма

Егер сен тиін болсаң қасқырға қалай жауап берер едің?

НАУРЫЗ ТУРАЛЫ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕК

Наурыз - бүгінде халықаралық мереке. Ол Орталық Азияның көптеген елдерінде: Қазақстанда, Өзбекстанда, Қырғызстанда, Түркіменстанда, Әзірбайжанда, Тәжікстанда және басқа да елдерде ресми түрде атап өтіледі.

Наурыз - Жаңа жылдың басы. Бұл күн, яғни наурыз айының 21-нен 22-не қараған түні - аспан денелері өздерінің бастапқы нүктелеріне келіп, күн мен түн теңеледі. Сондықтан халық санасында ол - Әз Наурыз деп аталады. Бұл күн - сонымен қатар жуанның жіңішкеріп,

жіңішкенің үзілер шағы. Осы күннен бастап Жаңа жыл басталады. Адамның аузы аққа, малдың аузы көкке тие бастайды. **Наурыздың Халықаралық мәртебесі** 2010 жылы 19 ақпанда БҰҰ Бас Ассамблеясының 64-ші сессиясында «Әлем мәдениеті» атты күн тәртібінің 49 тармағы аясында «Халықаралық Наурыз күні» деп аталатын қарар қабылданды. Елбасы наурыз айының 22 жұлдызын "**Наурыз мейрамы**" деп жариялады. Ал 2009 жылдың 24 сәуірінде ҚР Президенті Н. Ә. Назарбаев наурыз айының 21, 22, 23 күндеріне "**Наурыз мейрамы**" деген атақ берді.

Жоғарыдағы мәтінді қолдана отырып, өз ойыңмен бөлісіңіз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз?

СҰРАҚ 1. Наурыз мейрамы қандай мереке?

СҰРАҚ 2. Бұл күні ауа райында қандай өзгерістер байқалады?

СҰРАҚ 3.

Қазақ халқының қандай ұлттық тағамы дайындалады? Мәні неде?

СҰРАҚ 4. Қандай ұлттық ойындарды білесіз?

СҰРАҚ 5. Төменде тапсырма жауабының толық жауап ретінде ең жоғарғы балл қойылатын нұсқалары келтірілген. Дұрыс жауаптарды белгілеңіз.

Наурыздың Халықаралық мәртебесі ХҮ ғасырда берілген	Иә\Жоқ
2010 жылы 19 ақпанда БҰҰ Бас Ассамблеясының 64-ші сессиясында Наурыздың Халықаралық мәртебесі берілді	Иә\Жоқ
«Әлем мәдениеті» атты күн тәртібінің 49 тармағы аясында «Халықаралық Наурыз күні» деп аталатын қарар қабылданды.	Иә\Жоқ
«Халықаралық Наурыз күні» деп аталатын қарарда Наурыздың Халықаралық мәртебесі туралы айтылған.	Иә\Жоқ
Бас Ассамблеясының 64-ші сессиясында Наурыздың Халықаралық мәртебесі мүмдем айтылмаған.	Иә\Жоқ
Елбасы наурыз айының 22 жұлдызын " Наурыз мейрамы " деп жариялады.	Иә\Жоқ
2009 жылдың 24 сәуірінде ҚР Президенті Н. Ә. Назарбаев наурыз айының 21, 22, 23 күндеріне " Наурыз мейрамы " деген атақ берді.	Иә\Жоқ

СҰРАҚ 6. «Наурыз мерекесі» қатысты он тірек сөз жаз

№ 2

Ozgeshe.kz
Өскеменнің өз сайты

ӘЛЕМДЕГІ ЕҢ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕКТЕР

Гиннес рекордтар кітабына 75 жасар Альберт Маркантонио есімді ұлыбританиялық азаматтың есімі «алтын» әріптермен жазылды. Ол әлемдегі ең ұзын асқабақты өсірді. Оның ұзындығы 165 см құрайды.

Жоғарыдағы мәтінді қолдана отырып, өз ойыңмен бөлісіңіз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз?

СҰРАҚ 1. Бұл дерек қайдан алынған?

_____ **СҰРАҚ 2.**

Ұлыбританиялық азаматтың есімі «алтын» әріптермен жазылды.

_____ **СҰРАҚ 3.**

Әлемдегі ең ұзын асқабақ қайда өсірілді?

- A) Африка
- B) Азия
- C) АҚШ
- D) Гренландия
- E) Еуропа

№ 3

Төмендегі сұрақтарға жауап беру үшін жоғарыда берілген суретті басшылыққа алыңыздар.

Сұрақ 1. «Ansa Mustafa» деген жазу нені білдіреді?

_____ **Сұрақ 2.** «Orphanage» және «Letter mom» деген жазулар нені білдіреді?

_____ **Сұрақ 3.**

Бұл суретке қандай тақып лайықты деп ойлайсың?

_____ **Сұрақ 4.** Қалай ойлайсыздар, бұл баланың ойында қандай сыр болуы мүмкін?

_____ **Сұрақ 5.**

Қалай ойлайсыздар, автор суретінің қазіргі өмірде маңызы бар ма?

«Иә» немесе «Жоқ» жауаптарының бірін алып, ойларыңызды негіздеңіздер.

№ 4

КИНОҒА БАРУ

Мұндағы мәселе, киноға баратын сағат пен күнді таңдауда жатыр.

15 жастағы Айжан бір апта уақытқа созылатын мектеп каникулында екі құрдас досымен киноға барғысы келеді. Каникул 24 наурызда сәрсенбіде басталып 1 сәуір бейсенбіде аяқталады.

Айжан өз құрбыларынан киноға баруға қолайлы күн мен уақытты анықтап сұрайды. Олар былай дейді:

Сабина: «Дүйсені және жұма күндері түстен кейін үйде болып, інісіне қарайды».

Аяулым: «Жексенбі және сенбі күндері ауылдағы ата-әжеме барамын. «Бенгазидің құпия сарбаздары» көріп қойғанмын, енді оны қайталап көргім келмейді дейді».

Айжанның ата-анасы оның тек өз жас ерекшелігіне сәйкес келетін фильмдерді көріп, және үйге көлікпен қайтуды қалап отыр. Олар балаларды кез келген уақытта машинамен кешкі сағат 10-ға дейін тосып алып, үйлеріне алып бармақ. Айжан мектеп каникулының бір аптасында болатын фильмдер кестесін қарады. Міне, ол мынадай ақпарат алды.

«Бекмамбетов Синема» кинотеатры			
Мекенжайы: Алматы қ., Республика алаңы 2. +7 727 321-84-14 – автомат жауап қайтарғыш, 321-83-43 - касса. Егер сіз сапалы кинокартиналарды үлкен экранда көңілді ортада, кинозалдың сезімге толы энергетикасын сезініп көргіңіз келсе, онда “Бекмамбетов Синема” кинотеатры сіздің көңіліңізден шығады.			
25 наурыздан бастан екі аптаға фильмдердің кестесі:			
Бенгазидің құпия сарбаздары		Джой	
13:00 (Дс-Жм) 20:45 (тек Сб)	12 жасқа дейінгі балаларға рұқсат е	13:00 (күнде) 21:15 (күнде)	18 жасқа дейінгі балаларға рұқсат етілмейлі
Кунг-фу Панда 3		Үлкен құнсыздану ойыны	
14:20 (Дс-Жм) 22:00 (күнде)	Жас ерекшелігіне шек қойылмайды	15:00 (Дс-Бс) 20:45 (тек Сб)	18 жасқа дейінгі балаларға рұқсат етілмейлі
Дат қызы		Әпкелі-сіңлілі	
13:00 (Дс-Ср) 20:45 (тек Сб)	12 жасқа дейінгі балаларға рұқсат е	16:30 (Дс-Жм) 19:45 (тек Сб)	Ата-аналдарымен бірге кіргізіледі, рұқсат етіледі

Сұрақ 1. Айжан өз құрбыларымен бірге мына алты фильмдердің қайсысын көре алады?

Бенгазидің құпия сарбаздары	Иә\Жоқ
Джой	Иә\Жоқ
Кунг-фу Панда 3	Иә\Жоқ
Дат қызы	Иә\Жоқ
Үлкен құнсыздану ойыны	Иә\Жоқ
Әпкелі-сіңлілі	Иә\Жоқ

Сұрақ 2. Егер құрбылар «Кунг-фу Панда 3» фильмін көруді шешсе, онда олар қай күні баруға жарайды?

- A) 29 наурыз дүйсенбі күні
- B) 25 наурыз бейсенбі күні
- C) 30 наурыз сейсенбі күні
- D) 28 наурыз жексенбі күні
- E) 27 наурыз сенбі күні

Сұрақ 3. Егер Қазақстанның өзге де облыстарынан осы кинотеатрға хабарласқан жағдайда, қандай телефон кодын тереді.

Жауаптары

№ 1

НАУРЫЗ ТУРАЛЫ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕК

Жоғарыдағы мәтінді қолдана отырып, өз ойыңмен бөлісіңіз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз?

СҰРАҚ 1. Наурыз мейрамы қандай мереке?

Шығыс жыл санағы бойынша, Наурыз мерекесін түркі тілдес халықтар тойлайды. Ежелгі жыл санағы бойынша, 22 наурызда күн мен түн теңеседі. Наурыз – жылдың бірінші күні, жыл басы, көктемнің алғашқы айы. Наурыз мерекесін қазақ халқы «Армысың, Әз Наурыз», «Әз болмай, мәз болмас» деп қарсы алған. Адамдар бір-бірімен татуласып, төс қағыстырады. *(Өзгеде осыған сәйкес көзқарастарын жазады)*

СҰРАҚ 2. Бұл күні ауа райында қандай өзгерістер байқалады?

22 наурыз күн мен түн теңеледі. Қоршаған орта ұйқыдан оянады.

СҰРАҚ 3. Қазақ халқының қандай ұлттық тағамы дайындалады? Мәні неде?

Наурыз көже — Ұлыстың ұлы күні жасалатын қасиетті ас. Оған тары, бидай, күріш, су, ет, тұз, сүт (айран) сияқты жеті түрлі дән мен ақ қосылады. Түркі халықтарының ұғымында жеті саны қасиетті саналғандықтан, наурыз көжеге жеті түрлі дәм қосылады. Оған қоса, ол — тоқшылық пен ырыс құттың жоралғысы.

СҰРАҚ 4. Қандай ұлттық ойындарды білесіз?

«Қыз қуу», «Теңге алу», «Көкпар», «Алтыбақан», «Ақсүйек», «Хан талапай», «Асық ойыны», «Тоғыз құмалақ» т.б.

СҰРАҚ 5. Төменде тапсырма жауабының толық жауап ретінде ең жоғарғы балл қойылатын нұсқалары келтірілген. Дұрыс жауаптарды белгілеңіз.

Наурыздың Халықаралық мәртебесі ХҮ ғасырда берілген	Иә\Жоқ
2010 жылы 19 ақпанда БҰҰ Бас Ассамблеясының 64-ші сессиясында Наурыздың Халықаралық мәртебесі берілді	Иә\Жоқ
«Әлем мәдениеті» атты күн тәртібінің 49 тармағы аясында «Халықаралық Наурыз күні» деп аталатын қарар қабылданды.	Иә\Жоқ
«Халықаралық Наурыз күні» деп аталатын қарарда Наурыздың Халықаралық мәртебесі туралы айтылған.	Иә\Жоқ
Бас Ассамблеясының 64-ші сессиясында Наурыздың Халықаралық мәртебесі мүлдем айтылмаған.	Иә\Жоқ
Елбасы наурыз айының 22 жұлдызын "Наурыз мейрамы" деп жариялады.	Иә\Жоқ
2009 жылдың 24 сәуірінде ҚР Президенті Н. Ә. Назарбаев наурыз айының 21, 22, 23 күндеріне "Наурыз мейрамы" деген атақ берді.	Иә\Жоқ

СҰРАҚ 6. «Наурыз мерекесі» қатысты он тірек сөз жаз

Жыл басы. Көне мереке. Наурыз - діни мереке емес. Наурыз көже. Түркі тілдес халықтар тойлайды. Наурыз - Ұлыстың ұлы күні. Парсы тілінен «Жаңа күн». Киелі сан. Қыдыр ата. Ұлттық ойындар. *(Өзгеде осыған сәйкес көзқарастарын жазады)*

№ 2**ӘЛЕМДЕГІ ЕҢ ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕКТЕР**

Жоғарыдағы мәтінді қолдана отырып, өз ойыңмен бөлісіңіз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз?

СҰРАҚ 1. Бұл дерек қайдан алынған?

Өскеменнің Ozgeshe.rz сайты

СҰРАҚ 2. Ұлыбританиялық азаматтың есімі «алтын» әріптермен жазылды

75 жасар Альберт Маркантонио

СҰРАҚ 3. Әлемдегі ең ұзын асқабақ қайда өсірілді?

Е) Еуропа

№ 3**СӨЙЛЕ, СУРЕТ!**

Төмендегі сұрақтарға жауап беру үшін жоғарыда берілген суретті басшылыққа алыңыздар.

Сұрақ 1. «Ansa Mustafa» деген жазу нені білдіреді?

Осы суреттің авторы

Сұрақ 2. «Orphanage» және «Letter mom» деген жазулар нені білдіреді?

«Балалар үйі», «Анама хат» деген сөздер

Сұрақ 3. Бұл суретке қандай тақып сайықты деп ойлайсың?

«Бір баланың тағдыры...», «Балалар мұңы», «Кім кінәлі», «Менің жастық шағым қайда, бір кездегі..» т.с.с (Өзгеде осыған сәйкес көзқарастарын жазады)

Сұрақ 4. Қалай ойлайсыздар, бұл баланың ойында қандай сыр болуы мүмкін? (Өз ойларын, көзқарастарын жазады)

Сұрақ 5. Қалай ойлайсыздар, автор суретінің қазіргі өмірде маңызы бар ма?

«Иә» немесе «Жоқ» жауаптарыңның бірін алып, ойларыңызды негіздеңіздер. (Өз ойларын, көзқарастарын жазады)

№ 4

КИНОҒА БАРУ

Сұрақ 1. Айжан өз құрбыларымен бірге мына алты фильмдердің қайсысын көре алады?

Бенгазидің құпия сарбаздары	Иә\Жоқ
Джой	Иә\Жоқ
Кунг-фу Панда 3	Иә\Жоқ
Дат қызы	Иә\Жоқ
Үлкен құнсыздану ойыны	Иә\Жоқ
Әпкелі-сіңлілі	Иә\Жоқ

Сұрақ 2. Егер құрбылар «Кунг-фу Панда 3» фильмін көруді шешсе, онда олар қай күні баруға жарайды?

С) 30 наурыз сейсенбі күні

Сұрақ 3. Егер Қазақстанның өзге де облыстарынан осы кинотеатрға хабарласқан жағдайда, қандай телефон кодын тереді.

+7 727 (Алматы қаласы)

*Топар жалпы білім беретін мектебі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Жанабекова Сауле Капатаевна*

№ 1

Жанартау

Қазығұрт шоқысы Алатау мен Алтай тауының солтүстік сілеміндегі ең соңғы жанартау екенін ғалымдар растайды. Аса үлкен жанартаудан аспанға атқылаған үлкен қойтастардың мүлде алысқа түскенін, ол маңайдан қазірге дейін ап-анық көруге болады. Топырағы отқа қызып, күлгін тартқан. Тау төбесі ойпаң жазық, опырлып, төмен түсіп жатыр.

1. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемді толықтырыңыз.

Топырағы ....., күлгін тартқан.

- А) Алатау
- В) отқа қызып
- С) тау төбесі
- Д) Алтай тауының

2. Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- А) Алатау тауы қай жерде орналасқан?
- В) Алтай тауының биіктігі?
- С) Қазығұрт жас тау ма, кәрі тау ма?
- Д) Қазығұрт шоқысы қай жерде?

3. Мәтіндегі басты тірек сөздерді табыңыз.

- А) тас, топырақ
- В) тау, жанартау
- С) жел, күл
- Д) төмен, биік

4. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- А) Қазығұрт шоқысы Алатау мен Алтай тауының оңтүстік сілемінде.
- В) Қазығұрт шоқысының тау төбесі ойпаң жазық, опырлып, төмен түсіп жатыр.

- С) Қазығұрт шоқысы ең соңғы жанартау екенін ғалымдар растайды
- Д) Топырағы отқа қызып, күлгін тартқан.

5. Мәтін мазмұнын анықтаңыз.

- А) географиялық аймақ
- В) жанартау туралы
- С) Алатау мен Алтай таулары
- Д) таудың сипаттамасы

№ 1

Өмір талабы

Тіл әрбір адамға өмір бойы керек. Жер бетінде халық та, тіл де көп. Ғалымдар дүние жүзінде бес мыңдай тіл бар деп есептейді.

Қазіргі уақытта көп тіл білу - өмір талабы. Көп тіл білетін адамды полиглот деп атайды.

Қазақтар: «Өнер алды - қызыл тіл», - дейді. Өз ойын шешен тілмен жеткізе білгендерді ерекше бағалайды.

Біздің республикамыздың мемлекеттік тілі – қазақ тілі. Қазақ тілі түркі тілдер тобына жатады. Қазақ тілі – өте бай, көркем тіл.

Кісі көп тіл меңгерген сайын оның өмірдегі табыстары арта түседі, мүмкіндіктері молаяды. Сондықтан белгілі жазушы Бауыржан Момышұлы: «Бір тіл білген адам бір адам, екі тіл білген адам - екі адам», - деп айтқан.

1. Мәтін мазмұны бойынша сөздерді сәйкестендіріңіз.

- А) Қазақ тобына
- В) Өмір тілі
- С) түркі бетінде
- Д) жер талабы

2. Мәтіндегі IV азатжолдың мазмұнын қорытындылаңыз.

- А) Полиглот болу – өмір талабы
- В) Қазақ тілі – өте бай тіл
- С) Бауыржан Момышұлының сөзі
- Д) Көп тілдің білудің пайдасы

3. Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- А) Қандай шет тілдерін білесіңдер?
- В) Көп тіл білу – ненің талабы?
- С) Әр елдің тіл ерекшегілі қандай?
- Д) Қазіргі кезде тілге қойылған негізгі шарт?

4. Асты сызылған сөздің мағынасын ашыңыз.

Полиглот деген кім?

- А) ойшыл
- В) шешен
- С) көп тілді меңгерген адам
- Д) бір тілді меңгерген адам

5. Мәтін мазмұнына сәйкес сұраққа жауап беріңіз.

Қазақ халқы қандай мақалмен тілін бағалайды?

- А) Қазақ халқы Б.Момышұлының сөзімен тілдерін бағалайды.
- В) «Көп тіл білу Құдайдың құдіретінде емес, өзіңнің қолыңда», - деген екен данышпандар.
- С) «Тіл жоқ жерде, ұлт жоқ» мақалымен тілін асқақтатады.
- Д) Қазақ халқы «Өнер алды - қызыл тіл» мақалымен тілін бағалайды.

*Топар жалпы білім беретін мектебі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Болтай Гүлшаш*

Ұйқышыл - бұл қыста қысқы ұйқыға кететін сүтқоректі аң. Күз мезгілінде өте көп қоректеніп семіреді. Ауа температурасы 7⁰ С дейін төмендеген кезде, ұйқышылдар қысқы ұйқыға кетеді. Ол тығыздалып, дөңгелене оранып, өз құйрығын басынан және арқасының жан-жағынан айналдырып, алдыңғы аяқтарын беттерінің қасына қойып ұйықтайды. Ұйқышыл жыртылған ырғай қабығынан жасалған ұяда ұйықтайды. Ол өз майының арқасында тіршілік етеді.

Қысқы ұйқыға кететін басқа ағылшындық сүтқоректілер –кірпілер.

Кірпілер домаланып, құраған жапырақтардан жасалған ұяда ұйықтайды. Жарқанаттар да қысқы ұйқыға кетеді. Олар үңгірлерде, ескі ғимараттарда және қуыс ағаштарда ұйықтайды. Сұр және жирен тиындар қысқа қорек жинайды. Борсықтар мен аю түрлерінің кейбірулері де қыста ұзақ ұйықтайды.

Мәтін бойынша тест тапсырмалары:

1. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемді толықтырыңыз.

Ұйқышыл ..... тіршілік етеді.

- А) қоректеніп
- В) өз майымен
- С) ұяда
- Д) орманда

2. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- А) Ұйқышылдар қысқы ұйқыға кетеді.
- В) Қысқы ұйқыда аңдар тоңып қалуы мүмкін.
- С) Жарқанаттар үңгірлерде, қуыс ағаштарда ұйықтайды.
- Д) Қыста қысқы ұйқыға кететіндер сүтқоректі аңдар.

3. Мәтінге сәйкес ақпаратты таңдаңыз

- А) Сүтқоректілер өте көп қоректеніп семіреді.
- В) Кірпілер үңгірлерде ұйықтайды.
- С) Ұйқышылдар қыста ұзақ ұйықтамайды.
- Д) Тиындар қыста қорек жинамайды.

4. Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- А) Ол аңдар неге қатып тоңып қалмайды?
- В) Ұйқышылдарға жылы қыс қалай әсер етеді?
- С) Не себепті ұйқышылдар қысқы ұйқыға кетеді?
- Д) Аңдар қысқы ұйқыға қашан кету керектігін қалай біледі?

5. Мәтіндегі II азатжолдың мазмұнын қорытындылаңыз.

- А) Ұйқышылдар ағаш қабығынан жасалған ұяда ұйықтайды.
- В) Күз айында өте көп қорек жинайды.
- С) Қысқы ұйқыға кететін, ұйқышылдан басқа да аңдар бар.
- Д) Аңдар қысқы ұйқыда болғанда денесінде әртүрлі құбылыстар болады.

*Топар жалпы білім беретін мектебі
қазак тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Наклова Зауре Сагинтаевна*

Құлын

Атам жайлаудан құлынды бие мініп келді. Оны ана ағашқа байлап қойды. Биенің қасында ойнақтап жүрген құлын әдемі - ақ.Жанына жақындауға қорықтым. Біраздан кейін тәуекел еттім. Құлын менен үркіп, біраз жерге ұзап барып, қарап тұрды. Қайта келіп, есік алдындағы шелекті иіскелей бастады. «Жануар - ай, шөлдеген екенсің ғой» деп ойладым.

Көшедегі су құбырының суын ағызып қойдым. Құлын жасқана басып суға жақындады. Аузын тосып еді, су танауына кіріп кетіп, пысқырынып шегінді. Суды азайтып ағыздым. Құлын суға тұмсығын тосып, ұзақ ішті. Осылайша екеуіміз достасып кеттік. Жалынан сипасам, сүйсіне қарап тұрады.

(“Балдырған” журналынан.) 103 сөз

Тапсырмалар:

1. Мәтінге байланысты тірек сөздерді табыңыз

- А) ана тілі, қазақи ел, ауыл
- Б) баспана, әулет, табиғат
- В) ағаш, тәуекел, достасу

2. Құлын әңгімесінде не суреттеледі?

- А) жайлаудың көрнісі
- Б) биенің төлі
- В) су құбыры

3. Құлын ненің баласы?

- А) жылқының
- Б) сиырдың
- В) қойдың

4. «Жануар - ай, шөлдеген екенсің ғой» Бұл сөйлем нені білдіреді?

Мысалдар:

---

5. Мәтіндегі (контекстегі) асты сызылған сөздің мағынансы ашыңыз.

Біраздан кейін тәуекел еттім.

---

6. Мәтінді өз ойыңмен жалғастырып көр

---

*Абай атындағы ЖББОМ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің
мұғалімі Тусупбаева М.С.*

«Сымайыл»

5-сынып бағдарламасы

№ 1

Тапсырмалар

1. Әңгімедегі Сара ері Ибраһимге ақыл айтуының себебе неде еді?

- А. Барлық дүние – мүлкімен Палестинаға келді.
- В. Ажарды некесіне алуды еріне ақыл етіп айтты.
- С. Ибраһим әйелінің ақылын алды.
- Д. Арманына жеткізуге өзінде амал болмаған соң.

2. Арада көп кешікпей қандай жағдай болды?

Жауапта:» Арада көп өтпей Ажар бір ұл туды.»

Мысалдар:

- Оған Сымайыл деген ат қойды.
- Ибраһим бұған ерекше қуанды.
- Бала өте зерек бала болып өсе бастады.

3. «Өзегін қызғаныш өртеді». Бұл сөйлем оқырманға нені білдіреді? Мысалдар:

Ажар Сымайылды тапқаннан кейін, ол қорланып, іштей қатты құсаланды.

Сара күні бойы жай таппай, мазасыз халге түсті.

4. Сара қандай ойға келеді?

- А. Ері перзент сүюді армандады.
- В. Тыныштық орнату үшін барлық әрекеттерді жасады.

С. Бұл арадан кетпей, оған тыныштық жоқ.

Д. Ибраһим әйелінің талабын құптады.

5. Әңгімеде Ибраһим әйелінің талабын құптауы қалай сезілді.

Автор осыны көрсету үшін қандай сөздер қолданды? Екі мысал келтіріңіз.

Жауабы: Бұл оған Алланың әміріндей сезілді.

Мысалдар:

- «Мұның өзі Алланың әмірі, оған сөзсіз бойсұнуымыз керек».
- «Алланың әмірі екенін білген соң, Ажар да іштей құптап, үндемеді».
- «Ибраһим!» - деді Ажар оның етегінен ұстай алып: «Қайда барасың»

6. Ибраһимнің сол кезде қатты күйзелісте болғанын дәлелде. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңда..

- -Ей, Алла Тағала! Баламды ебелек ұшпас елсізге қалдырдым, ол өз сарайыңызға жақын.
- Ей, Алла Тағала! Әмсе естеріне алып отыру үшін, оларды өзіңе мінажат ететін қыла гөр!
- ен майысқан тұмсығы бар.
- Ол қуана-қуана баласы Сымайыл мен оның анасы Ажарды елсіз жерге апарып тастады.

7. Асты сызылған сөздің мағынасына байланысты әңгімені оқи отырып, бірнеше синонимдік қатар құрыңдар.

Ажар тағдырдың басқа салғанын көніп, тап болған тауқыметке төзді.

- А) Қинала-қинала баласының қасына қайтып келді.
- В) Қиыншылықтан құтылудың жолын іздеп табуға оқтайланды.
- С) Басынан неше күннен бергі торлаған қара бұлт шалды.
- Д) Баласының шырылы оның жүрегін парша-парша етті.

8. Сөйле, сурет!

Аралас мәтіндер:

- 1.«Әлгі су әби зәмзәм еді» дегенді қалай түсінесіңдер
- 2.«Қажыға барушылар осы зәмзәмға келіп, одан шөлдері қанғанға ішіп, туған-туысқандарына көтергендерінше алып қайтады.» Осы мәтіннен қай елді-мекенді еске түсіреді.
3. «Тіршілік көзі - су» қандай өзгерістерді байқадыңдар
4. Ана мен бала екеуінің қасына бұл адамдарды әкелген Алласына Ажар рақметін жаудырады. «Рақмет» сөзіне қандай суреттер салар едіңдер.

Тапсырмалар:

- 1.«Рақмет айтудан жалықпайық!» (Ойтолғау)
- 2.Мәтіндегі Ажардың Алладан сұраған тілегеніне байланысты сөздер тізбегін құраңдар. І жатағы сөздерді жазу.
3. Ибраһимнің іс-әрекеті Дұрыс-бұрыстығын дәлелдеу. Семантикалық карта жасау

Дұрыс	Себебі
Сараның талабые құптады.	Сараны ол жақсы біледі, себебі ...
Ибраһим де күйзелісте болды.	Баласы мен анасын елсіз, ебелек жерге апарса да, жалбарынды...

4. Ибраһимге хат жазу.

№ 1

Нан – дастарқан сәні

Нан ерекше жағымды тамақ. Адам тіршілігіне қажетті қуаттың жартысын наннан алады.

Еліміздің нанның 800-ге жуық атауы бар. Біздің еліміз нанға бай.

Біз күн сайынғы нанға алаң болмаймыз. Бірақ нанды орынсыз ысырап жасауға болмайды.

Егер әр отбасында күніне нанның бір тілімі тасталса, ол отбасы жылына 36 килограмм нан шығын жасайды.

1. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемді толықтырыңыз.

Отбасы жылына ... нан шығын жасайды.

- A) 800
- B) 25
- C) 36
- D) 15

2. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- A) Біздің еліміз нанға бай.
- B) Күн сайынғы нанға алаңдаймыз.
- C) Нан ерекше жағымды тамақ.
- D) Адам наннан қуат алады.

№ 2

Балапан

Омар Есіл өзенінің жағалауынан сауысқанның балапанын тауып алды. Ол балапанды үйіне әкелді. Балапан нанның үгіндісін, ұсақтап тұраған етті жейді. Оған шұжық қатты ұнады.

Омар балапанды тауық қораға орналастырды. Балапан ауладағы итпен де достасты. Ол әуелі тауықша қыт – қыттап, ал кейін итше үретін болды. Ит балапанға үйді күзетуді де үйретті. Қорада ит болмай қалса, сауысқанның балапаны иттің үйшігінің үстіне қонып алады да өткен – кеткенге үреді.

Бір күні басқа бір сауысқан балапанды шықылықтап шақырды. Балапан сауысқанға үріп, оны үркітіп жіберді.

1. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемді толықтырыңыз.

Балапан .... орналасты.

- A) иттің үйшігіне
- B) сауысқан ұясына
- C) тауық қораға
- D) үйде

2. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- A) Ол балапанға қамқорлық жасады.
- B) Балапан үй күзетшісі болды.
- C) Омар балапанды тауық қорадан тауып алды.
- D) Сауысқанды үркітіп жіберді.

3. Мәтінге сәйкес ақпаратты таңдаңыз.

- A) Ол балапанды жағалауға апарып тастады.
- B) Балапанды сөйлеуге үйретті.
- C) Балапан шұжық жеді.
- D) Омар оны иттің қасында тұрғызды.

Жол

Бес жасар ұлы Балғынды Бәзіл жылқышы алдына мінгізіп алған. Түні бойы көмекшісі баққан жылқыны кәнігі көзбен аралап, түгендеп өтіп, көңлі жай тапқан соң, енді сәскелік қымызға үйге қайтқан беті. Жайлаудың адырлы кеудесін тіле түсіп, жіпше шұбалған жалғыз аяқ соқпақ жолмен келе жатыр. Астында құйрық-жалы төгілген аяңшыл торы.

Әкесінің алдына мініп алу – Балғын үшін құмар іс. Дүниенің төбесінен қарағандай болып, мерейленіп қалады. Аса бір жетіскен көңілмен сәбилік қиялы шар тарапқа жосылып, өзімен-өзі іштей күбірлеп сөйлесіп келе жатыр. Екі көзі таспадай шұбалы, таусылмай алға бастаған соқпақ жолда. Кенет ол әкесінен:

– Ата, осы жолмен жүре берсе, жүре берсе, қайда барады? – деп сұрады.

– Анау таудан асып, өзіміздің ауылға барады, – деді Бәзіл.–

Сол жерде таусыла ма?

– Жоқ, таусылмайды?

– Одан әрмен қайда барады?

– Ауылдан әрмен даңғыраған тас жолға қосылады да, ауданға барады. Есжан ағаң қызмет істеп жүрген жерге барады.

Бір сұрақты бастаса, түбіне жетпей Балғын, сірә да, тоқтамайды.

– Одан әрі қайда барады?

– Одан әрі Алматыға барады.

– Алматыдан әрі қайда барады?

– Пойыз жүретін темір жолды білесің бе? Естіппе едің?

– Білем.

– Білсең, тас жолдан әрі темір жолға қосылады да, тартқаннан тартып отырып, Москваға барады. Жол атаулының барлығы Москвада тоғысады.

Жол жайындағы әңгіме Балғынның көңіліне нық орнады. Өмірдің мағыналы жағын ашып танығандай болды. Таспадай шұбатылған әлгі соқпақ жол бұлардың үйінің нақ іргесінен өтеді. Балғын енді сол жолмен тоқтамай жүре беруді армандайтын болды. Сонда алдынан ертеме, кешпе, жарқ етіп Москва көрінетініне ол шүбәсіз сенеді.

Бір күні Балғын әлгі ойдың жетегімен Айнабұлақтың жағасын қоныстап отырған жылқышылар мекенінен едәуір ұзапшығып кетті. Соқпақ жолды қуалай жүріп келеді, жүріп келеді. Бір талай жүріп, дөңнен асты. «Шіркін-ай, анау таудан асып және бірнеше таудан асса, Москваға жетіп барар едім-ау!» – деп қиялдайды. Көзбе-көз барып көрмесе де, суреттерден, кинодан көріп таныған ұлы қаланың бейнесі оның көз алдынан кетпейді. Жер бетіндегі ұлылы-кішілі сан алуан жолдардың бәрі Москваға барып тіреліп, тоғысып түйіскенін сол қалпында көріп тұрғандай әсер алады.

Кремль мұнарасы, Ленин Мавзолейі, Қызылалаң – осының бәрі де Балғынның жадындағы суреттер.

Жағасы жібектей көгал шөппен көмкерілген соқпақ жол «жүр», «жүре бер, тоқтама» деп Балғынды емексітіп жетелей түскендей болады.

Сонау беткейде бір қора қой жайылып жүр. Кілең бірыңғай ақ қойлар. Одан әрменірек жұмыртқадай аппақ болып күнге шағылысып, малшылардың ақ үйлері көрінеді. Соқпақ жол тартқан сымдай қарауытып солай кетіп жатыр. Бұлай жүріп Москваға жете қоюы оңай емес екенін Балғын, әрине түсінеді. Енді ол осы арада тоқтады да, ілгері қарай қиялымен самғады. Соқпақ жол мен зымырап ауылға, ауданға жетті. Одан соң машинаға отырды. Асқар тау, айдын көлдерді артқа тастап және зырлап берді. Алматыға жетті. Енді Балғын пойызға мінді. Паровоз айқайын салып, жер апшысын қуырып алға тартты. Бүкіл дала дөңгеленіп артта қалып жатыр. Ұшқан құс қалбақтап, қызарып жанған қызыл жұлдыз, текшеленген зәулім үйлер көрінді. Бұл – Москва!

Арт жақтан тасыр-тұсыр ат дүбірі естілді. Соны естіп қиялы шарт үзілген Балғын артына жалт бұрылып қарады. Үш-төрт салтаттылар көлденеңдеп өтіп барады екен.

Бұлар қаладан келген артистер болатын. Олардың біреуі:

– Мына баладан сұрайықшы?! – деп, ат басын Балғынға қарай бұрды:– Балақай, мына жол қайда барады?

Балғын кідіріп, мүдірген жоқ:

– Бұл жол Москваға барады.

1-тапсырма.

Мәтін бойынша қысқаша түсінік жазу.

1. Бұл мәтінде _____ келе жатыр.

2. Жолжайындағы әңгімеде _____ ол шүбәсіз сенеді.

3. Бұл Балғын үшін _____ сияқты көрінеді.

2-тапсырма.

1. Әр топтан бір елші келесі топқа мәтіннің мазмұнын баяндау.

2. Мәтіндегі Кремль мұнарасы, Ленин Мавзолейі, Қызыл алаң сөздерінің мағынасын түсіндіру.

3. Мәтіндегі әр жол атауларына түсінік жазу.

Соқпақ жол	
Тас жол	
Темір жол	

3-тапсырма.

1.Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

А. Әкесінің алдына мініп алу – Балғын үшін құмар іс.

Ә. Одан соң машинаға отырды.

Б. Есжан ағаң қызмет істеп жүрген жерге барады.

В. Одан соң паровозға отырды.

2.Мәтінге сәйкес ақпаратты таңдаңыз.

А. Бұлар ауылдан келген артистер болатын.

Ә. Тездете зымырап ауылға, ауданға жетті.

Б. Бүкіл дала дөңгеленіп артта қалып жатыр.

В. Жол жайындағы әңгіме Балғынның көңіліне әсер қалдырмады.

3.Айнабұлақтың жағасы кімдердің мекені?

4. Балғын Москва жайлы қандай әсерде болды?

5. Екі бағандағы сәйкес сөздерді табу.

Бес жасар ұлы Балғынды	жіпше шұбалған жалғыз аяқ соқпақ жолмен келе жатыр.
Жайлаудың адырлы кеудесін тіле түсіп	Балғын үшін құмар іс.
Сонда алдынан ертеме, кешпе,	Әрине түсінеді.
Бұлай жүріп Москваға жете қоюы оңай емес екенін Балғын	Малшылардың ақ үйлері көрінеді.
Одан әрменірек жұмыртқадай аппақ болып күнге шағылысып	Бәзіл жылқышы алдына мінгізіп алған.
Әкесінің алдына мініп алу	жарқ етіп Москва көрінетініне ол шүбәсіз сенеді.

Ауылда.

Өткен демалыс күні ауылдағы нағашы апамның үйінде болдым. Сөйтіп апам мен атама көмектестім. Ауылдағы өмір өте қызық. Ерте әтештің шақырған дауысымен ояндым. Апам бие сауып жатыр екен. Атам малдарды жайлауға шығарып жатыр екен. Мен сиырларды өріске қосып келдім. Сосын атам екеуіміз қозы– лақтарды қораға шығарып, құстарға жем салдық. Осы кезде апам бізді дастарханға шақырды. Барлығымыз жазғы ас үйде отырып таңғы асымызды іштік. Апам бәрімізге үлкен кесемен ыстық сүт құйып берді. Сосын біз атам екеуіміз шөп шаптық. Кешке достарыммен алтыбықан тептік. Осылайша, бір күннің қалай өткенін білмей қалдым.

1-тапсырма.

1. Мәтінді аудару .

2. Мәтінге басқаша қандай атау беруге болады?

3. Мәтін бойынша үш күрделі сұрақ, үш жеңіл сұрақ қою.

Күрделі сұрақтар	Жауабы
Жеңіл сұрақтар	Жауабы

2-тапсырма.

1. Мына сөздердің синонимдерін табу.

Өткен-
Қызық-
Ерте-
Үлкен-
Ыстық-

2. Мәтінге сәйкес сөздерді табу.

Атам малдарды жайлауға қамап жатыр екен.
Атам малдарды жайлауға шығарып жатыр екен.
Атам малдарды шөптеп жатыр екен.
Апам бие сауып жатыр екен.
Апам бие суарып жатыр екен.
Апам бие саудыртып жатыр екен.
Кешке достарым алтыбықан тептік.
Кешке достарыммен алтыбықан тептік.
Кеше достарыммен алтыбықан тептік.

3-тапсырма.

Өз демалысың жайлы айтып беру.

*Абай ауданының Көксу ЖББМ
қазақ тілі мен әдебиті пәнінің мұғалімі
Абеуова М.К.*

Бейжің қаласында оқып жүрген Бауыржанның хаты

Мен – Қазақстан Республикасының азаматымын. Қазақстанның білікті маманы болу үшін өте көп жұмыс істеуім керек. Менің мамандығым – тіршілігімнің көзі, қаржы көзі. Менің іскерлігімнің мақсаты – мол қаржы әкелу. Қаржы көзі мол ел – әлемдік деңгейде тұғыры берік ел болып танылады.

Төмендегі сұрақтарға жауап беру үшін жоғарыда берілген мәтінді басшылыққа алыңыздар.

1. Бауыржан кім? _____

2. Ол не үшін көп жұмыс істейді? _____

3. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыздар.

- A) Қазақстанның білікті маманы болу үшін өте көп еңбек ету керек.
- B) Мамандық – тіршілік көзі, табыс көзі.
- C) Қазақстан - әлемдік деңгейде тұғыры берік ел.
- D) Бауыржан – Қазақстан Республикасының азаматы.

4. Берілген сөйлемдегі асты сызылған сөздің мағынасын ашыңыздар.

Менің іскерлігімнің мақсаты – мол қаржы әкелу.

- A) мол несие алу
- B) көп ақша табу
- C) көп еңбекақы төлеу
- D) мол байлыққа кенелу

5. «Менің мамандығым – тіршілігімнің көзі, қаржы көзі» дегенді қалай түсінесіздер? Өздеріңіздің ойларыңызды жазыңыздар. _____

6. Бауыржанның мақсаты:

- A) Қазақстанның білікті маманы болу
- B) Мол қаржы табу
- C) Қазақстанның әлемдік деңгейде тұғыры берік ел болып танылса
- D) Қазақстан Республикасының азаматы болу

7. Қазақстан - қаржы көзі мол ел болса, қандай ел болады?

---

8. Бауыржанның арманы орындалады ма? «Иә» немесе «жоқ» жауаптарының бірін шеңберге алыңыз. Өз жауабыңызды түсіндіріңіз.

XXI ғасырдың тұтқыны

Берілген суретті басшылыққа ала отырып, төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз. Өр сұрақтың жауабына өз ойларыңызды негіздеңіз.

1-сұрақ. «XXI ғасырдың тұтқыны» деген сөз нені білдіреді?

_____ 2-сұрақ.

Суреттегі баланы кім тұтқынға отырғызған?

_____ 3-сұрақ.

Бұл тұтқыннан оны кім құтқара алады?

_____ 4-сұрақ.

Қалай ойлайсыз, автордың суреті сізге әсер етті ме? (сізді ойландырды ма?)

«Иә» немесе «Жоқ» жауаптарының бірін алып, ойларыңызды негіздеңіздер.

_____ 5-сұрақ.

Ғаламторға тәуелді болу деген не? Өз пікірлеріңді жазыңыздар.

Бір үзім нан

Подъезден шыққан кішкентай қыз қолындағы жұқа дорбаны әрең көтеріп, қоқыс жәшігіне әкелді де, аударып салды. Жапырақтар-жапырақтай кесілген, жартылай желінген аппақ нандар!

Мұны көзі шалып қалған Ғаббас қария:

-Әй, балам-ау, обал емес пе?-дегенше қыз подъезд есігіне зып беріп кіріп кетті.

Нұржан мектептен қайтып келе жатқан. Көрші қарияның ашуланып, басын шайқап отырғанын көріп:

-Ата, кімге ренжіп отырсыз?

-Е-ей, балам-ай! Біреу тойып секіреді, біреу тоңып секіреді. Сонау сұрапыл Ұлы Отан соғысы жылдары біз он – он бір жастағы бала едік.

Қарнымыз тойып тамақ та ішпейміз. Нанды мөлшерлеп береді. Жегіміз кеп, тәбетіміз тартып тұрса да сұраймыз... Қазір ше? Нанды қадірлейміз. Қатып қалса, қоқыс жәшігіне әкеп тастаймыз. Ысырапқа жол беріп, аяқты етеміз. Олай жасауға болмайды.

(Толымбек Әбдірайымнан)

1. Психологиялық көңіл – күй тудыру Мұғалім әрекеті. Сұрақ - жауап арқылы:- Бұл әңгімені оқығанда қандай ой келеді. Оқушыларға сұрақ бере отырып тақырыпты ашу. Яғни тақырып «Бір үзім нан».

2. Операциялық кезең. Әңгімені мұқият оқу.

Әңгіме не туралы айтылған?

А. Подъезден шыққан кішкентай қыз дорбаны қайда аударып салды?

Ә. Кішкентай қыздың әрекетін кім көріп қалды?

Б. Ғаббас қария не деді?

В. Қарияның қандай күйге түскенін кім байқап қалды?

3. А. Мәтіннен қарама- қайшылықты табыңдар? Өз ойыңды дәлелде

Ә. Кішкентай қыздың іс-әрекеті дұрыс па?

Б. Сен қарияның орнында болсаң, не істер едің? Өз ойыңды дәлелде

В. Сенің сыныбыңда осындай балалар бар ма?

П. Корниенко атындағы ҚББМО
Зейтова Анар Амантаевна

№ 1

Бір атадан әке, бала, немере, шөбере, шөпшек, немене, туажат үзілмей тараса, жеті ата болады.

Ең соңғы туажаттан жүрежат, жекжат, мүлдежат болып аяқталған. Осыларды ағайын, туысқан деп де атайды. Жеті атадан өніп-өскен адамдарды қауым дейді. Сөйтіп, туажаттан кейін нағыз туысқандықтың шегі аяқталады. Бұл шамамен екі ғасырға созылған. Қазақ халқы осы жеті ата аралығында ерлі-зайыпты болуға тыйым салған. Мұны «тұқым бұзушылық» деп атайды. Егер ғашықтық жолмен үйлене қалса, жазалаған. Сондықтан әрбір қазақ жеті атасының есімдерін білуге міндетті болған.

Ата – анасы үшін барлық балалары бірдей болғанмен, дәстүр бойынша әр баласының өз орны болған.

Алғашқы бала - тұңғыш. Оны ата-анасы енші беріп, жеке отау етіп шығарған. Оны басқа балаларына үлгі еткен.

Үйдегі ең соңғы бала -кенже. Ол қара шанырақ иесі деп аталған.

«Қара шаңырақ» деген ұғымда ата дәстүрін сақтау - әулет салтын, ұрпақ жалғастығын үзбеу, әке түтінін өшірмеу деген үлкен ұғым жатыр.

1. Тапсырма: Мәтін тақырыбы ... туралы.

А) дәстүр

В) бала

С) бір атадан тараған ұрпақ

Д) туыстар

2 тапсырма: Сөйлемді жалғастырыңыз:

Қазақ халқы осы жеті ата аралығында ерлі-зайыпты болуға тыйым салған, себебі ...

А) олар жастар

В) бір бірін білмейді

С) ата –анасы қаламайды

Д) бұл «тұқым бұзушылық» деп аталады

3-тапсырма: жоғарыдан төменге қарай атағанда ататектің жалғасын ретімен орналастырыңыз.

Берілгені: әке, шөпшек, немене, тұажат, жұрағат, жат-жұрағат, жегжат, жамағайын, немере, бала жүрежат, шөбере, ата.

№ 2

1 тапсырма: Берілген сурет нені білдіреді? Бұлар кімдер?

2 тапсырма: Суретке байланысты бірнеше құрмалас сөйлем құраңыз

3 тапсырма: Қазақстандағы ғылым туралы ой-пікірім

4 тапсырма: Қазақстан тарихында Тоқтар Әубәкіров қандай із қалдырды? Ерлігі қалай бағаланды?

55

5 тапсырма: «Абай жолы» романы туралы не білесің?

*Топар кенті Б.Момышұлы атындағы ЖББМ
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі*

Кошанова Н.Б.

№ 1

Әлия Молдағұлова

Әлия Молдағұлованың атқыштар батальоны жау қоршауын бұзып, алға шықты. Шайқас ұзаққа созылды, барған сайын күшейе түсті. Фашистер жанталасып, үсті-үстіне зеңбірек оғын жаудырып жатты. Біраздан соң екі жақ бетпе-бет келіп калды. Ұрыс қыза түсті, екі жақ та аянбай атысты. Әлия сол қолынан жараланғанына қарамастан, жаумен атысты. Ол неміс басқыншыларымен қасық қаны қалғанша, батырларша соғысты. Бір кезде окопта жасырынып жатқан неміс офицері он тоғыз жасар, ержүрек қыз Әлияға тап берді. Әлия оны басынан асырып лақтырып жіберді де, сұм жауды шалқасынан түсірді. Автоматын кезеп, жауды құртуға айналғанда, фашист Әлияны пистолетпен атып калды. Әлияны майдандас жолдастары "шығыс жұлдызы" деп атаған еді.

Ержүрек, мерген қыз, шығыс жұлдызы Әлия майданда болған аз уақыттың ішінде жүзден аса фашисті құртты. Үкімет Әлияның майдандағы ерлігін жоғары бағалап, 1944 жылғы шілде айының төртінде оған Кеңес Одағының Батыры атағын берді.

Кеңес Одағының Батыры Молдағұлованың ерлігін халқы мәңгі ұмытпайды. Әлияның ерлігі туралы шығармалар жазылды, өлең де шығарылды, олар халық есінде мәңгі сақталады.

1-мәтінге байланысты тест тапсырмалары

1. Сөйлемді жалғастырыңыз.

Әлия жаумен ... .

- A) жанталасты
- B) алға шықты
- C) бетпе-бет келді
- D) қоршауды бұзды

2. Мәтінге нақтырақ тақырып таңдаңыз.

- A) Батыр қыз
- B) Шығыс жұлдызы
- C) Кеңес Одағының батыры
- D) Әлия туралы үзік сыр

3. Мәтінге сәйкес ақпаратты табыңыз.

- A) Тасаланып жатқан Әлияға тап берді.
- B) Мерген қыз Әлия жүзден астам жауды қырды.
- C) Әлияны майдандас достары мәңгі ұмытпайды.
- D) Әлия Молдағұлованың ескерткіші «шығыс жұлдызы» деп аталды.

4. Мәтіндегі негізгі ойды анықтаңыз.

- A) Әлия ерлікпен қаза тапты.
- C) Әлияны фашист пистолетпен атты.
- B) Әлия – бала кезінен мерген болған.
- D) Әлия Ұлы Отан соғысында ерлік көрсеткен.

5. Мәтін бойынша толық және нақты ақпаратты табыңыз.

- A) Әлияны ел мәңгі ұмытпайды.
- B) Әлия – соғысқа қатысқан батыр.
- C) Әлия туралы әңгіме, өлеңдер бар.
- D) Әлия – Ұлы Отан соғысына қатысқан Кеңес Одағының батыры.

6. Мәтіндегі автордың пікірін анықтаңыз.

- A) Батырлар жаумен соғысқан.
- B) Әлияның нағыз ерлігі мәңгі есте.
- C) Фашистер зеңбіректермен соғысады.
- D) Әлия «шығыс мергені» деп аталған.

№ 2

«Тағылым отбасынан басталады»

Жалпы, шаңырақ құру – күллі адамзаттық дәстүр екені түсінікті. Бірақ жер бетінде қанша халық болса, бұл дәстүрдің сипаттары да соншама сан алуан. Өйткені әр халық өзінің шаңырақ көтеру қуанышын өз тұрмыс-салттарына лайықтап, өздерінше қызықтауға тырысады. Осы үрдісті қазақ халқы да ғасырлар бойы өзгеге ұқсатпай, өздерінше дамытқаны анық. Олай болса, қазақтың шаңырақ көтеру сәтіндегі өзіндік ерекшеліктері бар.

Халқымыздың ежелгі дәстүрі бойынша, жаңадан көтерілер шаңырақтың мақсаты мен мәні ең әуелі тегіне орай үндестіріліп, ата-ананың ризашылықтарына негізделіп шешілетін. Мұнда негізгі қағида ретінде, тектілік пен адамгершілік парыздары бағдарға алынатын. Сондықтан бұл дәстүрді қазақ халқы сонау ерте ғасырлардан бері қарай жеті атаға дейін қыз алыспау салтымен орайластыра білгені белгілі.

«Өткенді білмей, келешекті білу мүмкін емес. Бұрынғының парқын білгендер, бүгінгінің нарқын ұғады», - деген болатын Ғабит Мүсірепов атамыз. Халқымызда бұрыннан бар, әдет-ғұрып, дәстүрге мүмкіндігінше қанық болғанымыз жөн.

Қазақ халқының салт-дәстүріндегі бір ғана бала тәрбиесіне байланысты кәде-жоралғы бойынша даналық кітабын жасаса, кейінгі ұрпаққа асыл қазына ретінде тарту етуге тұрарлықтай кітап шығар еді. Мәселен, өмірге ұрпақ жалғасы нәресте келгендегі ел қуанышының жарқын көрінісі – сүйінші, көрімдік сұрау, байғазы беру өте жарамды дәстүр емес пе? Сол перзентке арналған шілдехана, балаға ат қою, бесікке салу, бесік жыры, бесік тойы, нәрестені қырқынан шығару, тіл ашар, тұсау кесер, атқа мінгізу, сүндет тойы – осының барлығы халқымыздың тот баспайтын асыл қазынасы.

Ата-бабамыз ұрпақ тәрбиесіне аса зор мән береді. Өйткені, ұрпақ – болашақ. Оны әбден түсінген халық: «Балаңды беске дейін патшадай күт, он беске дейін қосшыңдай жұмса, он бестен

кейін құрдасыңдай сыйла», -деп бүкіл тәрбиелік тағылымды үш-ақ сөзге сыйдырады. «Патшадай күт» дегені – қамқоршы бол, өсір, мәпеле, жас шыбықтай баулы дегені, «қосшыңдай жұмса» дегені – жәрдемшің ет, жұмысқа сал, буынын бекіт, еріншектерден аулақтат дегені, ал «құрбыңдай сыйла» дегені – балаңа ес кірді, ақыл иесі болды, енді оның отау құруы жақын, оның да түбі өзіндей ұрпақ қамқоршысы болатынын естен шығарма дегені. Ал осы ұлағатты сөзде ұрыс, ренжіт, қорқыт, еңсесін түсір деген бірде-бір сөз айтылмайды. Қазақтың ұрпақ өсіру пәлсапасы, міне, осындай қарапайымдылыққа құрылған.

Табиғатқа иелік етер күші болса да, адамды өзге тіршілікпен тең ұстаған да – қазақ. Бесіктегі қимасына «асқарым, асқағым» деп емес, жан-жануармен, жәндік атаулымен тағдырластығын мойындатып, «құлыным, ботам, қошақаным» деп еркелету де, шыбынға да қиянат болмасын деп, «шыбыным» деп айналу да алдымен қазаққа тән. Бүкіл болмысы, шыбын жаны перзенттің үстінде болған қазақтың баласын шамадан тыс тойындырып, ошақтың түбінде қорғаштағаны да ешбір тарихта жоқ. Жеті жасар айдарлысын жауға аттандырып, он бесіндегі ұлына ел басқартқан халық бұл!

2-мәтінге байланысты тест тапсырмалары

1. Мәтін мазмұны бойынша дұрыс нұсқасын көрсетіңіз.

Барлық адамзатқа тән дәстүр – ... .

- A) тұсау кесу
- B) сүйінші сұрау
- C) шаңырақ құру
- D) баланы бесігіне салу

2. Сөйлемді жалғастырыңыз.

Әр халық шаңырақ құру салтын ... .

- A) жағдайына қарай лайықтайды
- B) даму жағдайымен байланыстырады
- C) әдет-ғұрпына қарай ыңғайлайды
- D) жалпыға ортақ салты бойынша қызықтайды

3. Мәтін мазмұнына орай толық және нақты нұсқаны таңдаңыз.

Шаңырақ көтеру ... .

- A) ата-анасының жағдайына байланысты
- B) ата-анасының көңіл-күйіне негізделеді
- C) ата-ананың ризашылығына негізделеді
- D) тегіне, ата-анасының көңілдеріне байланысты

4. Мәтінге сәйкес нұсқаны табыңыз.

Белгілі жазушының айтқан сөздерінің мағынасы.

- A) Өткенді де, бүгінгіні де білу парызымыз.
- B) Өткенді білмегенмен келешекті білу керек.
- C) Бұрыңғыны білмесе де, бүгінгіні білу керек.
- D) Тарихты білмеген адам бүгінгіні дұрыс бағалай алмайды.

5. Мәтінге сәйкес сөйлемді дұрыс аяқтаңыз.

Қазақтың шаңырақ құрудағы негізгі салты – ... .

- A) тектілік парыздарын сақтау
- B) жеті атаға дейін қыз алыспау
- C) адамгершілік парыздарын сақтау
- D) жеті атаға дейін ауылдас қыздарды алмау

6. Сөйлемді толықтырыңыз.

Балаңды беске дейін ... күт, он беске дейін ... жұмса, он бестен кейін ... сыйла.

- A) құрбыңдай, құлыңдай, патшадай
- B) досыңдай, құлыңдай, теңдесіңдей
- C) билеушіңдей, құлыңдай, теңдесіңдей
- D) патшадай, теңдесіңдей, құрдасыңдай

Белгілі білім иесі Вениамин Франклин он сегіз жасында бір қарт адамның үйінде қонақта болады. Кетер кезінде қарт оны шығарып салады. Франклин қарт кісіге сөйлеп келе жатып, алдында не барын аңғармайды. Ол есікке жақындағанда қарт:

- Еңкей, еңкей – деп дауыстапты. Айтып болғанынша, аласа есікк Франклин маңдайын ұрып алыпты. Содан қарт күліп:

- Сен жассың, өмірің алда, басыңды тым жоғары ұстамай, төмен ұстап

Жүрсең, бұдан да артық соққылардан құтыласың, - деген екен. Бұл сөзді Франклин сексен жасқа келгенше ұмытпай:

- Сол қарттың берген ақылының маған көп пайдасы тиді. «Басын жоғары Көтеріп жүргендердің» нешеуінің әлек болғанын өз көзіммен көрдім, - депті.

3-мәтінге байланысты тест тапсырмалары:

1. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемді толықтырыңыз.

Франклин ... адам болған.

- A) қарт
- B) білімді
- C) ақылды
- D) қонақжай

2. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- A) Қарт қонағына ақылын айтты.
- B) Франклин басын есікке соғып алады.
- C) Жігіт қарт адамның соңынан ілесе жүрді.
- D) білімді адам қарттың үйіне қонаққа келеді.

3. Мәтінге сәйкес ақпаратты таңдаңыз.

- A) ол қарттың ақылын ұмытпайды.
- B) Франклин үйіне қонаққа шақырды.
- C) Сексендегі қарт басын соғып алады.
- D) жас жігіт қарт адамды шығарып салды.

4. Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- A) ол қонақты қалай қарсы алды?
- B) Франклинмен кездескен адам кім?
- C) Вениамин Франклин кімге ақыл айтты?
- D) Оның ақылының қандай пайдасы болды?

5. мәтіндегі басты тірек сөздері табыңыз.

- A) Франклин, есік, бас
- B) Франклин, ақыл, жас
- C) Франклин, қарт, ақыл
- D) Франклин, білім, қонақ

*Абай ауданының
Мичурин НОМ қазақ тілі
мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Куйкентаева Жанар Насипбаевна*

№ 1

БАҚША АҒАШТАРЫ

Ыбырай Алтынсарин

Жаздың әдемі бір күнінде, таңертең бір төре өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағаштары мен гүл жапырақтарын көріп жүрді.

— Мынау ағаш неліктен тіп-тік, анау біреуі неге қисайып біткен? — деп сұрады баласы.

— Оның себебі, балам, анау ағашты қисық бұтақтары болса кесіп, бағу-қағумен өсірген.

Мынау ағаш бағусыз, өз шығу қалыбымен өскен,— деді атасы.

— Олай болса, бағып-қағуда көп мағына бар екен ғой, — деді баласы.

— Бағу-қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, мұнан сен де өзіңе ғибрат алсаң болады. Сен жас ағашсың, саған да күтім керек. Мен сенің қате істерінді түзеп, пайдалы іске үйретсем, сен менің айтқанымды ұғып, орнына келтірсең, жақсы түзу кісі болып өсерсің. Бағусыз бетіңмен кетсең, сен де мынау қисық біткен ағаштай қисық өсерсің, — деді.

Тапсырма:

1. Мәтінге сәйкес келмейтін ақпаратты таңдаңыз.

- A) Егілген ағаштары мен гүл жапырақтарын көріп жүрді.
- B) Анау біреуі неге қисайып біткен?
- C) **Бір тал кессең, он тал ек.**
- D) Бағу-қағуда көп мағына барында шек жоқ.

2. Мәтінге сәйкес ақпаратты таңдаңыз.

- A) Тәрбие тал бесіктен басталады.
- B) **Бағып-қағуда көп мағына бар екен ғой.**
- C) Тәрбиесіз берген білім, адамзаттың қас жауы.
- D) Ана- асқар тау, ана-бәйтерек.

3. Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- A) Тәрбие тал бесіктен бастала ма?
- B) Ағаш көркі жапырақ па?
- C) **Бағып-қағуда көп мағына бар ма?**
- D) Ағашқа су құймаса не болады?

4. Мәтіндегі басты тірек сөздерді табыңыз.

- A) бесік, ауыл, жайлау
- B) **тәрбие, бағып-қағу, қисық бұтақ**
- C) оқу, білім, тәрбие
- D) ағаш, жапырақ, тамыр

5. Мәнмәтіндегі (контекстегі) асты сызылған сөздің мағынансы ашыңыз.

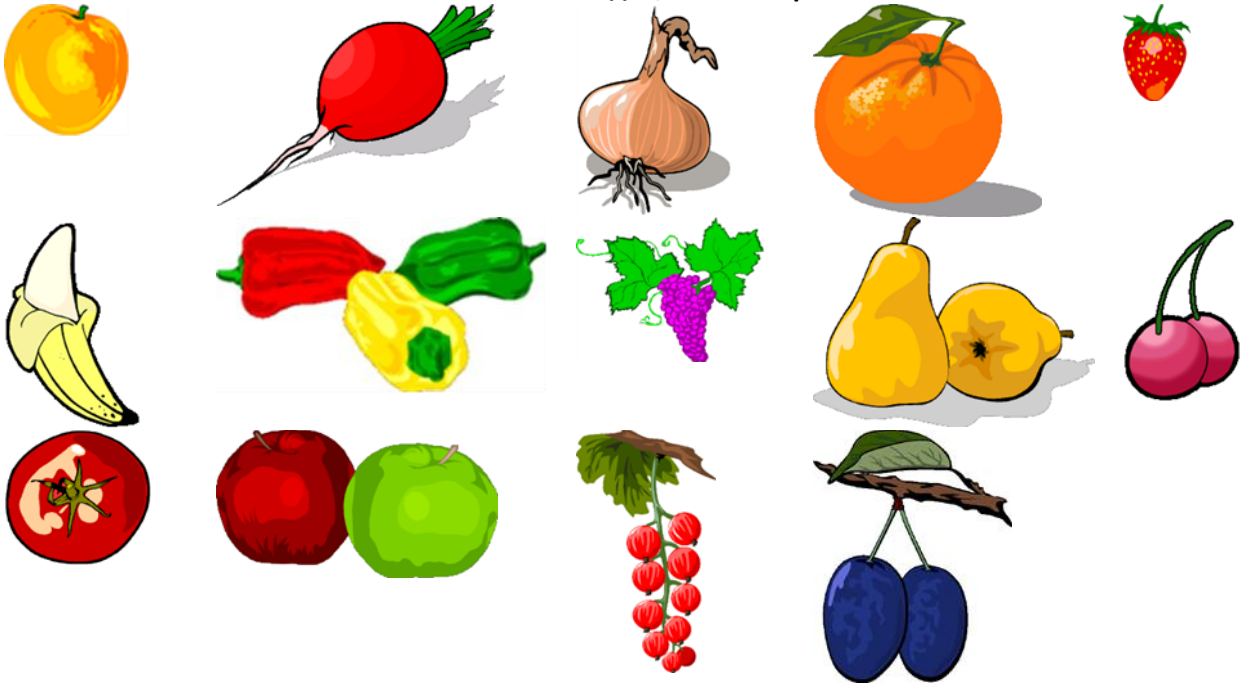
Бағып-қағуда көп мағына бар.

- A) оқытуда
- B) тамақ беруде
- C) аяуда
- D) **тәрбиелеуде**

№ 2

Жеміс жидек, көкөністер

1 МЫСАЛ

Төмендегі сұрақтарға жауап беру үшін жоғарыда берілген суретті басшылыққа алыңыздар.

1. Суреттегі заттарды қандай топтарға бөлуге болады?

---

2. Сурет түстерінің түрлі-түсті, анық, қанық болуы тапсырма барысында маңызды ма?

---

3. Сурет бойынша қандай диалог құруға болады?

---

1. Суреттегі жеміс жидек, көкөністер тобына, түстеріне қарай және көлемдеріне қарай топтарға бөлуге болады
2. Суреттегі түстің қанықтығы, әр түрлілігі, көмісті, ақ-қара суретке қарағанда, оқушының қызығушылығын аттыруға, қиялын дамытуда өте маңызды.
3. Сурет бойынша бастауыш сынып деңгейінде қарапайымнан күрделіге көше отырып мынадай сөйлесім құруға болады:
-Сенің жеміс-жидек көкөністерді білесің бе?
- Мен жеміс-жидек көкөністерді білемі?
Оларды ата.....

*Абай Құнанбаев атындағы
№5 мектеп-гимназиясының
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі:
Онтаева Алтын Қайырбекқызы*

Фудзи тауына шығу

Фудзи тауына апаратын Готемба жолының ұзындығы 9 километрге (км) жуық. Жаяу жүргізушілер 18 км жүрістен 20⁰⁰ сағатта келуі керек.

Марат орташа есеппен бір сағатта 1,5 километр тауға шығатындығын, ал төмен қарай оның жылдамдығы екі есе көбіетіндігін есептеді. Бұл жылдамдық тамақ ішуге және демалуға үзіліс жасауға мүмкіндік беретін уақытты ескереді.

Мараттың есептеуін қолдансақ, кешкі сағат 20⁰⁰-де қайтып келу үшін оның жүруді бастайтын ең кеш уақыты қандай?

Жауабы: Марат кешкі сағат 20⁰⁰-де қайтып келу үшін жүруді бастайтын ең кеш уақыты сағат 11⁰⁰

*Аубакирова Тазагуль Сайлауеновна
қазақ тілі және әдебиеті пәннің мұғалімі
№ 10 мектеп – гимназия КММ*

№ 1

Диалог

- Кешіріңіз, Алматыға дейін ұшақ неше сағат ұшады?
- Ұшақ Алматыға дейін 1 сағат 20 минут ұшады.
- Ұшақ жолда қонады ма?
- Ұшақ жолда қонбайды.
- Ұшаққа бір билет бар ма?
- Сізге қай күнге керек?
- Маған ақпанның он бесіне, кешкі уақытқа керек.
- Ақпанның он бесінде Қарағандыдан Алматыға 9У 723 рейсі ұшады. Осы ұшаққа билет бар.

Аласыз ба?

- Алматының ауа райы туралы қайдан білуге болады?
- Ұшақ қонуға бет алғанда стюардесса хабарлайды.
- Ұшаққа өзіммен бірге неше кг жүк ала аламын?
- Өзіңізбен бірге 10 кг жүк ала аласыз. Қалған жүгіңізді Алматының жол жүгі бөлімінен аласыз.
- Менің бірінші рет ұшаққа отыруым еді. Егер ұшақта жүрегім айныса, гигиеналық пакет керек болса, не істеуіме болады?

- Егер ұшақта жүрегіңіз айныса, стюардессаны шақыруға болады. Ол сізге минералды су мен гигиеналық пакет береді.

- Ұшақтың билеті неше теңге тұрады?
- Ұшақтың билеті 15000 теңге тұрады.
- Ұшаққа отырғызу сағат нешеде басталады?
- Ұшаққа отырғызу сағат бесте басталады.
- Билетті қай кассадан ала аламын?
- Билетті екінші кассадан ала аласыз.
- Берген мәліметіңізге көп рақмет.

Диалогте жауабы бар сұрақты табыңыз.

- А) Сіз ақшаны қайда аударасыз?
- В) Сізге қай күнге керек?
- С) Сұхбаттасушы қандай мәлімет берді?
- Д) Банктен не себепті шоташуға болмайды?

Диалог бойынша дұрыс ақпаратты көрсетіңіз.

- А) Ұшақ қонуға бет алғанда стюардесса хабарлайды.
- В) Ұшаққа отырғызу таңертең ерте басталады.
- С) Егер ұшақта жүрегіңіз айныса, стюардессаны шақыруға болады

D) Ұшақ жолда қонады.

Диалогте жоқ ақпаратты көрсетіңіз.

A) Әуежайға билет алуға барады.

B) Маған ақпанның он бесіне, кешкі уақытқа керек.

C) Билетті екінші кассадан ала аласыз.

D) Олар демалыстарын Қазақстанда өткізеді

Диалог мазмұнына сәйкес ақпаратты көрсетіңіз.

A) Олар ертең шетелге аттанады.

B) Өзіңізбен бірге 10 кг жүк ала аласыз. Қалған жүгіңізді Алматының жол жүгі бөлімінен аласыз.

C) Сұхбаттасушы ағылшын тілін үйреніп жүр.

D) Шет тілін үйрену – әрбір азаматтың міндеті.

№ 2

Адамзат тарихында ерекше орын алатын пошта байланысы пайда болғанынан бастап бір жарым ғасырға жуық уақыт аралығында әлемнің әр түкпіріндегі ел мен елді, қала мен қаланы байланыстырып келеді. Тарихқа көз жүгіртсек, 1874 жылы Дүниежүзілік Пошта Кеңесі құрылған екен. Ертеде хат-хабарды түйе немесе ат арбамен тасыған. Ол кездерде байланысқа ұзақ уақыт кететін. Кейіннен 1860 жылы Алматы қаласында Пошта бөлімшесі ашылды. 1862 жылы Алматы мен Пішпек қалаларын байланыстырған телеграф желісі болды. Сол кезеңде Қазақстан қалалары мен жалпы барлық өңірін қоршаған ортамен тез байланыстыратын жалғыз тиімді құрал болды. Келесі жылы телеграф желісі бойынша байланыс Алматы қаласы мен Жетісу-Жәркент, Лепсі, Сергиопол, Қапал уездік қалалары арасында, ал содан кейін батыста – Ташкентте және солтүстікте – Семей мен Омбыда орнатылды. 1934 жылы Алматының поштамп, телеграф, қалалааралық, халықаралық телефон станциялары орналасқан Алматы Байланыс үйінің құрылысының аяқталуы елдегі маңызды оқиға болды.

1939 жылы алғаш рет қазақстандық телеграф желісі бойынша фотобейне-қазақтың ұлы ойшылы және ақыны Абай Құнанбаевтың портреті жіберілген болатын. Алпысыншы жылдары жеті факсимильді байланысты енгізу басталды, соның көмегімен байланыс желісі арқылы құжаттарды, сурет, фото, сызбалар мен газеттерді жіберу жүзеге асырылды. 1970 жылы барлық совхоз, колхоздар мен ауыл кеңестерін телефондандыру аяқталды. КСРО тарағаннан кейін сала жаңа жағдайға тап болды. Барлық қиыншылықтарға қарамастан, саланың техникалық және кадрлық әлеуеттілігін сақтау, инвестицияны тарту, шетел серіктестерімен алғашқы қарым-қатынас орнату үшін көп жұмыс жасалды.

1994 жылдың 17 маусымы күні – «Қазақтелеком» Ұлттық акционерлік қоғамы компаниясының құрылған күні. Оның атымен біздің еліміздегі телекоммуникация саласының тағдыры байланысты. Бүгінгі күні «Қазақтелеком» компаниясынсыз біздің қоғамның өмірі мүмкін еместігі баршамызға белгілі.

Мәтінде жоқ ақпаратты таңдаңыз.

A) Пошта арқылы хат-хабар жеткізіліп тұрады.

B) Алғашқы пошта байланысы Алматыда ашылды.

C) Пошта қызметкерлерінің кәсіби мерекесі тойланды.

D) Абайдың портреті телеграф желісі арқылы жіберілді.

Мәтін мазмұнында жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

A) Халыққа кім қызмет көрсетеді?

B) Телеграф желісі қашан пайда болды?

C) Абай Құнанбаевтың қандай шығармалары бар?

D) Пошта бөлімшелерінің жұмысы қалай атқарылуда?

Мәтін мазмұнын анықтаңыз.

A) Ауылдармен байланыс жасау

B) «Қазақтелекомның» құрылуы

C) Пошта байланысының пайда болуы

D) Алматы Байланыс үйінің құрылысының салынуы

Мәтін мазмұнына сәйкес ақпаратты көрсетіңіз.

A) Ол поштадан газет алады.

- В) Поштақызметінесұраныскөп емес.
- С) Қазақ поштасын мерейтойымен құттықтады.
- Д)Пошта байланысы халыққа қызмет көрсетеді.

Мәтін тақырыбын таңдаңыз.

- А) Байланыс үйі
- В) Пошта байланысы
- С) Құнанбаев портреті
- Д) «Қазақтелекомның» құрылған күні

ӘЛЕМ ҚАЛАЛАРЫ.

Қалалар бар әлемде. Таңқалдыратын халықты. Ол қалалар әр елде, несімен даңқты?

Сұрақтарға жауап беру үшін кестенің мәліметтерін пайдаланыңыздар.

Париж –	<i>спорт сарайымен</i>
Нью-Йорк –	<i>Кремлімен</i>
Мәскеу –	<i>Ақ үйімен</i>
Вашингтон –	<i>Қожа Ахмет кесенесімен</i>
Стамбул –	<i>София мешітімен</i>
Санкт-Петербург –	<i>Бродвеймен</i>
Түркістан –	<i>Эйфель мұнарасымен</i>
Мехико–	<i>халқының санымен</i>
Сочи–	<i>Эрмитажымен</i>
Өскемен –	<i>Медеуімен</i>
Алматы-	<i>Бәйтерегімен !</i>
Ал, Астана ше ? Меніңше, -	<i>демалыс үйлерімен</i>

Қазақстан картасымен жұмыс.

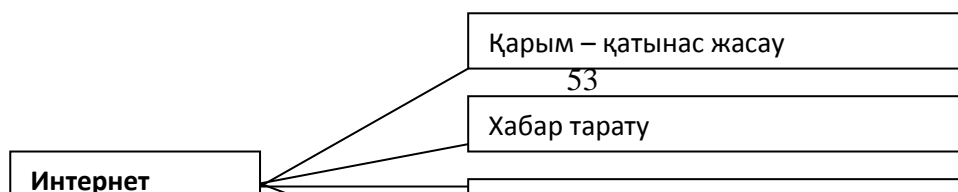

- Әлем қалаларын жақсы білесіңдер, бірақ біздің тақырыбымыз «Қазақстан қалалары». Оларды қалай білесіңдер қазір тексереміз
- Жерімізге бұлт төңбес үшін әр бұлтты ашып, сұрақтарға жауап береміз. Қай қала екенін анықтаймыз. Кім бірінші бастайды ?

Бұлттағы сұрақтар.

1. Қазақстанның орталық аймағында орналасқан, алтын өндіретін, ауыл шаруашылығымен айналысатын қай өңір?
2. Қазақстанның батысында орналасқан химия, машина жасау өндірістері дамыған аймақ?
3. Оңтүстік шығыста орналасқан ауыл шаруашылығымен айналысады, жеміс – жидек мол жер?
4. Батыста, Каспий маңында орналасқан, мұнай өндіреді?
5. Шығыста орналасқан, полиметалл рудасын өндіреді?
6. Оңтүстік орналасқан, ауыл шаруашылығымен айналасады, қызылша өсіреді?
7. Батыстың солтүстік жағында орналасқан, ауыл шаруашылығымен айналасады, газ өндіреді ?
8. Орталықта орналасқан, көмір, қара металды аймақ?
9. Республиканың оңтүстігінде орналасқан күріш өсірумен айналасады?
10. Батыста орналасқан, газ, мұнай өндіреді, бай өлке?
11. Республиканың солтүстігінде орналасқан, ауыл шаруашылығымен айналасады, темір рудасын өндіреді?
12. Солтүстік Шығыста орналасқан, трактор шығарады?
13. Республикамыздың солтүстік аймағында орналасқан ауыл шаруашылығы астық бай өлке.
14. Республиканың оңтүстігінде орналасқан қала мақта, қызылша өсіреді.

3 - тапсырма. Сызба арқылы Интернеттің мүмкіндігі туралы жазыңдар.

№1

«Абайдың он сегізінші қара сөзі»

Адам баласына жыртықсыз, кірсіз, сыпайы киініп, Һәм ол киімін былғап, былжыратып кимей, таза кимек - дұрыс іс. Ләкин өз дәулетінен артық киінбек, не киімі артық болмаса да, көңіліне қуат тұтып, тым айналдырмақ - кербездің ісі.

Кербездің екі түрлі қылығы болады: бірі бет-пішінін, мұртын, мүшесін, жүрісін, қас-қабағын қолдан түзетіп, шынтағын көтеріп, қолын тарақтап әуре болмақ. Біреуі атын, киімін «айран ішерім» деп, солардың арқасында сыпайы, жұғымды жігіт атанбаққа, өзінен ілгерілерге елеулі болып, өзі қатардағының ішін күйдіріп, өзінен кейіншілерге «әттең, дүние-ай, осылардың атындай ат мініп, киіміндей киім кигеннің не арманы бар екен?!» - дейтұғын болмаққа ойланбақ.

Мұның бәрі - масқаралық, ақымақтық. Мұны адам бір ойламасын, егерде бір ойласа, қайта адам болмағы - қиын іс. Кербез дегенді осындай кер, кердең немеден безіңдер деген сөзге ұқсатамын. Тегінде, адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ. Онан басқа нәрсеменен оздым ғой демектің бәрі де - ақымақтық.

Сұрақ 1: «Абайдың он сегізінші қара сөзі»

Кербездің қанша түрлі қылығы бар?

Сұрақ 2: «Абайдың он сегізінші қара сөзі»

Адам баласы адам баласынан қандай нәрселерімен озбақ?

Сұрақ 3: «Абайдың он сегізінші қара сөзі»

Неліктен /түсіндір/

1. Өз дәулетінен артық киінбек неліктен кербездің ісі?
2. Біреу атын, киімін неге «айран ішерім» дейді?

№ 1

Отбасындағы дәстүрлер

Біздің отбасымыз өте тату. Отбасымызда жақсы дәстүрлер көп. Олар: үлкенге құрмет көрсету, кішіге қамқор болу, мерекелерді бірге қарсы алу.

Мысалы, Наурыз мейрамында әжем наурыз көже пісіреді. Біз дастарқан жаюға көмектесеміз. Келген қонақты қарсы аламыз, мерекені көңілді өткіземіз.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді мәнерлеп оқы.
2. Жұптасып, бір –біріңе өз отбасың туралы әңгімелеп бер.
3. «Отбасы» тақырыбына диалог құрастырыңдар.

№ 2

Киіз үй

Жабық сұрақ:

- Бұл не?
- Не үшін қажет?
- Пайдалы және пайдасыз жақтарын ата.

Мәтінмен жұмыс:

Киіз үй – қазақ халқының ертеден келе жатқан баспанасы. Ол көшіп – қонғанда тез жиып , шапшаң тігуге ыңғайлы. Киіз үй құрылысына қарай төрт қанат, алты қанат, сегіз қанат, он екі қанат болып тігіледі. Киіз үйдің сүйегі (қаңқасы) ағаштан жасалады. Олар: уық, кереге, шаңырақ, сықырлауық, табалдырық, бақан. Ал жүннен де жасалатын жабдықтары бар. Олар: туылдырық, үзік, түндік, киіз есік. Кереге, уықтар мен шаңырақ – киіз үйдің бөліктері. Киіз үйдің іші өте әдемі. Қыста киіз үйде әруақытта жылы. Ал жазда-салқын.

Тапсырмалар:

«Инсерт» стратегиясы бойынша мәтіннен оқушылар білгендерін және білмегендерін түртіп, белгілеп отырады.

Сұрақтарға жауап беріңдер.

1. Киіз үй құрылысына қарай қандай болып бөлінеді?
2. Киіз үйдің түрлері қандай?
3. Киіз үйдің қаңқасын атаңдар.
4. Киізден жасалатын жабдықтары қалай аталады?

3-тапсырма. Деңгейлік тапсырмаларды орындаңдар.

III-деңгей

1. Мәтінді мәнерлеп оқып , орыс тіліне аударыңдар.
2. Мәтіннен етістіктерді теріп жазыңдар.

II-деңгей

1. уық, кереге, шаңырақ, сықырлауық, табалдырық, бақан сөздерімен сөйлем құрастырыңдар
2. Мәтін бойынша эссе жазыңдар.

I-деңгей

1. Киіз үй туралы мазмұндаңдар.
2. Киіз үйге байланысты мәтіннен тыс бес сөйлем құрастырыңдар.

№ 3

Қазақтың дастарқаны

Қазақ халқы үшін дастарқаннан үлкен, дәмнен үлкен нәрсе жоқ. Сондықтан тамақ ішуге шақырғанда тамақты көп күттіруге болмайды. Егер қонаққа шақырса уақытында бару керек.

Қазақтың ұлттық дастарқанында болатын негізгі тамақтардың түрлері: ет тағамдары, сүт тағамдары және нан тағамдары. Ең негізгі ұлттық тамақ – қазақша ет. Сыйлы кісі келгенде, қазақша ет беріледі. Тамақ соңында ең үлкен құрметті кісі бата береді.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді түсініп оқып, бір – бірімен сұхбаттасыңдар.
2. «Ұлттық тағамдар» тақырыбы бойынша 5 минуттық эссе жазыңдар
3. Деңгейлік тапсырмалар:
  - 1) Берілген сөздерге барыс септігін жалғаңдар.
Дастархан, тамақ, ұлт, бата, ет, сүт, нан, халық.
  - 2) Мәтіннен 5 зат есімді теріп жазып, барыс септігін жалғаңдар.
  - 3) Берілген сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құраңдар.
Дастарханға, асқа, асханаға, мектепке, үйге, отбасыма, қалаға.

№ 4

Менің елім – Қазақстан

Менің елім – Қазақстан. Оның жері кең-байтақ. Бұл мемлекет Еуразияның орталығында орналасқан. Астанасы – Арқаның төрінде орналасқан Астана қаласы. 1991 жылдың 25 қазанынан бастап еліміз тәуелсіздік туын көтерді. Нұрсұлтан Назарбаев еліміздің тұңғыш Президенті болып сайланды. Қазақстан - әр түрлі халық өкілдері бейбіт тұрып жатқан ел. Қазір еліміздің Мемлекеттік Туы, Елтаңбасы, Әнұраны, жаңа Ата заңы, ұлттық валютасы бар.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді түсініп, мәнерлеп оқып, орыс тіліне аударыңдар.
2. Мәтіннен сын есімі бар сөздерді теріп жазыңдар.
3. Мәтінді өз сөздеріңмен әңгімелеңдер.
4. Сын есімнің басқа сөз таптарынан айырмашылығын көрсетіңдер.
5. Берілген зат есімдерге сөз тудырушы жұрнақтарды жалғап, сын есім жасаңдар.
Қыс, кеш, жаз, күз (-қы, -кі, -ғы, -гі).
Орман, көл, тау (-ды, -ді, -лы).
Көңіл, қар, қызық (-ді, -лы, -ты).

№ 5

Жаңа жылды қарсы алу дәстүрі

Миға шабуыл:

- Қыс мезгілі саған ұнай ма? Неге?
- Қыс айларын ата!
- Қыста қандай мерекелер болады?
- Жаңа жыл мерекесін қалай қарсы аласың?
- Жаңа жыл мерекесінен не күтесің?

1. Мәтінді үш бөлікке бөліп, әр топ бір – біріне әңгімелеп береді.

Қала тұрғындары өздерінің достарын, туысқандарын Жаңа жылмен құттықтап, жеделхат жіберіп жатыр. Олар жақындарына Жаңа жылда жаңа табыстарға жете беруге тілектестік білдірді.

Халық жаңа жылдық мерекеге әзірленуде. Біреулері билейтін биін, айтатын өлеңі мен тақпағын үйреніп жатыр.

«Балалар әлемі» дүкенінде бұл күндері қызу сауда жүріп жатыр. Мұнда жаңа жылдық шыршаға керекті ойыншықтар өте көп.

2. Мәтінге сұрақтар құрастырыңдар.

3. Мәтін бойынша класстер құрастырыңдар.

№ 6

Денсаулық – зор байлық

Адамның денсаулығы - қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл – күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан

құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау» деп орынды айтқан. Отанымыздың келешегі, көркеюі, балалар, сендердің қолдарыңда. Сондықтан сендердің таңдауларың - салауатты өмір салты болсын.

Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан –жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді түсініп оқып, төмендегі сұрақтарға жауап беріңдер.

- Денсаулықты сақтау үшін не істеу керек?
- Денсаулық - зор байлық! – деп неге айтады?
- Денсаулығы бар адам қандай болу керек?

2. Мәтінді оқып, дұрыс – бұрысын тексеріңдер.

Бір қариядан немересі сұрапты:

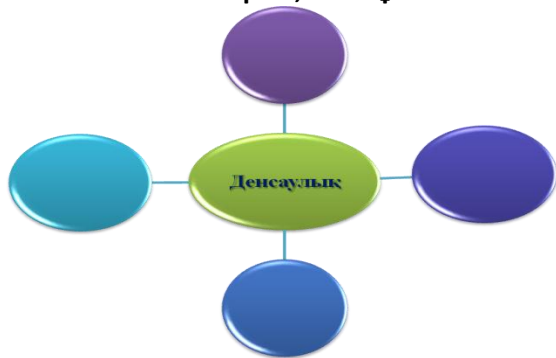
- Ата, денсаулықты сатып алуға бола ма?
- Жоқ, балам, денсаулық ешқашан сатылмайды.
- Ата, денсаулықты қалай бағалауға болады?
- Денсаулық – ең бірінші байлық, - депті атасы.

Қарияның айтқаны дұрыс па? Дұрыс / дұрыс емес

Денсаулықты сатып алуға бола ма? Болады / болмайды.

Денсаулық ең бірінші байлық па? Дұрыс / дұрыс емес.

3. Сызбаны толтырып, мазмұнын айтып беріңдер

№ 7

Мектеп – біздің анамыз

«Күбизм» стратегиясы

- Мектеп деген сөзді қалай түсінесің?
- Мектеп саған не береді?
- Сүйікті пәнің қандай?
- Сүйікті ұстазың бар ма?
- Сенің мектебің қандай?
- Өз мектебің саған ұнай ма?

Мәтінмен жұмыс:

«Мектеп» деген сөз араб тілінен шыққан. «Оқу орны» деген ұғымды білдіреді. Әрине сендердің алғаш оқуға барған күндерін мәңгі естеріңде қалатыны сөзсіз.

Алғашқы қоңырау соғылды. Мектеп директоры, ата-аналар құттықтап, жақсы тілектер айтты.

Мектепте «Оқушыларға арналған ереже» бар: жақсы оқу, үлгілі болу, әс-шараларға белсене қатысу.

Осы барлық ережені оқушы орындаса, келешекте сауатты, білімді, мәдениетті болады.

Міне, бұл - мектептің ең басты міндеті.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді мәнерлеп оқы.
2. Жұптасып бір – біріңе әңгімелеп бер.
3. Сұқбаттасу үшін 5 сұрақ жаз
4. Кесте бойынша «Мектеп» тақырыбына әңгіме құрыңдар.

Қай көшеде	Қандай?	Неше	Нелер	Ауласы	Қандай пән
------------	---------	------	-------	--------	------------

орналасқан?		қабатты?	бар?	қандай?	кабинеттері бар?

№ 8

Мектептегі іс – шаралар

Сурет бойынша 5 сөйлем құрастырыңдар.

Мәтінмен жұмыс:

Мен мектепішілік іс-шараларға көп қатысамын. Мектепте әр мереке сайын сыныптан тыс іс-шаралар өткізіліп тұрады. «Қазақстан Республикасының тілдер күніне», Тәуелсіздік, Наурыз мерекелеріне әр түрлі сайыстар, қойылымдар, ән-күй кештер өткізіледі. Биыл Наурыз мерекесіне қарсанында қазақ халқының ұлттық тағамдар жәрмеңкесі өтті. Барлық сынып оқушылары белсене қатысты. Осы іс-шара жоғары ұйымдасқан түрде өтіп, мектеп әкімшіліктің көңілінен шықты.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді мәнерлеп оқып, аударыңдар.
2. «Сен қатысқан іс-шара» тақырыбы бойынша сұхбат құрастырыңдар.
3. Сын есімнің сапалық және қатыстық түрлеріне мысал келтіріңдер.

Үлгі: Сапалық – көк, тәтті, үлкен, ...

Қатыстық – бойшаң, өнерлі, қысқы, ...

4. Рөлдік ойын.

Тапсырма: Оқушыларға: «Тәуелсіздік күні» мерекесіне арналған іс-шара барысын дайындау. 1986 жылғы 16 желтоқсан күні болған оқиғаны қойылым арқылы көрсету.

№ 9

Қазақ тілі – мемлекеттік тіл

Берілген сөйлемдердің дұрыс – бұрысын анықтаңдар.

	Дұрыс	Бұрыс
1. Ана тілін адамдар әке – шешесінен үйренеді.		
2. Ана тілін адамдар газет пен журналдан үйренеді.		
3. Қазақ тілін үйренбесем, «Қыз Жібек» жырын оқимын.		
4. Қазақ тілі түркі тілдері тобына жатады.		
5. Бірнеше тіл білу қажет емес.		

Мәтінмен жұмыс:

70- 80 жылдарды мемлекеттік тіл орыс тілі болды. 1989 жылы қазақ тілі өз мемлекеттік мәртебесін алды. 1991 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялады. Қазақ тілі мемлекеттік тіл болып жарияланды.

Қазақ тілі - бай тіл. Қазақ сөзі қашанда даланың қоңыр желіндей еркін есіп тұрады. Қазақ тілі қасиетті қазақ домбырасының үнімен үндесіп жатады.

Тапсырмалар:

1. Мәтінді ішінен 1 рет оқып шығыңдар.

2. Сұрақтарға жауап беріңдер.

Тіл – жоқ жерде ұлт жоқ – мақалды қалай түсінесіңдер?

Қазақ тіліне қандай тіл?

Қазақ тілін немен салыстыруға болады?

3. Мәтіннен етістіктерді теріп жазыңдар, олардың шақтарын анықтаңдар.

4. Жақсы сөйлейді, түсінемін, тұрады, алды - етістіктерді сөз құрамына талдаңдар.

5. Кең, қасиетті, үн, жағдай – сөздерге синонимдер табыңдар.

«Аквариум» стратегиясы бойынша мәтіннен білгендерімен бір-бірімен бөліседі.

6-сынып оқушыларына функционалдық сауаттылықты арттыруға арналған тапсырмалар

1 модуль. Менің отбасым

1 – тапсырма.

а) Мәтінді мұқият оқыңдар

Менің атым – Ерасыл. Менің отбасым үлкен. Отбасымда жеті адам бар. Олар: атам, әжем, анам, әкем, ағам, інім және мен. Атам мен әжем – зейнеткерлер, олар ауылда тұрады. Әкем – экономист. Ол фирмада жұмыс істейді. Анам – балалар дәрігері. Әкем мен анам 42 жаста. Ағам – студент, ол болашақ заңгер. Ағам 22 жаста. Інім 5 жаста. Ол балабақшаға барады. Менің отбасым өте тату.

ә) Мәтін бойынша сұрақ құрастырыңдар

1. Сенің отбасың үлкен бе?
2. Отбасыңда қанша адам бар?
3. Сенің ата – анаң қай жерде жұмыс істейді?
4. Сенің ағаң (әпкең), інің, сіңлің бар ма?
5. Олар неше жаста?
6. Олар не істейді?

2 – тапсырма.

Сөздерді қазақ тіліне аударып, сөйлем құрастырыңдар.

Семья, не очень, любить, старший брат, учится, место рождения, дружный.

3 – тапсырма. Сурет бойынша диалог құрастырыңдар.

2 модуль. Менің достарым

1 – тапсырма. Мәтінді түсініп оқып, ат қойып, сұрақтар құрастырыңдар.

«Жақсымен жолдас болсаң, ісің бітер, Жаманмен жолдас болсаң, басың кетер», «Жақсыны жолдасынан таниды» деген мақал – мәтелдері жолдастықтың қадір – қасиетін білдіреді.

Менің екі жақсы досым бар. Үшеуіміз де қазір бір сыныпта оқимыз. Сабаққа да бірге дайындалып, үнемі бір – бірімізге көмектесеміз. Үшеуіміз де оқу озатымыз. Осы күнге дейін біздің жұбымыз жазылған емес, адамдар бізді бір үйдің балалары деп те ойлап қалатын кездері болады. Бос уақытымызды үшеуіміз көңілді өткіземіз. Достарымның аты – Мақсат және Абзал. Мақсаттың бойы орта бойлы, көзі қара, шашы қара, мінезі шапшаң, ал Абзалдың көзі қоңыр, бойы ұзын, шашы қара, мінезі жұмсақ. Мен осындай адал достарымның барына қуанамын. Біз өте татумыз.

2 – тапсырма. Достық туралы мақал мәтелдерді оқып, түсін.

1. Досы жақсының-өзі де жақсы.
2. Дос басқа қарайды, Дұшпан аяққа қарайды.
3. Ақылсыз достан ақылды дұшпан артық.
4. Досың мың болса да-аз, Дұшпаның біреу болса да-көп.
5. Доссыз адам тамыры жоқ ағашпен тең

3 – тапсырма. Сөйлемдерді дұрыс құрап жаз.

1. Аласа, бойы, Мараттың.

2. жатады, Ксенияның, сарыға, шашы.
3. қоңыр, Розаның, көзі.
4. Қандай, түрі, Асқардың?
5. Әсел, емес, толық, онша.

4– тапсырма. Жұптастырыңдар.

Менің дәптерің	Біздің	достарың
Сенің досыңыз	Сендердің	балалары
Сіздің бөлмесі	Сіздердің	дәрігеріміз
Оның кітабым	Олардың	оқытушыларыңыз

3 модуль. Менің елімнің ақшасы

1 – тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңдар, сұрақ қойыңдар

Ұлттық теңгеміз

Әрбір дербес мемлекеттің тәуелсіздігін білдіретін белгілерінің бірі – ұлттық ақшасы. Қазақстан тәуелсіздікке қол жеткізгеннен кейін өз ақшасын шығаруды қолға алды. Сөйтіп, 1993 жылы қараша айынан бастап, өз теңгеміз айналымға түсе бастады.

Ұлттық теңгеміздің ерекшелігі – мықты, тез тозбайтын қағаздан, арнайы тапсырыс арқылы шетелде дайындалған. Теңгенің шеттері қазақтың ою – өрнектерімен безендірілген. Бірінші бетінде қазақ халқының ұлы тұлғаларының бейнелері басылады. Екінші бетінде ою – өрнектер, табиғат көріністері бейнеленіп, Елтаңбамыз салынған.

2 – тапсырма. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріп, мәтіннің мазмұнын айтуға дайындалыңдар.

1. Әрбір мемлекеттің тәуелсіздігін білдіретін басты белгілерінің бірі не?
2. Төл теңгеміз нешінші жылы жасалынды?
3. Ол қандай қағаздан жасалынды? Онда нелер бейнеленген?

4 модуль. Елнұр туған күнге сыйлық таңдайды

1 –тапсырма. Мәтінге қатысты сұрақтар құрастырып жаз.

Үлгі: Алуаның туған күні қашан? Туған күніне кімдерді шақырды?

Менің туған күнім

Менің атым - Алуа. Мен 12 жастамын. Менің туған күнім 10 қазанда. Мен туған күніме достарымды, құрбыларымды, мектептегі сыныптастарымды шақырдым.Туған күнге орай мен дастарқан басында аппақ көйлекте отырдым. Анам туған күніме қазақтың ұлттық тағамы дәмді бесбармақ әзірледі. Достарым туған күніме түрлі сыйлықтар сыйлады.Әпкем маған «Ертегі» кітабын сыйға тартты.Сыныптастарым маған ұнтаспа сыйлады.Әкем мен шешем маған «Қыздар энциклопедиясы» кітабын сыйлады.Туған күнімді достарыммен,сыныптастарыммен өте көңілді тойладым.

2- тапсырма. Үлгі бойынша берілген сөздердің айтылуын жаз.

Үлгі: ішсін-ішшін.

Алакөл, күлекеш, тасбақа, алақаз, Аманкелді, әлдеқайда, Ботакөз, алып берді.

3- тапсырма. Сөйлемдерді дұрыс құрап жазыңдар.

1. Сыйладым,мен,досыма,кітап.
2. Дүкеннен,әкелдім,сатып,нан.
3. Барамын,сағат,мен,сегізде,мектепке.
4. Оқимын,кітабын, мен.,ертегі.
5. Досыма,мен,дайындадым,сыйлық.

5 модуль. Астанамен танысу

1 –тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңдар, сұрақ қойыңдар

Астана

Қазақстан Республикасының астанасы-Арқаның төрінде орналасқан. Астана қаласы.1997 жылы астана Ақмола қаласына көшірілді.1998 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің

Жарлығымен Ақмола қаласының аты - Астана деп өзгертілді. Астананың рәмізі - Бәйтерек. Бәйтерек-әсем, биік ғимарат, сол жағалаудың көркі. Қазіргі кезде Астана ең сұлу жас қала. Астанада ғажап зәулім ғимараттар салынып жатыр. Астананың сол жағалауында Елбасының Резиденциясы, Ақорда, Парламент, Қорғаныс министрлігі, Ішкі істер министрлігі, т.б. ұйымдар мен мекемелер орналасқан. Астанада көптеген білім ошақтары: 50-ден астам орта білім беретін, арнаулы орта білім беретін мектептер және жоғары оқу орындары т.б. оқу орындары бар. Астана күннен-күнге гүлденуде. Астананың болашағы зор.

2-тапсырма. Сөйлемдерді дұрыс құраңдар.

1. Болашағы, зор, Астананың.
2. Астанада, ғимараттар, ғажап, зәулім, жатыр, салынып.
3. Ескерткіштері, бар, билердің, Астанада.
4. Астана, Арқаның, төрінде, орналасқан.
5. Қала, жас, сұлу, Астана, ең

3-тапсырма. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңдер.

1. Қазақстан Республикасының астанасы-қай жерде орналасқан?
2. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен Ақмола қаласының аты Астана деп қай жылы өзгертілді?
3. Астананың сол жағалауында қандай ұйымдар мен мекемелер орналасқан?
4. «Астана менің – астанам» деп сенімді айта аласыңба?
5. Неліктен ол сенің астанаң болып табылады?

4- тапсырма. Өз бетіңше «Астана – менің астанам» деген тақырыпқа диалог құрастыр.

6 модуль. Көлік түрлері.

1 – тапсырма. Мәтінді мұқият- қатесіз, түсініп оқыңдар.

XXI ғасырдағы транспорт.

Қазіргі заман транспорт, техниканың дамыған заманы. XXI ғасыр транспортына әуе жол транспорты, темір жол, жер асты транспорты (метро) және де өзіміз күнделікті қатынайтын автобус, троллейбус, трамвай, жеңіл көліктер жатады. Жаңа ғасыр техниканың жақсы дамыған кезінде, біздің еліміздің үлкен, әсем қаласы Алматыда жер асты транспорты «метро» құрылысы салынуда. Қазіргі таңда транспорттың түрлері күннен-күнге жаңартылып, түрлі үлгілермен шығарылуда.

2 –тапсырма. Сурет бойынша сұрақ құрастырыңдар

3- тапсырма. Кестені дұрыс толтырыңдар.

кг	Айгүл	Ата-ана	Көк ала	дм
Айнұр	достар	ашық	мектеп	кітаптар
Төрт мезгіл	итмұрын	Алыс-жақын	мм	айна
мұғалім	дәптер	ақылды	өнерлі	см
Тұрған-өскен	бүркіт	жеңіс	арман	га
жиырма	Қара жорға	Он сегіз	Қызыл алма	алтын

7 модуль. Табиғатты қорғайық

1 – тапсырма. Мәтінді оқыңдар, аударып, сұрақ қойыңдар.

Біздің ел жерге, егінге бай. Егін астық береді. Астықтан нан пісіріледі. Нан – адамның басты тамағы. Сондықтан егін жақсы шығу үшін, егістіктің айналасына ағаш отырғызу керек. Ағаш егінді желден қорғайды. Егінді желден қорғау үшін, ағашты егістіктің айналасына егу керек. Ал ағаш егілсе, әрі ауаны желпіп салқындатып, әрі күн сәулесін өзіне көбірек тартып, жердің бетін қабыршақтандырмайды. Ағаш саздан қорғайды. Осы сазды құрғатуға ағаштың пайдасы көп.

2 – тапсырма. Мәтіндегі ең маңызды сөйлемдерді табыңыздар.

Ағаш сөзіне етістіктер іздейміз: пайдаланады

- қорғайды
- желпиді
- салқындайды
- қабыршақтандырмайды

3 – тапсырма. Сурет бойынша сұрақтар құрастырыңдар.

Үлгі: Мына суретте не бейнеленген?

4 - тапсырма. Көп нүктенің орнына керекті сөздерді қойып, дәптерге жазыңыздар.

Ағаш егінді ....қорғайды. Ағаш ....салқындатады, күн ... өзіне тартады, ыстық лепке сая болып, жердің .... қабыршақтандырмайды. Ағаш сазға айналып бара жатқан .... құрғатады. Ол жер астындағы өзіне керек ... тартып алады, қалғанын бу қып ұшырады.

5 – тапсырма. Өзара сөйлесіңдер.

Сендер қандай ағаштар білесіңдер?

Қайын, емен, шырша, қарағай, т.б.

Ағаштар қандай табиғатқа жатады?

Тірі табиғат.

Ағаштар бізге қалай көмектеседі?

Көлеңкесін түсіреді, даланы шаң- тозаңнан тазартады.

Қайың

Қайың тегіс және таулы жерде өседі. Қайыңнан түрлі үй жиһаздары жасалады. Оның майымен былғары өңделеді. Ол ұлы газдарды өткізбейді.

Қайың - пайдалы ағаш.

8 модуль. Менің сүйікті кейіпкерім.

1 – тапсырма. Сөздікпен жұмыс.

Сөздік

той жасапты – устроил праздник

келіпті – пришел

киімі – одежда

ешкім – никто

елемепті – не обратил внимание

төрге шық демепті – не говорили “проходи”

үйіне қайта барады – обратно сходил домой

үй иесі – хозяин дома

құрметтейді – уваживает

алыңыз, алыңыз – берите, ешьте

етті жемейді – не ест мясо

адамды сыйламайды – не уважает человека

2-тапсырма. Мәтінді оқып, мазмұнын айтыңдар.

Қожанасырдың тойға баруы.

Бір бай той жасапты. Тойға Қожанасыр да келіпті. Қожанасырдың киімі жаман екен. Оны ешкім елемепті. «Төрге шық, тамақ іш» – демепті. Қожанасыр өз үйіне қайта барады. Жақсы киімін киіп, тойға келеді.

Бұл жолы үй иесі Қожанасырды құрметтейді. Төрге отырғызады. Ет келгенде Қожанасыр етті жемейді. Табаққа шапанының жеңін малып:

- Же, шапаным, же! – деп отыра береді.

Үй иесі:

-Қожеке, бұныңыз не? Шапан ет жей ме?

Сонда Қожанасыр:

-Сен адамды сыйламайды екенсің, киімді сыйлайсың. Сондықтан шапаныма жегізіп отырмын!

– депті.

3-тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңдер.

1. Қожанасыр қайда барады?
2. Қожанасырға той иесі неге көңіл аудармайды?
3. Қожанасыр не істейді?
4. Той иесі Қожанасырға не дейді?
5. Қожанасыр не деп жауап береді?
6. Қожанасыр қандай кейіпкер?
7. Сендерге Қожанасыр ұнай ма? Неге?

4-тапсырма. Сөз тіркестерін аударып, келер шақ етістігіне айналдырыңдар.

Устроил праздник.

Не ест мясо.

Хозяин ухаживает.

Не уважаешь человека.

9 модуль. Мен мектептемін.

1-тапсырма.

а) Мәтінді түсініп оқыңдар.

ә) Сұрақ құрастырып жауап беріңдер.

б) Өз мектебің туралы әңгімелеңдер.

Менің мектебім

Менің мектебім Төле би көшесінде орналасқан. Мектебімізде 900-дей оқушы бар. Мектеп директоры Исатай ағай. Мектебім үш қабатты. Мектеп іші жарық және таза.

Кабинеттері қазіргі талапқа сай жабдықталған. Бірінші қабатта екі спортзал бар. Кітапханамыз үлкен, асханамызда дәмді астар пісіріледі. Мектеп ауласы кең және онда жас ағаштар өсіп тұр. Мектепте көптеген іс-шаралары өткізіледі. Іс – шараларға мектеп оқушылары мен мұғалімдер ат салысып қатысады. Екінші қабатта қазақ тілі кабинеттері мен мұғалімдер бөлмесі бар. Әр кабинет қазіргі талапқа сай құралдармен жабдықталған. Мен өз мектебімді мақтан тұтып, оны құрметтеймін.

2-тапсырма. Мақалдарды мәнерлеп оқып, естеріңде сақтаңдар.

1. Өмір - үлкен мектеп

2. Мектеп- кеме, білім - теңіз

3. Кітап- алтын қазына.

3-тапсырма. Етістіктерді қалау райына айналдырып жаз.

Пісірілді, өткізеді, теңейді, алады, құттықтайды.

4-тапсырма. Сөзжұмбақты шеш.

1	м								
	е								
2	к								
	т								
3									
	е								
4	п								

1. Ұстаз

2. Қаласы бар, үйі жоқ
Өзені бар, суы жоқ
Орманы бар, бүрі жоқ,
Бақшасы бар гүлі жоқ.

3. Ойыңды жазасың,
Аласын мазасын
Беттері біткен соң
Қарыз боп қаласың

4. Оқушы орны

5-тапсырма. Сурет бойынша диалог құрастыр.

10 модуль. Менің сүйікті заттарым.

1 - тапсырма. Мәтінді оқып, аударыңдар, сұрақ құрастырыңдар

Менің заттарым.

Менің атым – Мақсат. Мен алтыншы сыныпта оқимын. Мен өз заттарыма өте ұқыпты баламын. Мен өз оқу құралдарымды жақсы ұстаймын. Менде қалам, сызғыш, өшіргіш, ұштағыш, түрлі - түсті қарындаш, бояулар, циркуль және сурет альбомым бар. Менде кітаптар да көп. Мен кітап оқығанды жақсы көремін. Менің әр затым өз орнында тұрады. Киімдерімді де ұқыпты, таза ұстаймын. Себебі әр заттың өз орны бар. Мен өз бөлмемді де таза ұстаймын. Менің бөлмемде әр зат өз орнында тұрады. Кітаптарым кітап сөрелерінде, бояуларым қобдишада, киімдерім шкафымда тұрады. Ұқыптылық - адамға жарасымды, жақсы қасиет.

2 - тапсырма. Бос орынға керекті сөздерді қойып жазыңдар.

1. Менің досым _____ сөмке _____ .
2. Сенің ағаң _____ мектебі _____ .
3. Сіздің үйіңіз _____ кілт _____ .
4. Оның сыныбы _____ тақта _____ .
5. Біздің бөлмеміз _____ жарығ _____ .
6. Сендердің қалаларың _____ көшелер _____ .
7. Сіздердің кітапханаларыңыз _____ кітаптар _____ .
8. Олардың мұғалімі _____ машина _____ .

3 - тапсырма. Тест сұрақтары

1. Етістіктің райлары нешеу?

- А) 3
- Ә) 4
- Б) 5
- В) 6

2. Берілген сөйлемнің етістігі қай септікте тұр?

Менің дәрігер болғым келеді.

- А) Ашық рай
- Ә) Қалау рай
- Б) Шартты рай
- В) Бұйрық рай

3. Шартты райдың жұрнағын көрсет

- А) -шы, -ші
- Ә) -ып, -іп
- Б) -са, -се
- В) -ғы, -гі

4. Келер шақтың неше түрі бар?

- А) 5
- Ә) 2
- Б) 3
- В) 4

5. Мына сөйлемнің етістігі қай райда тұр?

Ертең ауа райы аязды болады.

- А) Ашық рай

- Ә) Шартты рай
- Б) Қалау рай
- В) Бұйрық рай

11 модуль. Мектептегі үйірмелер.

1 –тапсырма. Сөздікпен жұмыс.

ойды жетілдіреді- развивает разум **жарыс**-соревнование

қабілет- способность **кезектесіп**- поочереди

қарсыласына- противнику **шахмат тақтасы**- шахматная доска

мат қою- поставить мат

2 - тапсырма. Мәтінді оқыңдар, сұрақтарға жауап беріңдер

Шахмат ойнау ойды жетілдіреді.

Мен шахмат ойнауды ұнатамын. Бұл ойынды мен алты жасымнан меңгергем. Шахмат ойыны өте қызық ойын. Ойлау қабілетін жетілдіретін ойын.Бұл ойынды екі ойыншы ойнайды. Әр ойыншының мақсаты – қарсыласына мат қою. Шахматты уақытқа ойнайды. Ойыншылар кезектесіп өз фигураларымен шахмат тақтасында жүреді.Әр фигураның өз міндеті бар. Мен шахмат жарыстарына қатысамын. Биыл екінші орын алдым.

1. Шахмат ойыны қандай ойын?
2. Ойлау қабілетін жетілдіреді ме?
3. Бұл ойынды неше ойыншы ойнайды?
4. Ойыншылар қарсыласына не қою керек?
5. Фигураларымен шахмат тақтасында жүреді ме?
6. Биыл нешінші орын алдым?

3-тапсырма. Сөйлемдерден сын есімдерді тауып құрамына,тұлғасына,мағынасына қарай ажыратыңдар.

Ақ, қара фигуралар жүру керек.

Мен шахматты жақсы ойнаймын.

Шахмат- өте қызық ойын.

Ол ертеден келе жатқан көне ойын.

4 –тапсырма. Суреттер бойынша әңгіме, диалог құрастырыңдар.

№ 1

Аққу – киелі құс.

Аққу- өте ірі және күшті құстардың бірі. Ол сонау көне заманнан бері сұлулық пен махаббаттың, тазалық пен нәзіктіктің белгісі болып саналады. Оны көп халықтар киелі құс санап, ерекше құрметтеген. Аққулар аңыздар мен ертегілерде жырланады.

Осы әдемі құстың өлер алдында «айтатын әні» жайлы ертеден келе жатқан аңыз бар. Аққу, әрине, ондай ән айтпайды. Ол жалпы әнші құстардың қатарына жатпайды да: сыбырлауық аққу жайлап қана сыңқылдайды, ал сұңқылдақ аққудың үні зор әрі әсем болады. Аққулар көктемде оңтүстіктен қайта оралады. Олардың қанатының сыңғыры мен әсем үнін аспанда жұп-жұбымен кербез ұшып өткен сәтінде тындаған тамаша-ақ. Сәуір айының көгілдір аспанында үлкен ақшаңқан құстардың сұлу мойнын соза тастап, қанатын бояу сермеп ұшып бара жатуы – естен кетпес ғажап сурет. Қалың орман ішіндегі көлде оңаша жүзген аққуды көру – одан да сұлу құбылыс. Аққу суда дыбыс шығармай, жеңіл сырғып жүзеді, ал астындағы су жарқырап, маржанның түсіне енеді. Аққудың әрбір қимылы – артына бұйра толқын тастап жүзіп бара жатып кілт бұрылуы, төсімен айдынды өбіп, қанатымен күміс тамшы себелеп шомылуы, ауаны қақ жара көкке көтерілуі – бұл бір қайталанбас әсем көрініс.

Аққулар шалғайдағы адам аяғы жетпес көлдердің қалың қамысына ұялайды. Олар - ерекше сезгіш және сақ құс. Балапандарын ата-енесі бірлікте тәрбиелеп өсіреді. Аққулар қолға тез үйренеді.

Аққулар – табиғаттың аса ғажап және қазіргі кезде сирек кездесетін туындысы. Елімізде оларды аулауға тыйым салынған.

Сұрақ 1: Аққу ненің белгісі ?

Сұрақ 2: Аққу жыл құсына жата ма?

Сұрақ 3: Мәтінде аққудың қандай түрлері аталады?

Сұрақ 4: Аққулар ұясын қайда салады?

Сұрақ 5: Аққулар – табиғаттың аса ғажап және қазіргі кезде сирек кездесетін туындысы. Осы сөйлемдегі туынды сөзінің мағынасын түсіндір.

Сұрақ 6: Қазақ халқымыздың аққуға байланысты даналық ұғымдары, аңыз-әңгімелері, мақал-мәтелдері, теңеулерінен мысалдар келтір.

Сұрақ 7: Ақын-жазушылардың халқымыздың аққуға деген сүйіспеншілігінің белгісі болып саналатын қандай шығармаларын білесің ?

Сұрақ 8: Қазақстанның өзен – көлдеріндегі аққу саны адам айтқысыз азайып кетті. Не себептен деп ойлайсың ?

Сұрақ 9: Адам аяғы жетпес тіркесін басқа сөзбен алмастыр

Жауаптары:

Сұрақ 1: Аққу сұлулық пен махаббаттың, тазалық пен нәзіктіктің белгісі.

Сұрақ 2: Аққу жыл құсына жатады.

Сұрақ 3: Қазақстанда кездесетін сыбырлауық аққу мен сұңқылдақ аққулар туралы айтылады.

Сұрақ 4: Аққулар ұясын көлдердің қалың қамысына салады.

№ 2

Таршылық пен талпыныс

Бір жігіт данышпан қарияға келіп қанша талпынып, талаптанса да, қаржыдан қысылып, дүниеге жарымай жүргенін баяндапты.

- Сірә, менің маңдайыма осындай таршылығы мол тағдыр жазылған шығар.

- Талпынып, талаптанған адамның табысқа жетпеуі мүмкін емес, сенің қателігің соны түсінбеуде жатыр,- дейді қария.

Сонан соң данышпан, жігітті өзен жағасына алып келіп, өзімен бірге суға алып түсіпті. Адам бойламайтын терең жеріне алып келіп, басынан ұстап, төменге басыпты. Алғашқыда шыдап көруге тырысқан жігіт, болмай бара жатқан соң, жоғары шығуға ұмтылыпты. Шалдың қолынан босанып шыға алмағасын, қатты бұлқынып, су бетіне басын зорға шығарып ауа жұтыпты. Сонда данышпан қария: Міне, сенің талпынысың осындай болғанда ғана, таршылықтың тұсауынан босай аласың, – депті.

Сұрақ 1: Мәтіндегі негізгі ойды анықта.

Сұрақ 2: «Таршылық пен талпыныс» мәтініндегі сөйлемдерді сюжет желісіне қарай ретімен орналастыр.

Сұрақ 3: Жігіт қарияға қандай шағым айтты ?

Сұрақ 4: Жігіттің таршылық көруінің себебі неде деп ойлайсың ?

Сұрақ 5: Болған оқиғадан кейін жігіттің өмірі жақсарғанына сенімдісің бе?

Сұрақ 5: Егер автордың орнында болсаң әңгімені қалай жалғастырар едің

Сұрақ 5: Данышпан сөзінің синонимін тап

Сұрақ 6: Осы мәтінге байланысты қандай мақал-мәтел білесің?

Сұрақ 7: Таршылық сөзінің мағынасын аш.

1-сұраққа қосымша

Таршылық пен талпыныс

Алғашқыда шыдап көруге тырысқан жігіт, болмай бара жатқан соң, жоғары шығуға ұмтылыпты..

Сірә, менің маңдайыма осындай таршылығы мол тағдыр жазылған шығар..

Сонан соң данышпан жігітті өзен жағасына алып келіп, өзімен бірге суға алып түсіпті

- Сонда данышпан қария: міне, сенің талпынысың осындай болғанда ғана, таршылықтың тұсауынан босай аласың, – депті.

- Талпынып талаптанған адамның табысқа жетпеуі мүмкін емес, сенің қателігің соны түсінбеуде жатыр,- дейді қария.

Адам бойламайтын терең жеріне алып келіп, басынан ұстап, төменге басыпты.

Бір жігіт данышпан қарияға келіп қанша талпынып талаптанса да, қаржыдан қысылып, дүниеге жарымай жүргенін баяндапты.

Шалдың қолынан босанып шыға алмағасын, қатты бұлқынып, су бетіне басын зорға шығарып ауа жұтыпты

№ 1

Дирижердің таяқшасы

Ұлт аспаптар оркестрі. Оның құрамында не жоқ! Қобыз, Домбыра, Сыбызғы, Шаңқобыз, Сазсырнай, Жетіген.. Құдайға шүкір, жетіп жатыр! Ұжымның аты ұжым.Қайткенде де оны біреу басқаруға тиіс. Кім? Қобыз ба? Әлде Жетіген бе? Ақыл таразысына салып көрсе, бәрі де лайық. Бәрінің де жөні, бәрінің де мүмкіндігі бар. Бірақ жабық жасырын дауысқа жібергенде ешқайсысы оқ бойы озып шығып, барынша көп дауыс ала алмады. «Тұяқты тұяқ жібермейді» дегендей, өзара деңгейлес түседі. Тізеге басып, күш көрсетуге тағы болмайды. Қобызды қойсаң – Домбыра, Домбыраны қойсаң – Сыбызғы,.. әйтеуір біреуі ренжиді. Амал жоқ... бүкіл ұлттық оркестрді басқару дирижердің таяқшасына тапсырылды. Таяқша бірден мінез көрсетті. Бүгінде Ол қазақ ән-күйіне әбден еңбегі сіңген көне аспаптарды бір шыбықпен айдайды.

(Қадыр Мырза Әли, «Ғибратнәмә» кітабынан)

Сұрақ 1: Мәтінде қандай музыкалық аспаптар аталады?

Сұрақ 2: «Таяқша бірден мінез көрсетті» дегенді қалай түсінесің?

Сұрақ 3: Қадыр Мырза Әли кім? Ол туралы не білесің?

Сұрақ 4: Дирижердің оркестрге қандай керегі бар?

Сұрақ 5: Дирижер сөзіне анықтама бер.

Сұрақ 6: Алғашқы дирижерді тап:

A. А.Жұбанов

B. Ш.Қажығалиев

C. Е.Брусиловский

D. С.Шабельский

Сұрақ 7: Ата-балаларымыз ән-күй аспаптарын неден жасаған ?

Сұрақ 8: Төмендегі өлең жолдарының авторын тап

Екі ішектің бірін қатты,

Бірін сәл-сәл кем бұра.

Нағыз қазақ, қазақ емес,

Нағыз қазақ – домбыра.

A. Мұхтар Шаханов

B. Қадыр Мырза Әли

C. Мұқағали Мақатаев

D. Бауыржан Момышұлы

Сұрақ 9: Қазақстандық археологтер Қазақстанның қай аймағынан қобызға ұқсас музыкалық аспапты тапты ?

Жауаптары:

Сұрақ 1: Қобыз, домбыра, сыбызғы, шаңқобыз, сазсырнай, жетіген.

Сұрақ 3: Қадыр Мырза Әли - ақын, жазушы.

Сұрақ 4: Дирижер - музыкалық ұжымға жетекшілік етеді.

Сұрақ 5: Дирижер - музыкалық шығармаларды орындаушылар тобын басқаратын жетекші.

Сұрақ 6: Алғашқы дирижер - А. Жұбанов.

Сұрақ 7: Малдың терісі мен сүйегінен, мүйізі мен қылынан жасаған.

Сұрақ 8: Қадыр Мырза Әли.

Сұрақ 9: Қазақстандық археологтер Шығыс Қазақстан облысы аймағынан қобызға ұқсас музыкалық аспапты тапты

№ 2

Велосипед – таптырмас көлік

Велосипед - адам күшімен қозғалатын көлік түрі. Көбінесе екі доңғалақты, кейбір кездерде үш доңғалақты түрлері де кездеседі.

Бірінші велосипедтер Еуропада 19 ғасырда пайда болып, одан бері әлемге кең тарады. Қазіргі дағдылы кейіпіне дейін дамып келген. Бүгінгі күні саны 1000000000-тан асатын бұл көлік әлемнің кейбір аумақтарында серуендеуге, не спортта қолданылса, көп аймақтарда негізгі транспорт түрі болып табылады.

Сұрақ 1. Бірінші велосипедтер қай ғасырда пайда болды ?

- A. 19
- B. 21
- C. 18
- D. 20

Сұрақ 2. Велосипедтердің бүгінгі уақытта саны қанша ?

Сұрақ 3: Велосипедтің қандай маркаларын білесің ?

Сұрақ 4: Алғашқы 2 дөңгелекті велосипедті қай ел ойлап тапты ?

Сұрақ 5: Мопедтің велосипедтен қандай айырмашылығы бар ?

Сұрақ 6: Велосипед тебудің денсаулыққа пайдасы бар ма ? Қандай пайдасы бар ?

Сұрақ 7: Велосипедтің артықшылықтарын ата.

Сұрақ 8: «Велосипедті өзіңіздің басты көлігіңіз ретінде таңдауыңыз экологияның жақсаруына қосқан үлесіңіз болып саналады» - дегенді қалай түсінесіз?

Жауаптары:

Сұрақ 1: 19 ғасырда.

Сұрақ 2: 1000 000 000 –тан астам.

Сұрақ 3: «Дружок», «Школьник», «Орленок», «Салют», «Кама», «Урал», «Уралец», «Украина», «Аист».

Сұрақ 4: Ресей.

Сұрақ 5: Мопедтің қозғалтқышы бар.

Сұрақ 6: Бұлшық етті жаттықтырып, ағзаның төзімділігін арттырады.

Сұрақ 7: Қала көшелерінде велосипедпен жүру тез әрі ыңғайлы, жол тығындары кезінде велосипедтің көліктер алдындағы артықшылығы қатты байқалады.

№ 3

Тіс мәсуегін қаншалықты жиі ауыстырып тұру керек?

Қолдану барысында тіс мәсуегі ескіреді. Оның қызмет ету мерзімі адамның тіс тазалау жиілігіне, тазалау ұзақтығына, мәсуекпен ұқалау күшіне және тіс пастасына да байланысты. Дұрысында тісті күніне екі рет, үш минуттан, 50-70 г күшпен ұқалау қажет. Сонда тіс мәсуегін шамамен үш айда бір рет ауыстырып тұрса жеткілікті.

Тіс мәсуегін ауыстыру қажеттігін оның түрінің өзгеруінен де байқауға болады.

Тұмау, ангина, тағы басқа жұқпалы аурулармен ауырып, жазылғасын да тіс мәсуегін ауыстырған жөн.

Сұрақ 1: Тісті тазалауда уақыттың ұзақтылығы маңызды деп ойлайсың ба?

Сұрақ 2: Тіс мәсуегін өндіретін қандай фирмаларды білесің? Қай фирманың мәсуегін сатып алғанды қалайсың?

Сұрақ 3: Тұмау, ангина және басқа да жұқпалы аурулармен ауырып болған соң не себепті тіс пастасын ауыстыру керек?

Сұрақ 4: Тіс мәсуектері бір-бірінен несімен ерекшеленеді?

Сұрақ 5: Тісті тазалаудағы негізгі міндет қандай?

Сұрақ 6: Төменде келтірілген деректер бойынша ұшқыш Джон Суайгерттің тіс мәсуегін сатып алушының мақсаты қандай болды деп ойлайсың?

ҚазАқпарат деректері бойынша «Аполлон-13» ғарыш кемесі астронавтарының бірінің тіс мәсуегі Лос-Анжелестегі бәссаудада 11794 долларға сатылды. Бұл туралы Nate D. Sanders бәссауда үйіне сілтеме жасап, Associated Press хабарлады.

Бәссауда барысында оның бағасы бастапқы сомасынан үш есеге артты. Oral B-40 тіс щеткасын командалық модульдің ұшқышы Джон Суайгерт пайдаланған. Оны кім сатып алғаны айтылмай отыр. Суайгерт - Айға дейін ұшқан америкалық 24 астронавтардың бірі. Ол қатерлі ісіктен 1982 жылы көз жұмған.

Сұрақ 7: Тіс пастасын қалай таңдау жөнінде дәрігер-стоматологпен тікелей кеңескен дұрыс па? Не себепті?

№ 4

Қатқан нан

Үстелдің үстіндегі нанға Айша қол тигізіп, жеуге ыңғайланғанда анасы:

- Қызым-ау, қатқан нанды жеп қайтесің? Жаңа ғана пеште қып-қызыл боп піскен ыссы бәлішті же! Ал, ана нанды малға береміз,- дейді. Сонда кішкентай ақылды қыз:

- Анашым, кеше теледидардан Африкада тұратын балаларды көрсетті. Олар осы қатқан нанға зәру боп отыр екен. Кейбірі аш құрсақ күйінде өліпте кетіп жатыр. Бір үзім нан үшін барлығына да дайын. Ендеше, біз оны қалайша ысырап етеміз?-дейді. Періштесінің айтқан отты сөзіне Ләйлә жауап бере алмады. Тек көзінен мөлдіреген жастың тамшысы ыршып өтті.

Қолымыздағы барымызға ризалық етпесек, ертеңгі күні осы нәпақамызға зар болып қалуымыз мүмкін.

Сұрақ 1: Не себепті анасы қызының қатқан нан жегенін қаламады?

Сұрақ 2: Неге автор баланы періштеге теңеп отыр?

Сұрақ 3: Айшаның орнында болсаң сен не істер едің?

Сұрақ 4: Айшаға қандай мінездеме беруге болады?

Сұрақ 5: Нәпақа сөзінің синонимін тап.

Сұрақ 6: Осы мәтінге қандай мақал-мәтел сәйкес келеді?

Сұрақ 7: Африкада тұратын балалар неліктен аш деп ойлайсың?

Сұрақ 8: Нан туралы қандай тыйым сөздерді білесің?

Сұрақ 9: Үлкендер асығып тұрған кісі болса, «Ең болмаса нан ауыз тиіңіз» дейді. Мұның себебі неде деп ойлайсың?

Сұрақ 10: Ашытқы қосылған нан алғаш қай елде пайда болған?

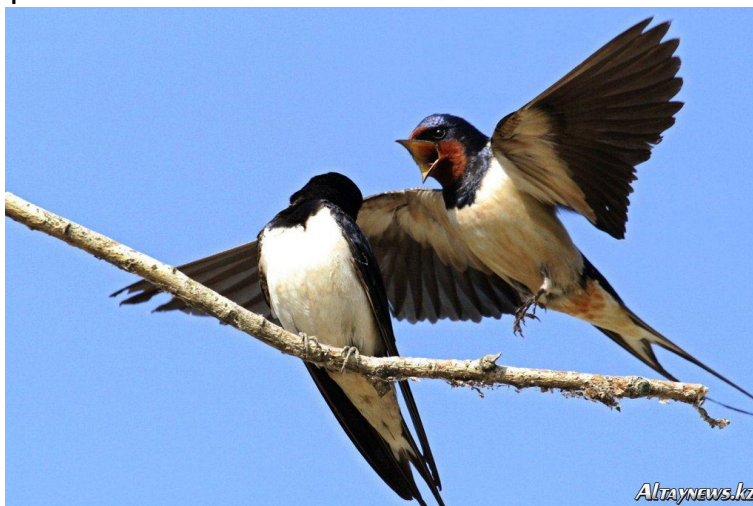
Жауаптары:

Сұрақ 5: Күнкөрісті қамтамасыз ету

Сұрақ 10: Мысырда

№ 5

Қарлығашым, келдің бе?

Қарлығашым келдің бе, қаршығадансаумысың?

Аман-есен жеттің бе, айыр құйрық нау-құсым?

Оралдың ба тағы да өзің өскен ұяға.

Оралдың ба сүйіктім, екеуің де бармысың?

Қарлығашым, бұл қалай, қайда кеткен серігің?

Зияны жоқ зиялым, өкпелетті сені кім?

Түсінікті, сүйіктім, түсінікті, айтпа енді,

Тұмар құсым кеткен-ау тырнағында перінің.

Мұқағали Мақатаев

Сұрақ 1: Қазақтың ұлы ақыны неге қарлығашты «Тұмар құсқа» теңейді?

Сұрақ 2: Өлең жолдарынан ақынның қандай сезімдерін байқауға болады?

Сұрақ 3: Өлеңде тағы қандай құс туралы сөз қозғалады? Ол қандай құс?

Сұрақ 4 : Қарлығаш сөзінің тура және ауыспалы мағынасын тап

Тура мағынасы	Ауыспалы мағынасы

Сұрақ 5: Қарлығаштар ауыл шаруашылығында таптырмас көмекшілер болып саналады. Не себепті оларды көмекші санайды?

Сұрақ 6: Қарлығаштарды неге тату отбасына балайды. Мәнін аш.

Сұрақ 7: Ата-бабаларымыз қарлығашты ежелден жақсы көргендіктен қыздарына Қарлығаш деп ат қойған. Қарлығаштың бойындағы қандай қасиеттерге сүйеніп қойған?

Сұрақ 8: Төле бидің «Қарлығаш би» атану себебі неде?

Сұрақ 9: Қарлығашқа арнап жыр жазған қазақтың қандай белгілі ақындарын білесің? Мысал келтір.

Сұрақ 10: Халық арасында айтылатын әңгіменің бірі – қарлығаштың бұзық ниетті, арам ойлы адамдардың үйіне ұя салмайтыны. Бұл туралы өз ойыңды білдір.

Жауаптары:

Сұрақ 3: Қаршыға туралы. Ол – жыртқыш құс.

Сұрақ 4 : Тура мағынасы: қанаттары ұзын, айыр құйрықты, кішкене ала құс. Ауыспалы мағынасы: белгілі бір жаңалықтың, істің алғашқы бастаушысы.

Сұрақ 5: Өйткені олар тек жәндіктермен қоректенеді.

Сұрақ 7: Қарлығаштың еңбекқорлығына, ақылдылығына, сүйкімділігіне байланысты қыздарына Қарлығаш деп ат қойған.

№ 1

Емен ағашының сыры

Ашық күн. Аптап. Аспан айналып жерге түскендей. Самат пен Қанат өрісте қой жайып жүрген. Шөбі шүйгін тау беткейінен жануар екеш жануарлар да жерден басын алар емес.

Кенет көкжиектен оймақтай ғана қарабауыр бұлт көрінді. Әп-сәтте аумақтанып, аспан төрінен бұлт күркіреп, от шыбық–найзағай ойнап қоя берді. Артынша жауын басталып кетті. Көзді ашып–жұмғанша мұндай боларын кім білген? Достар жақын маңдағы топ ағашқа қарай жүгіре жөнелді. Маңайлап келгенде Самат Қанатқа ағаштардың аласасын көрсетіп, солай қарай беттеді. Ағаштың астына кіргендері сол еді, Самат жылан көргендей селк етіп, екінші ағашқа қарай жүгірді. Қанат аңтаң. Найзағай жарқылдап, аспан асты зеңбірек атқандай гүрсілдейді. Самат анадайдан еменнің астында тұрған Қанатқа :

Бері кел,-деп дауыстады.

Тау табиғатының мінезі арсы-гүрсі ғой. Ендігі қара бұлт балалардан алыстап бара жатты. Үсті-бастары аса сү бола қойған жоқ.Тек Саматтың ағаштан-ағашқа орын ауыстыруы Қанатты ойға жетеледі. Досынан сұраса, Самат:Атамның айтқанын орындадым,-дейді.

Шындығында бұл жұмбақтың сырын өзі де білмейтін болып шықты.

Сұрақ1: Мәтінде жауынның қандай түрі сөз болды?

А. Өткінші жауын

В. Нөсер жауын

С. Ақ жауын.

Д.Сіркіреме жауын

Сұрақ 2: Емен ағашының қандай қасиеттерін білесің?

Сұрақ 3: Саматтың ағаштан- ағашқа орын ауыстыруы неліктен ? Табиғаттың сырын сен қалай түсіндіресің?

Сұрақ 4:Мәтіндегі негізгі ойды анықта.

Сұрақ 5: Емен ағашының биологиялық ерекшелігі қандай?

Сұрақ 6:Ресейдің Саранск қаласында «Оримэкс» фирмасынан шығатын еменнен жасалған орындықтарға 10 жылға сапа сертификаты беріледі. Сыртқы көрінісі қарапайым. Бағасы 26 мың теңге. Қытайдың орындықтарының сапа сертификаты 5 жылға беріледі. Бағасы 15 мың теңге. Сыртқы көрінісі заманауи. Қазақстанда жасалатын жиһаздарға сапа сертификаты берілмейді, бірақ жарнамалануы төмен. Тұтынушыларға сапасы белгісіз. Сыртқы көрінісі әртүрлі. Егер орындықтың сапасы анық деп санасаң, жиһаздардың қай түріне таңдау жасар едің ?

№	Өндіріс орындары	Бағасы	Сапасы
1.	Ресейдің Саранск қаласында «Оримэкс» фирмасынан шығатын еменнен жасалған орындықтар	Бағасы 26 мың теңге	10 жылға сапа сертификаты беріледі.
2.	Қытайда жасалған орындықтар	Бағасы 15 мың теңге	Сапа сертификаты 5 жылға беріледі.
3.	Қазақстанда жасалатын жиһаздар	Бағасы 6-7 мың теңге	Сапа сертификаты берілмейді, бірақ жарнамалануы төмен. Сыртқы көрінісі әр түрлі. Тұтынушыларға сапасы белгісіз.

Сұрақ 7: Экономикалық біліміңді ұштастыра отырып, еменнен жасалатын жиһаз өндісін ашу үшін өз іскерлігіңді қалай танытар едің? Ойыңды дәлелде.

Жауаптары:

Сұрақ 1: А,В

Сұрақ 2: Емен - біздің еліміздегі ең мықты ағаш болып келеді. Биіктігі 40 метрге жетеді, кәрі емендердің діңдерінің жуандығы бірнеше метрге жетеді. Тамыр жүйесі мықты, өзекті, тамыры 5 метрге дейін тереңдеп, жуан діңнің жетілуіне жағдай жасайды. Жас өркендердің қабығы тегіс, жылтыр, сұр, үлкен емендердің қабығы майлы, қара қоңыр түсті. Жапырағының пішіні өте әдемі. Едәуір бағалысы - еменнің сүрегі мықты, қатты, әдемі суретті. Бәрінен бұрын оны кеме жасауда қолданады, сондай-ақ жиһаз, паркет төсеніштер, арнайы ыдыстар (бөшкелер) жасауда қолданады. Бұл ағаштың қабығы да пайдалы. Ерте кезден бері тері өңдеуде қолданылады. Бояғыш заттар алу үшін жас қабық, жапырақ, кесілген ағаштардың өңделген кездегі қалдықтары (үгінділері, бұтақтар, қиындылар және т.б.) қолданылады. "Жаңғақты" жапырақ (насекомдардың зақымдауларынан пайда болған шар тәрізді өскіндер) - жібек пен жүнді бояйтын бояу көзі. Еменнің қабығы біраз уақыттан бері заласыздандыратын дәрілік зат ретінде, қабынуға қарсы (тістің қызыл еті, асқазан және ішек) пайдаланылады. Ерте кезде жаңғағы адамдарға азық болған. Қазір кейбір жағдайда олар кофенің орнына пайдаланылады.

Ең мықты донор-ағаш қайсысы десек, ең мықтысы - емен ағашы, ол адамның иммунитетін, рухын көтеріп, ойына керемет ой қосады. Емен мен қайың барлық жұлдызда туғандар үшін жағымды күй сыйлайды. Еменнің тамыры берік әрі терең бойлағандықтан, ол жайтартқыш қызметін атқарады. Сондықтан да найзағай басқа ағашқа қарағанда еменге жиі түседі. Саматтың атасы дұрыс айтқан. «Халық айтса, қалт айтпайды» дегендей, көпті көрген қарияның даналығы - немересінің түсінігі.

№ 2

Атасы мен немерелері

Қазақта «өз балаңды өскенше, немеренді өлгенше асырайсың» деген мақал бар. Қартайған шақта немере ыстық көрінеді. Қылығы, тірлігі қызық кішкентай сәбиді өзіне қалай жақындатып, «бауыр еті» жасап алғанын қариялар білмей де қалады. Қалай дегенде де ата өмірінің жалғасын көргенінше шүкіршілік жасайды, құанады.

«Өмірдің бір қызығы бала деген...» деп жырлағандай, ұлы Абайдың елге, ұрпаққа айтар мол тағылымы бар. Бір қария әңгімесінде: «Қарағым! Ата – немереге ұлттың ұлағатын үйретуші. Екеуінің арасын ажыратсақ, бала өмірдің тағылымынан, өз ұлтынан ажырай бастауы да мүмкін. Ол – басқа тәрбиеге бет бұрғаны деген сөз» деген екен.

Міне, жұмбақ әңгіме де осындай ата мен немере төңірегінде өрбиді.

Бір қария өзінің сүйікті немерелеріне сақтап қойған асығын бөліп бергісі келді. Оларға жетіден үлестірсе, асықтың екеуі артық қалады. Ал сегізден берсе біреуі жетпей қалады. Ақылгөй қарт бір немересін ренжітіп алмас үшін артылған екі асықты ең кенжесіне еншілеп, асықтарды жетіден бөліп бергенді жөн көреді.

Сұрақ 1: «Атасы мен немерелері» мәтініндегі сөйлемдерді сюжет желісіне қарай ретімен орналастыр.

Сұрақ 2: Сонда атаның неше немересі және қанша асығы бар болғаны?

Сұрақ 3: Асықпен ойналатын ойын түрлерін ата.

Сұрақ 4: Суретте бейнеленген асықтардың иіргенде түскен қалпының түрлерін ата.

Сұрақ 5: «Асықтың бала өміріндегі маңызы» тақырыбында эссе жаз.

Сұрақ 6: Кеңес өкіметі кезеңінде: «Асық ойнаған азар, доп ойнаған тозар»- деген мақалдың қолданылған себебі неде?

Сұрақ 7: Асық ойынының келешекте жаһандық деңгейде жандануына тигізетін үлес салмағы қандай?

Сұрақ 8: Асық ойынын үйренуге ықпал ететін орта (1-5 ұпаймен белгіле)

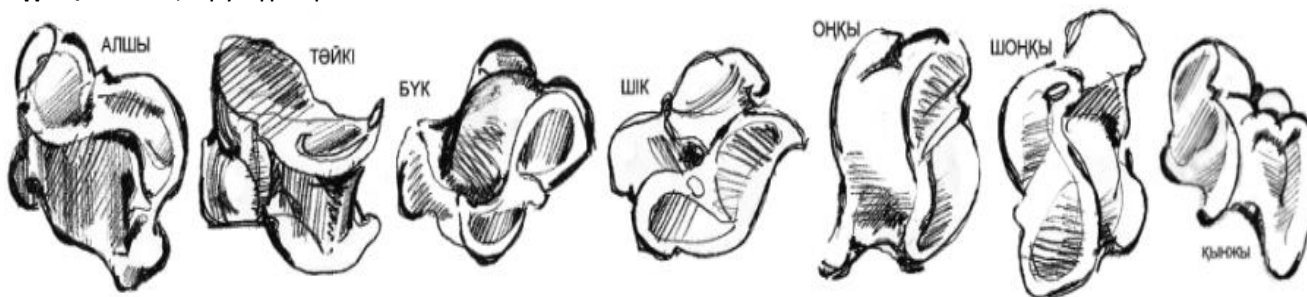
№	Аула	Ғаламтор	Кітап	Достар	Үлкендер

Жауаптары:

Сұрақ 2: 3 немересі , 23 асығы бар.

Сұрақ 3: Асық ойналатын ойын түрлері: үш табан, бүгіп алу, көн (жоң), жарып алу, сыпырмай, түртпей, тыштырмай атан, бестас, мергендік немесе шеңбер жасап ату, хан талапай, алты табан, асық қағу, қаршу, алшы, шұбырту, ұпай ұтысу, қол жоң, ат жарыстыру, қошқар соғыстыру, мұз ойнақ, иіркеміл, қақпақыл, сасыр, хан ойыны, аламан хан, асық табысу (асық жасыру), бүк-шік, төрт шүкейт, шомшы, манай және т.б.

Сұрақ 4: Асық иіру түрлері:

Алшы – асықтың тәйкеге қарама-қарсы жағы яғни алшы тұруы.

Тәйке – асықтың алшыға қарама-қарсы жағы.

Бүге – асықтың дөңес жағының жоғары қарап түсуі.

Шіге – асықтың қуыс жағының жоғары қарап түсуі.

Омпы – асықтың ашасы немесе мұртша жағы жоғары қарап түсуі немесе тік тұрып қалуы.

Шоңқай – асықтың омпаға қарсы жағымен тік түсуі.

Сұрақ 6: Кеңес өкіметі кезінде ұлттық ойындар. оның ішінде асық ойыны еріккеннің ермегі, ойын балаларға тәрбие бермейді, - деп есептелді. "Асық ойнаған азар, доп ойнаған тозар,-деп мақалдап та жүрдік. Ол кезеңде еңбекке тәрбиеледі, әсіресе қара жұмысшының еңбегі жоғары бағаланды. Содан болар ауырдың үсті, жеңілдің асты деген сөз тіркестері тәрбие барысында жиі қолданылатын.

1-сұраққа қосымша

«Атасы мен немерелері» мәтініндегі сөйлемдерді сюжет желісіне қарай ретімен орналастырыңыздар.

Қазақта «өз балаңды өскенше, немеренді өлгенше асырайсың» деген мақал бар. Қартайған шақта немере ыстық көрінеді.

Қылығы, тірлігі қызық кішкентай сәбиді өзіне қалай жақындатып, «бауыр еті» жасап алғанын қариялар білмей де қалады.

Қалай дегенде де ата өмірінің жалғасын көргенінше шүкіршілік жасайды, қуанады.

«Өмірдің бір қызығы бала деген...» деп жырлағандай, ұлы Абайдың елге, ұрпаққа айтар мол тағылымы бар.

Бір қария әңгімесінде: «Қарағым! Ата – немереге ұлттың ұлағатын үйретуші».

Ақылгөй қарт бір немересін ренжітіп алмас үшін артылған екі асықты ең кенжесіне еншілеп, асықтарды жетіден бөліп бергенді жөн көреді.

Екеуінің арасын ажыратсақ, бала өмірдің тағылымынан, өз ұлтынан ажырай бастауы да мүмкін. Ол – басқа тәрбиеге бет бұрғаны деген сөз» деген екен.

Міне, жұмбақ әңгіме де осындай ата мен немере төңірегінде өрбиді.

Оларға жетіден үлестірсе, асықтың екеуі артық қалады. Ал сегізден берсе біреуі жетпей қалады.

Бір қария өзінің сүйікті немерелеріне сақтап қойған асығын бөліп бергісі келді.

*Саран қаласының
№ 4 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Баймагамбетова Орынтай Абильтаевна*

№ 1

Құнды қуыршақ

Қазақта хан мен елдің, қара мен бидің арасында небір жұмбақтарды шешу, ақылдылығын сынау, даналығын таразылау бұрыннан қалыптасқан.

Ертеде бірін хан, екіншісін сұлтан билеген көрші екі ел тату-тәтті өмір сүріпті. Бір-бірімен қыз берісіп, қыз алысып, түрлі сыйлықтар алмасып тұрыпты.

Күндердің күнінде сұлтан дос елдің ханына бір-бірінен айырғысыз үш қуыршақ жіберіпті. Бұл сыйлықтардың түрі де, көлемі де, салмағы да бірдей болғанымен, құны әр түрлі екен. Оның біреуі мүлдем арзан, үшіншісі екі қуыршақтан үш есе қымбат. Осы үш қуыршақтың сырын ашып, жұмбақтың шешуін таба алмай, ханның әбден басы қатады.

Амалы таусылған ол қол астындағы бүкіл елге: «Кімде -кім осы сырды ашып берсе, мол сыйлық беріп, өзіме үзір етіп аламын», - деп жар салады. Мұны естіген халық хан сарайына ағыла бастайды. Біреулері сыйлыққа қызықса, енді бірі жауабын тауып, абыройға ие болғысы келеді. Бірақ

ешкім де бұл жұмбақты шеше алмайды. Халықтың ішінде жасы 14-15 шамасындағы кедей қызы бар еді. Ол ханның алдына келіп: -Дат, тақсыр! Егер рұқсат етсеңіз, бұл сыйлықтардың сырын мен ашып берейін,-дейді.

Хан қуана келіседі. Қыз қуыршақтарды мұқият қарап шығып, үшеуінің де құлағындағы тесіктерді байқайды. Ол қолына жіңішке сым темір алып, бірінші қуыршақтың құлағына жүгіртеді. Сол кезде темір аузынан шығады. Екіншісіне де дәл солай етеді. Бұл жолы темір қуыршақтың екінші құлағынан шығады. Ал үшінші қуыршақтың құлағындағы тесікке кірген сым темір ішінде қалып қояды. Осылай тапқыр қыз жиналған көпшілік алдында қуыршақтардың құпиясын ашып, әрқайсысының құны неге әр түрлі екенін дәлелдейді.

Сұрақ 1: Бұл мәтіннің мазмұны қай ертегі мәтініне ұқсас жазылған?

А. Керқұла атты Кендебай

В. Аяз би

С. Сырттандар

Д. Қырық өтірік

Сұрақ 2: Қуыршақтардың құлақтарындағы тесіктерде не сыр бар ?

1-қуыршақ _____

2-қуыршақ _____

3-қуыршақ _____

Сұрақ 3: Қазіргі кезде Қазақстанда қуыршақтар жасап шығаратын орындар бар ма? Ол қалай аталады? Авторлары кімдер? Оның қандай тәрбиелік мәні бар?

Сұрақ 4: «Құнды қуыршақ» мәтіні мен «Сырым мен Есентемір Бөкен бидің шешендік сөзі» арасында байланыс бар ма? Дәлелдеңіз.

Сырым мен Есентемір Бөкен бидің шешендік сөзі

Сырым:

- Арқаң көп мінгеннен жауыр болсын дегенің- халық үшін жұмыс жаса, халықты өзіңе ерте біл, - дегенің. Мінезің қара жердей ауыр болсын дегенің - беріден ойлама, әріден ойла, салмақты бол, жеңіл болма дегенің. Өкпең жоқ кеудеңде бауыр болсын дегенің - не болса соған өкпелеп, инені жіпке тізіп өкпешіл болма - дегенің. Құлағыңнан сыбыр кетпесін дегенің - ел арасында дау-жанжал көп кездеседі, сол мәселені өзің шешіп, ақ-қарасын айырып, дұрыс төресін бере біл - дегенің.

Сұрақ 5: Қуыршақтар қалай бағаланады?

Қуыршақтардың ең арзанының бағасы - 2900 теңге. Ал ең қымбаты - 7-9 мың теңге тұрады.

- «Ұлытау» этнотобын құрғаннан кейінгі ойға келген шаруаның бірі — қазақ тілінде сөйлейтін қуыршақтар шығару болды. Әлемде өз тілінде сөйлейтін қуыршақ шығарған елдер саусақпен санарлық. Орталық Азия елдерінде бірінші боп біз шығарып отырмыз. Әуелі маркетингтік зерттеулер жүргіздік. Сұраныс бар. Алайда тауардың өзіндік құнын қойғанда, өндіру шығыны мен кедендегі төлемдер де есептеледі. Әрине, арзан зауыттармен келісіп, өндіруге де болады, алайда, ол кезде ойыншықтардың сапасы көңілімізден шықпаған болар еді. Ойыншықтардың бағасын төмендету ойымызда бар, бірақ ол үшін уақыт керек. Әзірге біз тек қаржы салудамыз, өнім тек келесі жылы ғана өзін өзі өтейтін болар. Қазіргі ісіміз - үлкен индустрияның бастауы. Әрі қарай құрастырмалы ойыншықтар, велосипедтер шығармақ ойымыз бар,- дейді Қыдырәлі Болманов.

Әнші Қарақат Әбілдина да әңгімеге араласып: «Ойыншықтарды әуелі үйдегі «бас сарапшылар» — балаларымыз қарайды, бағасын солар береді, - деп күлді. — Кішкентайым әлі тілі шықпаса да, қуыршақ тартқан домбыраның үніне елтіп, қол қимылына қарайды. Енді бірде билейтін қуыршаққа қарап мәз болады, - дейді.

«Балбала» ойыншықтарының 30-ға жуық түрі бар. Алғашқы — 90 мыңға жуық данасы шығып үлгерді. Қазір бұл ойыншықтардың бірсыпырасы Ақтөбедегі «Дина» супермаркетінде, «Симба» дүкенінде, «Алтай» базарында, «Мега-Ақтөбе» сауда-ойын-сауық орталығында сәреге қойылды.

Жауаптары.

Сұрақ 1: Д

Сұрақ 2: Жіңішке сым темірді қолданып, 1-қуыршақтың аузы жеңіл, біреуден естіген әңгімесін басқаға жеткізуге асығып тұратынын, 2-қуыршақ - ақпақұлақ, бір құлағынан кірген сөз екінші

құлағынан шығып кететінін, 3-қуыршақтың тұйық мінезді, аузы берік, барлық сырды ішіне сақтай білетін құнды қуыршақ мінезді екенін дәлелдеді.

Сұрақ 3: Қазіргі кезде Қазақстанда қуыршақтар жасап шығаратын «Балбала» компаниясы бар. Авторлары - Қ.Болманов, Қ.Абилдина. Қуыршақтардың балалардың тілін қазақша дамытуға, қазақша өлең, тақпақтарды үйреніп айтуына, тілдік қорын байытуға пайдасы зор.

№ 2

Өмір сүрудің ең жақсы жолы

Шағын ғана бір ауылда орта жастағы бір кісі дүкен ашып, сауда жасамақ болады. Сөйтіп алға қойған жоспарын бастап та жібереді. Ол ақ көңіл, жайдарлы болғандықтан, ауылдың адамдарының бәрі оны жақсы көретін. Оның дүкеніне барып сауда жасайтын. Ауылдың тұрғындары тамыртаныстарын да сол адамнан сауда жасауға кеңес беретін. Шаруасын кішігірім дүкеннен бастаған адам бір жылдың ішінде Американың түкпір-түкпірінен сондай шағын дүкендер ашып тастайды.

Бір күні ауыр науқастанып, бұл дүниеден өтерін сезген адам, артында қалған үш ұлын қасына шақырып:

- Үшеуіңнің біреуің барлық дүкендерімнің иесі боласыңдар. Мирасымды соған қалдырамын. Менің арттағы дүние-мүлкіме қайсысың лайықты екенін білу үшін үшеуіңе де бір-бір доллардан беремін. Осы долларға бір нәрселер алыңдар. Кешкісін келгенде алған нәрселерің менің осы бөлмемді толығымен толтыруы керек. Шартым осы.

Ұлдары үлкен компанияны басқару мүмкіндігінен айырылып қалмауды ойлап, не істерлерін білмей қатты абыржиды. Қалаға барып үшеуі де долларын жаратты. Кешкісін әкелерінің қасына келген кезде, үлкен баласы:

- Досымның шаруашылығына барып екі қап сабан сатып алдым, – деді де, қаптарды ашып сабанды әр тарапқа шаша бастады. Алайда көп ұзамай сабандар еденге түсіп, бөлмені толтыра алмады.

Екінші баласы:

- Дүкенге барып екі жастық алдым, – деді де, жастықтарды сөгіп, ішіндегі жүнін бөлменің ішіне шашып тастады. Бірақ жүн де көп ұзамай жерге түсіп, бөлмені толтыра алмады.

Үшінші ұлы:

- Долларды ұсақтап, 50 центін мешітке бердім, 20 центін қайырымдылық қорына бердім, 20 центін де садақа ретінде тараттым. Қалған 10 центке екі нәрсе алдым, – деді де, қалтасынан сіріңке мен шырақты шығарды. Бөлменің жарығын сөндіріп, шырақты жақты. Сабан мен жүнге толмаған бөлме аз уақыттың ішінде шырақтың нұрына бөленді.

Сұрақ 1: Әкесі қай ұлының әрекетіне риза болып, мұрасын қалдырады ?

Сұрақ 2: Өмір сүрудің ең жақсы жолы не екен?

Сұрақ 3: Өзің ұлдардың орнында болсаң, не істер едің?

Сұрақ 4: Аз ғана уақыт аралығыңда қалай табысқа жетуге болады? Өмірден мысал келтіре отырып, өз ойыңды айт.

Сұрақ 5: Болашақта жақсы өмір сүру үшін алдыңа мақсат қоя отырып, қандай жоспар құрар едің?

№	Мақсат	Жоспар
1.		
2.		

Сұрақ 6: «ЭКСПО – 2017» көрмесінің Қазақстанның келешегі үшін қандай пайдасы бар?

Жауаптары:

Сұрақ1. Әке үшінші ұлына риза болып, мирасын соған қалдыруды ойлады.

Сұрақ2. Өмір сүрудің ең жақсы жолы – айналаңа жарық тарату. (Қайырымдылық, жомарттық, бауырмалдық қасиеттердің болуы)

Сұрақ3. Әркімнің өз ойы құнды.

Сұрақ4. Еңбекқор, іскер болып, айналаңа мейіріммен қарап, шапағатыңды тигізіп, мұқтаж жандарға көмек беруге дайын болсаң, оның өз қайтарымы болады...(әркімнің өз ойы).

№ 1

Неге жел ұшырып кетпеді ?

Қазақ ұлтының тұлымды қызға, абзал анаға деген құрметі ерекше . Ұмай ана, Домалақ ене, Тұмар ханым, Қызай ана, Қыз Жібек, Баян сұлу, Гауһар батыр, Әлия мен Мәншүк. Жаны сұлу, әдемі қазақ қыздарына жасалар құрмет – ел міндеті.

Әсем десе әсем. Қазақтың кіп – кішкентай қараторы қызы. Бұрымын өріп, шолпы тағып, өз ұлтының өнеріне құмар. Әсем – таудың баурайындағы бал арасын ұстайтын Бекзат қарттың немересі. Мектепке сол жақтан қатынайды. Сағат сегізге он бес қалғанда, иығына екі қалтасы бар қапшығын арқалап:

Мен келдім,- деп күлімдеп тұрғаны. Күн ыстықта да, суықта да сабақтан кешігіп көрген емес.

Бір күні ойда – жоқта қатты жел соқты. Ағаштар сынып, сым бағаналары құлап, елдің зәресін алды. Мектепке ерте жетіп алған сынып жетекшісі, мына қатты желде оқушылардың келмейтініне сенімді еді. Кенет есік ашылып кіп – кішкентай Әсем кіріп келді.

-Түү, жаяулап зорға жеттім ғой,- деді ұршықтай ғана ол маңдай терін сүртіп.

Сұрақ 1: Әсемнің мектепке желге ұшпай жетуінің сыры неде?

Сұрақ 2: Әсемнің атасы қандай кәсіппен айналысады екен ?

Сұрақ 3: Мәтіндегі ұршықтай сөзін қай сөзбен алмастыруға болады ?

Сұрақ 4: Әсем қай ауысымда оқиды деп ойлайсың ?

Сұрақ 5: Мәтінде қандай зергерлік бұйым туралы сөз қозғалады?

Сұрақ 6: Ұмай ана, Домалақ ене, Тұмар ханым, Қызай ана, Қыз Жібек, Баян сұлу, Гауһар батыр, Әлия мен Мәншүк туралы не білесің? Ойыңды өрбітіп жаз.

Сұрақ 7: «Қазақтың батыр да, аяулы қыздары» тақырыбында эссе жаз.

Жауаптары:

Сұрақ 1: Әсемнің желге ұшып кетпей дер кезінде мектепке жетуінің себебі- қапшығының бір қалтасына кесек тас, екінші қалтасына қағаз – кітаптарын салып алғандығы еді.

Сұрақ 2: Әсемнің атасы – омарташы.

Сұрақ 3: Кішкентай, нәзік

Сұрақ 4: Бірінші ауысымда

Сұрақ 5: Шолпы

№ 2

Екі қарға

«Қарға, қарға, қарғалар, қар үстінде жорғалар» деген өлең жолдары бар. Сол айтпақшы, қарғаның жүрмейтін жері болса ше?

Бақта өсіп тұрған бәйтеректің бұтақтарына қалбаңдап ұшып кеп екі қарға қонды да жөн сұраса бастады. Олар қарқылдап қойып, бірі оңтүстікке, екіншісі солтүстікке қарап бір бұтақта отыр.

- Олжа көп пе?- деді бірінші қарға.

- Е, жоқ. Аузымызға ептеп бірдеңе тиді ғой,- деді екіншісі.

- Әй, туысқан! Сен мені алдама. Жүзіңнен бәрін көріп отырмын. Қырманға тап келгенсің – ау,- деді бірінші қарға екіншісін тақымдап.

Сұрақ 1: Екі қарғаның бірі оңтүстікке, ал екіншісі солтүстікке қарап отыр, бұлар бірін – бірі қалай көріп отыр?

Сұрақ 2: Құстар қандай үн шығарады?

Көп нүктенің орнына құс атауларын жаз.

... әуілдейді.

... үілдейді.

... шықылықтайды.
... шұрылдайды.
... барқылдайды.

Сұрақ 3: Еліктеуіш сөздерді қатыстыра отырып, «Құстар – біздің досымыз» тақырыбында ойтолғау жаз.

Сұрақ 4: «Қызыл кітапқа» енген құстар жайында өз ойыңды ортаға сал.

Сұрақ 5: Олжа сөзінің мағынасын аш.

Сұрақ 6: Қарғамен байланысты қазақ халқының қандай наным-сенімдерін, табиғат жорамалдарын білесің?

*Саран қаласының
№ 6 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Мыңбаева Айжан Жаңабайқызы*

Жаман жолдас

Екі дос кісі жолдастасып келе жатып, бір аюға ұшырапты. Бұл екі кісінің біреуі әлсіз, ауру екен, екіншісі мықты, жас жігіт, аюды көрген соң бұл жігіт, ауру жолдасын тастап, өзі бір үлкен ағаштың басына шығып кетті дейді. Ауру байғұс ағашқа шығуға дәрмені жоқ, жерге құлады да созылып, өлген кісі болды да жатты: есітуі бар еді, аю өлген кісіге тимейді деп. Аю бұл жатқан кісінің қасына келіп иіскелеп тұрды да, дыбысы білінбеген соң тастап жөніне кетті. Мұнан соң манағы жолдасы ағаштан түсіп, аурудан сұрапты:

- Достым, аю құлағыңа не сыбырлап кетті?

Ауру айтты дейді:

- Аю құлағыма ақыл сыбырлады, екінші рет тар жерде жолдасын тастап қашатын достармен жолдас болма деді,- деп.

Ыбырай Алтынсарин

Сұрақ 1: Шығарманың идеясына сәйкес келетін жауапты таңда

A. Аюдың мейірімділігі

B. Досының сатқындығы

C. Достықты қадірлеу

D. Ауру жолдастың өзіне сенімділігі

Сұрақ 2: Мәтіндегі байғұс сөзін қай сөзбен алмастыруға болады ?

Сұрақ 3: Мәтінге байланысты негізгі ойды айт.

Сұрақ 4: Сен досының орнында болсаң не істер едің ?

Сұрақ 5: Досының іс-әрекетін дұрыс деп ойлайсың ба? Неліктен ?

Сұрақ 6: Адал достық пен амал достықтың айырмасын тап. Қазіргі заманымызда осындай достықтың түрлері кездесе ме ? Сен қалай ойлайсың ?

Сұрақ 7: Біздің қазіргі сөйлеу тілімізде «жолдастасып» сөзін естідің бе? Ол қандай мағына беріп тұр?

Сұрақ 8: «Тар жерде» тіркесінің тура және ауыспалы мағынасын жаз

Турамағынасы	Ауыспалымағынасы

Жауаптары:

Сұрақ 1: Достықты қадірлеу

Бір уыс мақта

Бір кішкентай қыз әкесінің шапанын жамап отыр екен, шешесі қасына отырып, ақыл айтты:

- Балам, дүниедегі жаратылған жанды-жансыздардың ешқайсысының да керексіз болып, жерде қалатыны болмайды,- деп. Сол сөзді айтып отырғанда, қыз бала киімін жамап болып, жердегі мақтаның қиқымын терезеден лақтырып, далаға тастады:

- Әже, осы қиқымның ешнәрсеге керегі бола қалмас,- деп.

Шешесі:

- Балам, сол да жерде қалмайды,- деді.

Осылайша сөйлесіп, терезеден қарап отырса, манағы мақтаны жел көтеріп ұшырды, мұны бір торғай көріп қуып барып, мақтаны тұмсығына тістеп қана алып, ұшып кетті.

Қыз әжесінен:

- Манағы мақтаның қиқымын бір торғай алып кетті, оны неғылады? - деп сұрады.

Әжесі айтты:

- Көрдің бе, балам, күн айналмай манағы айтқан сөздің келгенін. Ол кішкентай мақтаны торғай ұясына төсеп, жас балапандарына мамық етеді,- деді.

Ыбырай Алтынсарин

Сұрақ 1: Шығарманың идеясына сәйкес келетін жауапты таңда

A. Әр нәрсенің қадірі

B. Қыздың еңбекқорлығы

C. Әже ақылы

D. Мақтаның маңыздылығы

Сұрақ 2: Мәтінге байланысты негізгі ойды айт.

Сұрақ 3: Әжесінің айтқаны дұрыс деп ойлайсың ба?

Сұрақ 4: Автор неге мәтінді «Бір уыс мақта» деп атаған? Сен мәтіннің тақырыбын басқаша қалай алар едің?

Сұрақ 5: Мамық сөзінің синонимін жаз.

Сұрақ 6: Сәйкестендір

1. шапанды	1. айту
2. мақтаны	2. лақтыру
3. далаға	3. төсеу
4. ақыл	4. жамау

Бір үзім нан

Баяғы бір заманда бай мен кедей көрші өмір сүріпті. Олардың араздығы сондай, бірін-бірі көргісі келмейді екен. Байдың үйі кең, әдемі болыпты. Іші толған – алтын мен күміс. Ал кедейдің үйі ағаштан жасалған, төбесін бұтамен жапқан қора екен. Алтын мен күміс түгілі, нанын әзер тауып жепті. Егін егіп, оны суарып, күтіп, орып, өз күнін өзі көріпті.

Бір жылы көктемде алапат, су тасқыны болады. Бай алтынын көтеріп ағаштың басына шығып кетеді. Ал кедей болса, бір көмеш нанын қойнына салып, ол да ағаштың басына көтеріледі. Су тасқыны он бес күнге созылады.

Бір күні қарны ашқан бай кедейге:

- Әй, кедей, сен мына бір кесек алтынды ал да, маған бір үзім нан бер, - дейді.
- Жоқ, алтының өзіңе, нан бере алмаймын, - деп жауап береді кедей.
Екінші күні бай кедейден тағы да нан сұрайды.

- Алтынымның жартысын берейін, - дейді ол бұл жолы.

- Жоқ, бере алмаймын, - деп бұл жолы да кедей келіспейді.

Ақыры, аштан өліп бара жатқан соң шыдамай, бай бір үзім нанға барлық алтынын айырбастайтынын айтады. Кедей бәрібір көнбейді. Бойынан күші кеткен бай басы айналып, суға құлап кетеді. Келесі күні су тоқтап, кедей ағаштың басынан түседі. Халықтың: «Алтын, күміс - тас екен, арпа, бидай – ас екен» дейтіні осыған орай айтылған екен.

*Қазақ ертегілерінің антологиясы
Аруна баспасы*

Сұрақ 1: Шығарманың идеясына сәйкес келетін жауапты таңда

A. Байдың сараңдығы

B. Кедей мен бай

C. Су тасқыны

D. Нанның қадірі

Сұрақ 2: «Алтын, күміс - тас екен, арпа, бидай – ас екен» мақалының мағынасын аш.

Сұрақ 3: Байдың іс-әрекетін қалай түсінуге болады?

Сұрақ 4: Егер сен кедейдің орнында болсаң қандай әрекет жасар едің?

Сұрақ 5: Алтын сөзінің тура және ауыспалы мағынасын тап

Сұрақ 6: Бойынан күш кету дегенді басқа қандай сөзбен алмастыруға болады?

*Саран қаласының
№ 17 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Джабалова Алма Сманиевна*

Теңбіл доп

Шатақтың бәрі теңбіл доптан шықты. Бұрын олар футболды Қайраттың жыртық қара добымен ойнаушы еді. Соның өзі қызық болатын. Ойда жоқта базарға барған әжесі теңбіл доп сатып әкеліпті. Оны көрген Тұрсынның қуанышында шек жоқ-ты. Теңбіл допты құшақтап барлық балалардың үйіне кіріп шықты.

Жаңа доппен футбол ойнауға құмартып, олардың бәрі түгел жиналды. Қайрат «енді бұнымен ойнамаймыз» деп қара допты қақ айырып тастады. Сол күні ойын да қызық болды. Ойынның қызықтығы сондай, қас қарайса да бірде-біреуі үйіне қайтпады. Допты өзі мақтанып көрсетсе де, енді Тұрсын өкіне бастады. Басқалар бұның добын қатты-қатты тебе ме, қалай өзі?

Қараңғыда тікенек кіріп жарылып кетсе ше? Әрі өз добыңмен ойнаған қызық емес екен. Жыртық қара допты аямай соғатын, теңбіл допты жай тебем деп дұрыс ойнай алмады.

Түу, сол күнгі ойынның ұзаққа созылғаны-ай! Әжем шақырып жатыр деп алдап кетпекші еді, абырой болғанда өздері де тарады. «Ертең тағы ойнаймыз, добыңды қалдырмай ала кел», – деді балалар, Тұрсын допты ұмытып кететіндей-ақ.

Бірақ, шынында да, олар келесі күні футбол ойнамады. Теңбіл допты біреу ұрлап кетіпті. «Кім болса да көрсетер едім», – деп балалардың көзінше өп-өтірік кіжінді Тұрсын. Өйткені теңбіл допты тығып қойған өзі еді. Олар бір-біріне жала жауып, төбелесіп әрең тарады.

Теңбіл доп жоғалған соң балалар футбол ойнауды доғарды. Ал Тұрсын өзін қоярға жер таппады. Ол футбол ойнауды сұмдық жақсы көретін. Енді кіммен ойнайды?

Сұрақ 1: Ойын неге қызықты өтті?

A. Өйткені балалар футболды өте жақсы көретін.

B. Өйткені балалар жаңа доппен ойнады.

C. Өйткені қара доп балалар жамап алды.

D. Өйткені Тұрсын футбол ойнаған жоқ.

Сұрақ 2: Не себепті балалар келесі күні футбол ойнамады?

- Сұрақ 3:**Өз ісіне өкінген Тұрсынның бұдан арғы іс-әрекеті қалай өрбиді деп ойлайсың?
Сұрақ 4:Мәтіндегі «Тұрсын өзін қоярға жер таппады» деген жолдар нені тұспалдайды?
Сұрақ 5: Осындай жағдаятқа тап болып, Тұрсынның орнында болсаң қандай шешім қабылдар едің?
Сұрақ 6: Теңбіл сөзінің синонимін жаз.
Сұрақ 7: Қарағандылық футбол командасы қалай аталады ?
Сұрақ 8: Сен қай футбол командасының жанкүйерісің? Ол команданың ойыншыларын ата.
Сұрақ 9: Мәтіннен Тұрсынның бойындағы қандай жағымсыз мінездің бар екенін аңғардың?

Жауаптары:

- Сұрақ 1:** А, В
Сұрақ 2: Ойнайтын доп болмады. Себебі,Тұрсын добын тығып қойып, балаларға жоғалып кеткенін айтты.
Сұрақ 3: Әбіржіді, қатты састы.
Сұрақ 6: Ала доп
Сұрақ 7: «Шахтер» футбол командасы
Сұрақ 9: Іштарлық, сараңдық

*Саран қаласының
№ 13 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Жикеева Ақерке Сергеевна*

Сауысқан мен қарға

Ала сауысқан бір бұтақтан бір бұтаққа қонып, тынбай шиқылдай беріпті, қасындағы құзғын - қарға үндемей отырыпты- мыс. Сонда сауысқан:

- Қарға тамыр, сен неге үндемейсің, әлде менің айтқан сөздеріме нанбай отырмысың? – депті.

Оған қарға айтты дейді:

- **Рас**, сауысқан мырза, еркін сөзіңе наныңқырамаймын, саны мен сапасы жоқ көп сөйлеген мылжың шын сөзді аз айтады деп білемін. **Көп** сөйлегенше, көп **еңбек** қылған жөн, - депті.

(Ыбырай Алтынсарин)

- Сұрақ 1:** Қарғаның берген жауабына байланысты қандай мақалдарды тиек етуге болады?
Сұрақ 2: Қарға мен сауысқаннан басқа қандай құстарды білесіз?
Сұрақ 3: Құс атымен аталатын қандай әндер мен күйлер бар?
Сұрақ 4: Мәтіндегі қарамен жазылған сөздердің синонимдік қатарын табыңыз.
Сұрақ 5: «Көп сөйлегенше, көп еңбек қылған жөн» дегенді қалай түсінесің?
Сұрақ 6: Тамыр сөзінің тура және ауыспалы мағынасы қандай?

Жауаптары:

Сұрақ 1: Қарғаның берген жауабына байланысты «Көп сөз - көмір, аз сөз - алтын», «Көп сөйлегенше, көп еңбек ет», «Көп сөйлеп қарап отырғанша, бір шаруаға жарап отып" деген мақалдар тиек бола алады.

Сұрақ 2: Қарға мен сауысқаннан басқа құстар: тырна, аққу, бүркіт, лашын, торғай, бозторғай, қараторғай, көгершін, ұзақ, қарлығаш, түйеқұс, дуадақ, шымшық, көкек, ителгі, күйкентай, қасқалдақ, шіл, құр, бұлдырық тағы басқалары.

Сұрақ 3: Құстарға байланысты : «Қараторғай», «Бозторғай», «Ақ көгершін», «Қарлығаш», «Қара бауыр қасқалдақ» әндері, «Аққу» күйі тағы басқалары.

Сұрақ 4: РАС: шын, ақиқат, өтірік емес; КӨП: мол, аз емес; ЕҢБЕК: жұмыс, іс, әрекет.

Сұрақ 6:Туыс

Саран қаласының

Киіз үй

Киіз үй – қазақ халқының ерте заманнан келе жатқан баспанасы. Киіз үй қыста жылы, жазда салқын болады. Оның туырлықтары мен үзіктерінен жаңбыр өтпейді. Киіз үйдің негізгі сүйектері: кереге, уық шаңырақ және сықырлауық. Бұлар кептірілген қайыңнан немесе теректен жасалады.

Киіз үйдің ең маңызды бөлшегі – шаңырақ. Киіз үйдің сүйектері ескірсе, жаңартады, ал шаңырақты жаңартпайды. Себебі шаңырақ – қасиетті ұғым. Ол – үй, әулет мағынасында да қолданылады. Кейде оны “қара шаңырақ” деп атайды.

Киіз үйді тігу оңай емес. Алдымен керегені қояды. Керегенің биіктігі 2 метрдей болады. Керегенің әр бөлігін – қанат деп атайды. Киіз үй төрт, алты, сегіз, он екі қанатты болады. Осыдан кейін шаңырақты көтереді. Шаңырақты көтергеннен кейін уықтарды шаншиды. Уықтың кереге басына байланатын жағы жалпақтау болып келеді және сол жерді тесіп бау өткізеді, оны “уық бау” дейді. Осы уық бау арқылы уық пен керегені біріктіріп байлайды. Сосын киіз үйдің есігін немесе сықырлауықты қояды. Содан кейін үйдің киізін жабады. Киіздің 4 түрі болады: туырлық, түндік, үзік, киіз есік. Алдымен туырлықты жабады. Сонан соң үзік пен түндікті жабады.

Киіз үйдің ішін де қазақтар сәнді етіп безендірген. Онда сәндік бұйымдар, сырмақ, сандық, құрақ көрпе, көрпе-жастық, қоржын, аңның терісі, домбыра, әшекей ою сияқты ұлттық заттар міндетті түрде тұратын болған.

Сұрақ 1: «Шаңырақ» қандай ұғым?

- A. маңызды
- B. негізгі
- C. қасиетті
- D. ардақты

Сұрақ 2: Киіз үйдің негізгі сүйектерін атаңыз

- A. түндік, уық, бау
- B. туырлықтар, үзіктер
- C. сырмақ, сандық, құрақ көрпе, қоржын
- D. кереге, уық, шаңырақ, сықырлауық

Сұрақ 3: Киіздің неше түрі болатынын көрсетіңіз

- A. 4
- B. 6
- C. 3
- D. 5

Сұрақ 4: Керегенің әр бөлігі қалай аталатынын белгілеңіз

- A) бау
- B) үзік
- C) қанат
- D) есік

Сұрақ 5: Киізді жабу ретіне қарай сәйкестендіріңіз

Бірінші	түндік жабылады
Екінші	туырлық жабылады
Үшінші	үзік жабылады

Сұрақ 6: Киіз үйді қалай тігеді? Киіз үй тігу тәртібін рет-ретімен жазыңыз.

Сұрақ 7: Киіз үйді безендіруге арналған заттарды мәтіннен теріп жазыңыз.

Сұрақ 8: Мәтіннің үшінші абзацында не туралы айтылған?

- A. киіз үйді тігу туралы айтылған
- B. киіз үйдің заттары туралы айтылған
- C. киіз үйдің жиһаздары туралы айтылған
- D. киіз үйдің пайдасы туралы айтылған

Сұрақ 9: «Қара шаңырақ» туралы өз ойыңызды жазыңыз.

Жауаптары:

Сұрақ 1: Шаңырақ қасиетті ұғым.

Сұрақ 2: Киіз үйдің негізгі сүйектері: кереге, уық, шаңырақ, сықырлауық

Сұрақ 3: Киіздің 4 түрі болады

Сұрақ 4: D) қанат

Сұрақ 5: Киізді жабу ретіне қарай сәйкестендіріңіз

Екінші түндік жабылады

Бірінші үзік жабылады

Үшінші туырлық жабылады

Сұрақ 6:

1. Керегені қояды

2. Шаңырақты көтереді

3. Уықтарды шаншиды

4. Сықырлауықты (есікті) қояды

5. Үйдің киізін жабады.

Сұрақ 7: Киіз үйді безендіруге арналған заттар: сырмақ, сандық, құрақ көрпе, көрпе-жастық, қоржын, аңның терісі, домбыра.

Сұрақ 8: А) киіз үйді тігу туралы айтылған

Сұрақ 9: Қара шаңырақ - үлкен үй, әке – шеше үйі. Кенже бала қара шаңырақ иесі. Қара шаңыраққа барлық осы отбасының балалары, туыстары жиналады. Әке – шеше қара шаңырақты кенже ұлына береді. Бұл дәстүрдің мәні зор. Қара шаңырақта балаға туыстарын, нағашыларын, ата – бабасын, үлкен аталарын, жеті атасын үнемі айтып отырған.

*Саран қаласының
№ 17 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Адильханова Бақыт Сайлаухановна*

Қолғабыс

Күздің қара суығының қақағанына көп болды. Ызғарлы да, өткір. Түстен кейінгі кезекте оқитын Әлихан Сембекпен бірге мектепке келе жатты. Иығында дәу қара портфель. Екі ауылдың арасын таспадай темір жол бөліп тұр. Жолдың жиегінде тұрған кемпір мен шалды әуелі Әлихан байқап қалды. Олар жайдан жай тұрмаған секілді. Мүсәпір адамдарға ұқсамайды. Өйткені шалдың қолтығында қос балдағы бар екен. Шамалы жер жүреді де тоқтайды. Жанындағы кемпірі сүйемелдеп келеді. Жол ұзақ. Вокзал жаққа өту үшін әлі біраз жер жүрулері керек. Әлиханның бар ынта - ықыласы қарттарға ауды. Сабақтың басталуына әлі ерте. «Кемтар жандарды көрсең көмегіңді аяма» деген әжесінің сөзі оның жадына оралды.

-Ата, әже сіздерді жолдың арғы бетіне өткізіп салайық, - деді Әлихан.

Қариялар қарсы болған жоқ. Қайта қуанып қалды. Әженің көзі нашар көреді екен. Олар әуелі балдақты атаны, сосын барып әжені қолынан жетектеп өткізді. Қарттар батасын беріп, алғыстарын жаңбырдай жауғызды. Әлихан мен Сембек мектепке келгенде әлі сабақ басталмапты.

Сұрақ 1: Әлихан қарттарға көмек көрсетер кезде нені есіне алды?

Сұрақ 2: «Қарттар батасын беріп, алғыстарын жаңбырдай жауғызды» деген тіркестен қарттардың қандай көңіл-күйін байқауға болады?

Сұрақ 3: Балалардың орнында болсаң сен қайтер едің?

Сұрақ 4: «Олар жайдан жай тұрмаған секілді. Мүсәпір адамдарға ұқсамайды. Өйткені шалдың қолтығында қос балдағы бар екен» тіркестері оқиғаның өрбуіне қалай әсер етті?

Сұрақ 5: Сыныптастарыңның арасында Әлихандай балалар бар ма? Әлихан сияқты балалар болса қандай тілек тілер едің?

Сұрақ 6: Мүсәпір сөзінің синонимін тап.

Сұрақ 7: Қақаған суық тағы қандай жыл мезгілінде болады?

Саран қаласының

Американдық бизнесмен туралы

Американдық бір бай бизнесмен жұмыс бабымен Мексикада болып, кішкентай бір мексикалық ауылға соғады. Судың жағасында отырып, бір кішкентай кемені көреді. Кеменің іші толған балық. Балықшының жанына барып:

- Сәлеметсіз бе, осыншама балықты аулауға қанша уақытыңыз кетті?-дейді.

Балықшы бір-екі сағат кеткенін айтады. Американдық таңғалып, теңізде неге ұзақ тұрып, көп балық ұстамағанын сұрайды. Балықшы отбасы үшін ұстаған балық саны жеткілікті екенін айтады. Американдық балықшыдан қалған уақытта не істейтінін қызыға сұрайды. Балықшы:

- Кеш жатамын, таңертең аздап балық аулаймын. Сосын балаларыммен ойнаймын, түсте әйелім Мариямен әңгімелесемін. Кешке достарыммен гитара тартып, ән айтамыз. Өте қызықты өмір сүріп жатырмын,-деп жауап береді.

Американдық күліп:

- Мен Гарвардта магистратураны бітіргенмін, саған кеңес бере аламын. Қазіргіден үлкен кеме сатып алып, балық аулауға көп уақыт бөлсең, табысың да көп болады. Табысың көп болса, тағы бірнеше кеме ала аласың. Осылайша тез арада балық фабрикасын аша аласың. Балық секторында үлкен балықшы бола аласың. Әрине, осы айтқандарыма жету үшін ең алдымен ауылдан үлкен қалаға көшуің керек. Кейін Лос-Анджелесте, ал қызметінде одан әрі өсу үшін Нью Йоркте тұруың керек,-дейді.

Балықшы бірақ ойланып:

- Осы айтқандарыңызға қанша уақытта жетуге болады?

- 15-20 жыл шамасында.

- Ал, бәріне жеткенімде не болады?...

- (американдық күліп) Бұл – айтатын кеңесімнің ең жақсысы. Уақыты келгенде, компания акцияларын биржаға қойып, жақсы бағаға сата аласың. Аз уақыт ішінде бай болып, миллиондар ұтасың.

- Миллиондар!? Хм, ал сосын ше?

- Сосын зейнетке шығасың. Кішкентай бір ауылға көшіп, кеш жатып, қаласаң аздап балық аулап, немере-шөберелеріңмен ойнайсың, әйеліңмен көп уақыт өткізе аласың, кешке достарыңмен кездесіп гитара тартып, ән айтасың. Ғажап емес пе?

- Иә, жақсы екен, бірақ мен қазірде соны істеп жатқан жоқпын ба?

Сұрақ 1: Мәтінде жауабы бар сұрақты таңдаңыз.

- A. Балықшы зейнетке қашан шығады?
- B. Балықшының бай болуына қанша уақыт кетті?
- C. Бизнесмен балықшыдан нені қызыға сұрайды?
- D. Американдық қызметінде өсу үшін қай қалаға барды?

Сұрақ 2: Мәтін бойынша сәйкестендір

- 1. фабрика 1. құру
- 2. биржаға 2. көшу
- 3. қалаға 3. ашу
- 4. жоспар 4. қою

Сұрақ 3: Мәтінде қандай қалалардың аты аталған?

Сұрақ 4: Егер адамдар барлығына риза болса, онда өзгеріс іздей бастай ма?

Сұрақ 5: Сен балықшының орнында болсаң Гарвардта магистратураны бітірген, шағын бизнес жоспарын құрып беріп отырған Американдықтың берген ұсынысын сен қалай қабылдар едің?

Сұрақ 6: Балықшының пікіріне келісесің бе, әлде келіспейсің бе? (неге келісетініңді немесе неге келіспейтініңді түсіндір

Сұрақ 7: Мәтінді қандай мақалмен қорытындылауға болады немесе қалай аяқтар едің?

Сұрақ 8: Бизнесмен сөзіне сипаттама бер.

Жауаптары:

Сұрақ 1: С. Бизнесмен балықшыдан нені қызыға сұрайды?

Сұрақ 2: Мәтін бойынша сәйкестендір

1. фабрика 3. ашу
2. биржаға 4. қою
3. қалаға 2. көшу
4. жоспар 1. құру

Сұрақ 3: Гарвард, Нью-Йорк, Лос-Анджелес

*«Шахтинск қаласы әкімдігінің
№ 9 жалпы білім беру мектебі»КММ
Сабиолдина Анар Кеңесбековна,
Абдыкаримова Арайлым Кенжеевна*

Ақырзаман бола ма?

Ақырзаманға бәс тігесің бе? Гол+Пас букмекер кеңсесі ақырзаманға бәс қабылдап жатыр. 21 желтоқсанда Ақырзаман болады – деп тіксеңіз, коэффициенті 2012. Яғни, 1000 теңге қойсаңыз, 2 000000 ұтып аласыз. Сонда қалай дейсіз бе? Егер, шынымен ақырзаман болса, бәсім не болады дейсіз бе?

Ринат Темірболатұлы
«Қазақтың сөз дәйегі» блогы

Деректерге сүйенсек, 2000 жылдан бері ақырзаман болады деп болжаған күндердің саны 27-ге жеткен.

Әйгерім Сматуллаева.
Massaget.kz

Қазақстандық астрофизик жақын арада астероидтың құлауынан болатын ақырзаман туралы қауесетті жоққа шығарды. Болжам бойынша, ол астероид жермен осы жылдың 21 наурызында қақтығысып қалуы мүмкін.

Қазақпарат.

Өмір ғой, бәрі болуы мүмкін.... Болжам жасаған ғалымдар да пенде ғой. Олар жалғыз жаратушыдан озып қайда барады?

Шойбек Орынбай.
«Оңтүстік Қазақстан» газетінен

1-тапсырма

- A) Ақырзаманның болуы коэффициентпен қанша пайыз?
- B) Ақырзаманды болжаған кімдерді білесіз?
- C) Ақырзаманның болуы Алланың қолында дегенге қалай қарайсыз?

2-тапсырма

Ринат Темірболатұлының пікіріне қарама-қайшы келетін пікір қайсы?

- A) Әйгерім
- Ә) Қазақпарат
- Б) Шойбек Орынбай

Аспект: Біріктіру мен түсіндіру. Кең түсінік қалыптастыру

Сұрақтардың мақсаты: қысқа мәтіндер арасынан ортақ тақырыпты табу.

Тармақтардың форматы- көп нұсқалы таңдау.

Кодтау қағидасы

Бүтін ұпай:

1 код: ақырзаманның болу коэффициенті қанша пайыз?

Құрылымдық сипаттамалары:

Жағдай: білім беретін

Тәсіл: электрондық

Мәтіннің формасы: күрделі

Мәтіннің түрі: дәлелдер жиынтығы

Сен білесің бе?

Компьютер мен ұялы телефон күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналған. Қазіргі уақытта олардың пайдасымен қоса зияны да шаш етектен екенін естен шығармаған жөн. Десек те, күнделікті қажеттілікті өтеу үшін техниканың бұл түрлерінен біржолата қол үзіп қалуға болмайды.

Ғалымдар уақытының көп мөлшерін компьютер алдында өткізетін адамдардың басқа адамдарға қарағанда онкологиялық ауруларға ұшырау қаупінің басымдау екенін айтып отыр. Сонымен қатар, қазіргі қала көшелеріндегі қаптаған компьютерлік клубтардағы ойындар адамды лейкоз дертіне шалдықтыратынын дәлелдеген.

Асқар

Компьютердің мониторияндағы кескіндер адамның көзінің көру өткірлігін нашарлатады. Компьютердің алдында телміріп, көп уақыт тапжылмай отырып, денеміздегі бұлшық еттерді қажытамыз, мойынымыз бен иығымыз талып кетеді және ең қауіптісі, омыртқамызға зиян болады. Монитор қосулы тұрған кезде оның айналасында электростатикалық өріс пайда болады. Ол айналадағы шаң-тозаңдарды адамның қолдары мен бетіне қондырады.

Жанар

Компьютердің монитория мен жүзіңіздің арақашықтығы кемінде 50 см болуы қажет. Компьютер тұрған бөлменің ауасы жиі тазартылуы керек. Оған қоса күн сайын бөлмеде ылғалды тазалық жұмыстарын (влажная уборка) жүргізгеніңіз, тіптен жақсы болады. Компьютермен жұмыс істеп болғаннан кейін, қолыңызды салқын сумен жуыңыз.

Міндетті түрде үзіліс қажет. Ересек адамдар үшін әрбір екі сағат сайын 15 минут, ал балалар үшін әрбір жарты сағат сайын 15 минут үзіліс жасау керек.

Оқуға тиісті құжаттарды принтерден басып шығарып алып оқыңыз. Көзіңіздің саулығына үлкен пайдасы тиеді.

Мәди

Ұялы телефондарға жүргізген зерттеулері бойынша, мынандай тоқтамға келген: әр аптада күніне 10 минуттай уақыт ұялы телефонды пайдалану – адам ағзасын функционалдық өзгерістерге ұшыратады екен. Яғни, небәрі 10 минуттық тілдесуден кейін ағзаңыздың өз қалпына қайта келуі үшін 8 сағат керек. Тәжірибе кезінде 8 жыл бойы күнделікті ұялы телефонды пайдаланған адамды медициналық тексеруден өткізгенде, оның ағзасының паталогиялық жағынан едәір өзгерістерге ұшырағаны анықталған.

Арайлым

(Ғаламтор беттерінен).

ТАПСЫРМАЛАР

Сұрақтар	Жауаптары
1. Мәтіндегі негізгі ақпарат ...	A) компьютерлер B) ұялы телефондар C) компьютер мен ұялы телефонның пайдасы мен зияны D) компьютердің зияны, телефонның қажеттігі
2. Асты сызылған сөзге сәйкес сөзді табыңыз. Олардың пайдасы мен зияны <u>шаш етектен</u>	A) зиянды B) зияны мен пайдасы C) өте көп D) өте қажет
3. Компьютер алдында көп отыратын адамдардың онкологиялық ауруға ұшырау қаупі басымдау, себебі	A) ғалымдардың зерттеуі бар B) жоқ C) дәлелденбеген D) көп
4. Ұялы телефонмен ұзақ сөйлесу - ... , сондықтан ...	

Тармақтың форматы Көп нұсқалы таңдау

КОДТАУ ҚАҒИДАСЫ

1-тапсырма. (Бүтін ұпай)

1.С

2.С

3.А

4.5 жауаптан артық толық

5.С

6.3 жауап толық ұпай

Бал арасы

Бал арасының уымен емдеудің Египет жазбаларына сүйенер болсақ, 3500 жылдық тарихы бар. Медицинаның атасы Гиппократтың өзі бұл емдеу тәсілінің маңызы мен тиімділігі туралы көп жазған. Клеопатра патшайым таңертеңгілік, кешкілік шомылғанда араның балын да, уын да пайдаланған.

Бұл адамды жасартады, күш-қуаттын арттырады.

Ара уының құрамы мынадай витаминдер мен микроэлементтерден тұрады: В₂, В₆, Е витаминдері, кальций, марганец, мыс, темір, натрий. Іш құрылысы ауруларын, қалқанша безді, қатерлі ісік ауруын, ревматизмді, жүйке ауруларын, гипертонияны емдеуде таптырмайтын дүние. Гемоглабинді де көтереді. Ара уының медициналық атауы – апитоксин. Апитоксинді – таблетка түрінде емес, арадан бөлінген табиғи түрде және көп жағдайда сықпалы май түрінде пайдаланады. Араның уы майтектестерден және минералды заттардан, аминақышқылдар мен белоктардан тұрады. Алайда, ара уының химиялық құрамы толық зерттеліп болмаған. Апитоксин – ешқандай микроорганизм түзбейді. Көп терапияның ішінде бүгінде аса көп қолданыла бермейтін, бірақ өлшеусіз көмегі бар, ежелгі емдеу тәсілдерінің бірі – апитерапия. Апитерапия – араның уымен және көк шыбынның личинкасымен емдеу тәсілі. Ара уы деп отырғанымыз – бал. Оның емдік қасиетінің мол екені ежелден белгілі.

1-тапсырма

Мәтіннің бірінші бөлігіндегі негізгі ақпаратты табыңыз.

А) ара уымен емдеу

В) ара балымен емдеу

С) дәрімен емдеу

Д) дәрумендер

2- тапсырма

Мәтіннің екінші бөлігіндегі негізгі ақпаратты табыңыз

А) ара

В) бал

С) ара уының құрамы

Д) витаминдер, микроэлементтер

3- тапсырма

Сәйкесін табыңыз *Ара уы*

А) у

В) бал

С) аралар

Д) ем

Кілті

1 топ ара уымен емдеу

2 топ ара уының құрамы

3 топ ара уы бал

«АБАЙ ЖОЛЫ» РОМАН -ЭПОПЕЯСЫ «ҚАЙТҚАНДА» сөйлетіңіз.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 11.....
- 12.....

2- тапсырма: «Көшкенде жүк артамын, сары атанға, айтамын не бетімді Ойке апама?!» деген өлеңім сияқты болды-ау!» Оқиғаны таратып айтыңыз.

.....

3- тапсырма: Қай кейіпкердің сөзі? Сәйкестендіріңіз.

1. -Өзі, тіпті, көшелі кісі болып қапты!
2. -Бар, алып кет, қарғыс тигенді! –
- 3.- Осы айыбына көз жетсе, тұрғызып қойып бауыздайық. Бірақ сол шынына жеткен жан бар ма?..-
4. -Жарықтығым, ендігәрі Абайды бұндай жерге бастай көрме!
5. -Құлағың сал жырыма

Ойлана қара сырыма, —
(Ұлжан, Құнанбай, Майбасар, Барлас, Сүйіндік)

4- тапсырма: Тарау бойынша жай жоспар құрыңыз.

- a) .....
- ә) .....

- б) .....
 в) .....
 г) .....
 д) .....
 е) .....
 ж) .....
 з) .....
 и) .....

Бағалау

- 1-тапсырма: 12 ұпай
 2-тапсырма: 5 ұпай
 3- тапсырма: 5 ұпай
 4 –тапсырма: 10 ұпай
 Барлығы – 32 ұпай
 26- 32 ұпай –«5» 19- 25 ұпай – «4» 10- 18 ұпай – «3»

*«Шахтинск қаласы әкімдігінің
 №8 жалпы білім беру мектебі»КММ
 Жолдыбалина Жаназуль Имангалиевна*

Түркістан - рухани қала

Түркістан қаласы – қазіргі Оңтүстік Қазақстан облысындағы Түркістан ауданының орталығы. Шымкент қаласынан 225 шақырым жерде Сырдарияның оң жағында орналасқан.

IV-V ғасырлардағы бұл қаланың орнында Шабғар деген үлкен қала болған.

IX-X ғасырларда жақсы қалалардың қатарына қосылып, гүлденді.

XV ғасырлардан бастап «Түркістан» деп аталады. «Түркістан» деген сөз «Түріктер мекені,елі» деген мағынаны білдіреді.

Түркістанда XVғасырдың басында тұрғызылған Ахмет Йасауи кесенесі бар.

/Т.Тұрлығұлов/

Тапсырмалар

- Берілген сөз бен сөз тіркесін қолдана отырып, сөйлем құрастыр. Түркістан, Ахмет Йасауи кесенесі.
- «Түркістан» деген сөз қандай мағынаны білдіреді?
- Кестедегі сұрақтар мен жауаптарды сәйкестендіріңдер.

Түркістан қаласы еліміздің қай жерінде?	«Түркістан» деген сөз «түріктер мекені,елі» деген мағынаны білдіреді.
Түркістан IX-X ғасырларда қандай қала болған?	Түркістанда XV ғасырдың басында тұрғызылған Ахмет Йасауи кесенесі бар.
Қай ғасырдан бастап «Түркістан» деп аталды?	Шымкент қаласынан 225 шақырым жерде Сырдарияның оң жағында орналасқан.
«Түркістан» деген сөз қандай мағынаны білдіреді?	XV ғасырлардан бастап «Түркістан» деп аталады.
Түркістанда кімнің кесенесі бар?	IX-X ғасырларда жақсы қалалардың қатарына қосылып, гүлденді.

- Ахмет Йасауи туралы мәлімет беріңдер.

Жауаптар

- Берілген сөз бен сөз тіркесін қолдана отырып сөйлем құрастыр. Түркістан, Ахмет Йасауи кесенесі.

Түркістан – рухани қала.

Түркістанда Ахмет Йасауи кесенесі бар.

- « Түркістан» деген сөз қандай мағынаны білдіреді?

«Түркістан» деген сөз «түріктер мекені, елі» деген мағынаны білдіреді.

1. Тапсырманы топта орындаңыздар. Суретті мұқият қарап алыңыздар. 3 минут берілді.

Тапсырмалар.Топта талқыңыздар.(3 минут беріледі)

- 1.Суретте кімдер бейнеленген?
2. Суретте өтетін концерттің аты?
- 3.Суреттегі концерт қашан, қай уақытта,қай жерде өтеді ?
- 4.Концерт қай жерде өтеді?
5. Айтқали Жайымов кім?
6. Суреттегі әншілер, Қазақ халық аспаптар оркестрі қайда жұмыс істейді?

Жауаптары.

1.Суретте кімдер бейнеленген?

Суретте қазақ халық аспаптар оркестрі, көркемдік жетекшісі және Бас дирижеры ҚР сіңірген Айтқали Жайымов, Диана Май, Естай Мұқашев, Жанерке Хасенова, Бауыржан Нұрымбетов, Нұрбол Балапанов, Дихан Ильяшев

2.Суретте өтетін концерттің аты?

Суретте өтетін концерттің аты « Әсем ән мен тәтті күй»

3.Суреттегі концерт қашан, қай уақытта,қай жерде өтеді ?

Суреттегі концерт 2015 жылдың 4 ақпанында, сағат 19:00.

4.Концерт қай жерде өтеді?

Концерт « Астана» Ұлттық сурет галереясында өтеді, мекен-жайы : Республика даңғылы,2.

5. Айтқали Жайымов кім?

Айтқали Жайымов «Қазақ халық аспаптар оркестрінің» көркемдік жетекші және бас дирижер, ҚР Еңбек сіңірген қайраткері, профессор.

6. Суреттегі әншілер, Қазақ халық аспаптар оркестрі қайда жұмыс істейді?

Суреттегі әншілер, Қазақ халық аспаптар оркестрі Астана қаласы әкімдігінің Мемлекеттік Академиялық Филармонияда жұмыс істейді.

1. Кестедегі сұрақтар мен жауаптарды сәйкестендіріңдер.

Түркістан қаласы еліміздің қай жерінде?	Шымкент қаласынан 225 шақырым жерде Сырдарияның оң жағында орналасқан.
Түркістан IX-X ғасырларда қандай қала болған?	Түркістан IX-X ғасырларда жақсы қалалардың қатарына қосылып, гүлденді.
Қай ғасырдан бастап «Түркістан» деп аталды?	XV ғасырлардан бастап «Түркістан» деп аталады.
«Түркістан» деген сөз қандай мағынаны білдіреді?	«Түркістан» деген сөз «түріктер мекені, елі» деген мағынаны білдіреді.
Түркістанда кімнің кесенесі бар?	Түркістанда XV ғасырдың басында тұрғызылған Ахмет Йасауи кесенесі бар.

2. Ахмет Йасауи туралы мәлімет беріңдер.

XI-XII ғғ. өмір сүрген атақты сопы, философ, ғалым, ақын Қожа Ахмет Йасауи қазіргі Түркістан қаласы маңындағы Испиджап қаласында дүниеге келген.

*«Шахтинск қаласы әкімдігінің
№ 11 жалпы білім беру мектебі» КММ
Искакова Айдана Рақымжановна*

Домбыра - қазақ халқының ең кең тараған екі ішекті, көп пернелі музыкалық аспабы. Ол – қазақтар өмірінде маңызды орын алатын, өзіндік музыкалық сипаты бар аспап. Алғаш эпикалық дәстүр шеңберінде жыр, толғау, термелерді сүйемелдеуге қолданылған домбыра кейін аспаптық шығарма – күй жанрының қалыптасуына ықпал еткен. Қазіргі кезде домбыра жеке әнді сүйемелдеуге, күй тартуға, халықтық-фольклорлық музыкада, классикалық шығармаларды орындауға қолданылатын, мүмкіндігі кең музыкалық аспап болып табылады. Домбыра ежелде қазақтың тарихын баяндаған музыкалық аспаптардың бірі.

Тапсырма 1:

Тест.

1. Домбыра қай халықтың музыкалық аспабы?

- А) Қазақ
- Б) Орыс
- С) Қырғыз
- Д) Түрік

2. Қазіргі кезде домбыраны қай кезде қолданады?

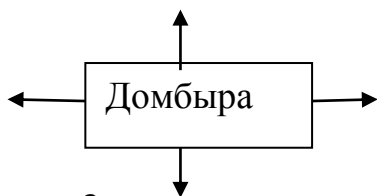
- А) Жеке әнді сүйемелдеуге
- Б) Күй тартуға
- С) Халықтық фольклорлық музыка
- Д) классикалық шығармаларды орындауға
- Е) Барлық жауап дұрыс

3. Ежелден қазақтың тарихын баяндаған аспаптың бірі?

- А) Қобыз
- Б) Домбыра
- С) Жетіген
- Д) Сазсырнай

Тапсырма 2:

«Домбыра» мәтінінен түсінгенің?

Білемін	Білдім	Мен үшін қызық

Тапсырма 3:

Салыстыр:

Қазақтың домбырасы мен орыстың балалайкасы.

Ұқсастығы?

Айырмашылығы?

*«Шахтинск қаласы әкімдігінің
Ә.Бөкейханов атындағы мектеп – лицейі» КММ
Күзембаева Мейрамгүл Қайыркенқызы*

1. Консерватория

«Консерватория» деген сөз бұдан төрт жыл бұрын Италияда пайда болған. Ерте заманда Италиядағы жетім балалар паналайтын үй осылай аталған. Мұнда балаларды етік тігуге, қабырға сырлауға және ән айту мен музыка аспабында ойнауға үйрететін. Бірте-бірте тек музыканттарды оқытатын арнайы мектептер консерватория аталып кетті.

Музыканттар- өте еңбекқор адамдар. Олар өмір бойы оқумен, өзін- өзі тәрбиелеумен болады. Консерватория қабырғасында белгілі бір ұстаздан ұзақ жылдар бойы дәріс алумен шектеліп қалмай, одан кейін де өз өнерін шыңдап отырады.

Қазақстанда тұңғыш консерватория 1944 ж. ашылды. Ол қазақтың ұлы сазгері Құрманғазының атымен аталады. («Ол кім? Бұл не?»)

1-тапсырма:

1.«Консерватория» сөзі қай елде пайда болған?

- А) Испания
- В) Италия
- Е)Ресейде
- Д) Қазақстанда

2.Музыканттар неге өмір бойы ізденеді?

- А) Музыканттар өзін-өзі тәрбиелейді.
- В) Дәріс алумен шектеледі.
- Е) Арнайы мектептер
- Д) Музыканттар-өте еңбекқор адамдар, олар өз өнерін шыңдап отырады.

Жауаптары:

- 1.В.Италияда
- 2.Д.Музыканттар-өте еңбекқор адамдар, олар өз өнерін шыңдап отырады.

Тапсырмаларды бағалау критерийі: 2 сұраққа 1 балдан.

2-тапсырма.

Құрманғазы туралы не білесің? Ойыңды жаз.-----

Жауаптары: Оқушы өз ойын жазады.

Бағалау критерийі: 3-3 балдан

Әже әлді

Бейуақ еді. Кеш қараңғылығы қоюланып келеді. Абайдың кәрі әжесімен, өз шешесімен тұратын үйі осы еді. Әлі шам жағылған жоқ, жұрттың көбі тыста мал жайлап жүр. Шыңғыс жаққа қараған терезенің алдында қос тізерлеп, екі шынтағын терезенің алдына салып, иегін қолдарының үстіне қойып Абай отыр. Бұдан да басқа оң жақта, жер төсектің үстінде, бала уатқан Зере бар.

Тізесімен тербетіп отырғаны-Айғыздан туған немере қызы үш жасар Кәмшат. Кәрі әже күндегі машығы бойынша бесік жырын айтады. Абайдың өз әжесінен басқа ешкімнен естімеген жыры. Бірақ кәрі әжесінің өзіндей соншалық жақын, ыстық, сүйікті жыры. Кішкентай күнінде Абай өзі де кеш сайын осы жырдың тербеуімен ұйықтайтын. Сол күндерден бір ырғағы ауыспаған, бір сөзі өзгермеген, ана жүрегіндей айнамас жыр.(М.Әуезов. «Абай жолы» романынан үзінді).

1-тапсырма:

1. Абайдың әжелері қандай ертегіні айтушы еді?

- А) «Құла мерген», «Жұпар қорығы»
- В) «Біржан сал Абай ауылында»
- С) Бесік жыры
- Д) «Абай жолы»

2. М.Әуезовті әлемге танытқан шығармасын ата.

- А) «Қараш-қараш оқиғасы»
- В) «Түнгі сарын»
- С) «Абай жолы»
- Д) «Бүркітші»

3. Бүгінгі күні әжелеріңнен бесік жырын естідіңдер ме? Ол қандай бесік жыры, бір шумақ үзінді айтып бере аласың ба?

Жауаптары:

- 1.А. «Құла мерген», «Жұпар қорығы»
- 2. «Абай жолы» романы
- 3. Оқушы өз ойын жазады.

Бағалау критерийлері: 1-1балл, 2-1балл, 3-1балл

2-тапсырма:

Абай туралы ойыңды жаз.

Жауаптары: Оқушы өз ойын жазады.

Бағалау критерийлері: 3-3 балл

Әдептілік

Әдептілік деген не? Ол- адамдардың жүріс-тұрысы мен өзара қарым-қатынасының жалпы ережелері. Бұған-елгезектік, тіл- алғыштық, сыпайылық, көрегенділік, инабаттылық, кішіпейілділік сияқты сүйкімді қылықтар жатады. Бұл қасиет халықтың сипатынан туады, соны бейнелейді.

(«Ол кім? Бұл не?»).

1-тапсырма:

- 1.Әдептілік жайлы мақал-мәтел жаз.
- 2.Әдептілік-әдемілік дегенді қалай түсінесің?
- 3.Әдептілік туралы қандай әңгіме есіңде?

Жауаптары:

- 1.Әдептіліктің белгісі-иіліп сәлем бергені, Шын достықтың белгісі- көп кешікпей келгені.
- Әдепті бала-арлы бала, әдепсіз бала- сорлы бала.

2.Оқушы өз ойын жазады

3.Ы.Алтынсариннің «Әдеп» деген әңгімесі.

Бағалау критерийлері: 3 сұраққа 1 балдан.

2-тапсырма:

Әңгімені түсініп оқы. Есте сақта.

Әдеп

Бір жұрттың бас әкімі екінші бір байға жолығысып сөйлесіп тұрғанда, қасынан бір жарлы мұжық өтіп бара жатып иіліп, бас ұрып сәлем берді дейді.

Қасындағы бай:

-Тақсыр, осынша жұрттың үстінен қараған әкімсіз, осы бір мұжыққа неге сонша бас ұрасыз?- деп айтты дейді.

Сонда әкім:

-Ешбір ілім-білім үйренбеген мұжық сонша иіліп, әдептілігін көрсеткенде, мен онан әдепсіз болып қалайын ба?-деді дейді.

(Ы.Алтынсарин «Таза бұлақ» Алматы, 2008 ж.64б.)

3-тапсырма:

1.Сіз жұрттың үстінен қараған әкімсіз, осы бір мұжыққа неге сонша бас ұрасыз?-деген сөзді қалай түсінесіз?

2.Жарлы сөзінің синонимдерін тап.

Жауаптары:

1.Оқушы ойы

2.Жарлы, кедей.

Бағалау критерийлері: 3-3балдан.

Ат-адамның қанаты

Қыс кеткенімен, Атырау беттегі Ақтау шоқтығында қар жатыр. Қарлы таудан қоңыр салқын леп еседі. Атырапқа сайдан хош иіс, таудан кең тыныс тарап, даланың балбырап, бусанып жатқан бір әсем шағы. Осындай мезгілде ат үстінде келе жату қандай рақат! Ат-адамның қанаты. Ат үстіндегі кісінің көкжиегі қашан да кең, көңілі көтеріңкі, еңсесі биік. Пай-пай, жүйрігің жалын желге желпіп, елбең қағып, есіле майпаңдап келе жатса, сен бесіктегі балғындай тербелесің ғой!

Сонда сені ат емес, бүкіл дала тербетеді, әлдилейді. Даланың дөңдерін орағытып, көлбеуін жағалаған сүрлеу жол бұраң-бұраң етіп, ылғи алға, алысқа, арманға желеп әкете береді. Төбеңнен төңкеріле мөлдіреген тұп-тұнық торғын аспан сенің қиялыңа толып, толықсып төгіле жаздап тұрады.Сенің ән салғың келеді.Ол үшін атыңды тек сәл тебініп қал. Атың сар желе жөнелсін. Міне, енді даланы сен тербете бастадың.

Паһ, шіркін, дала, дала... Қасиетті кең дала, жанға сая құт мекен! Бұрынғылар біліп айтқан: Әкем күйеу болған жер, шешем келін болған жер. Ата Қоныс ыстықсың!

1-тапсырма:

1.Жылқы малының қасиеттері.

2.Жылқымен ойналатын ұлттық ойындар.

3. Қазақ әдебиетіндегі атақты сәйгүліктер.

Жауаптары:

1.Оқушы ойы

2. «Көкпар», «Аударыспақ», «Қыз қуу», «Теңге ілу»

3. Құлагер, Тайбурыл, Байшұбар, Маңмаңкер.т.б.

Бағалау критерийлері: 3 сұраққа-1 балдан

2-тапсырма:

«Артығын тап»

1.Құлын, тай, тайлақ, құнан, дөнен,бесті, дөнежін.

2.Ер, тұсамыс, қарғы, жүген, доға, үзеңгі, мұрындық. Қалай ойлайсыңдар, бұл заттардың барлығы немен байланысты?

3.Қай жылы жылқы жылы болды?

Жауаптары:

1.Дөнежін

2.Жылқы малымен

3.2014 жылы

Бағалау критерийлері: 3 сұраққа- 1 балдан

3-тапсырма:

Ат туралы мақал-мәтел жаз.

Жауаптары:

1.Ер-қанаты ат

2.Ат айналып қазығын табар.

3.Танымайтын аттың сыртынан жүрме.

4.Адам сөйлескеше, жылқы кісінегенше.
Бағалау критерийлері: 3 -3 балдан

Байқампаздық қабілетін анықтау **Отыз бірінші қарасөз**

Естіген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар: әуелі-; екінші- сол, көңілденіп, тұшынып, ынтамен ұғу керек; үшінші-сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайталап ойланып, көңілге бекіту керек; төртінші-ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері: уайымсыз-салғырттық, ойыншы-күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмарлық пайда болу секілді.Бұл төрт нәрсе- күллі ақыл мен ғылымды тоздыратұғын нәрселер. (Абайдың 31 қарасөзі).

1-тапсырма:

- 1.«Сөз атасы-құлақ» тақырыбына диалог құр.
- 2.Ой кеселдерін атап жаз-----
- 3.Естіген нәрсені ұмытпастыққа байланысты төрт түрлі себепті атап бер.

Жауаптары:

1. Оқушының ойы
2. Ой кеселдері: Уайымсыз-салғырттық, ойыншы-күлкішілдік, бір қайғыға салыну, бір нәрсеге құмарлық
3. Көкірегі байлаулы берік болмақ керек, нәрсені естігенде я көргенде ғибратлану керек, нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайталап ойланып, көңілге бекіту керек, ой кеселді нәрселерден қашық болу керек.

Бағалау критерийлері: 3 сұраққа-2 балдан

*«Шахтинск қаласы әкімдігінің
№ 12 жалпы білім беру мектебі»КММ
Нажмаддинова Набира Сламаддиновна*

Киноға бару

Мәселе киноға баратын ыңғайлы сағат пен күнді таңдауда жатыр. 15 жастағы Мақсат 1 аптаға созылатын мектеп каникул уақытында екі құрдас- достарымен киноға барғысы келеді. Каникул 24 наурызда сенбіде басталып, 1 сәуірде жексенбіде аяқталады. Мақсат өз достарынан оларға киноға баруға қолайлы күн мен уақытты анықтап сұрайды. Олар былай деді: Арман: "Дүйсенбі және сәрсенбі күндері түстен кейін мен үйде болып, сағат 14.30-дан 15.30-ға дейін музыкамен айналысуым керек. " Болат: "Жексенбі күндері мен әжеме баруым керек. Яғни, жексенбі күндері болмайды. Мен «Покемонды» көріп қойғанмын, енді оны тағы да көргім келмейді". Мақсаттың ата-анасы оның тек өз жас ерекшелігіне сәйкес келетін фильмдерді көріп және үйге жаяу келмегенін қалап отыр. Олар балаларды машинамен кешкі 10-ға дейінгі кез-келген уақытта тосып алып, үйге алып барады. Мақсат мектеп каникулының бір аптасындағы болатын кино сеанстарының кестесін қарады. Міне, ол мынандай ақпарат алды:

«Орион» кинотеатры Билеттерге алдын-ала тапсырыс беру: 264-22-24 Анықтама тәулік бойы: 264-22-21 Сейсенбі күндері барлық билеттер жеңілдікпен, яғни бір бағамен. 23 наурыздан бастап екі аптаға фильмдердің кестесі:	
Тордағы балалар Сеанстың ұзақтығы– 113 мин. 14.00 (Дс-Жм.) 21.35 (тек Сб. Жк.) 12 жасқа дейінгі балаларға рұқсат етілмейді	Покемон Сеанстың ұзақтығы– 105 мин. 13.40 (күнде) 16.35 (күнде) Балалар ата- аналарының қарауымен ғана кіргізіледі. Кейбір көріністер кішкентай балаларға сәйкес келмеуі мүмкін
Тұңғыықтағы құбыжық Сеанстың ұзақтығы – 164 мин. 19.55 (тек Жм. Сб.)	Энигма Сеанстың ұзақтығы – 144 мин. 15.00 (Дс-Жм.) 18.00 (тек Сб. Жк.)

18 жасқа дейінгі адамдарға рұқсат етілмейді	12 жасқа дейінгі балаларға рұқсат етілмейді
Жыртқыш Сеанстың ұзақтығы – 148 мин. 18.30 (күнде) 18 жасқа дейінгі адамдарға рұқсат етілмейді	Табиғат патшасы Сеанстың ұзақтығы – 117 мин. 14.35 (Дс-Жм) 18.50 (тек Сб. Жк.) Жас ерекшелігіне шек қойылмайды

Сұрақ 1: КИНОҒА БАРУ

Мақсаттың өз достары мен кинотеатрдан алған ақпараттарды ескере отырып, Мақсат өз достарымен бірге мына алты фильмдердің қайсысын көре алады?

Әр фильм үшін «Иә» немесе «Жоқ» сөздерін айналдыра сызыңдар.

фильм	Бұл фильмді үш бала бірге көре алады ма?
Тордағы балалар	Иә / Жоқ
Тұңғиықтағы құбыжық	Иә / Жоқ
Жыртқыш	Иә / Жоқ
Покемон	Иә / Жоқ
Энигма	Иә / Жоқ
Табиғат патшасы	Иә / Жоқ

Сұрақ 2: КИНОҒА БАРУ

Егер бұл үш бала да «Тордағы балалар» фильмін көруді шешсе, онда оларға қай күні баруға жарайды?

А В С D E

26 наурыз, дүйсенбі күні

28 наурыз, сәрсенбі күні

30 наурыз, жұма күні

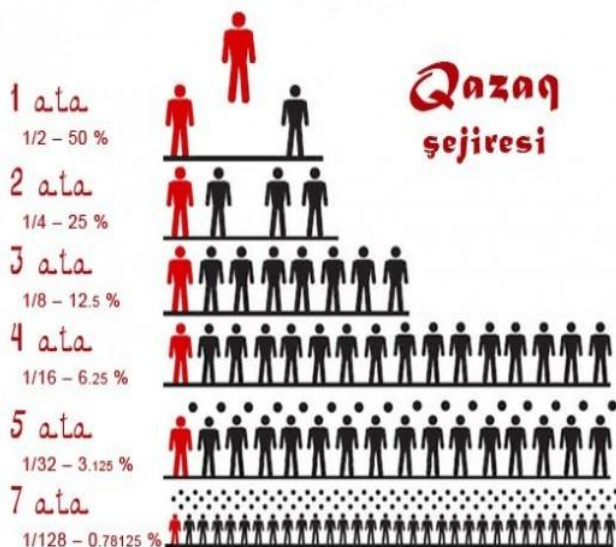
31 наурыз, сенбі күні

1 сәуір, жексенбі күні

«Жеті атасын білген ұл жеті жұртқа жөн айтар»

Халық даналығы

1. Сурет не жайлы?

- А) Жеті атаны тарату
- Ә) Әскерлер
- Б) Ақылдастар алқасы

Жеті атаны тарату

Қазақ халқы ерте кезден-ақ жеті санында сиқырлық күш бар деп санаса, оны киелі, қасиетті деп ұғатын да ұлттар бар. Біздің ата-бабаларымыз да жеті санын қастерлеп, бірқатар таным-түсінігі

мен табиғат құбылыстарын, аспан денелері мен заң, жүйелерді жеті санымен атайды. Аллаһ Тағаладан пенделеріне түскен қасиетті кітаптардың бірі – Тауратта жеті саны 500 рет қайталанады.

Қазақтардың таным - түсінігінде Жеті ата. Бұл – қазақ халқының дәстүрлі салт-сана-сында адамның ата жағынан тегін таратудың нақты жүйесі. Әрбір қазақ баласы өзінен бастап жеті атасының аты-жөнін білуге міндетті. Мұны әке-шешесі, ата-әжесі үйретіп, жаттатуға тиіс.

Өйткені қазақта жеті атаға дейін қыз алыспайды, оған дейінгі ұрпақ бір атаның баласы – туыс саналады. Жеті аталық ұстаным әрбір қазақтың, бүкіл халықтың бабалар рухы алдында іштей жауапкершілік сезімін оятатын күшке ие. **«Жеті қазына» кітабы 2001ж.)**.

2. Топтастырыңыз: Әке. Баба. Түп ата. Ата. Тек ата. Бала. Үлкен ата.

Сәйкестендіріңіз:

Сұрақтары	Жауаптары
1. Мәтін мазмұны бойынша реттілікпен орналастырыңыз 1. 2. 3.	А) Қазақ халқының дәстүрлі салт-санасында адамның ата жағынан тегін таратудың нақты жүйесі Ә) Тауратта жеті саны 500 рет қайталанады. Б) Жеті санын қастерлеген
2. Ата-бабамыз жеті санына неге сенген? (Дұрыс жауаптарды белгілеңіз) 1. 2.	А) табиғат құбылыстарын, аспан денелері мен заң, жүйелерді жеті санымен атайды Ә) Әрбір балаға жеті атаны білу міндетті емес Б) жеті атасының аты-жөнін білуге міндетті.

4. Төменнен жоғары қарай атағанда ата тек қалай жалғасады, ретімен орналастырыңыз:

Берілгені: әке, шөпшек, немене, туажат, жұрағат, жат -жұрағат, жегжат, жамағайын, немере, бала жүрежат, шөбере, ата

Оқу сауаттылықты бағалауға арналған тапсырмаларды бағалау критерийлері:

1. суретке жауап толық қабылданады – 1 балл.

Жауабы: “Жеті атаны тарату” мәтіні

2. Топтастырыңыз тапсырмасы бойынша:

жауап толық қабылданады – 3 балл

Жауабы:

1. Бала. 2. Әке. 3. Ата. 4. Үлкен ата. 5. Баба. 6. Түп ата. 7. Тек ата.

3. Сәйкестендіру тапсырмасы бойынша:

3 сұраққа жауап толық қабылданады – 1 балл.

1. Жауап: 1-Б, 2-Ә, 3-А

2. 1- А, 2- Б

- Жауап қабылданбайды – 0 балл.

4. сұраққа жауап толық қабылданады – 4 балл.

жауап: ата, әке, бала, немере, шөбере, шөпшек, немене, жүрежат, туажат, жұрағат, жат -жұрағат, жегжат, жамағайын

Жауабы: Қазақтар негізінен жеті атаны былайша таратады:

1. Бала. 2. Әке. 3. Ата. 4. Үлкен ата. 5. Баба. 6. Түп ата. 7. Тек ата.

2. Сондай-ақ, адамдар атасынан төмен қарай атағанда былайша ататек жалғасады: ата, әке, бала, немере, шөбере, шөпшек, немене. Мұнан соң туыстың атаулар әрі қарай: жүрежат, туажат, жұрағат, жат жұрағат, жегжат, жамағайын

«Шахтинск қаласы әкімдігінің

№5 гимназиясы»КММ

Саттыбаева Гульсара Толеутаевна

Әр сұрақты мұқият оқып, оған мүмкіндігінше дұрыс жауап беруге тырысыңдар.

Тапсырмаларды орындауға тек оқытушының рұқсатымен ғана кірісуге болады.

Кейбір сұрақтарға әріптермен белгіленген төрт немесе одан көп жауаптардың нұсқасы беріледі. Бұл сұрақтарға жауап бере отырып, сендердің пікірлерің бойынша дұрыс жауапты

белгілейтін әріпті айналдыра сызыңдар. Егер сендер жауаптарыңа сенімді болсаңдар, онда сендерге бәрінен де дұрыс болып көрінетін жауапты белгілеп, келесі тапсырманы орындауға көшіңдер. Дәптерде тапсырманың мазмұнына сәйкес жауап жазу, берілген жауапты негіздеу немесе түсіндіру немесе осы мәселенің толық шешуін келтіру қажет болатын басқа типті тапсырмалар бар. Бұл тапсырмалардың жауабы ерікті түрде жазылады. Тапсырманы орындауды бағалау, берілген материалды түсінулеріңді және ойлау қабілеттеріңді қалай көрсеткендеріңе байланысты болады. Сендерге мұндай тапсырманың жауабын бұл үшін арнайы берілген жолдарға жазу керек. Жолдар саны жауаптарың ұзақтығы бойынша шамамен қандай болатынын көрсетеді.

Қазақ халқының ұлттық тағамдары

Қазақ- өте қонақжай халық, ол ұрпақтан-ұрпаққа жалғасуда. Қазақ халқы асты өте жоғары бағалаған, әрі қастерлей білген. «Ас –адамның арқауы», «Жаман ауруға-жақсы ас»,- деп халық тегін айтпаған. Қазақ халқы дастарқанына көбінесе ұннан, сүттен, еттен жасалған тағамдар қояды. Қазақ халқы еттен түрлі тағамдар жасаған. Ет тағамдары: қазақша ет, шұжық, қазы, қарта, қуырдақ, сүр ет т.б Сүт тағамдарын халық бір сөзбен «ақ» деп атайды. Сүт тағамдарының қоректік қасиеті мол, әрі денсаулыққа пайдалы. Сүттен қымыз, шұбат, қатық, май, ірімшік, құрт, сүзбе, қаймақ, айран, уыз сияқты тағамдар жасаған. Ұннан жасалатын тағамдар: бауырсақ, шелпек, құймақ, таба нан, жайма, күлше т.б Бұл тағамдардың барлығын ысырап етпей пайдалана білген жөн.

Мәтін бойынша тапсырмалар:

1- Тапсырма.

Сүт тағамдарын табыңыз.

- А) бесбармақ, қазы-қарта, айран
- Ә) ірімшік, май, қаймақ
- Б) қатық, құрт, шұжық

Көп нүктенің орнына тиісті сөзді қойыңыз.

- Сүт тағамдарының .....қасиеті мол, әрі денсаулыққа .....
- А) қоректік, пайдалы
  - Ә) бағалаған, білген
  - Б) қастерлей, қонақжай

2- Тағамға байланысты тыйым сөздерді жазыңыз.

3- **тапсырма.** Төмендегі суреттерге қарап, оларды қазақ халқының ұлттық тағамдарымен қалай байланыстырар едіңіз?

4- тапсырма.

Мына мақал-мәтелдерге түсінік беріңіз.

«Түскенше қонақ ұялады, түскен соң, үй иесі ұялады»	
«Асың барда ел таны беріп жүріп, атың барда жер таны желіп жүріп»	
«Қонақ таңдап қонады»	
«Адам болар бала қонаққа үйір»	

5- **Тапсырма.** «Жаман ауруға-жақсы ас» -деген мақалдың мәні неде? Өз пікіріңізді жазыңыз.

Ана тілі-жүрек үні.

Әр халықтың өзінің ана тілі бар. Тіл – жеке адам ойлап тапқан туынды емес, ол барша ұлтқа ортақ, соның төл перзенті. Сол халықтың мәдени әлеуметтік өмірінде өзіндік мәні бар киелі ұғым.

Тіл – атадан балаға мирас болып қалып отыратын баға жетпес мұра. Демек, әр адам ана тілін көзінің қарашығындай қорғауға, оның орынсыз шұбарлануының қандайына болса, да қарсы тұруы тиіс. Тіл – еліміздің іргетасы. Тіл құдіреті - ерекше. Оның бітпесті бітіретін, жетпесті жеткізетін, үзілгенді жалғайтын мүмкіндігі бар.

Тіл – қай ұлтта, қай елде болсада қастерлі, құдыретті. Ол әрбір адамға ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады. Ана тілі – ең басты байлығымыз. Ана тілі - ең ұлы, тамаша тіл. Менің ана тілім - қазақ тілі. Қазақ тілі - мемлекеттік тіл. Бұл - ауыр тіл, бірақ әрбір құрметті азаматқа оны білу керек.

Тіл - ұлттың жаны. Ал ұлттың болашағы - оның ана тілі. Тіл - халықпен бірге өмір сүріп дамиды, әр ұлттың тілі - оның бақыты мен тірегі.

Мәтін бойынша тапсырмалар:

1- Тапсырма.

Мемлекеттік тіл қай тіл?

А) қазақ тілі

Ә) орыс тілі

Б) өзбек тілі

Дұрыс құрастырылған сөйлемді белгілеңіз.

А) Менің ана тілің

Ә) Менің ана тіліңіз

Б) Менің ана тілім

2- Тапсырма. Берілген сөздердің анықтамасын жазыңыз.

Мәртебе _____

Заң _____

Тіл _____

Ресми _____

3- Тапсырма. Мәтіннің тақырыбына байланысты бірнеше мақал-мәтелдер жазыңыз.

4- Тапсырма. Төмендегі сөз тіркестерін қолдана отырып, сөйлем құраңыз.

Тіл алғыш бала

Білімді адам

Басты байлық

Мемлекеттік мәртебе

5- Тапсырма. Қазақ тілін еркін меңгерген кісіге туыстас қай тілдерді меңгеру қиынға соқпайтынын жазып шығыңыз.

6- Тапсырма. Ана тілінің қадір-қасиетін біле білген халқымыз оны ұлттың рухына, қазына байлығына балайды. Себебі не? Өз ойыңызды жазыңыз.

Қазақстан спорты

Қазақстан- ежелден спорттық дәстүрі бар ел. 1950-1960 жылдары желден жүйрік желаяқтар Ғ. Қосанов, Қ. Тұяқов, боксшы Қ. Нұрмаханов, палуан Қ. Айханов есімдері дүркіреп тұрды. 1980 жылғы Мәскеу олимпиадасында қазақтар арасынан тұңғыш рет

Ж. Үшкемпіров Олимпиада чемпионы болса, ал боксшы С. Қонақбаев күміс медальды жеңіп алды. Гимнастшылар Н. Ким мен еркін жаттығуларда үштік сальтоны әлемде жалғыз рет орындаған В. Люкин чемпион атағын алды.

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін олимпиадалық қозғалыстарды одан әрі өркендету үшін Ұлттық олимпиадалық комитет құрылды. 1996 жылы Атланта қаласында болған Олимпиадада палуан Ю. Мельниченко, боксшы В. Жиров чемпион атақтарын жеңіп алды.

Қазақстандықтар 2000 жылы Австралияның Сидней қаласында өткен Олимпиадада тағы бір саты жоғарылап, боксшылар Б. Саттарханов, Е. Ибраимов, желаяқ О. Шишигина чемпион болса, боксшы М. Ділдәбеков күміс медальды иеленді.

Мәтін бойынша тапсырмалар:

1- Тапсырма.

2000 жылы олимпиада қай қалада өтті?

А) Сидней

Атақты гимнастшыларды белгілеңіз.

А) Б. Саттарханов, Е. Ибраимов

Ә) Москва

Б) Берлин

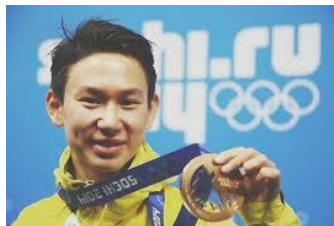
Ә) М. Ділдәбеков, С. Қонақбаев

Б) Н. Ким, В. Люкин

2- **Тапсырма.** Төменде берілген анықтамаларға спорт түрлерін жазыңыз.

1. Негізгі құралы доп болып саналатын спорт түрі-	
2. Мұз бетінде арнайы дайындалған құралмен сырғанау түрі-	
3. Қысқы спорт түрі-	
4. Екі адамның жекпе-жегі түріндегі спорт түрі-	
5. Штанганы жоғары көтеру бойынша жаттығулардың орындалуы-	

3- **Тапсырма.** Суретте берілген адамдардың кім екенін анықтаңыз.

4- **Тапсырма.** Өз пікіріңді білдір. Қазақ халқының ұлттық ойындары неге тәрбиелейді?

5- Қазіргі жастар үшін спорттың қаншалықты пайдалы екендігі туралы өз ойыңызды жазыңыз.

Саяхат және көрікті жерлер

Қазақстанда көптеген көрікті жерлер бар. Ақсу-Жабағылы, Көлсай, Сайрам-Ұғам (өгем) мемлекеттік ұлттық саябағы, Қорғалжын қорығы, сексен көлдің саясындағы

Көкшетау және Арыстанбаб, Айша бибі, Қожа Ахмет Иассауи сияқты тарихи орындарға, көрікті жерлерге көптеген туристер саяхат жасайды.

Елімізде шипалы су шығатын әрі емдік балшығы бар табиғаты ғажап әдемі жерлер көп. Мұндай шипалы су, емдік балшығы бар, табиғаты көрікті жерлерде емдеу – сауықтыру, демалыс үйлері салынған. Демалыс үйлері, туристік базалар, санаторийлер орналасқан жерлерді география тілінде рекреациялық аудандар деп атайды.

Қазақ жерінде табиғи емдік қасиеті бар жерлер туралы алғашқы мәліметтер XIX ғасырдың орта кезінде мәлім бола бастайды. 1920-1925 жылдар аралығында Бурабай, Мойылды, Ауыл, Сер, Рахман бұлақтары, Шымған, Жаңақорған шипажайлары ашылды. Қазір Республикамызда 120-дан астам шипажай, санаторий, демалыс үйлері бар.

Мәтін бойынша тапсырмалар:

1- Тапсырма:

Мәтіндегі қатыстық сын есімдерді белгілеңіз

Мәтіндегі жалқы зат есімдерді белгілеңіз

А) шипалы, емдік, табиғи

Ә) шипажай, мәлім, демалыс

Б) балшық, ғажап, саяси

А) Бурабай. Демалыс үйлер. Жаңақорған.

Ә) Арыстанбаб. Айша бибі. Қожа Ахмет Иассауи.

Б) Мойылды. Ауыл. Сер. Ұлттық саябақ.

2 -тапсырма: Мәтінді оқып төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз!

1. Қазақстандағы көрікті жерлерді атаңыз.

2. Қазақстандағы көрікті жерлер туралы алғашқы мәліметтер қашан белгілі болды?

3. Қазақстанның алғашқы шипажайлары қашан ашылды?

3-тапсырма. Сіз үшін мәтіндегі ең маңызды үш нәрсені көрсетіңіз.

4- тапсырма:

«Табиғатсыз өмір жоқ. Табиғатқа келтірген зиян - өзімізге жасаған қастандық».- деген мақалды өз сөзіңізбен түсіндіріп беріңіз.

5-**Тапсырма:** Екі мемлекеттің қорықтарын салыстыр. Сөйлеміңізде қатыстық сын есімдерді қолданыңыз.

Қазақстандағы «Марқакөл» Ресейдің «Имандра» қорығы мемлекеттік табиғи қорығы

Тәрбиенің арқауы – әдептілік

Адамдық тәрбиенің алтын арқауы да, халық педагогикасының қайнар бастауы да - әдептілік. Ұл-қызына көрсетер инабатты үлгісі жоқ, әдебі жоқ халық болмайды.

Әдептілікке бас имеген, әдептіліктен нәр алмаған салт-дәстүрді, әдет-ғұрыпты ешбір халық жасамапты. Әрине, «әркімнің өзіне лайық үлгісі бар, ол біреуге - тар, біреуге кең келеді» дегендей, әр ұлттың өз ерекшелігі бар. Әрбір ұлттың дүниетанымы сол халықтың өмір өзегінен, тұрмыс-тіршілігінен туындаған. Өресі биік, өрісі кең халықтың салт-дәстүрі салауатты, өнеге-тәлімі өрелі болады. Құдайға шүкір, қазақ халқының рухани болмыс-бітімі, адами қасиеттері, этикалық қағидалары көзін тауып, ретін келтіріп қолданса, бүгінгі күннің талай кем-кетігін толтырары сөзсіз. Тегінде, қазақ деген халық тамыры тереңге кеткен алып бәйтерек секілді, шайқалса да, құламайды. Халықтың зердесінде, тарихында, рухани мұрасында небір інжу-маржан жатыр. Сол асыл қазыналарымыздың қасиетін, мән-мағынасын ұрпағымыздың бойына жұғысты етіп, ертеңгі күнге жалғастыра ұқтырсақ, ұл-қыздарымыздың келешегі де жарқын болар еді.

Мәтін бойынша тапсырмалар.

1-тапсырма. Мәтіннің қай тұсында автор әдептілікті:

а. бағалайды

ә. салыстырады

б. насихаттайды

2-тапсырма. Қазақтың тыйым сөздері туралы не білесіз?

3-тапсырма. Мына суреттерге байланысты тыйым сөздерді жазыңыз.

4-тапсырма. Ырымдарға сенесіз бе? Өз пікіріңді дәлелдеп жазыңыз.

5-тапсырма. Мына сөздердің синонимдерін жазыңыз.

- 1 әдептілік
- 2 арқау
- 3 инабатты
- 4 кем-кетігін

Дүниеге көрік берген, шырайлы жыл басы – Наурыз

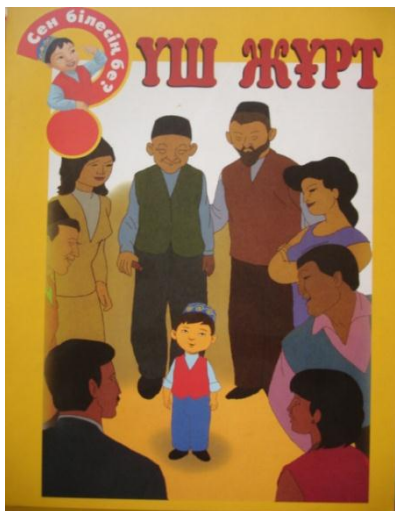
Наурыз - Жаңа жылдың басы. Бұл күн, яғни наурыз айының 21-нен 22-не қараған түні - аспан денелері өздерінің бастапқы нүктелеріне келіп, күн мен түн теңеледі.

Сондықтан халық санасында ол - Әз Наурыз деп аталады. Бұл күн - сонымен қатар жуанның жіңішкеріп, жіңішкенің үзілер шағы. Осы күннен бастап Жаңа жыл басталады. Адамның аузы аққа, малдың аузы көкке тие бастайды. Наурыз күні наурыз көже пісіріледі. Әр үйдің дастарханына ақтан (сүт тағамдары), көк ырыстан (дән тағамдары мен жеміс-жидектер) және қызылдан (еттен жасалатын тағамдар) жеті түрлі дәм қойылады. Ұлыс - жақсы тілектер күні. Араздасқандар төс қағысып, татуласады. Бұл күнгі қайын ата мен келін, күйеу бала мен қайын ата арасындағы әзіл де жарасымды. Жастар алтыбақан құрып, тойдың сәнін кіргізеді. Бойжеткендер соғымның соңғы етін уызға салып пісіріп, ұнатқан жігіттеріне тартады. Бұл салт қазақта «ұйқыашар» деп аталады. Ұйқыашардың қарымтасына жігіттер «селтеткізер» рәсімін жасайды. Яғни қалауынша бойжеткенге айна, тарақ, әтір суын сыйлайды. Айна - пәктіктің, жастықтың, тарақ - әдемілік пен сұлулықтың, ал иіссу - жаңа бүршігін жарған жауқазындай құлпыр деген белгі.

2-тапсырма. Мәтінде кездескен салт-дәстүрлерді теріп жазыңыз.

3-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Бұл ..... қазақта «ұйқыашар» аталады. Ұйқыашардың қарымтасына жігіттер «.....» рәсімін жасайды. Яғни қалауынша ....., ..., ... суын сыйлайды. Айна - ....., жастықтың, ... - әдемілік пен ....., ал ..... жаңа бүршігін жарған ..... құлпыр деген белгі.

Қазақ отбасы

Отбасы – келешек ұрпақ. Онда сүйіспеншілік, татулық, сенім қалыптасады. Мемлекетіміздің негізгі міндеті – отбасыны қамқорлыққа алу. Әрбір баланың туған анасы, туған әкесі болады. Сенің әкең де – сенің атаң мен әжеңнің баласы. Сенің анаң да – нағашы атаң мен нағашы әжеңнің қызы. Ұл мен қыз үшін ата-анадан асқан адам жоқ, сондықтан балалар ата-анаға өмір бойы қарыздар. Ана – ошақ сақтаушысы. Ол бала тәрбиелейді, отбасын тамақтандырады, үйді таза ұстайды. Әке – отбасының тірегі, сондықтан ол отбасын қаржымен қамтамасыз етеді. Бала – ата-анадан туған ұрпақтар, олар ұл, қыз деп аталады. Баласы бар үй бақытты үй деп саналады.

Ұл – шаңырақ иесі, ұрпақ жалғастырушы. Қыз – басқа елдің болашақ келіні, болашақ иесі, сондықтан «қыз – қонақ» деп туған-туыстары аялап, мәпелеп өсірген. Аға, әпке, қарындас, сіңлі – бір әке-шешеден туған балалар, үлкен болса – аға, кіші болса – іні, үлкен қыз – әпке, кіші болса – қарындас, қыздар үшін сіңлі болады. Жеңге – ағаның әйелі. Ол жасы үлкендер үшін – келін, жасы кішілер үшін – жеңге, жеңеше. Немере – ұлдың баласы. Немере ата-әже үшін өте ыстық болады. Шөбере – немеренің баласы. Оның ата-ана үшін орны ерекше. Жиен – қыздан туған бала. Қазақ отбасында үлкенді сыйлайды, олардың айтқандарын есте сақтайды, үлкен кішіге ақылшы, қамқоршы, ал кіші көмекші болады.

Мәтін бойынша тапсырмалар.

1-тапсырма. Берілген сөздер мен сөз тіркестерін қолдана отырып, сұраққа толық жауап бер.

а) Отбасының басты қызметі қандай?

Тәрбие, қызметі, отбасы, басты, бала

в) Отан неден басталады?

Басталады, отбасы, Отан

с) Отбасын кімдер құрайды?

Ата, әже, апа, әке, ана, аға, қарындас, әпке, сіңлі, іні.

d) Ұл мен қызды жасына қарай қалай атайды?

Қарындас, әпке, сіңлі, аға, іні.

2- Тапсырма.

Туыстық атауларды сәйкестендір.

ана	әкесінің әкесі
әже	өзінен жасы кіші ер адам
әке	бір атадан өрбіген туыстас адамдар
аға	аталас ағайын жұрт
іні	жасы өзінен үлкен ер адам
бауыр	отағасы
жамағайын	әкесінің шешесі
ата	перзент сүйген әйел (шеше)
ұзатылған қыздан туған бала.	әйелінің әпке-сіңілілерінің күйеуі.
қарындас	қайын інінің әйелі
бажа	ер адамдардан жасы кіші әйел
ажын	жиен
абысын	туысқан адамдардың қыздарынан туған бала
бөле	қайын ағаның әйелі
төркін	тұрмысқа шыққан қыздардың ата-ана, ел-жұрты
жиеншар	жиеннен туған бала

3- тапсырма:

Қазақтың қонақжайлығын дәлелдейтін мақалдарды еске түсір:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

4- тапсырма:

«Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» деген нақыл сөзді қалай түсінесің?

Чипстер кішкентай балалардың ойлау қабілетінің өсуін төмендетеді

Бристоль университетінің ғалымдары 3-4 жастағы чипс жеген балалардың көбісі шамадан тыс семіру мен ойлау қабілетінің төмендеуіне ұшырайды деп хабарлайды Tornews.ru. Осы зереттеу бойынша, чипстің құрамындағы майдың құнарлылығы атап өткен жастағы балалардың мидың жұмыс істеу қабілетін бұзатындығын анықтайды, сонымен қатар, олардың мида сақтау қабілеті, назары және шығармашылық қабілеті төмендейді. Чипстің құрамындағы ең зиянды химиялық зат деп ғалымдар акриламидті атап көрсетті. Германияның бұрынғы ғалымдарының айтуы бойынша чипс қабылдаушыларды бейімделуге, яғни оның есірткіге бейімделуге ұқсайтындығын атап көрсетті. Олардың ойы бойынша, майлылық пен көмірсуларға бай тағам мидағы ләззат алу орталығына әсер етеді де, нәтижесінде калорияға бай азықтарды қоректенуге әсер етеді.

Мәтін бойынша тапсырмалар:

1- Тапсырма: Мәтін мазмұнына сай нұсқаны көрсетіңіз

- A Денсаулық туралы
- B. Өнер-білім туралы
- C. Тәлім-тәрбие туралы
- D. Еңбекқорлық туралы

Чипстің құрамындағы ең зиянды химиялық зат деп ғалымдар қай затты атап көрсетті.

- A. аспартам (E951)
- B. акриламидті
- C. кофеиннен
- D. колория

2- Тапсырма:

Сөйлемдерді мәтін мазмұнына қарай ретімен нөмірле.

Олардың ойы бойынша, майлылық пен көмірсуларға бай тағам мидағы ләззат алу орталығына әсер етеді де, нәтижесінде калорияға бай азықтарды қоректенуге әсер етеді.	
Осы зереттеу бойынша, чипстің құрамындағы майдың құнарлылығы атап өткен жастағы балалардың мидың жұмыс істеу қабілетін бұзатындығын анықтайды, сонымен қатар олардың мида сақтау қабілеті, назары және шығармашылық қабілеті төмендейді.	
Бристоль университетінің ғалымдары 3-4 жастағы чипс жеген балалардың көбісі шамадан тыс семіру мен ойлау қабілетінің төмендеуіне ұшырайды деп хабарлайды Topnews.ru.	
Чипстің құрамындағы ең зиянды химиялық зат деп ғалымдар акриламидті атап көрсетті.	
Германияның бұрынғы ғалымдарының айтуы бойынша чипс қабылдаушыларды бейімделуге, яғни оның есірткіге бейімделуге ұқсайтындығын атап көрсетті.	

3- Тапсырма:

Адам ағзасына тағы қандай зиянды тағамдарды білесің?

4- Тапсырма:

«Кока-кола» сусыны неге зиян екенін түсіндіріңіз.

Мамандықтар

Интернет басылымдары әлемдегі ең қызық мамандықтардың тізімін жасапты. Соларды назарларыңызға ұсынып отырмыз. Токиода бір мамандық түрі пайда болыпты. Ол – қарапайым әңгімелесуші. Миллиондаған халқы бар үлкен қалада жалғызсырап жүрген кезкелген адам әңгімелесушінің көмегіне жүгіне алады. Бұл үшін кісі көп шоғырланған көшелерде арнайы дүңгіршектер орнатылған. Кәсіби әңгімешілер аптасына 10 мыңға жуық адамның сырына қанығады екен. Ал Жапонияда жазушылардың беделі басым. Өздерін райтер деп атайтын бұлардың қарапайым жазушыдан айырмашылығы – SMS-хаттар дайындайтындығында. Ұялы байланыс операторларының айтуынша, жапондықтар күніне бір-біріне 2 млрд-қа жуық хабарлама жібереді екен. Ал жазғыштар ерекше хат үшін 1 цент «қаламақы» сұрайтын көрінеді. Күнесті мемлекетінде тағы бір қызмет түрі пайда болды. Қытайдың кез келген қаласынан қоғамдық дәретханалар гидін кездестіруге болады. Бірақ гидтің жол нұсқағаны үшін 4 цент төлеуіңіз тура келеді. Әрбір ағылшын өмірінің бір жылын кезекке тұрумен өткізеді екен. Енді олардың 40 доллар төлеп, алтын уақытын тиімді жұмсауға мүмкіндігі бар. Британияда ашылған жаңа мекеме кезекке тұрумен айналысады.

1-тапсырма. Екінші бағанға жауаптарын жазыңыз.

1. Кәсіби әңгімешілер аптасына неше мыңға жуық адамның сырына қанығады?
2. Ұялы байланыс операторларының айтуынша, жапондықтар күніне неше хабарлама жібереді?
3. «Райтер» деп кімді айтамыз?
4. Қай ел өздерінің бір жылын кезекке тұрумен өткізеді?

2-тапсырма. «Иә», «Жоқ» жауабын жазыңыздар

Сұрақтар	Иә	Жоқ
1. Бұл мәтінде жаңа мамандықтар туралы айтылған.		
Миллиондаған халқы бар ел - Жапония		
Райтерлер деп әңгімешілерді айтамыз.		
Қытайды Күнасты мемлекет дейміз.		
Британия - кезекке тұрумен айналысатын мемлекет		

3-тапсырма. Бұл мамандықтар біздің өмірімізге қажет пе? Өз пікірлеріңді жазыңыздар

Жастар және ғаламтор

XXI ғасырдың алғашқы он жылы ішінде ғана дүние жүзіндегі ғаламторға қосылғанадам саны 350 миллионнан 2 миллиардқа дейін өсті. Ал ұялы телефон байланысын 47 пайдаланатын адам саны осы аралықта 750 миллион адамнан 5 миллиардқа жетті. Қазір бұл көрсеткіш 6 миллиардқа тең. Егер технология осы қарқынмен дами беретін болса, алдағы 5-10 жылдың ішінде жер бетіндегі 8 миллиард халықтың ғаламтормен толықтай қамтылатыны анық.

Байланыс әлдеқайда қолжетімді, ал жылдамдық аса жоғары болатыны да сөзсіз. Көп ұзамай-ақ, ғаламтор ең шалғай ауылдар мен елді мекендерді қамтып, миллиондаған адамдардың қолына дәстүрлі телефоннан бұрын жетеді. Мұның барлығы әрбір жеке адамның және жалпы қоғамның әлдеқайда тиімді әрі өнімді жұмыс істеуіне, интеллектуалдық және шығармашылық мүмкіндіктерді шексіз кеңейтуге мүмкіндік береді. Википедия атты ғаламдық ашық энциклопедия 285 тілде жұмыс істейді. «Ол кім? Бұл не?» деген сұрақтарға жауап беретін, барлық тілдегі мақала саны 37 миллионнан асады. Қазіргі ең танымал аударма құралы болып табылатын «Гугл аудармашы» қызметі 64 тілді қамтиды. Тізімдегі 64 тілдің арасында емін-еркін, тегін аударма жасалады. Соның арқасында жекелеген сөз, сөз тіркесі, сөйлем ғана емес, бүтіндей мақала мен кітаптар немесе веб-сайттарды әп-сәтте аударып оқуға болады. Қоғамдық бастама ретінде тіл жанашырларына үндеу тастау арқылы екі жыл ішінде ғаламдық энциклопедиядағы қазақ тіліндегі мақала саны 7 мыңнан 200 мыңға дейін өсті. Соның арқасында аталған энциклопедияның ай сайынғы қазақша қаралатын бет саны 200 мыңнан 10 миллионға дейін жетіп, тілдер санатында ана тіліміз 127-орыннан 29-орынға дейін көтерілді. Яғни, қазақтілді ақпарат пен мазмұнға деген сұраныс өте жоғары.

1-тапсырма. Шашылған сөздерден мағыналы сөйлемдер құрастырыңыз.

- энциклопедия Википедия 285 ашық жұмыс істейді атты ғаламдық тілде.
2. қазіргі аударма ең танымал қамтиды құралы болып табылатын қызметі 64 тілді гугл аудармашы
- 64 тізімдегі тілдің емін еркін арасында жасалады тегін аударма.
- 5 миллиардқа адам ұялы телефон 750, ал миллион пайдаланатын саны осы аралықта адамнан жетті байланысын.

2-тапсырма. Берілген сөздердің қай сөз табына жататынын анықтап, кестені толтырыңыз.

Емін-еркін, бұл, көрсеткіш, әп-сәтте, үндеу, сұраныс, оқуға болады, мақала, 5-10, кім?, ғана, яғни, елді мекендер, ғаламдық, дәстүрлі, ақпарат, мазмұны, жекелеген.

Зат есім	Сын есім	Сан есім	Етістік	Есімдік	Үстеу	Шылау

ӘЛ-ФАРАБИ ДОСТЫҚ ТУРАЛЫ

Достықтың екі түрі болады. Оның бірі – адал дос та, екіншісі – айнымалы дос. Адал досқа үнемі зор ілтипатпен қарап, одан айырылып қалмау жағын көздеген дұрыс, адамдар бір-біріне жақсылық, өзара қамқорлық жасауы қажет. Жақсы достың сенімін ақтаған абзал. Осындай достар ащы-тұшыны бірдей татысып, нені болса да бірдей көретін болады.

Жалған досқа адам өзінің құпиясын, мінез-құлқындағы кемшілігін айта берудің қажеті жоқ. Осындай жалған достары адал жолға түсіру үшін қажымай-талмай жұмыс жүргізген ғанибет. Бір-біріне жау адамдардың да екі түрі болады. Бірі – өшпенділігі мол, жаулығы басынан асқан адамдар да, екіншісі – көре алмаушылықтан жауығатындар. Бұлардың біріншісінен ерекше сақ болып, олардың ой пікірін үнемі қадағалап, біліп жүру, осындай адамдардың арам ниетін біліп қана қоймай, тиісті жерінде аямай әшкерелеу қажет.

Бейтарап адамдардың да жолдастық, достық жөніндегі ұғымдары мардымсыз болады. Бұлардың өшпенділікпен жұмысы жоқ, кейде дұрыс ақыл-кеңес беретіндері де кездеседі.

Бірақ, олардың айтқан пікіріне сын көзбен қараған дұрыс. Бейтарап адамдардың адалдығына көз жеткенше оларға дос адамдай беріліп кетуге болмайды. Жақсы ой-тілектегілері араз адамдарды татуластыруға, олардың арасында қарым-қатынасты қайта орнатуға жәрдемін тигізеді. Сондықтан бұларға көңіл бөліп, іс-әрекетіне демеу беріп отыру қажет. Ақымақ адамдарды да асқан төзімділікпен тәрбиелеп, байыптылықпен қарым-қатынас жасап отырған абзал.

М.Төрежанов

Мәтін бойынша тапсырмалар.

1. Мәтіннің негізгі идеясы қандай?

А. Достық

Б. Сенім.

В. Жақсылық

1. Мәтіннен антоним, синоним бола алатын сөздерді тауып жаз.

2. Жау адамдардың қай түрінен сақ болу керек деп ойлайсың?

3. «Шын достық» туралы ойыңды берілген кестеге жазып білдір.

Не білемін	
Не білдім	
Не білгім келеді	

4. «Адамдар арасындағы достық» туралы қандай пайдалы кеңестер бере алар едің? Ойыңды бұйрық райда жаз.

Сараңдық пен жинақтылық

Бірнеше тәуір кісілер бір жетім-жесір қалған үйдің балаларына жылу жиямыз деп, әр үйге қыдырып барып, жүріп бір байдың үйіне келсе, бай жұмыскеріне бір кішкентай жіпті жаңбырда ұмытып, далада қалдырыпсың деп, қатты ұрысып тұр екен. Ұрысып тұрып айтады:

-Сен білмейсің, ол кішкентай ғана жіп те болса, малға сатып алынған нәрсе, малдың табылуы оңай емес, -деп.

Мұны естіп, көріп, әлгі жолаушылар өзді-өзі сөйлесті: «Бір жаман жіпті далада ұмытып қалдырдың деп сонша кейіп тұрған адам бізге еш нәрсе бере қоймас, аузымызды ауыртпай, келген ізімізден қайталық». Ішінде біреуі айтты:

-Неміз кетіп барады, келген соң бұған да айтып кетелік.

Бұл сөзбен байға келіп, сәлеп берді. Бай бұларды әдеппен үйіне кіргізді. Сонан соң келгендердің жұмысын естіп, сол жердің өзінде, бөтендерге қарағанда, екі есе артық ақша жылу берді және мұнан басқа төрт-бес қап астық беремін деп уәде етті. Мұнысын көріп, жолаушылар таңданып отырды да, өздерінің далада байды сараңға қойғандарын айтысты. Сонда бай айтты:

-Аз нәрсені азсынбай, қадірін біліп жинағаннан осындай кем-кетікке жәрдем беруге қолым жетісті, жинақтылық-сараңдыққа қосылмайды, -дейді.

155 сөз. (Ы.Алтынсарин)

Мәтін бойынша тапсырмалар.

1.«Жылу жинаудың» мағынасы не?

А. Байлықты шешу

Б. Мұқтаж адамдарға көмектесу

В. Жылы сөйлеу

Байдың қандай қасиетін көруге болады?

А. Сарандық

Б. Қатыгездік

В. Жомарттық

1. Мәтіннен тұрақты тіркестерді табыңыз. _____

2. «Жылу жинау» дәстүр ме, ырым ба? _____

3. Аз нәрсені азсынбай, қадірін біліп жинағаннан осындай кем-кетікке жәрдем беруге қолым жетісті; жинақтылық-сараңдыққа қосылмайды- деген ойды өз сөзіңмен жалғастыр.

«Жеті санының қасиеті

Жеті – ең ерекше сандардың бірі. Неге екені белгісіз, тұла бойы ашылмаған құпияға толы сынды. Әлем халықтары оны қасиетті, тылсым, таңғажайып, бақыт пен сәттілік әкелетін сан деп баға береді. **Дінде** де жеті санының орны ерекше. Мәселен, Аллаһ Тағаладан пенделеріне түскен қасиетті кітаптардың бірі – Тауратта жеті саны **500 рет қайталанады**. Ислам дәстүрінде жұмақтың жеті қақпасы, тозақтың жеті баспалдағы, Қағбаны жеті рет айналу деген ұғымдар бар болса, христиандарда жеті – **жаратылыстың нышаны** болып саналады.

Жеті жазба, жеті ашу, жеті шырақ, жеті басты дәу, жеті нота, жеті батыр, аптаның жеті күні, жеті жел, жеті қат жердің асты, жеті таудың арғы жағы, жеті, жеті, жеті...

Соның бірі **өлімге себепкер болатын жеті күнә**: тамақсаулық, жалқаулық, нәпсіқұмарлық, өркөкіректік, ашу, қызғаншақтық және сараңдық. Теолог Фома Аквинский күнәһарларға ауыр жаза берілетін күнәлардың ішіндегі ең негізгілерін талдап, түсіндіріп жазып шыққан.

Ал сіз жеті саны туралы не білесіз?

Мәтін бойынша тапсырмалар.

1. Әлем халықтары 7 санын қалай бағалаған?

А. қасиетті, таңғажайып

Б. тылсым, керемет

В. қасиетті, керемет

«Жеті – жаратылыстың нышаны болып

саналады»- деп кімдер есептейді?

А. Буддалар

Б. Христиандар.

В. Мұсылмандар

2. Төмендегі сөздерді оқыңыз. Түсіндірмен сөздікті пайдалана отырып, сөздердің мағынасын тауып, жазыңыз.

Тамақсаулық, жалқаулық, нәпсіқұмарлық, өркөкіректік, ашу, қызғаншақтық, сараңдық

3. Сіз үшін мәтіндегі ең маңызды үш нәрсені көрсетіңіз.

4. Ал сіз жеті саны туралы не білесіз?

«Шахтинск қаласы әкімдігінің

№1 гимназиясы»КММ

Танабаев Сакен Нуркешевич,

Ибрагимова Махаббат Алтынбековна

Тапсырма 1.

Суретке 2-3 минут жақсылап қарап шығындар.

Тапсырма: Сендердің алдарыңда төрт ұл бала. Олар бір-біріне өте ұқсас, тек айырмашылығы киімде ғана. Олардың аттарын анықтаңдар, егер: Асан мен Үсенде бірдей көйлек. Әли мен

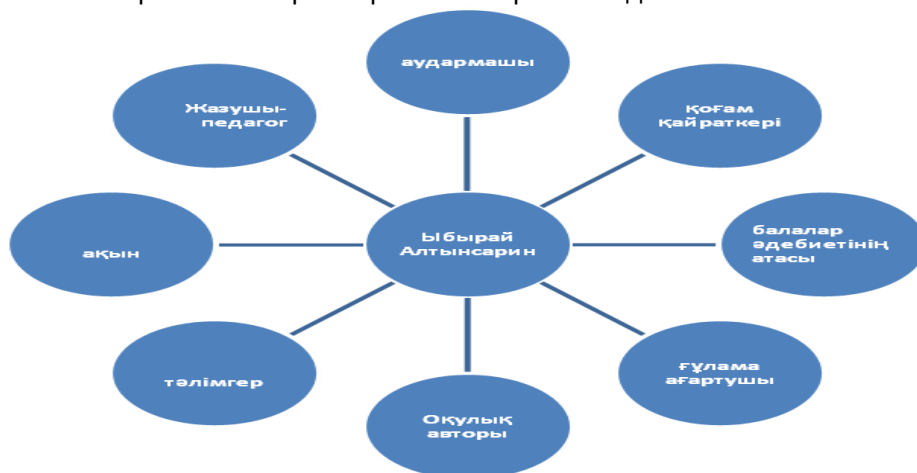

аударды. Ыбырай өз шығармаларын балаларға арнап жазды. Ыбырай Алтынсариннің шығармалары білімге, еңбекке, достыққа, табиғатқа арналып жазылған.

1. Сұрақ-жауап

- 1) Ы.Алтынсарин кім?
- 2) Қай жерде дүниеге келген?
- 3) Ы.Алтынсарин қандай орыс жазушылардың шығармаларын қазақ тіліне аударған?
- 4) Ы.Алтынсарин өз шығармаларын кімге арнап жазды?

2. Мәтін бойынша «Кластер» стратегиясын құрастыру

3. «Ыбырай- әңгіме шебері» әңгімелерде неге үйретеді сол тақырыпқа «Кластер» құрастыру

«Шахтинск қаласы әкімдігінің
№ 2 жалпы білім беру мектебі»КММ
Закенов Есбол Советович,
Сарманкулова Индира Ауданғалиевна

Тасөткел... Мен онда ең алғаш гүл иіскедім. Мен онда алғаш рет қызға ғашық болдым. Сұлулық жайындағы алғашқы сабақты сол берді маған. Шебер ұста жасаған шешен домбырадай жүрегімнің алғашқы күйін сол шертті менің. Сол Тасөткелде басталған алғашқы күй – махаббат жыры әлі күнге дейін сайрап тұр менің көкірегімде. Көлденең көзге көшесі де қиқы-жиқы, үйлері де тоқал, көріксіз көрінгенімен мен үшін өзгеше бір ғажап дүниесің, туған ауылым. Мен сені он Лондон, отыз Нью-Йоркке айырбастамаймын ешқашан. Мен үшін сенен ыстық мекен жоқ жер шарында. Мен сені тек жүрегімнің, жанымның – өмірімнің базары Москваға ғана ұқсатамын, Тасөткел. Бірақ Москваны дария десем, сен соның бір тамшысындай ғанасың. Дария суының бар қасиеті оның тамшысынан да табылатыны сияқты, Москваның да көп қасиеті сенің бойыңда деп білемін. Мен сені кішкентай Москва деп танымын, Тасөткел. Әркім өз туған жерін осылай түсінуге тиіс қой, жарандар-ау! Кішкентай Москва – Тасөткелім, сені бір көрсем арманым болмас еді-ау ешқашан...

(Ә.Нұрпейісов «Махаббат жырлары» романынан үзінді. Алматы «ЖАЗУШЫ» 1972ж.)

1. Кейіпкердің бойындағы көңіл-күйді белгілеңіз:

A) махаббат;

B) мұң;

C) сағыныш;

D) өкініш;

2. Кейіпкер неліктен Тасөткелді «он Лондон», «отыз Нью-Йорктен» артық бағалап, жалғыз Москваға ұқсатады?

A) Кейіпкер Мокваны Лондоннан он есе, Нью-Йорктен отыз есе үлкен деп ойлағандықтан;

B) Кейіпкер өмір сүрген уақытта Москва еліміздің астанасы болғандықтан;

C) Тасөткелдің табиғаты Москваның табиғатына ұқсас болғандықтан;

D) Тасөткелде Москвадағыдай ғимараттар болғандықтан;

3. Мәтіннің мазмұнына сай мақалды белгілеңіз.

A) Оқусыз білім жоқ.

B) Жақсының жүзі жарқын.

C) Туған жер – алтын бесік.

D) Өтпес пышақ қол кесер.

4. Мәтінде оқшау сөздердің қай түрі көп кездеседі?

A) Қаратпа сөз.

B) Қыстырма сөз.

C) Одағай сөз.

5. Сөйлемнен тұрақты тіркесті табыңыз:

Көлденең көзге көшесі де қиқы-жиқы, үйлері де тоқал, көріксіз көрінгенімен мен үшін өзгеше бір ғажап дүниесің, туған ауылым.

A) мен үшін;

B) туған ауылым;

C) көлденең көзге;

D) ғажап дүниесің;

Қазақ елінде ұялмай өлік тонаушылардың аты – молда болады. Әкең өле ме, шешең өле ме, балаң өле ме, молдаға бәрібір, тонап алмай көріңе түсірмейді. «Өлеңді жерде өгіз семіреді, өлікті жерде молда семіреді». Молда ғана емес, молдалар көбейіп кетсе қайтерміз? Онда өлім де көбейгені, тонаушылар да көбейгені... Ақула жаңа ғана айтты емес пе? Күнде бір кісі өледі демеді ме? Өлгеннің орны немен толады? Туғанмен толады да. Туған балалардың үштен екісі өліп жатса ше? Бұған да жауап таба алмайсың. Молдалар жаңа туған баланы да ат қойған болып бір тонап алмай дүние есігін ашпайды.

(F. Мүсірепов «Жат қолында» романынан үзінді. Алматы «ЖАЗУШЫ» 1984ж.)

1. Автордың діни көзқарасы:

A) монотеизм;

B) политеизм;

C) иудаизм;

D) атеизм;

2. Молдалар жаңа туған балаға ат қоярда ...

A) азан шақырады;

B) жұма намазын оқиды;

C) тәспі тартады;

D) ауыз бекітеді;

3. Мақалды жалғастырыңыз: Дүмше молда ... .

A) теріс оқыр;

B) азан шақырмас;

C) дін бұзар;

D) намаз білмес;

4. «Жат қолында» романы автордың қай шығармасының жалғасы болып табылады?

A) «Ұлпан»;

B) «Оянған өлке»;

C) «Қазақ солдаты»;

D) «Кездеспей кеткен бір бейне»;

5. Сөйлемнен омоним бола алатын сөздерді белгілеңіз:

Молдалар жаңа туған баланы да ат қойған болып бір тонап алмай дүние есігін ашпайды.

A) молдалар, туған;

B) ат, жаңа;

C) тонап, ашпайды;

D) есігін, алмай;

ИСТОРИЯ ПУГОВИЦЫ

История пуговицы началась семьсот лет назад. Но имени человека, который ее придумал, история не сохранила. Интересно, что женщины поначалу абсолютно игнорировали это изобретение и продолжали пользоваться булавками, пуговицы интересовали только мужчин, так как в те времена мужская одежда была не менее яркой, чем женская пуговицы делали из дорогих металлов, украшали драгоценными камнями. А на мужское платье пришивалось так много пуговиц, больше нескольких тысяч, что оно становилось очень тяжелым. История помнит, что французский король Франциск заказал для отделки своего бархатного костюма 13 600 золотых пуговиц. По пуговицам определялось положение человека. Пуговицы из золота и серебра делали для дворян, из недорогих материалов - для солдат и слуг, из стекла и дерева для простых людей.

«Пуговичка» в русском языке имеет то же корень, что и слово «пугать». И ученые считают, что это совпадение не случайно, она служила у нашего народа защитой от темных сил, была оберегом, отпугивающим зло. По представлениям наших предков, ворот одежды — очень важная в мистическом плане деталь: ведь самые уязвимые — незащищенные части тела: шея, лицо, руки. А значит, их надо было защищать от злых духов. Поэтому первые пуговицы помещались на воротнике и рукавах, украшались заговоренными узорами, отпугивающими нечистую силу. Для «большей силы» в них подкладывали еще и кусочек металла или круглый камешек, который при движении издавал звук, похожий на звон бубенца.

За столетия каких только пуговиц не было. Многие из них стали произведением искусств и сейчас хранятся в музеях. А современных галантерейных магазинах в продаже потрясающий выбор пуговиц!

Это интересно

На мужской одежде пуговицы расположены справа, а на женской слева. Считается, что во времена внедрения пуговиц мужчины одевались сами, а женщин одевали служанки – поэтому для них пуговицы пришивали в зеркальном отражении.

Указ Петра I, предписывающий пришивать оловянные пуговицы к обшлагам рукавов солдатских мундиров с внешней стороны был полон тайного смысла: пуговицы не позволяли солдатам по привычке после еды вытирать рукавом рот и нос. Так он отучил солдат от дурной привычки, портившей мундирное сукно.

Найти пуговицу до сих пор считается хорошей приметой, а если дорогу вам перебежала черная кошка, достаточно дотронуться до пуговицы – и можно смело идти вперед.

<http://www.filipoc.ru/>

<http://chudesamag.ru/kunstkamera/istoriya-pugovitsyi.html>

Задания

1. Сколько лет пуговице?

- A. 100
- B. 200
- C. 500
- D. 700
- E. 1000
- F. 170

2. Основываясь на материалах текста, заполни таблицу

Материал, из которого изготавливались пуговицы	Для дворян	Для простых людей
Золото		
Дерево		
Стекло		

Камень		
Серебро		
Олово		
Медь		
Драгоценные камни		

3. Почему на одежде мужчин и женщин пуговицы находятся на разных сторонах одежды?

4. Перефразируйте предложение.

Женщины поначалу абсолютно игнорировали это изобретение и продолжали пользоваться булавками, пуговицы интересовали только мужчин.

5. Определите, какое назначение пуговицы определили историки (с давних времен и до наших дней).

6. В разных странах есть музеи пуговицы. Какие пуговицы могли туда попасть?

*Шатерник Елена Викторовна
КГУ «Гимназия №5 акимата
города Шахтинска»*

ТАБЛИЦА ПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДО ГОДА

Продукты	5 мес.	6 мес	7 мес.	8 мес.	9 мес.	10-12 мес.
Сок, мл	30	40-50	50-60	60-70	80	90-100
Фруктовое пюре, г	10-30	40-50	60	70	80	90-100
Овощное пюре, г	10-30	100-150	150	170	180	200
Молочно-крупяная каша, г		50-100	100	150	180	200
Творог, г		10-25	30	40	40	50
Кисломолочные смеси, мл				50	200	200
Желток, шт.		1/5	1/4	1/4	1/2	1/2
Мясное пюре, г				5-30	50	60-70
Сухарь, печенье, г			3	5	5	10-15
Хлеб, г				5	5	10
Рыбное пюре, г					50	100
Масло растительное, г	1-3	3	3	3	5	6
Масло сливочное, г		1-4	4	4	5	6

Конечно же, в питании ребенка до года должно преобладать материнское грудное молоко – источник всех необходимых веществ для полноценного развития. Но понемногу нужно приобщать малыша к другим продуктам.

Как и когда вводить малышу прикорм – это тема отдельной статьи. Педиатры настоятельно рекомендуют не спешить с прикормом и рекомендуют это делать в полугодовалом возрасте. Вначале предлагают малышу фруктовый сок. Первая порция- всего пара капелек сока, разведенного водой, постепенно увеличивают дозу.

Например, в первый день вы дали малышу **несколько капель сока** (пусть это будет яблочный сок), обязательно посмотрите на реакцию организма. Если никаких изменений в поведении ребенка вы не заметили, его кожа чиста и не покрыта сыпью, покраснением, шелушением, то через пару дней можете предложить ему уже половину чайной ложечки яблочного сока. С каждым днем увеличивайте дозу, доведя ее 30мл в сутки.

В случае благоприятного исхода через пару недель можно предложить малышу не сок, а *фруктовое пюре*, приучая желудок справляться не только с жидкой пищей. Как и в случае с соком, начинайте прикорм всего с нескольких капель, постепенно увеличивая дозу до 1ч.л., потом до 1ст.л. и до 30мл в сутки. При выборе соков и пюре **отдавайте предпочтение продуктам с неяркой окраской**, пусть это будет яблочное, грушевое и другое пюре, но не морковное или тыквенное.

Помните, что фрукты и овощи яркого цвета в большей степени способны вызвать аллергическую реакцию у неокрепшего организма. Если вы покупаете сок или пюре в магазине, то выбирайте только проверенные фирмы-производители с хорошо зарекомендовавшей репутацией. Не берите сомнительную продукцию только лишь потому, что она дешевле, помните, что на кону здоровье ребенка!

Но приготовить тот же сок или пюре можно в домашних условиях. Но только концентрированный сок (выжатый в чистом виде) нельзя давать не только грудному малышу, но даже ребенку трех лет. Выжатый сок разводят с кипяченой водой в пропорции 1:10 как минимум, а то и больше. В этом плане, конечно же, выгоднее баночное детское питание из магазина.

<http://detkikarapuzi.ru/pitanie-rebenka-do-goda.html>

Задания

1.Что такое прикорм в рационе грудного ребёнка? _____

2.С какого возраста и с какого продукта следует начинать прикорм? _____

3.В каких случаях следует отказаться от продуктов, введенных в качестве прикорма ребёнку? _____

4.В каком возрасте и в каком количестве малышу можно давать мясное пюре, желток, кисломолочные смеси? _____

5.Можно ли давать ребёнку свежевыжатый сок? _____

6.Можно ли покупать продукты для детского питания (соки, пюре, каши) в магазине? Чем нужно руководствоваться? _____

*Абдиева Айгуля Тулетаевна
КГУ «ОШ №2 акимата
города Шахтинска»*

КАРГАЛИНСКАЯ ДИАДЕМА

Найдена она в 1939 году при загадочных обстоятельствах в горах Заилийского Алатау в Каргалинском ущелье на высоте 2300 м. Это длинная золотая пластина из двух частей. Ее длина — 35 см, ширина — 4,7 см. На пластинке растительный орнамент с вплетенными в него фигурами марала и маралихи, между которыми находится феникс; затем крылатый тигр с сидящей на нем женщиной; далее крылатая лошадь на постаменте; дракон с женщиной на спине; над ними птица; снова крылатый конь на пьедестале; летящая птица; козерог, оседланный женщиной, медведь и птица над ним и архар, несущий на спине женщину. Вся композиция разделена на три части фигурами коней. В центре ее находится дракон, а процессии животных слева и справа от него направлены друг к другу. Глаза животных выполнены из вставок сердолика и альмандина, тела инкрустированы бирюзой.

Первый исследователь диадемы А. Н. Бернштам предположил, что диадема принадлежала шаманке, и датировал ее I в. до н. э.—II в. н. э., предполагая, что в семантике изображений нашли отражение культовые влияния Ирана и Китая.

Однако новейшие исследования позволили понять смысл изображений, определить их происхождение и расшифровать весь сюжет в целом, уточнена и датировка каргалинского захоронения — II в. до н. э. Изображения на диадеме связаны с широко распространившимся в Евразии культом богини-матери и бога плодородия Диониса. Греческий культ хорошо соотносился с важнейшим праздником восточных народов — Наурызом, справляющимся в день весеннего равноденствия. «Каргалинская диадема» как бы иллюстрирует описания дионисийских празднеств. Диониса изображали верхом на пантере, реже — на тигре. Главные животные дионисийского культа — олень и козел, медведь. Водоплавающие птицы — гуси-лебеди, изображенные на диадеме, символизировали плодородие. На «Каргалинской диадеме» изображены также и три сферы мироздания: подземная, куда уходят корни дерева жизни, изображения которого имелись на диадеме; земная — место жизни людей и животных, и небесная — обитель богов и птиц. Образ коней на пьедестале, точнее, на вершине гор, символизировал солнце, особую божественную

благодаря. Распространению этих эллинизированных синкретических образов в идеологии кочевников Семиречья и конкретно района Алматы способствовали связи и контакты по Великому шелковому пути.

Задания

1. Где была найдена каргалинская диадема? _____

2. Основной металл, из которого была сделана диадема? _____

3. Отметь знаком V тот ответ, который ты считаешь правильным.

	да	нет	Не было информации
Её длина 35 см			
Её ширина 0,47см			
Украшена бриллиантами			

4. На ней много изображений животных и растений. Выберите тех животных из предложенных, которые на ней имеются:

Волк, марал, лиса, крылатый тигр, крылатый конь, летучая мышь, медведь, белка, дракон.

5. Определите значение слов *пьедестал, идеология, кочевники*.

6. Как прослеживается древняя связь культур народов, разделенных огромным пространством? Аргументируй свой ответ.

Абдиева Айгуля Тулетаевна
КГУ «ОШ №2 акимата
города Шахтинска»

БИЛЕТ

Задания

1. Когда состоится концерт? _____

2. Кто будет участниками этого концерта? _____

3. С какой целью проводится этот концерт? _____

4. Если нужна дополнительная информация по поводу концерта, как её получить? _____

5. Что означают рисунки на этом билете? _____

6. Как ты относишься к благотворительным концертам? _____

АЛЬБИНИЗМ

Альбинизм - это врожденное состояние организма, при котором в нем полностью или частично отсутствует особый пигмент - меланин. Именно он и отвечает за окраску волос, глаз и кожи. Природа может "подшутить" так не только с млекопитающими, но и с рептилиями, птицами амфибиями и рыбами.

Альбинизм - вовсе не болезнь, а аномалия, передаваемая по наследству. Именно по этой причине альбинизм не передается телесным контактом, а также при переливании крови или же воздушно-капельным путем. Не стоит слушать псевдо - специалистов и опасаться компании альбиносов. Можете смело брать на руки белую лягушку, ничего опасного с Вами не случится.

Темный пигмент меланин защищает кожу от солнечного ультрафиолета. Именно благодаря этому факту альбиносы на открытом солнце очень быстро "сгорают". Для этого зверей-альбиносов в зоопарках даже смазывают специальным солнцезащитным кремом, чтобы те могли радовать посетителей без вреда для своих покровов.

Недостаток меланина в глазах альбиносов приводит к повышенной дневной светочувствительности. Зато ночью альбиносы, наоборот, видят очень хорошо. Их глаза улавливают практически весь доступный свет.

Альбиносы имеют сверхчувствительную к Солнцу кожу, поэтому у них намного выше риск возникновения злокачественных опухолей. Именно от рака кожи скончалась недавно в зоопарке Барселоны уникальная горилла-альбинос Снежок. Этот самец являлся отцов 22 детенышей, но ни один из них альбиносом не был. Снежок прожил 40 лет, что довольно много для гориллы.

В цивилизациях с низким уровнем культуры и терпимости люди-альбиносы обречены быть изгоями, на них возлагается вина за несовершенные действия. К сожалению, таких культур в мире чуть не половина. В Африке негры-альбиносы имеют статус животных, а амулет из их кожи защищает от порчи и сглаза. Белые негроиды считаются на Ямайке проклятыми. Грустно, но человек обычно гораздо терпимее и с большой любовью относится к животным-альбиносам.

Белый цвет животного совсем не означает, что он альбинос. Примером может послужить редкий белый павлин, хотя многие и уверены, что он - альбинос. На самом деле это просто такая порода. Да и известные белые тигры не являются альбиносами. Дело в том, что кошачьи с белым окрасом, в том числе и львы, страдают лейколизмом. При этом заболевании в коже животных не хватает вообще всех пигментов, а не только меланина.

Источник: <http://www.molomo.ru/myth/albinism.html>

Задание 1. Отметьте галочкой в таблице ниже

№ вопроса	Верно	Неверно	Нет информации в тексте
1. Верно ли, что темный пигмент меланин не защищает кожу от солнечного ультрафиолета?			
2. Верно ли, что альбинизм вовсе не болезнь, а аномалия, передаваемая по наследству?			
3. Верно ли, что люди - альбиносы живут недолго?			

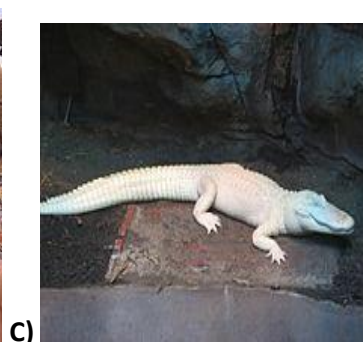
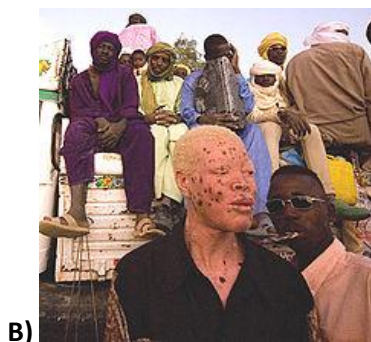
Задание 2. Подберите синонимы к выделенным словам:

Быстро *сгорают* _____

Доступный свет _____

Уникальный горилла - альбинос _____

Задание 3. Опираясь на текст исключите картинки, которые не имеют отношения к альбинизму.

Задание 4. Выпишите самостоятельные части речи из данного текста.

Самостоятельные части речи		
Имена существительные в Им.п	Наречие	Глаголы настоящего времени
11	5	9

Задание 5. Опираясь на текст, напишите рекламный лист в защиту альбиносов – людей и животных.

Критерии оценивания к тексту.

Задания	Описание	Баллы	Ответы
Задание 1	За 3 правильных ответа	1 балл	1. неверно 2. верно 3. нет информации в тексте
Задание 2	За 3 правильно подобранных синонима	1 балл	1. Темнеют 2. Видимый 3. Единственная
Задание 3	За верный ответ	1 балл	(E, F)
Задание 4	За 11 найденных существительных За 5 найденных наречий За 9 найденных глаголов	1балл 1балл 1 балл	
Задание 5	Опора на текст	3 балла	

VI республиканский фестиваль украинского народного творчества

В рамках празднования двадцатой юбилейной сессии Ассамблеи народа Казахстана и дней культуры Казахстана в Украине в столице Казахстана состоялся VI республиканский фестиваль украинского народного творчества. На сцене Дворца Жастар прозвучали музыкальные произведения, как на государственном, так и на украинском языках. Приехали творческие коллективы из 12 областей страны.

Помимо фестиваля, также прошла выставка прикладного искусства «Як не любити мені цю землю!», что в переводе означает «Как не любить мне эту землю». На ней была продемонстрирована вся национальная составляющая украинского народа. По словам же культурных центров, привезенные вышивки, поделки и рисунки были сделаны своими руками.

Стоит отметить, что фестиваль проводился в целях расширения сотрудничества и укрепления дружественных связей между братскими народами. Как известно, на данный момент в Казахстане проживают около 350 000 украинцев, которые вносят свой вклад как в формирование национального единства в стране, так и в укрепление независимости республики.

<https://kapital.kz/kapital-style/22664/v-astane-proshel-festival-ukrainskogo-narodnogo-tvorchestva.html>

Задание 1. Отметьте галочкой в таблице ниже

1. Верно ли, что VI республиканский фестиваль украинского народного творчества прошел в столице Казахстана? _____

2. Верно ли, что фестиваль проводился в целях расширения сотрудничества и укрепления дружественных связей между братскими народами? _____

3. Верно ли, что VI республиканский фестиваль украинского народного творчества прошел на сцене Дворца Жастар? _____

№ вопроса	Верно	Неверно
1		
2		
3		

Задание 2. Восстановите текст 2 абзаца, заменяя пропущенные слова синонимами

Помимо фестиваля, также прошла _____ прикладного искусства «Як не любити мені цю землю!», что в переводе _____ «Как не любить мне эту землю». На ней была продемонстрирована _____ национальная составляющая украинского народа. По словам же культурных центров, привезенные _____, _____ и _____ были сделаны своими руками.

Задание 3. Исключите понятие, не упоминавшееся в третьем абзаце.

А)

В)

С)

Д)

Е)

Ф)

Задание 4. Составьте рекламный проспект VI республиканского фестиваля украинского народного творчества, который состоялся в столице Казахстана, включая ключевые понятия

Критерии оценивания к первому тексту.

Задания	ОПИСАНИЕ	Баллы
Задание 1	Ответ принимается полностью	1 балл
Задание 2	За правильно восстановленный текст	1 балл
Задание 3	За верный ответ	1 балл
Задание 4	Опора на текст	3 балла

*Хамитова Ольга Тураровна
КГУ «Школа-лицей имени
Алихана Букейханова акимата
города Шахтинска»*

Анри Барбюс. Нежность

25 сентября 1893 г.

Мой дорогой, маленький мой Луи! Итак, все кончено. Мы больше никогда не увидимся. Помни это так же твердо, как и я. Ты не хотел разлуки, ты согласился бы на все, лишь бы нам быть вместе. Но мы должны расстаться, чтобы ты мог начать новую жизнь. Нелегко было сопротивляться и тебе и самой себе, и нам обоим вместе... Но я не жалею, что сделала это, хотя ты так плакал, зарывшись в подушки нашей постели. Два раза ты подымал голову, смотрел на меня жалобным, молящим взглядом... Какое у тебя было пылающее и несчастное лицо! Вечером, в темноте, когда я уже не могла видеть твоих слез, я чувствовала их, они жгли мне руки.

Сейчас мы оба жестоко страдаем. Мне все это кажется тяжелым сном. В первые дни просто нельзя будет поверить; и еще несколько месяцев нам будет больно, а затем придет исцеление.

И только тогда я вновь стану тебе писать, ведь мы решили, что я буду писать тебе время от времени. Но мы также твердо решили, что моего адреса ты никогда не узнаешь и мои письма будут единственной связующей нитью, но она не даст нашей разлуке стать окончательным разрывом.

Целую тебя в последний раз, целую нежно, нежно, совсем безгрешным, тихим поцелуем - ведь нас разделяет такое большое расстояние!..

25 сентября 1894 г.

Дорогой мой, маленький мой Луи! Я снова говорю с тобой, как обещала. Вот уж год, как мы расстались. Знаю, ты не забыл меня, мы все еще связаны друг с другом, и всякий раз, когда я думаю о тебе, я не могу не ощущать твоей боли.

И все же минувшие двенадцать месяцев сделали свое дело: накинута на прошлое траурную дымку. Вот уж и дымка появилась. Иные мелочи стусевались, иные подробности и вовсе исчезли. Правда, они порой всплывают в памяти; если что-нибудь случайно о них напомним.

Я как-то попыталась и не могла представить себе выражение твоего лица, когда впервые тебя увидела.

Попробуй и ты вспомнить мой взгляд, когда ты увидел меня впервые, и ты поймешь, что все на свете стирается.

Недавно я улыбнулась. Кому?.. Чему?.. Никому и ничему. В аллее весело заиграл солнечный луч, и я невольно улыбнулась.

Я и раньше пыталась улыбнуться. Сначала мне казалось невозможным вновь этому научиться. И все-таки, я тебе говорю, однажды я, против воли, улыбнулась. Я хочу, чтобы и ты тоже все чаще и чаще улыбался, просто так - радуясь хорошей погоде или сознанию, что у тебя впереди какое-то будущее.

Да, да, подними голову и улыбнись.

17 декабря 1899 г.

И вот я снова с тобой, дорогой мой Луи. Я -- как сон, не правда ли? Появляюсь, когда мне вздумается, но всегда в нужную минуту, если вокруг все пусто и темно. Я прихожу и ухожу, я совсем близко, но ко мне нельзя прикоснуться.

Я не чувствую себя несчастной. Ко мне вернулась бодрость, потому что каждый день наступает утро и, как всегда, сменяются времена года. Солнце сияет так ласково, хочется ему довериться, и даже обыкновенный дневной свет полон благожелательности.

Представь себе, я недавно танцевала! Я часто смеюсь. Сперва я замечала, что вот мне стало смешно, а теперь уж и не перечечь, сколько раз я смеялась.

Вчера было гулянье. На закате солнца всюду теснились толпы нарядных людей. Пестро, красиво, похоже на цветник. И среди такого множества довольных людей я почувствовала себя счастливой.

Я пишу тебе, чтоб рассказать обо всем этом; а также и о том, что отныне я обратилась в новую веру -- я исповедую самоотверженную любовь к тебе. Мы с тобой как-то рассуждали о самоотверженности в любви, не очень-то хорошо понимая ее... Помолимся же вместе о том, чтобы всем сердцем в нее поверить.

6 июля 1904 г.

Годы проходят! Одиннадцать лет! Я уезжала далеко, вернулась и вновь собираюсь уехать.

У тебя, конечно, свой дом, дорогой мой Луи, ведь ты теперь совсем взрослый и, конечно, обзавелся семьей, для которой ты так много значишь. А ты сам, какой ты стал? Я представляю себе, что лицо у тебя пополнело, плечи стали шире, а седых волос, должно быть, еще немного и, уж, наверное, как прежде, твое лицо все озаряется, когда улыбка вот-вот тронет твои губы.

А я? Не стану описывать тебе, как я переменялась, превратившись в старую женщину. Старую! Женщины стареют раньше мужчин, и, будь я рядом с тобою, я выглядела бы твоей матерью -- и по наружности, и по тому выражению глаз, с каким бы я смотрела на тебя.

Видишь, как мы были правы, расставшись вовремя. Теперь уж мы перестрадали, успокоились, и сейчас мое письмо, которое ты, конечно, узнал по почерку на конверте, явилось для тебя почти развлечением.

25 сентября 1893 г.

Мой дорогой Луи!

Вот уже двадцать лет, как мы расстались... И вот уже двадцать лет, как меня нет в живых, дорогой мой. Если ты жив и прочтешь это письмо, которое перешлют тебе верные и почтительные руки, - те, что в течение многих лет пересылали тебе мои предыдущие письма, ты простишь мне, - если ты еще не забыл меня, - простишь, что я покончила с собой на другой же день после нашей разлуки. Я не могла, я не умела жить без тебя.

Мы вчера расстались с тобой. Посмотри хорошенько на дату - в начале письма. Ты, конечно, не обратил на нее внимания. Ведь это вчера мы в последний раз были с тобою в нашей комнате и ты, зарывшись головой в подушки, рыдал как ребенок беспомощный перед страшным своим горем. Это вчера, когда в полуоткрытое окно заглянула ночь, твои слезы, которых я уже не могла видеть, катились по моим рукам. Это вчера ты кричал от боли и жаловался, а я, собрав все свои силы, крепилась и молчала.

А сегодня, сидя за нашим столом, окруженная нашими вещами, в нашем прелестном уголке, я пишу те четыре письма, которые ты должен получить с большими промежутками. Дописываю последнее письмо, а затем наступит конец.

Сегодня вечером я дам самые точные распоряжения о том, чтобы мои письма доставили тебе в те числа, которые на них указаны, а также приму меры к тому, чтобы меня не могли разыскать.

Затем я уйду из жизни. Незачем рассказывать тебе - как: все подробности этого отвратительного действия неуместны. Они могли бы причинить тебе боль, даже по прошествии стольких лет.

Важно то, что мне удалось оторвать тебя от себя самой и сделать это осторожно и ласково, не ранив тебя. Я хочу и дальше заботиться о тебе, а для этого я должна жить и после моей смерти. Разрыва не будет, ты бы его, возможно, и не перенес, ведь тебе все огорчения причиняют такую острую боль.

Я буду возвращаться к тебе, - не слишком часто, чтобы понемногу мой образ изгладился из твоей памяти, и не слишком редко, чтоб избавить тебя от

ненужных страданий. А когда ты узнаешь от меня самой всю правду, пройдет столько лет (а ведь время помогает Мне), что ты уже почти не сможешь понять, что значила бы для тебя моя смерть.

Луи, родной мой, сегодняшний наш последний разговор кажется мне каким-то зловещим чудом.

Сегодня мы говорим очень тихо, почти неслышно,- уж очень мы далеки друг от друга, ведь я существую только в тебе, а ты уже забыл меня. Сегодня значение слова сейчас для той, которая его пишет и шепчет, совсем иное, чем для того, кто будет читать это еловой тихо произнесет "сейчас".

Сейчас, преодолев такое громадное расстояние во времени, преодолев вечность - пусть это покажется нелепым, -сейчас я целую тебя, как прежде. Вот и все... Больше я ничего не прибавлю, потому что боюсь стать печальной, а значит, злой и потому, что не решаюсь признаться тебе в тех сумасшедших мечтах, которые неизбежны, когда любишь и когда любовь огромна, а нежность беспредельна.

Задания

1. Дать ученикам прочитать все письма кроме последнего

2. Вопросы к тексту

1 уровень	Почему они были должны расстаться? (по тексту) Почему письма датированы по-разному?
2 уровень	Почему она обратилась с письмом? Перифразируй «я верю в настоящую любовь» Кому писала героиня?
3 уровень	Почему она покончила с собой? (по тексту) Сколько всего писем написала героиня?
4 уровень	Что связывало героев этого письма?
5 уровень	Согласен ли ты с поступком главной героини? Для чего она написала эти письма?
6 уровень	Как бы вы поступили на ее месте?

*Карасартова Алия Тулегеновна
КГУ «Школа-лицей имени
Алихана Букейханова акимата
города Шахтинска»*

Смартфон — Не Роскошь!

Экран «два в одном» решил сразу все проблемы, которые в недалеком прошлом не позволяли смартфонам занять подобающее место в нашей жизни и в наших карманах. Теперь получивший всю полезную площадь их поверхности дисплей обеспечивает возможность комфортного восприятия широкого спектра визуальной информации — от текстов до видео. Одновременно он же стал универсальным устройством ввода, отправив в отставку неудобные и интуитивно непонятные среднестатистическому пользователю мини-клавиатуры и недоступные для человеческой логики телефонные меню. Наконец, и сами устройства теперь более эргономичны и просты в обращении, чего нельзя сказать о раздвижных конструкциях коммуникаторов минувших дней. Но какими бы высокотехнологичными ни были современные гаджеты, заменить десктопы и ноутбуки они не могут — просто в силу своего небольшого размера, ограничивающего сферу применения. В этой ситуации платить за смартфон цену «большого» компьютера представляется нерациональным, о чем красноречиво говорят комментарии пользователей на «около мобильных» интернет-форумах. Кроме того, для молодежи высокая ценовая планка является попросту непреодолимой. В этой ситуации возникает резонный вопрос: насколько оправданны явно завышенные цены, устанавливаемые некоторыми производителями на мобильные устройства, предназначенные для утилитарного использования? «До определенного момента, высокая стоимость смартфонов объяснялась уникальностью и новизной используемых технологий, однако этот момент прошел уже очень давно, — считает Станислав Карпель, менеджер по развитию бизнеса

смартфонов GIGABYTE компании ASBIS, дистрибутора смартфонов GSmart в России. Сегодня от большинства брендовых технологий остались только собственно наименование бренда и сопутствующая ему наценка. Кроме того, широкое распространение универсальных мобильных платформ, в первую очередь Android, ведет к унификации аппаратных интерфейсов. Это обстоятельство позволили производителям существенно снизить стоимость устройств, ограничив ее разумными пределами». И действительно, сегодня мы можем наблюдать настоящий бум продаж Android-смартфонов. Примечательно, что в основном растет бюджетный сегмент, поскольку в мире одним из решающих факторов роста стало снижение цен на устройства и появление на рынке моделей, способных конкурировать по стоимости с традиционными мобильными телефонами. При этом, как показывает практика, недорогие устройства по своей функциональности ничуть не уступают топовым брендам.

Задания

Прочитать текст

1. Разбейте текст на части. Выделите основную мысль текста.
2. Выпишите неологизмы, дайте объяснение этим словам

3.

Дополните предложения

- ... универсальным устройством ..., отправив в отставку неудобные и интуитивно непонятные ... пользователю мини-клавиатуры и недоступные для человеческой ... телефонные меню.
- До определенного момента высокая ... .. объяснялась ... и новизной используемых технологий.
- При этом, как показывает ..., недорогие устройства по своей ... ничуть не уступают ... брендам.

4. Заполните таблицу

(+)	(-)
смартфона	смартфона

5. Считаете ли вы рациональным покупку дорогого смартфона? (ваше мнение)

*Яцынович Светлана Александровна
КГУ «Гимназия №1 акимата
города Шахтинска»*

КУРЕНИЕ ТАБАКА

Самыми ядовитыми веществами из всех, что содержатся в табачном дыме, являются смола и никотин. Никотин - сильный яд. В малых дозах действует возбуждающе на нервную систему. Он вызывает головокружение и тошноту. Многократное поглощение никотина малыми дозами вызывает никотинизм – хроническое отравление, первыми признаками которого являются раздражительность, снижение работоспособности. На фоне никотинизма могут развиваться язвенная болезнь или гастрит, гипертоническая болезнь, стенокардия и нервные заболевания. Никотин в больших дозах может вызвать паралич нервной системы (остановку дыхания, прекращение сердечной деятельности). Смола, содержащаяся в табачном дыме, скапливается в лёгких и вызывает у курильщика кашель – первый симптом бронхита. В конце концов, человек может «заработать» себе рак лёгких.

Здоровье некурящих также находится под угрозой уже потому, что рядом кто-то курит. Вместе с курящим человеком они в одинаковой степени наполняют свои лёгкие никотином и смолой; и в той же равной степени у них могут развиваться заболевания, характерные для курильщика.

Как бросить курить?

1. Сначала назначь день полного отказа от курения.
2. Делай зарядку.
2. Больше времени уделяй своим близким.
3. Замени сигареты на шоколад, фрукты и соки.
4. Помни: ни в коем случае нельзя выкурить хоть одну сигарету даже в минуты отчаяния.

Задания

1. О чём этот текст? _____
2. Какие вещества самые ядовитые из содержащихся в табачном дыме?
_____
3. Продолжи предложения:
Никотин вызывает...
Никотинизм – это...
В больших дозах никотин вызывает...
4. Есть ли угроза здоровью некурящих, находящихся рядом с курильщиком?
_____
5. Какие серьёзные заболевания грозят людям, которые курят?
_____
6. Возможно ли бросить курить, и что для этого нужно делать?
_____

*Карасартова Алия Тулегеновна
КГУ «Школа-лицей имени
Алихана Букейханова акимата
города Шахтинска»*

Задания

1. Какую информацию несет данный баннер? _____
2. Почему нижняя строчка написана другим шрифтом? _____
3. Как вы считаете, что лучше?
  - Банк
  - Аптека
  - Кафе
  - Книжный магазин
  - Ваш вариант _____
3. О чем говорят знаки препинания после предложений? _____

«Как сто салютов стоит сирень...» Сирень – неприхотливое, морозоустойчивое растение. На Руси сирень ещё называли «синелью», от слова «синий», так как именно синий цвет задаёт её основной оттенок. Существует более 600 видов сирени. Специальный сиреневый сад называют сирингарий.

По античной мифологии, божество лесов и полей Пан, увидав прекрасную речную нимфу Сирингу, бросился за ней следом. И когда он уже её настигал, нимфа внезапно превратилась в благоухающий куст с нежными лиловыми цветами. Латинское название сирени происходит от греческого слова «сиринкс», что означает трубка. Из её древесины пастухи делали свирели, издававшие особенно трогательные мелодичные звуки.

Есть ещё одна легенда о происхождении сирени. Весна, передвигаясь с юга на север, смешивала лучи солнца с разноцветными лучами радуги и бросала их на землю. И там, где падали лучи, распускались причудливые цветы: красные, оранжевые, жёлтые, зелёные, голубые, синие... Когда Весна достигла севера, у неё оставались только фиолетовые лучи. Бросила Весна их на маленькие кустарники, и покрылись они сиреневыми цветами. Рассыпала Весна и оставшийся белый цвет – получилась белая звездчатая сирень.

Сирень ассоциируется у нас с весной, свежестью. Пышные, тяжёлые гроздья сирени, душистое море запахов, прохладное благоухание словно вырастают из зари и тумана. Существует примета искать пятилепестковый цветок сирени. Найти его – к счастью.

В стихотворении А. С. Кушнера перед взором поэта предстаёт куст сирени «у забора с канавкой», который видится им сквозь знаменитую сирень, изображённую художником Петром Кончаловским. Глядя на первозданную, «допотопную красу» тяжёлых ветвей, невозможно не вспомнить картину Кончаловского «Сирень».

В основу сюжета стихотворения А. А. Вознесенского положена реальная история о том, как известный поэт Расул Гамзатов вёз поездом сирень из Москвы в Варшаву. Это стихотворение написано молодым А. А. Вознесенским, стремительно ворвавшимся в поэзию 60-х годов. Может быть, поэтому он называет сирень, расцветшую так рано, в марте своим двойником. Здесь не только буйство махровой сирени, но также – буйство метафор.

У С. И. Кирсанова цветение белой сирени напоминает ему миф об Орфее. Как Орфей завораживает подземное царство звуками лиры, так и сирень свои белым светом и благоухание заполняет сад. Возникает сложный узор метафор и ассоциаций: сирень – свет – кувшин из белой глины – сирены – Орфей – Эвридика – Терпсихора – сирень.

Задания

1. Какой цвет задаёт основной оттенок сирени

- А) фиолетовый
- В) белый

- С) синий
- Д) голубой
- Е) бирюзовый

2. Герой стихотворения А. А. Вознесенского

- А) автор
- В) Расул Гамзатов
- С) Р. Рождественский
- Д) лирический герой
- Е) стихотворение бессюжетное, поэтому действующих героев нет

3. Как связаны между собой свирель и сирень?

---

4. Какое природное явление напоминает перечисление цветов в легенде о сирени?

---

5. Как вы думаете, почему Кушнер называет сирень «допотопной красой»?

Текст взят из учебника

Савельева В. В., Лукпанова Г. Г., Шашкина Г. З.

Русская словесность: мир художественной литературы: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. шк. – 3-е изд., перераб. – Алматы: Атамұра, 2012. – 352 с.

Тестовые вопросы и задания могут быть использованы в качестве проверки домашнего задания.

*Баркалова Александра Александровна
КГУ «ОШ №6 акимата
города Шахтинска»*

ИСКУССТВЕННЫЕ ЯЗЫКИ (текст из «Энциклопедии юного филолога»)

В современном мире можно насчитать несколько тысяч естественных языков. И каждый — гордость своего народа, пусть даже самого немногочисленного, как достояние, воплощение и средство развития его культуры.

В мире уже давно можно обнаружить очаги и значительные области распространения языков искусственных. Это — особые языки, сконструированные по определенному плану для определенных целей, например, для общения с компьютером при автоматической обработке информации или для международного общения. Информационными, машинными и т. п. языками занимается специальная отрасль языкознания — прикладная лингвистика. Вспомогательные международные языки, такие, как эсперанто (и некоторые его менее удачливые, но достойные конкуренты — волапюк, идо, интерлингва, новиаль и др.), исследует другая, тоже недавно сложившаяся дисциплина — интерлингвистика.

Эсперанто исключительно легок в изучении, а развивается он уже как своеобразный, почти естественный язык. Свое название эсперанто получил от псевдонима его создателя: эсперанто значит «надеющийся». Его создатель, варшавский врач-окулист (и полиглот!) Людвик Заменгоф (1859—1917), сумел сконструировать язык, в котором всего 16 основных правил грамматики, а падежей только два — именительный и винительный. Исключений из правил нет: например, ударение всегда на предпоследнем слоге. Словарный состав эсперанто в массе своей интернационален. Вместе с тем эсперанто не закрыт ни для неологизмов, ни для заимствований. На базе разных естественных языков он развивает свою систему переносных значений, синонимов, фразеологии, терминологии.

Задания

1. Соотнесите утверждения с графами таблицы:

Утверждение	Верно	Неверно	Нет информации в тексте

1. Искусственные языки созданы для общения с компьютером или международного общения			
2. Прикладная лингвистика – это отрасль языкознания, изучающая информационные языки;			
3. Интерлингвистика – отрасль языкознания, изучающая вспомогательные международные языки;			
4. Создателем искусственного языка эсперанто является писатель Франс Кафка			
5. Язык эсперанто появился в 1912 году			

2. Почему создатель эсперанто сократил использовал только два падежа и отменил все исключения из правил?

3. Представителям каких профессий может пригодиться знание искусственных языков?

Критери

и оценки к заданию №1 (текст «Искусственные языки»)

- 1 балл — верно отмечены 4-5 соответствий.
- 0 баллов — верно найдены 1-3 соответствия.
- 0 баллов — соответствия не выявлены.

Критерии оценки к заданию №2 (текст «Искусственные языки»)

- 2 балла — использованы ключевые слова: облегчить изучение, понятен всем, широкое распространение, перспективность.
- 1 балл — использование 1-2 ключевых слов.
- 0 баллов — несоответствие ответа содержанию текста или нет ответа.

Критерии оценки к заданию № 3 (текст «Искусственные языки»)

- 2 балла- 3 профессии и более (программисты, переводчики, преподаватели, продавцы, работники гостиницы, врачи, математики, языковеды, лингвисты), приведены аргументы, как именно представители данных профессий могут применить знание искусственных языков;
- 1 балл — указаны 3 и более профессии, но аргументы отсутствуют
- 1 балл — указаны 1-2 профессии, аргументация слабо выражена или отсутствует
- 0 баллов — неверный ответ или нет ответа

*Баркалова Александра Александровна
КГУ «ОШ №6 акимата
города Шахтинска»*

РЕКЛАМНЫЙ ПРОСПЕКТ ЯЗЫКОВЫХ КУРСОВ

Задания

1. Сергей стал победителем Международной Олимпиады и получил грант на обучение в Пражском Университете, в котором обучение ведется на двух языках: английском и государственном. Поможет ли данный рекламный проспект в выборе необходимых ему для дальнейшего обучения языковых курсов? Почему?

2. Вы владелец центра изучения языков. Дизайнеры предложили вам проект рекламного проспекта вашего учреждения. Какую информацию вы бы изменили для привлечения слушателей?

1. _____
2. _____
3. _____

УЧЕБНЫЙ ЦЕНТР РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ “АКАДЕМИЯ УСПЕХА”

Приглашает Вас пройти обучение на языковых курсах:

**Английский
Немецкий
Испанский
Итальянский
Французский
Польский
Китайский
и другие языки**

Наш адрес: г. Севастополь, ул. Воронина, 10, оф. 105

94-26-37, 94-26-38, 050-683-08-10

Критерии оценки к заданию № 1 (не сплошной текст «Языковые курсы»)

2 балла — ключевые слова: и другие языки, контактный телефон, адрес, английский язык, чешский язык

1 балл — поможет, так как фраза «и другие языки» может включать и чешский язык, также необходимый для обучения;

1 балл — не поможет, так как в списке языков присутствует лишь один из необходимых для обучения языков (английский), а чешский — отсутствует;

0 баллов — односложный ответ да/нет, отсутствие аргументов

Критерии оценки к заданию № 2 (не сплошной текст «Языковые курсы»)

2 балла - изменены 3 и более элемента (добавлены уровень, электронный адрес, возраст, логотип, слоган);

1 балл – внесены изменения (1-2 элемента)

0 баллов — изменения не внесены

*Кейц Татьяна Геннадьевна
КГУ «ОШ №6 акимата
города Шахтинска»*

И.С.ТУРГЕНЕВ «МУМУ»

В одной из отдаленных улиц Москвы, в сером доме с белыми колоннами, антресолю и покривившимся балконом, жила некогда барыня, вдова, окруженная многочисленною дворней. Сыновья ее служили в Петербурге, дочери вышли замуж; она выезжала редко и уединенно доживала последние годы своей скупой и скучающей старости. День ее, нерадостный и ненастный, давно прошел; но и вечер ее был чернее ночи.

Из числа всей ее челяди самым замечательным лицом был дворник Герасим, мужчина двенадцати вершков роста¹, сложенный богатырем и глухонемой от рождения. Барыня взяла его из деревни, где он жил один, в небольшой избушке, отдельно от братьев, и считался едва ли не самым исправным тягловым мужиком². Одаренный необычайной силой, он работал за четверых-дело спорилось в его руках, и весело было смотреть на него, когда он либо пахал и, налегая огромными ладонями на соху, казалось, один, без помощи лошаденки, взрезывал упругую грудь земли, либо о Петров день так сокрушительно действовал косою, что хоть бы молодой березовый лесок смахивать с корней долой, либо проворно и безостановочно молотил трехаршинным цепом, и как рычаг опускались и поднимались продолговатые и твердые мышцы его плечей. Постоянное безмолвие придавало торжественную важность его неистомной работе. Славный он был мужик, и не будь его несчастье, всякая девка охотно пошла бы за него замуж... Но вот Герасима привезли в Москву,

купили ему сапоги, сшили кафтан на лето, на зиму тулуп, дали ему в руки метлу и лопату и определили его дворником. Крепко не полюбилось ему сначала его новое житье. С детства привык он к полевым работам, к деревенскому быту. Отчужденный несчастьем своим от сообщества людей, он вырос немой и могучий, как дерево растет на плодородной земле... Переселенный в город, он не понимал, что с ним такое делается, скучал и недоумевал, как недоумевает молодой, здоровый бык, которого только что взяли с нивы, где сочная трава росла ему по брюхо, взяли, поставили на вагон железной дороги - и вот, обдавая его тучное тело то дымом с искрами, то волнистым паром, мчат его теперь, мчат со стуком и визгом, а куда мчат-бог весть! Занятия Герасима по новой его должности казались ему шуткой после тяжелых крестьянских работ; а полчаса все у него было готово, и он опять то останавливался посреди двора и глядел, разинув рот, на всех проходящих, как бы желая добиться от них решения загадочного своего положения, то вдруг уходил куда-нибудь в уголок и, далеко швырнув метлу и лопату, бросался на землю лицом и целые часы лежал на груди неподвижно, как пойманный зверь. Но ко всему привыкает человек, и Герасим привык наконец к городскому житью.

---

¹ В старину рост обозначали количеством вершков сверх двух аршин. Рост Герасима был 2 аршина 12 вершков, т.е. 195,5 см.

² Тягловый мужик - крепостной крестьянин, который был обязан или работать на барщине, или платить помещику оброк.

Задания

Вопрос 1. Кто такой Герасим?

- А. Сын барыни
- Б. Дворник барыни
- В. Муж барыни

Вопрос 2. В тексте говорится: «Славный он был мужик, и не будь его несчастье, всякая девка охотно пошла бы за него замуж...». Что подразумевается под несчастьем?

Вопрос 3. Почему Герасиму не полюбилось его новое житьё?

- А. Он не мог привыкнуть к обществу людей
- Б. Он не привык много работать
- В. Его обижали

Вопрос 4. Пронумеруй события в том порядке, в котором они произошли в рассказе.

- ___ Барыня взяла его из деревни
- ___ Герасим привык к своему городскому жилью
- ___ Он не понимал, что с ним делается
- ___ Купили ему сапоги, сшили кафтан, дали в руки метлу

Вопрос 5. Что испытывал Герасим по приезду в Москву

- А. Радость и вдохновение
- Б. Страх
- В. Скучал и недоумевал

Вопрос 6. Почему Герасима привезли из деревни в Москву. В какой части мы найдем ответ на данный вопрос. _____

Кейц Татьяна Геннадьевна
КГУ «ОШ №6 акимата
города Шахтинска»

«РАСТИШКА»

Задания

1. На какой возраст рассчитан творожок «Растишка»? _____
2. При какой температуре хранится данный продукт? _____
3. Как производитель привлекает покупателей? _____
4. Почему творожок имеет такое название? _____
5. Что общего между названием и разноцветной таблицей в правом верхнем углу?
_____
6. Как вы считаете, заинтересовала бы данная упаковка вашего ребенка. Ответ обоснуйте.
_____
7. Купили бы вы этот творог своему ребенку? Ответ обоснуйте.
_____

Кожухова Елена Васильевна
КГУ «ОШ №11 акимата
города Шахтинска»

Задание для учащихся 7-8 классов

Задания для проверки навыков

Задание №1.

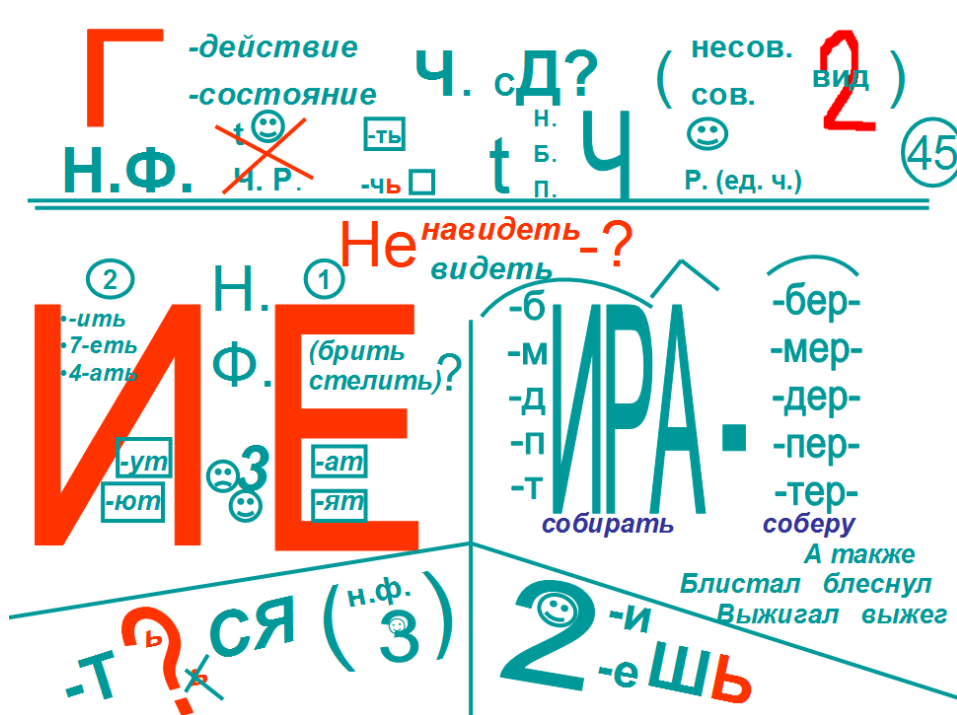
Укажите, какая часть речи рассматривается в данном опорном конспекте:

1. Деепричастие
2. Наречие
3. Глагол
4. Причастие

Задание №2.

Как пишется НЕ с данной частью речи:

1. Всегда слитно
2. Всегда раздельно
3. Слитно и раздельно

Задание №1. Укажите, какая часть речи рассматривается в данном опорном конспекте:

1. Деепричастие
2. Наречие
3. Глагол
4. Причастие

Задание №1. Как пишется НЕ с данной частью речи:

1. Всегда слитно
2. Всегда раздельно
3. Слитно и раздельно

Задание №2. Какие два вида имеет данная часть речи и как они определяются?

Задание №3. Какие слова данной части речи относятся к первому спряжению, а какие ко второму спряжению? По какой подсказке можно легко определить спряжение?

Задание №4. Сформулируйте правило написания гласных И-Е в корнях с чередованием. От чего зависит выбор гласной в корне?

Задание №5. Составьте связный рассказ о данной части речи, указав все ее основные морфологические признаки.

Кожухова Елена Васильевна
КГУ «ОШ № 11акимата
города Шахтинска»

ВСЕ О ЧАЕ

Мало в мире найдётся сейчас людей, которые не употребляют чай. Ещё в древности люди смогли оценить его удивительные качества.

По утверждению одних исследователей, культуре чая более пяти тысяч лет, по убеждению других – несколько меньше.

Широко в ходу китайская легенда, согласно которой чудесный напиток был открыт китайским императором Шен Нангом (2737–2697 до н. э.). Он был знатоком природы, прародителем сельского хозяйства, любил изучать свойства различных растений и путешествовать. При этом, в целях гигиены, употреблял только кипяченую воду.

Однажды в походе он отдыхал под тенистым деревом и дожидался, когда вскипит вода в котле над костром. Подувший ветер занес в котел несколько листьев с дерева, которое оказалось чайным, и они придали воде необычный вкус, понравившийся императору. Более того, утолив жажду этим напитком, он почувствовал такой прилив бодрости, что отправился в дальнейший путь ранее намеченного времени.

Вслед за этим, император занялся изучением необычных свойств чайного листа, стал пользоваться его настоем и тем положил начало культуре чайного напитка.

Листья чайного дерева используются для производства чая. Это вечнозеленое растение с блестящими зубчатыми темно-зелеными и упругими, будто кожаными листьями. Для получения высококачественного сорта чая используют первые два верхних листа и почки (нераспустившиеся листья).

Чай различают по цвету: белый, жёлтый, черный, зеленый, красный (каркаде). Самыми дорогостоящими являются желтые и белые чаи. Самое странное то, что все сорта чая (и зелёный, и чёрный, и жёлтый, и драгоценный белый) делаются из совершенно одинаковых чайных листьев. Суть — в приготовлении. Белый чай производят из самых нежных молодых листочков (видимо, этим и определяется его цена), зелёный — просто высушенные и скрученные листья. А чёрный, красный и прочие сорта сначала завяливают (то есть делают дряблыми), а потом ферментируют. В зелёном чае значительно больше витамина С, фосфора и калия, зато в чёрном — теина, бодрящего вещества (theophylline — это почти то же самое, что и caffeine: отличается одной —СН₃ группой). Кому что больше нравится — дело вкуса.

Чай — превосходный оздоровительный напиток, причем содержание биологически активных веществ в зеленом чае в несколько раз превосходит их содержание в черном чае. Еще в глубокой древности к чаю относились как к чудодейственному лекарству.

Если верить преданиям, в Китае, на родине чая, его использовали как лекарство 4 тысячелетия назад, когда чай был еще диким растением. Впоследствии люди начали готовить напитки-отвары, и чай мало-помалу стал превращаться из лекарственного средства в целебный напиток.

Являясь мягким психостимулятором, чай усиливает и ускоряет многие психические процессы: обостряет работу анализаторов (особенно зрение) и в целом повышает чувствительность и восприимчивость нервной системы, увеличивает скорость реакции, способствует усвоению и запоминанию новой информации, облегчает концентрацию внимания, повышая его устойчивость, распределение и переключаемость, ускоряет процесс мышления и особенно связан с творческим мышлением и генерацией новых идей.

В чае содержатся витамины В, В₃, К, каротин, никотиновая и пантотеновая кислоты, а также макро- и микроэлементы. В 100 г сухого чая содержится 2480 мг калия, 495 мг кальция, 440 мг магния и 82 мг железа. Помимо этих соединений в чае присутствуют марганец, натрий, а также кремний, фосфор и его соединения, фтор, йод, медь, золото.

По содержанию витамина Р чаю нет равных в растительном мире. Причем в зеленом чае его в 10 раз больше, чем в черном. Витамин Р способствует устойчивости организма к инфекционным заболеваниям.

Но, говоря о пользе чая, следует напомнить и о некоторых предосторожностях. Принято считать, что крепкий горячий чай хорошо утоляет жажду и поэтому полезен при повышенной температуре, которая сопровождается расширением поверхностных кровеносных сосудов и повышенным потоотделением, отчего возникает жажда. Но это далеко от действительности. Недавно британские фармакологи установили, что крепкий чай не только не приносит пользы страдающим жаром, но, наоборот, теофиллин, содержащийся в чае, повышает температуру тела. Страдающим атеросклерозом и гипертонией не стоит пить крепкий чай, а в период обострения можно и нужно отказаться от чая вообще. Это связано с возбуждающим действием кофеина и теофиллина, содержащихся в чае, на центральную нервную систему. При склонности к бессоннице не следует пить чай после 18 часов из-за возбуждающего действия кофеина и ароматических веществ.

Не злоупотребляйте количеством. Умеренное потребление чая — 4–5 чашек не слишком крепкого настоя.

Задание №1. Опираясь на текст, ответь, когда был открыт данный напиток?

Ответ _____

Задание №2. Используя информацию из текста, заполните таблицу. Поставьте знак «+» в колонку с правильным ответом.

	Да	Нет	Нет информации
Чай был открыт китайским императором Шен Нангом			
Листья лимонного дерева используются для производства чая			
Для получения высококачественного сорта чая используют первые два верхних листа и почки			
Все сорта чая делаются из разных чайных листьев.			
В зеленом чае витамина Р больше, чем в черном			
Крепкий горячий чай полезен при повышенной температуре			

Задание №3. Что общего в белом, жёлтом, черном, зеленом, красном чае и чем они различаются? Запишите свой ответ.

Ответ _____

Задание №4. Перед вами несколько слов из текста «Все о чае». Посчитайте, сколько орфограмм в каждом слове, заполните таблицу ниже

№	Слова	Количество орфограмм в слове					
		0	1	2	3	4	5
1	Растения						
2	Вечнозеленое						
3	Необычный						
4	Высококачественного						
5	Мало-помалу						

Задание №5. Согласны ли вы с тем, что чай - превосходный оздоровительный напиток? Свой ответ аргументируйте.

Ответ _____

Макарова Наталья Владимировна,
Цей Людмила Юрьевна
КГУ «ОШ № 3 акимата
города Шахтинска»

МАМОНТЫ

Мамонт – крупное стадное животное из семейства слоновых. Высота тела в холке – 3-4 метров, вес – 56 тонн. Волосной покров рыжевато-коричневого цвета достигал 1,2 метров. Кожа толщиной до 2 см и длинные волосы с густым мягким подшерстком. Бивни у старых особей вырастали до 4 метров при весе более 100 кг. Мамонт- травоядное животное, в сутки поедал до полутоны растительной пищи. Продолжительность жизни мамонта – 70-80 лет. Плодовитость этого млекопитающего животного была очень низкой, половозрелость наступала к 11-15 годам. Ареал мамонтов и мамонтовой фауны (бизон, шерстистый носорог, овцебык и др.) был чрезвычайно обширным. Костные останки этих представителей древних животных находят почти на всей территории северного полушария Земли. Особенно частые и в хорошем состоянии находки характерны для Восточной Сибири. Это объясняется холодными климатическими условиями и таким природным феноменом этих мест, как вечная мерзлота (сковавшая недра на сотни метров).

Задание 1. Прочитай утверждения в таблице. Правдивы ли они? Если утверждение верное – поставь напротив букву А, если утверждение неверное – поставь напротив букву Б.

Утверждение А (ДА), Б (НЕТ)

Верно ли утверждение, что мамонт весит 56 т.?	
Верно ли утверждения, что мамонты относятся к древним животным?	
Верно ли утверждение, что продолжительность жизни мамонтов составляла 70-80 лет?	

Задание 2. Установите порядок ареала мамонтов. (Порядок должен соответствовать тексту)

- А) Бизон
- Б) Овцебык
- В) Носорог

Задание 3. Какова длина бивня у взрослой особи мамонта? _____

Задание 4. В информационном листке говорится, что шерсть мамонта достигала 1,2... С чем было это связано... (сделать выводы) _____

Задание 5. Используя содержание информационного листка, укажите, что поспособствовало вымиранию крупнейшего млекопитающего на земле.

---

*Галина Галина Николаевна
КГУ «ОШ №8 акимата
города Шахтинска»*

КУХОННЫЕ ЧАСЫ (сплошной текст)

Уже издали они заметили, как он подходит к ним: он сразу бросался в глаза. У него было лицо пожилого человека, но по его походке можно было определить, что ему едва исполнилось двадцать. Человек со старческим лицом присел к ним на скамейку и показал им то, что держал в руке. «Это были наши кухонные часы», – сказал он и оглядел всех по очереди, всех, кто сидел под солнечными лучами на скамейке. «Да, да, мне удалось их найти. Только они и остались». Он держал перед собой круглые тарелкообразные кухонные часы и пальцами обводил голубые цифры. «Теперь они не имеют никакой цены», – говорил он извиняющимся тоном. – «Я это понимаю. И они не особенно красивы. Они выглядят как тарелка, покрытая белым лаком. Но я нахожу, что голубые цифры выглядят довольно симпатично. Конечно, стрелки сделаны из простой жести. И к тому же они совершенно не ходят. Нет. Совершенно очевидно, что их внутренности повреждены. Но они выглядят как прежде. Хотя и не ходят». Он осторожно провел кончиком пальца по краю тарелкообразных часов и тихо добавил: «Только они у меня остались». Те, кто сидел под солнечными лучами на скамейке, не осмеливались посмотреть в его сторону. Один мужчина уставился на свои ботинки, а женщина смотрела в сторону детской коляски. Затем кто-то спросил: «Вы, вероятно, все потеряли?» «Да, да», – ответил он радостно, – «подумайте только, именно все. Только они и остались». И он высоко поднял часы над головой, как будто другие их увидели впервые. – «Но они ведь уже не ходят», – заметила женщина. – «Нет, нет, конечно, нет. Они испорчены, я знаю это наверняка. Но внешне они выглядят как и прежде: белые с голубым». И он вновь показал им свои часы. – «И что самое примечательное», – продолжал он взволнованно, – «этого я вам еще вообще не рассказывал. Дело в том, что самое замечательное еще впереди: подумайте только, они остановились в половине третьего. Именно в половине третьего. Вы только подумайте!» – «Тогда в половине третьего ваш дом и накрыло», – сказал мужчина, важно выпятив нижнюю губу. – «Об этом я уже не первый раз слышу. Когда бомба устремляется вниз, часы сразу останавливаются. Это происходит от давления». Он посмотрел на свои часы и задумчиво покачал головой. «Нет, дорогой господин, вовсе нет, вот тут Вы ошибаетесь. Дело совсем не в бомбе. Не нужно все время говорить о бомбах. Нет. В половине третьего произошло нечто другое, этого Вы еще не знаете. В этом-то и весь фокус, что они остановились в половине третьего. Не в четверть пятого и не в семь. Дело в том, что именно в половине третьего я всегда приходил домой. Я имею в виду, ночью. Почти всегда в половине третьего. В этом и заключается весь фокус». Он вновь посмотрел на сидящих, но они опустили глаза. Он не нашел их. Тогда он кивнул своим часам. «В это время я всегда испытывал чувство голода, не так ли? И тогда я сразу шел на кухню. И почти всегда была половина третьего. И тогда появлялась моя мама. И, как бы тихо я не старался открыть дверь, она всегда слышала меня. И когда я, не зажигая света, пытался на кухне найти что-нибудь поесть, тотчас зажигался свет И она появлялась в своей шерстяной кофте и красном шарфе. Босиком. Всегда босиком. А наша кухня была покрыта кафелем. Она жмурилась от яркого света, так как она уже спала. Ведь была ночь! «Опять так поздно», – говорила она. Больше она ничего не говорила, только «опять так поздно». Затем она разогревала ужин и смотрела, как я ем. И потирала нога об ногу, так как кафельные плитки были такие холодные. Она никогда не надевала ночью туфли. И она все время сидела со мной, пока я ел. Затем я слышал,

как она убирала тарелки, когда в своей комнате я гасил свет. Это повторялось каждую ночь. И чаще всего в половине третьего. Это было так естественно. Она всегда так поступала. И она никогда больше ничего не говорила, лишь «опять так поздно». Но она это говорила каждый раз. И я думал, что это никогда не прекратится. Это было так естественно. Это было так всегда». На мгновение на скамейке воцарилась тишина. Затем он тихо сказал: «А теперь?». Он посмотрел на сидящих. Но они спрятали глаза. И тогда он обратился к часам, глядя в их голубовато-белое лицо: «Теперь, теперь я знаю, что это был рай. Это был настоящий рай». На скамейке было совсем тихо. Затем женщина спросила: «А Ваша семья?» Он смущенно ей улыбнулся в ответ. «Ах, Вы имеете в виду моих родителей? Да, их тоже уже нет. Ничего больше нет. Представьте себе, ничего больше нет». Смущенно улыбаясь, он глядел то на одних, то на других. Но они отводили глаза. Он вновь поднял часы над головой и засмеялся. Смеясь он повторял: «Только они. Только они остались. И самое удивительное, что они остановились в половине третьего». Потом он замолчал. У него было старческое лицо. И мужчина, сидящий рядом с ним, смотрел на свои ботинки. Но он не видел их. Он все время думал о слове «рай». Вольфганг Борхерт, 1946г.

Задания

Задание 1. Какое впечатление герой рассказа производит на окружающих?

- A. Это был молодой человек с лучезарной улыбкой.
- B. Он выглядел старше, хотя держался молодцом.
- C. У него было лицо пожилого человека, но по его походке можно было определить, что ему едва исполнилось 20.
- D. Уже в 20 лет он выглядел как старик, и только глаза говорили о его молодости.

Задание 2. Прочитайте разговор двух читателей:

Первый: Я полагаю, что молодой человек «со старческим лицом» не совсем здоров.

Второй: О чем вы говорите, если вы внимательно прочитали рассказ, то его речь и поведение совершенно адекватны описываемой ситуации. Найдите цитаты и факты из рассказа, подтверждающие обе точки зрения.

Первый читатель: _____

Второй читатель: _____

Задание 3. Просмотрите часть текста, которая начинается со слов «И что самое примечательное...» Обратите внимание на то, что герой много раз повторяет слова «в половине третьего». Почему автор «заставляет» героя повторять эти слова?

Задание 4. В рассказе несколько раз говорится о том, что собеседники молодого человека с часами не смотрят на него («не осмеливались посмотреть в его сторону»; «опустили глаза»; «спрятали глаза»; «отводили глаза»). Как вы думаете, почему?

Задание 5. Когда и где могли произойти события, описанные в рассказе? Выберите правильный с вашей точки зрения, ответ(-ы) и обоснуйте свой выбор.

- A. Весна 1996 года, Чечня.
- B. Осень 2003 года, Ирак.
- C. Лето 1944 года, Германия.
- D. Август 2001 год, США.
- E. Эта история могла произойти в любой стране, где идет война.

Задание 6. Почему слово «рай» появляется в финале рассказа?

Задание 7. Актуален ли рассказ в наши дни? Обоснуйте ответ.

Этой же осенью Левитан написал «Осенний день в Сокольниках». Это была его первая картина, где серая и золотая осень, печальная, как тогдашняя русская жизнь, как жизнь самого Левитана, дышала с холста осторожной теплотой и щемила у зрителей сердце. Это единственный пейзаж Левитана, где присутствует человек. После этого люди никогда не появились на полотнах художника. Их заменили леса и пажити, туманные разливы и нищие избы России, безгласные и одинокие.

Годы учения в Училище живописи и ваяния окончились. Левитан написал последнюю, дипломную работу - облачный день, поле, копны сжатого хлеба.

Саврасов мельком взглянул на картину и написал мелом на изнанке: "Большая серебряная медаль".

Преподаватели училища побаивались Саврасова. Неприязнь к Саврасову преподаватели переносили на его любимого ученика - Левитана. Картина была признана недостойной медали. Левитан не получил звания художника, ему дали диплом учителя чистописания.

С этим жалким дипломом вышел в жизнь один из тончайших художников своего времени.

Задания

1. Что вам известно о картине «Осенний день в Сокольниках»?

_____

2. Сколько частей в тексте? Какой это текст? Докажите.

_____

3. К какому типу относится данный отрывок: описание, повествование или рассуждение?

_____

4. Озаглавьте текст

_____

5. Определите элементы повествования.

_____

6. Как излагаются события? _____

7. Есть ли вступление? Заключение?

_____

8. Что еще нового о Левитане узнали из этого текста?

_____ Почему

картина Левитана признана недостойной? Ваше мнение?

_____

9. Можно ли Левитана назвать счастливым человеком? Аргументируйте свой ответ.

_____

10. Смог ли Левитан победить свою судьбу? _____

Большие кошки - белые тигрята

Белые тигрята рождаются в зоопарках не часто.

Рождение этих малышей было истинным чудом! Ведь добиться "согласия" между тигром и тигрицей белого окраса - крайне сложно. Иной раз проходит несколько лет, прежде чем в такой паре появится потомство. В данном случае - это уже второй белый самец, которого сажают к тигрице. С первым у них ничего не получилось.

К тому же сотрудники зоопарка опасались за жизнь и здоровье самки. Известно, что в 2009 году одна белая тигрица погибла.

Тигрят показали публике только через 4 месяца после рождения. При рождении крошки весили от 6,3 до 6,9 кг. Но перед посетителями предстали юные красавцы с белым мехом. Конечно, в их повадках ещё много детскости, детёныши игривы и забавны. Но у них уже присутствуют повадки больших кошек. Ведь это детёныши тигра!

А знаете ли вы как эти белые маленькие большие кошки получили свои имена? Сотрудники зоопарка предоставили выбор имён... маленьким посетителям зоопарка! Ох, сколько же было предложений!!! В дирекцию зоопарка поступило 2200 предложения!!! Сделать выбор было очень тяжело.

В зоопарке сотрудниками разработаны специальные "маршруты" - экскурсии, включающие в себя дрессировку слонов и морских котиков, кормление пингвинов, прогулка с обезьянкой и многое другое.

Кстати, символом ZOO Liberec является именно белый тигр.

Бенгальский тигр (лат. *Panthera tigris tigris* или лат. *Panthera tigris bengalensis*) — подвид тигра, обитает в Северной и Центральной Индии, в Непале и Бирме, а также в окрестностях устья реки Ганг и в Бангладеш... Специалисты объясняют редкий окрас недостаточным содержанием пигмента. Однако чёрные полосы при этом не пострадали. Белые тигры отличаются от своих собратьев с рыжей шкурой ещё и голубым цветом глаз...

За предыдущие 100 лет в дикой природе было найдено всего 12 белых бенгальских тигров. В дикой природе белым тиграм выжить крайне тяжело, ибо необычный окрас очень мешает им при охоте - белого полосатого хищника видно издалека.

Известно, что особи, имеющие белый окрас, гораздо крупнее своих рыжих соплеменников. Их здоровье несколько слабее, чем у привычных глазу рыжих тигров. Около 30 процентов белых тигров страдают почечной недостаточностью.

Издавна белые тигры и их детёныши считались божественными, мистическими созданиями. Они олицетворяли неких стражей страны мёртвых и являлись символами долголетия для живых.

Картины с тиграми очень популярны в Китае. Читать о китайских тиграх вы можете здесь.

В Китае, в средние века, изображения белоснежных тигров украшали ворота храмов, являясь защитниками от нечистых сил. В Китае же скульптуры белых тигров охраняют и по сей день могилы умерших от демонов и прочих напастей. Так, в 1987 г. в одной из китайских провинций (Хейнань), на древнем захоронении было обнаружено изображение белого тигра. Находке приблизительно 6000 лет. Помимо рисунка, в самой могиле лежал талисман: тигр, сделанный из ракушек.

В Индии они жили при храмах и пользовались огромным уважением среди служителей.

В Киргизии существует легенда о белом тигре, который может разрешить любую проблему. Киргизские шаманы взывали к нему только в случаях крайней необходимости.

Задания

1. «Маршрут» - это...

- А) задаваемый конечный пункт
- Б) экскурсия, включающая в себя дрессировку
- В) направление движения объекта

2. В дикой природе было найдено белых бенгальских тигров

- А) 12
- Б) 18
- В) 15

3. Изображения белоснежных тигров украшали

- А) мосты
- Б) магазины
- В) ворота храмов

4.	верно	неверно
Бенгальские тигры, обитают в Северной и Центральной Индии		
В Казахстане существует легенда о белом тигре		
Особи, имеющие белый окрас, гораздо крупнее своих рыжих соплеменников		
Издавека – местоимение		
Выбор – глагол		
Маленькие – прилагательное		

5. Действительно ли нам необходимы бенгальские тигры? _____

Елизарьева Елена Геннадьевна
КГУ «ОШ №11 акимата
города Шахтинска»

ЧИСЛИТЕЛЬНОЕ

Задания

1. Да - нет

- А) Имя числительное — самостоятельная часть речи, обозначающая число, количество и порядок предметов. Отвечает на вопросы: чей? какой?
- Б) Имя числительное — самостоятельная часть речи, обозначающая признак предмета. Отвечает на вопросы: сколько? который?
- В) Имя числительное — служебная часть речи, обозначающая число, количество и порядок предметов. Отвечает на вопросы: сколько? который?

Г) Имя числительное — самостоятельная часть речи, обозначающая число, количество и порядок предметов. Отвечает на вопросы: сколько? который?

2. Назовите числительные, имеющие только две формы

3. Количественные числительные обозначают: ... числа

- А) порядковые, дробные, целые
- Б) целые, дробные, собирательные
- В) целые, количественные, дробные

4. У сложных числительных от 50 до 80, от 200 до 900 склоняются...

- А) обе части
- Б) первая часть
- В) вторая часть

5. В середине числительных 15-19 мягкий знак пишется...

- А) в конце
- Б) в начале
- В) в конце

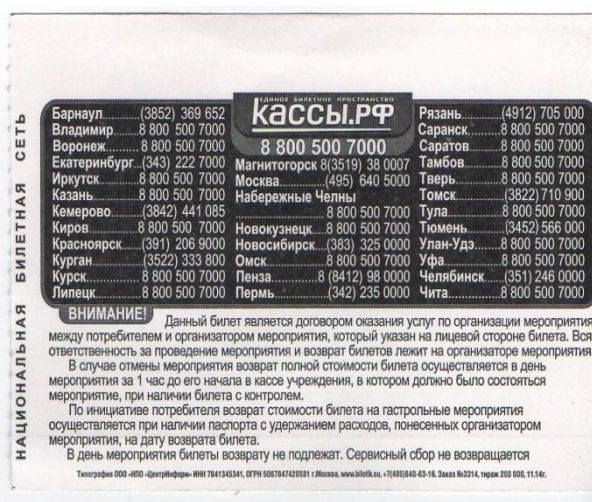
6.	верно	неверно
Собирательные числительные ОБА, ОБЕ сочетаются с существительными мужского рода		
Собирательные числительные ОБА, ОБЕ сочетаются с существительными в форме единственного числа		
Собирательные числительные ОБА, ОБЕ сочетаются с существительными женского рода		

*Рыбачук Нина Алексеевна
КГУ «ОШ №4 акимата
города Шахтинска»*

БИЛЕТ НА КОНЦЕРТ ГРУППЫ «ЧАЙФ»

В рамках гастрольного тура, посвященного 30-летию, в Караганде с концертом выступила знаменитая рок-группа «Чайф» вместе со своим лидером Владимиром Шахриным. Концерт прошел ожидаемо на высоком уровне, рокеры блистали своими старыми и новыми хитами, поддерживали диалог со зрителями, то есть отработали каждый тенге, потраченный карагандинскими зрителями на довольно дорогие по местным меркам билеты.

Рассмотрите билеты, которые были распространены организатором концерта ЭТЛ «Свинцовый дирижабль».

Задания

1. Расскажите о месте проведения концерта группы «Чайф»

2. Какие города не входят в единое билетное пространство «КАССЫ. РФ»: Красноярск, Ангарск, Владимир, Псков, Кемерово, Барнаул, Оренбург, Курск, Новоузенск, Омск, Томск, Чебоксары, Уфа.

3. Представьте себе ситуацию при которой концерт, заявленный организаторами концерта не состоялся. Вернули бы вам деньги за тот билет, который вы видите перед собой, за час до начала выступления и при наличии паспорта?

Сопоста

вите следующие факты:

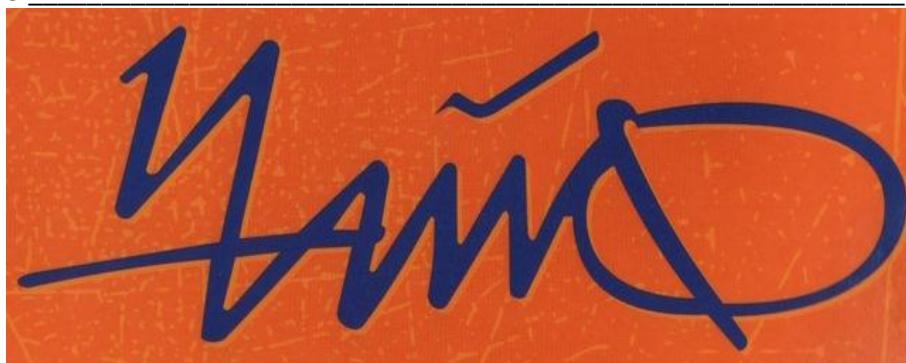
4.

1	Караганда	А	Местонахождение фирмы КАССЫ.РФ
2	Москва	В	Место проведения концерта
3	Новосибирск	С	Место печатания билетов

1.

2.

3.

Рыбачук Нина Алексеевна
КГУ «ОШ №4 акимата
города Шахтинска»

БИЛЕТ ЗА ПРОЕЗД.

Перед вами билеты, которые выдаются пассажирам во время поездки на городском транспорте в городе Санкт-Петербурге. Внимательно рассмотрите билеты и постарайтесь ответить на следующие вопросы.

Задания

1. Сопоставьте номера, серию билетов и средство перевозки пассажиров

1	Автобус	A	138984	□	КМ-939
2	Троллейбус	B	176493	○	РД-307
3	Трамвай	C	174216	◇	НО-851

1. _____
2. _____
3. _____

2. На каком виде пассажирского транспорта в финансовом отношении выгоднее перемещаться по городу?

_____ Принадлежит ли городской транспорт Санкт-Петербурга одному транспортному парку или нет? Объясните свой ответ.

_____ На автобусном билете написано «Городской маршрут», а на трамвайном и троллейбусном нет. Как вы думаете, почему?

_____

*Рыбачук Нина Алексеевна
КГУ «ОШ №4 акимата
города Шахтинска»*

Знаете ли вы, что успех рекламы зависит не только от её смысловой части, но и от способа преподнесения? Именно поэтому при создании рекламного слогана часто используют креативный и главное – ни на что не похожий заголовок. Как известно, всем нравится свежая информация. Если вы хотите подкупить клиента, исследуйте его ожидания. Это поможет вам придать описанию товара новизну и заинтересовать потребителя. Всех без исключения привлекают запоминающиеся рисунки, поэтому сделайте свою рекламу красочной. Уделите также внимание её различным деталям, например, решите, какой шрифт вы будете использовать. Подумайте, будет ли легко и удобно читать текст рекламы, будет ли она в целом привлекательна и интересна? Обязательно сделайте упор на самой важной для потребителя информации (скидки, достоинства товара, сувениры для клиентов). Если хотите поставить себе плюс как создателю рекламы, пригласите для участия в рекламной кампании популярную личность или используйте общеизвестные цитаты из кинофильмов. Постарайтесь употреблять поменьше выражений с отрицательными частицами, избегайте оборотов с отрицанием. Еще один совет. Рекламный текст не должен быть слишком подробным, потому что человек не в состоянии усвоить слишком большое количество информации. А ведь реклама должна быть действенной! Само собой разумеется, что информация должна всегда быть честной, без подлога и надувательства. Один из действенных способов привлечения потенциального клиента – поставить вопрос в заглавии рекламного текста. Теоретики рекламы советуют не употреблять такие отдельные слова, как «дешево», «надёжно», «красиво», «вкусно», «гарантировано», так как они не запоминаются в контексте рекламы. Заверяйте заказчика, что покупка конкретного товара – это удобно и полезно. И даже не из-за привлекательной стоимости! В рекламном тексте также важно употреблять слова «советуем вам», «представляем вам», «потребность», «объявляем», «стремительно», «в считанные секунды» и т.п. Основной посыл вашей рекламы нужно использовать два раза: в начале сообщения и в представлении выгоды потребителю. Самое важное – не мериться силами с конкурентами. Это настораживает покупателей и противоречит закону о рекламе. Напоследок не забудьте упомянуть о своей компании в рекламном объявлении. Юридический адрес офиса, адрес электронной почты, контактный телефон – это то, что обязательно нужно назвать будущему покупателю.

Задания

1. О чём этот текст? _____

1.1. О чём этот текст? Выбери правильный вариант ответа. Отметь его значком ✓.

- А. В тексте рассказывается о создателях рекламы.
В. В тексте рассказывается о влиянии рекламы на потребителя.
С. В тексте рассказывается о том, как сделать рекламу более действенной.

2. Кому он мог бы быть интересен? _____

3. Озаглавь текст (предложи 2-3 варианта заглавия). _____

3.1. Выбери заголовок, в котором отражается тема текста. Отметь его значком ✓.

- А. От чего зависит успех рекламной кампании?
Б. Советы создателям рекламы
В. Реклама в нашей жизни

4. Почему создателям рекламы важно продумать, какой шрифт будет использован?

4.1. Выбери правильный вариант ответа. Отметь его значком ✓.

Создатель рекламы должен подумать, какой шрифт будет использовать, потому что...

- 1) ... шрифт украшает рекламу;
2) ... клиенту должно быть удобно и легко читать;
3) ... свою продукцию надо сделать узнаваемой.

5. Продолжи предложения.

1. Скидки, достоинства товара, сувениры для клиентов – это ... _____
2. Вопрос в заглавии рекламного текста – это ... _____
3. Адрес, электронная почта, телефон – это... _____

6. Отметь значком ✓ выбранные варианты ответов.

Согласно тексту, наиболее действенна реклама, ...

- ... на которую затрачено больше денег.
... которая содержит полную информацию о товаре или услуге.
...которая красочно оформлена.
... которая необычно озаглавлена.
...в которой товар или услугу рекламирует известная личность.
...в которой используются отрицания.
...в которой детально описаны достоинства товара.
...в которой товар противопоставлен товару конкурента.

7. Вставьте подходящее по смыслу слово.

- 1) _____ – подарок на память.
2) _____ – постоянный покупатель, заказчик;
3) _____ – творческий, созидательный, новаторский.

Слова для справок: способ привлечь внимание потребителя; плюс для создателя рекламы; необходимые для покупателя данные; важная для потребителя информация.

Слова для справок: слоган, креативный, клиент, сувенир.

- 4) _____ – запоминающаяся фраза, выражающая суть рекламной привлекательности товара.

8. Соедини стрелками слово и его лексическое значение.

- популярный определенный, четко обозначенный
действенный возможный, вероятный
потенциальный широко известный конкретный способный активно
действовать, воздействовать

9. Найди в тексте слова компания и кампания. Объясни их правописание.

9.1. Какую букву в этих словах надо вставить на месте пропуска в следующих словосочетаниях?

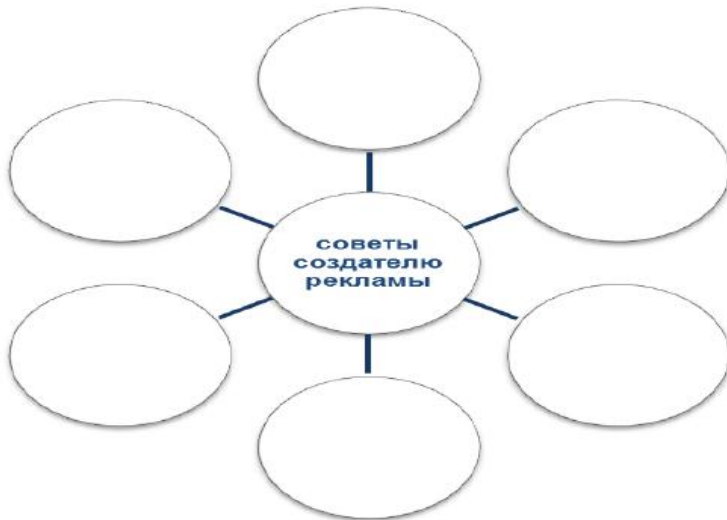
- 1) к...мпания предпринимателей
2) предвыборная к...мпания

9.2. Вставь пропущенные буквы.

Торгово-промышленная к...мпания «Эталон» начала рекламну. к...мпанию.

10. Представь, что ты руководишь работой группы, которой надо создать рекламу. Запиши 5 наиболее важных советов для своей группы.

10.1. Заполни кластер.

10.2. Прочитай диалог между двумя людьми о создании рекламы.

Что мог бы сказать второй участник разговора в поддержку своего мнения?

10.3. Заполни пропуски в таблице.

Успех рекламы зависит от	и от.....
Исследование ожиданий клиента поможет	.....
....., чтобы	было легко и удобно читать рекламу.
Пригласите для участия в кампании	.....
.....	отрицательные частицы.
Будущему покупателю нужно назвать	.....

Шестилетняя финская девочка Хельга Хилтунен перед Рождеством написала Богу письмо с просьбой подарить ей 100 марок. В Финляндии письма с неправильным адресом имеет право вскрывать только президент республики. Так письмо, адресованное «господину Богу» было прочитано Урхо Калева Кекконеном, успешно правившим страной с 1958 по 1982 год. Кекконен решил выполнить просьбу девочки, однако подумал, что такому маленькому ребенку достаточно и 50 марок. Он распорядился завезти ей деньги и письмо «от Бога» на своей машине. Вскоре в канцелярию вновь пришло письмо от Хельги. Она писала, что на остановившуюся возле её дома машину господина президента глазела вся улица. Девочка также просила Бога больше не передавать никому деньги через президента, потому что он украл половину.

Вопросы и задания

1. *О чём этот текст?* _____
2. *Сколько писем написала Хельга Богу?* _____
3. *Как можно озаглавить этот текст? Предложи несколько своих вариантов.*

4. Заполни таблицу «Верно/ Неверно»

	Верно	Неверно
Урхо Калев Кекконен - действующий президент Финляндии.		
В Финляндии письма с неправильным адресом имеет право вскрывать только член Парламента.		
Хельга Хилтунен написала письмо президенту.		
На машину президента никто не обратил внимания.		
Президент украл часть денег.		

3. Почему Хельга решила, что президент ворует деньги?

4. Что ты думаешь о поступке президента и девочки?

Поступок президента	Поступок девочки

5. Если бы ты мог написать Богу, о чём бы ты его попросил?

6. Прочти текст и допиши свой вариант концовки.

Шестилетняя финская девочка Хельга Хилтунен перед Рождеством написала Богу письмо с просьбой подарить ей 100 марок. В Финляндии письма с неправильным адресом имеет право вскрывать только президент республики. Так письмо, адресованное «господину Богу» было прочитано Урхо Калева Кекконеном, успешно правившим страной с 1958 по 1982 год. Кекконен решил выполнить просьбу девочки, однако подумал, что такому маленькому ребенку достаточно и 50 марок. Он распорядился завезти ей деньги и письмо «от Бога» на своей машине. Вскоре в канцелярию вновь пришло письмо от Хельги. Она писала, что на остановившуюся возле её дома машину господина президента глазела вся улица. Девочка также просила Бога...

Кожа на них потрескалась и стала мягче лошадиных губ. В приличном обществе в таких сапогах не появишься. Я этого и не делаю — сапоги предназначены для иного. Мне сшил их старый софийский сапожник десять лет назад. Он содрал с меня десять лир и сказал: «Господин, из меня уже давно репей вырастет, а ты все еще будешь носить эти сапоги и вспоминать Исаака добрым словом». Не прошло и года, и на раскопках ассирийского города в Междуречье у левого сапога отлетел каблук. Мне пришлось вернуться в лагерь одному. Я хромал по раскаленному песку, ругал старого софийского мошенника последними словами и клялся, что сожгу сапоги на костре. Мои коллеги, британские археологи, не добрались до раскопок — на них напали всадники Рифат-бека и вырезали всех до одного. Я не сжег сапоги, я сменил каблук и заказал серебряные подковки. В 1873 году, в мае, когда я направлялся в Хиву, проводник Асаф решил завладеть моими часами, моим ружьем и моим вороним ахалтекинцем Ятаганом. Ночью, когда я спал в палатке, проводник бросил в мой левый сапог эфу, чей укус смертелен. Но сапог просил каши, и эфа уползла в пустыню. Утром Асаф сам рассказал мне об этом, потому что усмотрел в случившемся руку Всевышнего. Полгода спустя пароход «Адрианополь» напоролся на скалу в Термаикосском заливе. Я плыл до берега два с половиной лье. Сапоги тянули меня ко дну, но я их не сбросил. Я знал, что это будет равносильно капитуляции, и тогда мне не доплыть. Сапоги помогли мне не сдаться. До берега добрался я один, все остальные утонули. Сейчас я там, где убивают, на войне. Каждый день над нами витает смерть. Но я спокоен. Я надеваю свои сапоги, за десять лет ставшие из черных рыжими, и чувствую себя под огнем, как в бальных туфлях на зеркальном паркете (По Б. Акунину)

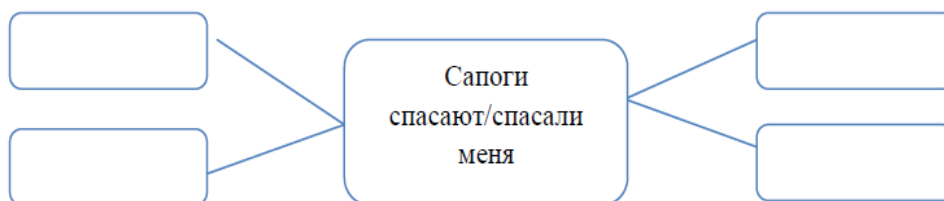
Задания

1. **О чём этот текст? Выбери правильный вариант ответа.**

- А) Это текст об увлекательном путешествии.
- Б) Это текст о качестве обуви.
- В) Это текст о —счастливых сапогах.

2. **Озаглавь текст (предложи 2-3 варианта заглавия).**

3. **Заполни кластер.**

4. **Поставь значок v в нужную графу (верно/неверно/ нет информации в тексте).**

	верно	неверно	нет информации в тексте
Сапоги сшил старый финикийский сапожник 10 лет назад.			
Британские археологи занимались раскопками Трон.			
Я не сжёг сапоги, а сменил серебряные подковки и заказал каблук.			
Я не сбросил сапоги, даже когда они мешали мне плыть.			
Асаф хотел украсть у меня ружьё, Ятагана и часы.			

5. Продолжи предложения.

- Кожа на сапогах стала мягче, чем... _____
- Проводник хотел убить меня, бросив в сапог _____
- Пароход «Адрианополь» в Термаикосском заливе _____
- Я чувствую себя под огнём _____

6. Вставьте на месте пропусков подходящее по смыслу слово.

Слова для справок: паркет, лье, ахалтекинец, эфа, капитуляция

_____ – прекращение вооружённой борьбы и сдача вооружённых сил одного из воюющих государств.

_____ – верховая порода лошадей

_____ – старинная французская единица измерения расстояния

_____ – опасная для человека ядовитая змея

_____ – напольное покрытие

7. Заполни пропуски в предложениях.

1. Ты будешь носить эти сапоги даже тогда, когда _____

2. Я хромял по раскаленному песку и клялся, что _____

3. Британские археологи не добрались до раскопок, потому что _____

4. За десять лет сапоги _____

8. Укажи стрелками части сапога.

8. Укажи стрелками части сапога.

9. Объясни значение прилагательных в словосочетаниях.

задник

голенище

носок

каблук

подошва

подкладка

- доброе слово / добрый человек
- раскалённый песок / раскалённая сковорода
- тянуть ко дну / тянуть время
- серебряные подковки / серебряный голос
- содрать 10 лир / содрать обон

10. Составь два предложения, в которых слово ПРОВОДНИК употреблено в разных значениях.

11. Расскажи в 5-7 предложениях о том, какая вещь и почему стала для тебя талисманом.

Батталова Альфия Анваровна
КГУ «ОШ №2 акимата
города Шахтинска»

Мед, прополис, перга, яд, воск. Вот, оказывается, сколько пользы приносит пчела. И все же о главной пчелиной пользе не сказано еще ни слова.

Если бы даже пчелы не давали ни капли меда и ни кусочка воска, если бы их яд не был целебен, а прополис не лечил ран и ожогов, все равно мы ухаживали бы за ними, и строили бы их домики-ульи, и зимой берегли от холода. Потому что пчелы дают нам урожай. Всех фруктов, и всех ягод, и всех овощей. Без пчел очень скоро исчезла бы гречневая каша, пропали бы полевые цветы, исчезли леса...и еще много всего плохого и даже страшного случилось бы в природе, если бы пчелы перестали работать, летать с цветка на цветок. (Из журнала «Юный натуралист»)

Задания

1. Определи тему текста. _____
2. Кому может быть интересен данный текст? _____

3. Найди в тексте аргументы, подтверждающие пчелиную пользу.

4. Выпиши из текста глаголы в условном (сослагательном наклонении).

5. Почему автор использует глаголы именно в этой форме? _____

6. Нарисуй словесную картину жизни Земли без пчел.

Слово	Изменяется по					Часть речи
	числам	родам	падежам	временам	лицам	
ласковое	+	+	+	-	-	прилаг.
слово	+	-	+	-	-	существ.
голубит	+	-	-	+	+	глагол

А) Рассмотрите таблицу. На что указывают в ней + и -?

Б) Какие части речи не изменяются по падежам? По родам? По временам и лицам?

С) Впиши в данную таблицу слова из предложения «Осеннее небо затянуло тучами», показывая + и -, как изменяются данные слова.

Д) Какие морфологические признаки не совпадают у глаголов? Почему? Сделай вывод.

Е) Поиграйте в парах в игру «Кто быстрее?». Один ученик загадывает часть речи, второй, задавая вопросы, пытается ее определить. Загадавший может отвечать на вопросы только «да» и «нет». Цель: научиться угадывать часть речи, задав всего три вопроса.

Ж) Составьте подобную таблицу, добавив в нее служебные части речи (союз, предлог, частицу)

Галина Галина Николаевна
КГУ «ОШ №8 акимата
города Шахтинска»

«БАНКНОТЫ КАЗАХСТАНА»

Задание №1

Внимательно рассмотрите банкноту. Как вы думаете, какая фраза присутствует на всех банкнотах Казахстана?

Критер

ии оценки:

Правильный ответ: «Подделка банкнот преследуется по закону» - 1 балл.

Другой ответ – 0 баллов.

Задание №2

Какой элемент, изображенный на купюре, является символом мира и согласия?

- А) монумент «Казак елі»
- Б) летящие голуби
- В) верхняя часть монумента независимости
- Г) горы Заилийского Алатау
- Д) барсы

Критерии оценки:

Правильный ответ – Б – 1 балл.

Другой ответ – 0 баллов.

Задание №3

Опираясь на изображение купюры, заполните таблицу. Поставьте знак «+» в соответствующей колонке.

Утверждение	верно	неверно	Нет информации в тексте

На банкноте имеются элементы защиты: голографическая лента с изображением летящей птицы, яблока и цифры номинала.

Банкнота номиналом 5000 тенге является средством накопления и поэтому подделывается фальшивомонетчиками не так часто, как другие. На лицевой и оборотной стороне банкноты имеется метка для людей с ослабленным зрением.

Можно на ощупь почувствовать, что перед вами банкнота 5000 тенге – самая крупная банкнота Казахстана.

Казахстанские банкноты занимают призовые места на международных конкурсах.

Критерии

5-6 правильных – 1 балл

Менее 5 – 0 баллов

3 группа

Аверс- это лицевая сторона банкноты. Реверс – обратная сторона.

Найдите соответствие

*Учителя русского языка и литературы
 общеобразовательной школы № 6
 города Сарань
 Сафиуллина Е.М., Васильева Т.П.*

Кто сделал первую скрипку?

Знаете ли вы, что из более чем ста музыкантов в симфоническом оркестре свыше тридцати — Скрипачи? Красота тона и широкий диапазон выражения звуков у скрипки считается лучше, чем у любого другого инструмента.

Скрипка пережила много веков в своем развитии. Ее история началась в Индии. Именно здесь впервые воспользовались смычком, чтобы играть на струнных инструментах. А в средние века в Европе смычком играли на различных инструментах. Одним из них была виола, которая, вероятно, была привезена в Европу в X веке. Как и скрипка, виола клалась на плечо исполнителя. Позднее виола изменилась под влиянием старинной трехструнной скрипки (ребеки). Это был арабский инструмент, который через Испанию проник в остальную Европу. Из комбинации изящного корпуса виолы с тонким устройством колков (деталь в музыкальных инструментах для натяжения и настройки струн) в трехструнной скрипке (ребекке) родилась новая группа инструментов.

Скрипка получила свою современную форму между 1550 и 1600 годами, и невозможно сказать, кто сделал первый инструмент именно таким, как мы его знаем сейчас. Самые лучшие скрипки были сделаны в XVII и XVIII веках.

В Италии существовали знаменитые семьи авторов скрипок. Каждая имела свои собственные секреты, и отцы передавали их своим сыновьям. Семья Амати из города Кремона изготавливала

скрипки, которые имели звучание редкой мелодичности и нежности. Долгое время считалось, что никто не может сделать скрипки лучше. Но у Николо Амати был выдающийся ученик, которого звали Антонио Страдивари. Его называли мастером мастеров, и он изготовил скрипку, отличающуюся высокими концертными качествами, ему удалось приблизить звук инструмента к тембру человеческого голоса.

Говорят, что Страдивари изготовил 1116 инструментов, и 540 из них продолжают существовать. Каждая оценивается огромной суммой денег и считается выдающимся произведением искусства. Непревзойденным скрипачом всех времен был Николо Паганини, который жил в 1784—1840 годах.

Задания к тексту

1. Восстановите этапы создания музыкального инструмента – скрипка (скрипка, ребека, виола)
1 2 3

Критерии

1 виола, 2 ребека, 3 скрипка – 1 балл

Другой ответ – 0 баллов

2. Опираясь на текст, заполните таблицу. Поставьте знак «+» в соответствующей колонке.

Утверждение	верно	неверно	нет информации в тексте
1.История создания скрипки началась в Индии			
2.Скрипка относится к духовым инструментам			
3.Создание скрипки с высокими концертными качествами принадлежит Николо Амати			
4.Непревзойденным скрипачом всех времен был Н.Паганини			
5.Скрипки Амати и Страдивари можно купить в магазине			
6.Скрипки делают из дерева			

Критерии

5-6 правильных – 1 балл

Менее 5 – 0 баллов

3. Какова основная идея текста?

4. Придумайте загадку о скрипке.

5. Определите и укажите стрелками составные части скрипки.

корпус

струнодержатель

завиток

смычок

колки

гриф

подбородник

струны

6. Предположите, возможно ли изготовление скрипки из современных материалов. Ответ обоснуйте.

№ 1 Задания к сплошному тексту (С.Есенин «Ночь»)

Знание

1. Где происходят описанные таинства природы?
Назовите признаки наступления ночи?

Понимание

1. Что вы узнали о птицах?
2. Что нарушает тишину ночного покоя?
3. Укажите последовательность действий в стихотворении по опорным словам:
Соловей, луна, река, дергач, ручеёк, река, ручей, тишина.

Применение

1. Каких частей речи в тексте больше и почему?

Анализ

1. Почему лишь ручеёк журчит?
2. Почему нет эпитетов в тексте стихотворения?
3. Можно ли это описание отнести к описанию городской жизни?

Синтез

1. Какие бы глаголы вставили, если бы наступило утро?
2. Найди соответствия:

Ручеёк дремлет

Река журчит

Бор не поёт

соловей   не кричит

дергач не шумит

луна серебрит

Оценка

Что вы думаете о настроении поэта в момент написания этих строк?

№ 2 Задания к несплошному тексту (Упаковка чая «АССАМ»)

Знание

1. Как называется чай?
2. Вес чая

Понимание

1. Что вы узнали о способе заваривания чая?

Применение

1. Если вы купили чай 12.09.17 г, будет ли он пригоден для чаепития?

Синтез

1. Каким рисунком можно было бы заменить изображение слонов на упаковке чая?

Анализ

1. Почему нужно хранить чай вдали от пахнущих веществ, специй и трав.

Оценка

1. Какие 5 аргументов предложите для оформления данной пачки чая, чтобы привлечь внимание?

Тест. НЕДЕЛЯ ДНЯМИ КРАСНА...

Прочитайте текст и ответьте на вопросы.

Слово понедельник в современном языке утратило связи с этимологическим корнем дел-(ать).

Древнерусское слово неделя первоначально обозначало «воскресенье», то есть день, когда ничего не делали, затем слово неделя постепенно утратило значение «воскресенье» и стало означать «отрезок времени продолжительностью 7 дней».

Воскресенье раньше называлось «неделей» («нет дел», «не делай»), а затем его переименовали в честь Дня Воскресения Иисуса Христа. Соответственно понедельник первоначально объяснялся как «день, идущий после (по-) недели, то есть воскресенья». Вторник, название говорит само за себя – второй

день недели. Среда получила свое имя, как средний день недели, но это, если посчитать, не совсем как сейчас: раньше неделя начиналась с воскресенья, и тогда среда занимала свое законное место. В древнерусском языке еще встречается название среды как «третийник». Суббота произошла от древнееврейского «саббат/шабат», что означает последний трудовой день недели, конец всяческих дел.

1. С какого дня начиналась неделя в Древней Руси? _____
2. Какое значение имело слово «неделя»? _____
3. Какое новое значение приобрело слово «неделя»? _____
4. Вторник – второй день недели. Среда получила свое имя, как средний день недели. А как вы думаете, по какому признаку получили своё название четверг и пятница?

_____ Как вы думаете, с приходом какой религии воскресенье переименовали в честь Дня Воскресения Иисуса Христа?

- a) Ислам
- b) Буддизм
- c) Христианство
- d) Иудаизм

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «НЕДЕЛЯ ДНЯМИ КРАСНА»:

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	В ответе говорится, что в Древней Руси неделя начиналась в воскресенье.	1
2	Слово «неделя» означало «воскресенье», либо выходной день, когда ничего «не делали».	1
3	сейчас слово «неделя» означает «отрезок времени продолжительностью 7 дней»	1
4	четверг – это четвертый день недели, а пятница пятый день недели	1
5	с	1

Критерии:

Задание 1. С какого дня начиналась неделя в Древней Руси?

Цель: Освоение информации

Деятельность: извлечение информации

Ответ принимается

В ответе говорится, что в Древней Руси неделя начиналась в воскресенье.

Ответ не принимается

В ответе говорится, что неделя начиналась с понедельника, либо любого другого дня недели, или ответ отсутствует.

Задание 2. Какое значение имело слово «неделя»?

Цель: Освоение информации

Деятельность: извлечение и простое формулирование информации

Ответ принимается

В ответе говорится, что раньше слово «неделя» означало «воскресенье», либо выходной день, когда ничего «не делали». Ответ формулируется самостоятельно, либо переписывается часть текста

Ответ не принимается

В ответе нет понимания того, что раньше слово «неделя» использовалось вместо слова «воскресенье», либо говорится, что это «отрезок времени продолжительностью 7 дней», либо ответ отсутствует.

Задание 3. Какое новое значение приобрело слово «неделя»?

Цель: Освоение информации

Деятельность: извлечение и простое формулирование информации

Ответ принимается

В ответе говорится, что сейчас слово «неделя» означает «отрезок времени продолжительностью 7 дней». Ответ формулируется самостоятельно, либо переписывается часть текста

Ответ не принимается

В ответе нет понимания того, что сейчас слово «неделя» означает «отрезок времени продолжительностью 7 дней», либо ответ отсутствует.

Задание 4. Вторник – второй день недели. Среда получила свое имя, как средний день недели. А как вы думаете, по какому признаку получили своё название четверг и пятница?

Цель: Освоение информации

Деятельность: Интерпретация и обобщение информации

Ответ принимается

В ответе выражается понимание того, что если слово «вторник» соответствует второму дню недели, то четверг – это четвертый день недели, а пятница пятый день недели. Ответ формулируется самостоятельно, либо переписывается часть текста

Ответ не принимается

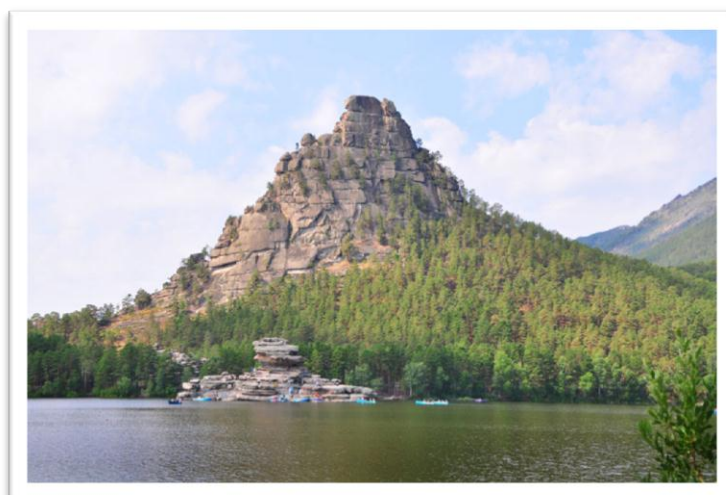
В ответе нет понимания того, что слово «четверг» означает «четвертый», а «пятница» – «пятый», либо дается любое другое объяснение, либо ответа нет.

*Жанабекова Раушан
Топарская ОШ, Абайский район, с. Кулаайгыр*

Тест. ЛЕГЕНДЫ БУРАБАЯ

Послушайте текст и выберите вариант ответа, который наиболее полно и точно отражает содержание текста.

Природа Бурабая настолько красива и необычна, что о каждом озере, о каждой скале на этой земле сложены легенды. Недалеко от скалы Жумбактас, которая, словно мираж, возникает прямо из воды, находится не менее известная гора Окжетпес. «Окжетпес» означает «стрела не достигнет». Высота этой горы

действительно недостижима для стрелы. О ней сложено немало народных песен и легенд. Вот одна из них.

В давние времена в одном из аулов родился мальчик, который рос не по дням, а по часам. К десяти годам он был настолько высоким и крепким, что пущенная в него стрела едва достигала его груди. Вот в народе его и прозвали Окжетпесом. Он был силен и могуч настолько, что не было животного, которое выдержало бы его на себе. Поэтому он приручил огромного слона.

Легендарный герой не раз спасал свои родные земли от нашествий завоевателей. Однажды, когда после жестокого боя батыр лёг отдохнуть возле озера, его настигло полчище врагов. Не хотел Окжетпес сдаваться в руки врага и попросил всевышнего превратить его в скалу. Не успел он об этом подумать, как тут же превратился в недостижимую для стрел скалу – Окжетпес.

1. Какие географические названия упоминаются в тексте?

- A. Бурабай, Алатау, Окжетпес.
- B. Окжетпес, Казыгурт, Сарыарка.
- C. Бурабай, Жумбактас, Окжетпес.
- D. Окжетпес, Сарыарка, Жумбактас.

2. Что обозначает слово «Окжетпес»?

- A. «Стрела не достигнет».
- B. «Гора-загадка».
- C. «Спящий рыцарь».
- D. «Дорогу осилит идущий»

3. Почему Окжетпес решил остановиться у озера?

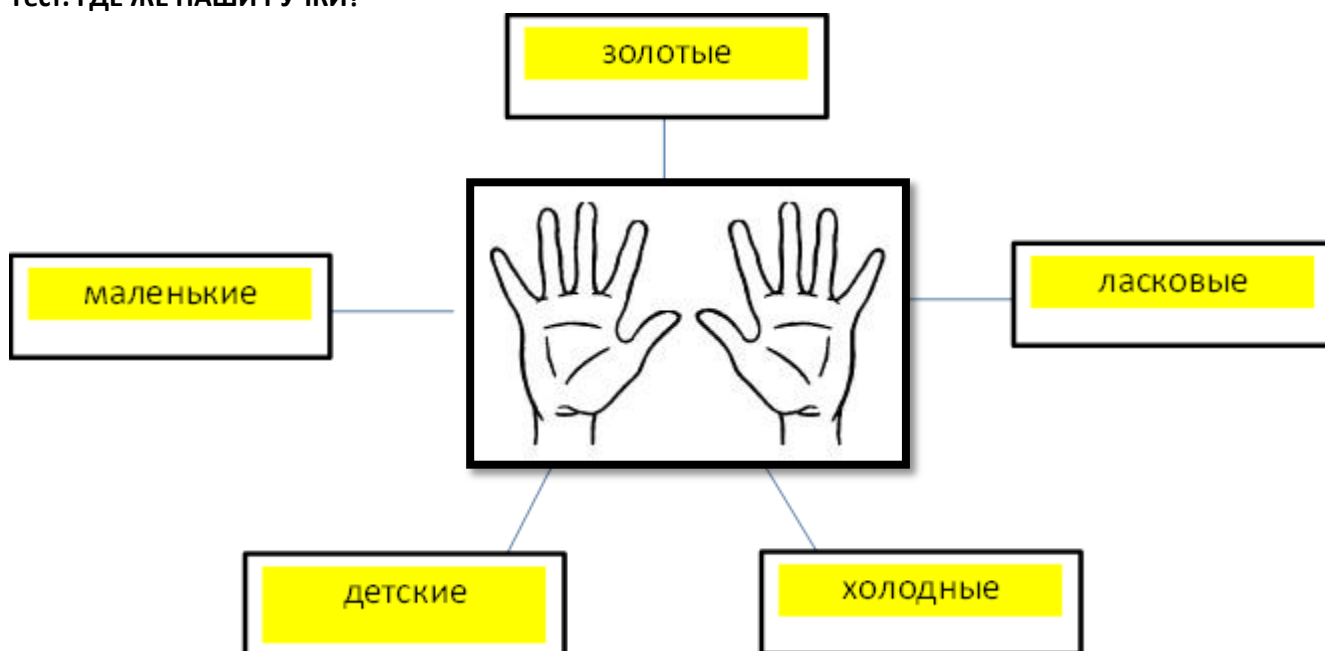
- A. Чтобы спастись от врагов.
- B. Чтобы отдохнуть после боя с врагами.
- C. Чтобы подумать.
- D. Чтобы напиться воды.

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ЛЕГЕНДЫ БУРАБАЯ»:

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	C	1
2	A	1
3	B	1

Перечитайте текст и проверьте правильность своих ответов.

Тест. ГДЕ ЖЕ НАШИ РУЧКИ?

1. Внимательно рассмотрите рисунок. Составьте и запишите по нему словосочетания.

2. Определите, какое количество словосочетаний в переносном значении у вас получилось?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ЛЕГЕНДЫ БУРАБАЯ»:

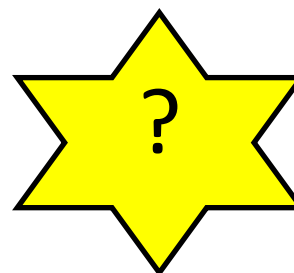
Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	Золотые руки, маленькие руки, холодные руки, ласковые руки, детские руки.	1
2	В	1

Тест. ИНОЙ? ЛЮБОЙ? ДРУГОЙ?

1. Рассмотрите рисунок. Определите разряд местоимения на месте вопросительного знака.

- другой
- иной самый
- любой всякий
- каждый

- A) притяжательные
- B) личные
- C) определительные
- D) указательные
- E) неопределённые

2. С каким из местоимений нельзя составить словосочетание со словом «человек»?

Запишите его. _____

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ИНОЙ? ЛЮБОЙ? ДРУГОЙ?»

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	определительные	1
2	самый	1

Критерии

Задание 2. С каким из местоимений нельзя составить словосочетание со словом «человек»?

Запишите его.

Цель: Освоение информации

Деятельность: Интерпретация и обобщение информации

Ответ принимается

В ответе выражается понимание того, что словосочетание «самый человек» не может быть составлено, в отличие от словосочетаний типа иной человек, другой человек, любой человек, каждый человек, всякий человек «вторник» соответствует второму дню недели, то четверг – это четвертый день недели, а пятница пятый день недели. Ответ формулируется самостоятельно. Он может быть представлен либо в виде одного записанного слова «самый», либо в виде утверждения, что со словом «самый» составить словосочетание нельзя.

Ответ не принимается

В ответе указывается любое другое слово, кроме «самый», либо ответа нет.

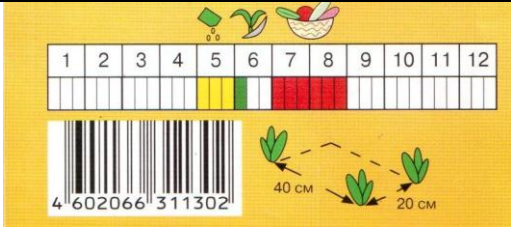
Тест. ОГУРЦЫ

1. Исходя из содержания упаковок семян (рисунок 1,2,3), данный вид огурцов предполагает несколько видов консервирования:
  1. Огурец «Пчелоопыляемый»
  2. Огурец «Кустовой»
  3. Огурец «Среднеспелый»
  4. Огурец «Уникальный»

<p>ОГУРЕЦ "УНИКАЛЬНЫЙ"</p> <p>Скороспелый гибрид преимущественно женского типа цветения. Зеленцы белошипые, с высокими консервными и засолочными качествами. Устойчив к комплексу болезней. Положительно реагирует на доопыление.</p>	<p>Рисунок 1 Огурец «Уникальный»</p>
<p>ОГУРЕЦ КУСТОВОЙ</p> <p>Раннеспелый, пчелоопыляемый сорт, для открытого грунта. Женского типа цветения. Растение компактное короткоплетистое. От всходов до созревания 46-48 дней. Зеленцы удлинённо-яйцевидные, крупнобугорчатые, темно-зеленые длиной 9-12 см, опушение черное, массой 90-110 г. Универсального назначения. Вкусовые качества отличные, долго не желтеют. Устойчив к оливковой пятнистости, слабо поражается бактериозом и мучнистой росой. Благодаря коротким плетям и кустовой форме, сорт очень удобен для выращивания на небольших огородах, т.к. упрощается уход и облегчается сбор урожая.</p> <p>Условия выращивания. Посев на глубину 1-2 см. Семена начинают прорастать при 13-15°C, оптимальная температура для развития 25-30°C. Тепло- и влаголюбив, предпочитает освещенные, защищенные от холодных ветров места. Хорошо растет на плодородных, легких, богатых гумусом, почвах. Уход заключается в поливах, прополках и рыхлении почвы. Поливы следует проводить теплой водой, совмещая их раз в 10 дней с подкормкой. Урожай собирают по мере созревания плодов.</p>	<p>Рисунок 2 Огурец «Кустовой»</p>
<p>Среднеспелый, пчелоопыляемый гибрид, преимущественно женского типа цветения. Растение среднесплетистое. Зеленец цилиндрической формы, крупнобугорчатый, 15-22 см длиной, массой 155-230 г, хороших вкусовых качеств. Используется в свежем виде. Рекомендуется для открытого грунта и круглогодичного выращивания в теплицах.</p>	<p>Рисунок 3 Огурец «Среднеспелый»</p>

Критерии оценивания:

1. Вариант Г – 1 балл
  2. Другие варианты – 0 баллов.
- 2. Объясните схему выращивания огурцов словесным комментарием.**

Элементы схемы	Комментарий.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

Критерии оценивания:

1. Комментарий содержит последовательное разъяснение схемы – 2 балла.
  2. Нет последовательности - 0 баллов.
  3. Комментарий состоит из четырех пунктов – 1 балл.
  4. Более или менее четырех пунктов – 0 баллов.
- 3. Каждая схема выращивания огурцов заканчивается рисунком, на котором изображены разные виды овощей. По вашему мнению, основная функция данного элемента схемы заключается в том, чтобы**

Критерии оценивания:

1. В ответе используются слова «количество дней», «урожай», «овощи» - 2 балла.
  2. Нет ни одного совпадения – 0 баллов.
- 3. Преобразуйте научный стиль текста рисунка 1 в художественный стиль текста. Выбор жанра не ограничен.**

4. Критерии оценивания:

1. Термины «женского типа», «с высокими консервными качествами», «комплекс болезней», «положительно», «преимущественно» не употребляются в тексте – 1 балл
2. Термины используются – 0 баллов
3. Используются эпитеты (не менее пяти) – 1 балл
4. Не используются - 0 баллов
5. Текст преобразован в стихотворение, эссе, пятистишие – 2 балла
6. Текст сохраняется в прежнем стиле – 0 баллов.

5. Определите и назовите элемент схемы, который для вашего понимания является лишним на рисунке 1. Ответ аргументируйте.

Критерии оценивания:

1. Отмечен один элемент схемы, сопровождается аргументированным ответом, отражающим личную точку зрения «в моем понимании лишним элементом является...» – 2 балла.
  2. Более одного элемента схемы - 0 баллов.
  3. Нет аргумента – 0 баллов.
- 6. Представьте, что Вы являетесь профессиональным дизайнером. Предложите вариант упаковки семян, который способствует увеличению количества продаж семян. Придумайте название. Назовите три преимущества вашего дизайна. (Рисунок 1, 2, 3).**

1. _____
2. _____
3. _____

Критерии оценивания:

1. При наличии трёх аргументов в пользу дизайна – 1 балл
2. Менее и более 3-х – 0 баллов.

3. Есть название – 1 балл
4. Нет названия – 0 баллов

Тест. ПРАЗДНИЧНЫЙ ФЕЙЕРВЕРК

1. Изучи инфографическую схему «Правила использования пиротехники» (рис. 1). Какое наименьшее безопасное расстояние, на которое, согласно источнику, нужно отойти после поджигания петарды. В ответе запиши число в метрах.

Ответ: _____

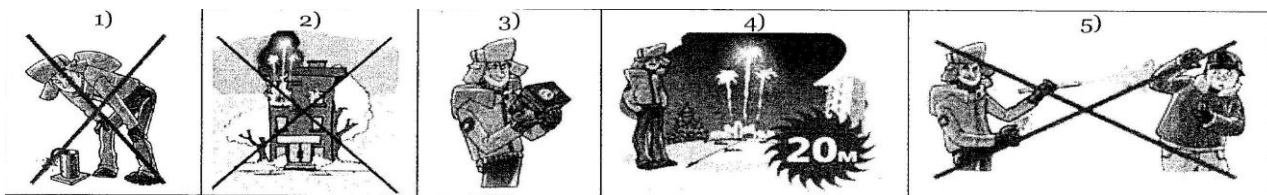
2. Какая из пословиц отражает суть правил безопасности при обращении с пиротехническими изделиями? Обведи букву выбранного ответа

- A) Кто не успел, тот опоздал.
- B) Семь раз отмерь, один раз отрежь.
- C) Из огня, да в полымя.
- D) Дыма без огня не бывает.
- E) Кто посеет ветер, пожнёт бурю.

3. Прочитай утверждения в таблице. Правдивы ли они? Если утверждение *верное* – поставь напротив букву **A**, если утверждение *неверное* – поставь напротив букву **B**.

Утверждение	A («Да»), B («Нет»)
1. Чтобы полюбоваться фейерверком, нужно встать с той стороны, куда дует ветер.	
2. Пиротехнику с истёкшим сроком годности нужно обязательно сжечь.	
3. Нельзя запускать фейерверк под низким навесом.	

5. Сопоставь картинку и подходящую к ней подпись. Заполни вторую строку таблицы соответствующими буквами.

Ответ:

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

--	--	--	--	--

- А) Соблюдайте безопасное расстояние.
 В) Не наклоняйтесь над пиротехническим изделием.
 С) Запрещено применять пиротехнические изделия в помещении, вблизи зданий, линий электропередач.
 Д) Запрещено производить запуск в направлении людей, а также в места их возможного появления.
 Е) Никогда не ленитесь лишний раз прочитать инструкцию к изделию! Помните, что даже знакомое на вид изделие может иметь свои особенности.

6. Родители двухлетнего ребёнка купили фейерверк. Рядом с чем его нельзя хранить? Обведите все буквы выбранных ответов

- А) обогреватель
 В) ящик с отвёртками
 С) ящик со столовыми приборами
 Д) душевая кабина
 Е) ящик с детскими игрушками

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ПРАЗДНИЧНЫЙ ФЕЙЕРВЕРК»

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	5	1
2	В	1
3	1 – б; 2 – б; 3 – а.	2
4	1 – в; 2 – с; 3 – е; 4 – а; 5 – д.	2
5	А), С), Д), Е)	3

Тест. ПЛЯСУНЯ

Ну и погода, чтоб ей ни дна, ни покрышки! Дождь, слякоть, холод, прямо – бр-р-р!.. В такую погоду добрый хозяин собаку из дому не выпустит.

Решил и я свою не выпускать. Пусть дома сидит, греется. А сам взял бинокль, оделся потеплее, надвинул на лоб капюшон – и пошёл! Любопытно все-таки поглядеть, что в такую непогоду зверье делает. И только вышел за околицу, вижу – лиса! Мышкует – промышляет мышей. Рыскает по жнивью: спина дугой, голова и хвост к земле – ну чистое коромысло.

Вот легла на брюхо, ушки торчком – и поползла: видно, мышей-полёвок заслышала. Сейчас они то и дело вылезают из норок – собирают себе зерно на зиму.

Вдруг вскинулась лиска всем передом, потом пала передними лапами и носом на землю, рванула – вверх взлетел чёрный комочек. Лиса разинула зубастую пастишку, поймала мышь на лету. И проглотила, даже не разжевав. Да вдруг и заплясала! Поскакивает на всех четырёх, как на пружинах. То вдруг на одних задних запрыгает, как цирковая собачка: вверх-вниз, вверх-вниз! Хвостом машет, розовый язык от усердия высунула. Я давно лежу, в бинокль за ней наблюдаю. Ухо у самой земли – слышу, как она лапками топочет. Сам весь в грязи вымазался. А чего она пляшет – не пойму!

В такую погоду только дома сидеть, в тёплой сухой норе! А она вон чего выкомаривает, фокусы какие ногами выделяет! Надоело мне мокнуть – вскочил я во весь рост. Лиса увидела – тьякнула с испугу. Может, даже язык прикусила. Шасть в кусты – только я её и видел! Обошёл я жнивье и, как лиса, все себе под ноги гляжу. Ничего примечательного: размокшая от дождей земля, порыжелые стебли. Лёг тогда по-лисьему на живот: не увижу ли так чего? Вижу: много мышинных норок.

Слышу: в норках мыши пищат. Тогда вскочил я на ноги и давай лисий танец отплясывать! На месте подскакиваю, ногами топочу. Тут как поскачут из-под земли перепуганные мыши-полёвки! Из

стороны в сторону шарахаются, друг с другом сшибаются, пищат пронзительно... Эх, был бы я лисой, так...

Да что тут говорить: понял я, какую охоту испортил лисичке. Плясала – не баловала, мышей из их норок выгоняла... Был бы у неё тут пир на весь мир!

Оказывается, вот какие звериные штучки можно узнать в такую погоду: лисьи пляски! Плюнул бы я на дождь и на холод, пошёл бы других зверей наблюдать, да собаку свою пожалел. Зря её с собой не взял.

Скучает, поди, в тепле-то под крышей.

(383 слова)

(Н. Сладков)

1. Прочитав текст Н. Сладкова «Плясунья», отметь утверждения, соответствующие содержанию прочитанного текста.

1. В какое время года происходят события, описанные в тексте?

- A) зимой
- B) весной
- C) летом
- D) осенью

2. Обоснуй свой ответ словами из текста

---

3. Выпиши из текста устойчивое выражение, характеризующее погоду

---

4. Верное значение слова *жнивье*

- A) поле с созревшими зерновыми культурами
- B) поле, засеянное льном
- C) невспаханное поле с остатками соломы на корню, с которого (поля) сжаты хлеба

5. Слово *околица* в данном тексте означает

- A) изгородь вокруг деревни
- B) окраина селения
- C) окольная, не прямая дорога

6. С какой целью вышел автор из дому? Запиши ответ словами текста.

---

7. Зверьё, которое автор-рассказчик встретил на поле

- A) зайца, лису, мышей-полёвок
- B) зайца, мышей-полёвок
- C) лису, мышей-полёвок

8. Восстанови последовательность действий лисы при мышковании

- A) разинула пастишку, поймала мышшь на лету
- B) пала передними лапами и носом на землю
- C) легла на брюхо, поползла
- D) рванула
- E) вскинулась всем передом
- F) проглотила, даже не разжевав

9. Из 4 абзаца текста выписать все наречия, определить их значение

---

10. Восстанови последовательность пунктов плана прочитанного текста

- A) отплясывание лисьего танца автором-рассказчиком
- B) лисья пляска
- C) поход за околицу
- D) тайна разгадана
- E) мышкование лисицы на жнивье
- F) желание разгадать тайну поведения лисы

11. Составь план к данному тексту, состоящий из трёх пунктов

План

1. _____
2. _____
3. _____

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ПЛЯСУНЯ»

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	Д	1
2	Сейчас они то и дело вылезают из норок – собирают себе зерно на зиму; порыжелые стебли.	
3	Чтоб ей ни дна, ни крыши! В такую погоду добрый хозяин собаку из дому не выпустит. В такую погоду только дома сидеть.	
4	А	1
5	В	1
6	Любопытно все-таки поглядеть, что в такую непогоду зверье делает.	1
7	С	1
8	С, Е, В, А, Ф	2
9	Вдруг, потом, вверх, на лету. вверх-вниз.	2
10	С, Е, В, Ф, А, Д	
11	В плане должны быть отражены три основных момента: выход автора на улицу, пляска лисы, разгадка тайны	

*Николенко Светлана Марковна
Коксунская ОШ, Абайский район, с. Коксу*

Тест. «ПОЧАЁВНИЧАЕМ?»

Текст 1: Первыми почувствовали пользу чая и стали культивировать чайный куст – китайцы, произошло это несколько тысяч лет назад. Из Китая чайный куст попал в Японию. В наше время ареал произрастания чая существенно расширился, чай можно встретить в Индии, на Цейлоне, в Африке и даже в Европе.

Современные учёные подтвердили представления древних китайцев о пользе чая. Чайный лист содержит около 300 полезных веществ – это витамины, микроэлементы, алкалоиды, флавоноиды, пектиновые соединения,

аминокислоты и др.

Чай ценится в первую очередь содержанием дубильных веществ, эфирных масел, кофеина, действие которого более мягкое, чем у кофе, а эффект длится дольше. Кофеин чая лучше, чем такое же вещество кофейного зерна; он возбуждает сокращения сердечной мышцы, расширяя при этом кровоснабжающие артерии. Таким же образом кофеин действует на сосуды головного мозга. Отсюда и заряд бодрости от стакана хорошо заваренного свежего чая. Чай называют "эликсиром бодрости". Чай расширяет кровеносные сосуды, благодаря этому почти не повышается давление, а сосуды получают тренировку. Чай нормализует артериальное давление, убирая головные боли.

Сорта чая относятся к одной из групп в соответствии со степенью ферментации (окисления): Зелёный чай подвергается слабой ферментации (10-15 %). Желтый чай минимальная степень ферментации (5-10%). Красный чай сильная степень ферментации (80-90%). Белый чай подвергается минимальной ферментации (5—7 %). Своё название этот вид чая получил по виду чайной почки, покрытой густым белым ворсом. Чёрный чай двойная ферментация (90-100%)

Чай оказывает тонизирующее действие на организм человека, усиливает жизненные функции, прекрасно утоляет жажду. Он позволяет человеку длительное время переносить отсутствие пищи, поэтому чай – незаменимый спутник путешественников, геологов, моряков. Во многих армиях чай является обязательным продуктом питания.

Известно благотворное действие чая при заболеваниях дыхательной системы. Объясняется это тем, что при чаепитии интенсивнее идет клеточный обмен в дыхательных путях. Поэтому чай является полезным потогонным и стимулирующим средством при всех простудных заболеваниях органов дыхания.

С лечебной точки зрения необходимо помнить, что всеми этими полезными свойствами обладают только очень качественные, свежие чаи. За 2-3 часа полезные вещества разрушаются, в настой попадает излишнее количество дубильных веществ, вредное для организма. Пользы от такого чай никакой, да и вкуса тоже.

Китайские философы говорили, что чай лучше вина, так как, укрепляя и взбадривая, он не вызывает опьянения, и лучше воды, так как не является переносчиком инфекции.

Текст 2:

Красный	Зеленый	Улун	Пуэр
1. Увеличивает мозговое кровообращение 2. Нормализует давление (при умеренном потреблении) 3. Снимает усталость глаз 4. Помогает при конъюнктивите	1. Снижает давление 2. Улучшает сон 3. Стимулирует нервную систему 4. Помогает при лишнем весе 5. Противомикробное действие 6. Антидепрессант 7. Укрепляет мочеполовую систему и почки 8. Укрепляет сердце 9. Помогает при лучевой болезни	1. Укрепляет кровеносную систему 2. Благотворно влияет на кожу (способствует появлению молодых клеток) 3. Нормализует желудочно-кишечный тракт	1. Лучший тонизирующий эффект 2. Снижение веса (сжигает жиры) 3. Снижает уровень сахара в крови 4. Улучшает мозговое кровообращение

Внимательно прочитайте тексты. Ответьте на следующие вопросы:

1. Жители какой страны первыми открыли целебные свойства чая и стали выращивать чайный куст?
  - А. Япония.
  - В. Китай.
  - С. Индия.
2. Исходя из основной мысли текста, ответьте, как лучше его озаглавить?

3. Заполните таблицу.

степень ферментации	5-10%	10-15%	80-90%	90-100%
Тип чая				

4. Благодаря каким свойствам чай является обязательным продуктом для солдат в походах?

5. Опираясь на текст № 2, какие сорта чая вы посоветуете пить:

- А) бабушке, у которой «скачет» давление _____
 В) тете с лишним весом _____
 С) нервному дедушке с бессонницей _____

6. Сколько полезных веществ находится в чае? _____

7. Почему чай полезнее кофе? Сравните свою точку зрения с мнением автора.

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ПОЧАЁВНИЧАЕМ?»

Критерии оценивания:

1 вопрос – 1 балл при ответе В.

2 вопрос – 2 балла, если есть слова «польза чая» или «целебный...»

3 вопрос - 2 балла за правильный ответ.

степень ферментации	5-10%	10-15%	80-90%	90-100%
Тип чая	<i>белый желтый</i>	<i>зеленый</i>	<i>красный</i>	<i>черный</i>

4 вопрос – 1 балл при ответе:

1. Хорошо утоляет жажду
2. Позволяет человеку длительное время переносить отсутствие пищи.

5 вопрос – 2 балла за правильный ответ

- А) бабушке, у которой «скачет» давление - **красный и зеленый**,
 В) тете с лишним весом – **зеленый и пуэр**.
 С) нервному дедушке с бессонницей - **зеленый**.

6 вопрос – 1 балл при правильном ответе (около 300)

7 вопрос - 3 балла за эссе из 4 – 5 предложений.

*Терещенко Анна
 КШДС «Жұлдыз», Абайский район, п. Карагандинский*

Тест. Артур Исбах «ПЯТЬ ЛИСЯТ»

Их было пять.

Были они очень смешные и совсем не походили друг на друга. самого толстого и неповоротливого мы назвали Рейнеке. Добродушного, тупоносого, с черным пятном на рыжей шерстке – Микки. Подвижного, боязливого, всегда ускользавшего в дальний угол вольера – Дикки. Юркого и злого, все время скалящего зубы и твякающего на людей – Фриц. И, наконец, самого маленького и жалконького – Петит.

Кормили лисят сначала, как самых обыкновенных щенят, молоком, овсяной кашей, картошкой, творогом, даже хлебом. Особенно любили они селедочные головки.

Характеры у лисят были разные, и это

особенно чувствовалось, когда их кормили.

Рейнеке сразу подбегал к плошке и долго смешно чавкал. Микки ел деликатнее, но долго упрашивать его не приходилось. Дикки ничего не ел, пока вокруг вольера толпились люди. Только убедившись, что никого нет, он выбирался из кучи валежника и осторожно подъедал то, что оставалось в плошке. Юркий Фриц пытался всех растолкать и все время огрызался на своих братьев, а Петит из плошки есть не умел. Его брали на руки и заботливо кормили. Так, пригревшись, он и засыпал часто на руках.

Внимательно прочитайте текст «Пять лисят» и ответьте на вопросы

1. Запишите имена лисят в алфавитном порядке

2. Соотнесите имя каждого лисёнка с его характеристикой:

1	Рейнеке	А	Подвижный, боязливый, всегда ускользавший в дальний угол вольера.
2	Фриц	Б	Самый толстый и неповоротливый.

3	Дикки	В	Добродушный, тупоносый, с черным пятном на рыжей шерстке.
4	Микки	Г	Самый маленький и жалконый.
5	Петит	Д	Юркий и злой, все время скалящий зубы и тявкающий на людей.

3. Когда лучше всего проявлялись характеры лисят?

4. Перечислите, чем кормили лисят:

5. Что лисята любили больше всего?

6. Как вы думаете, где жили лисята? Выпишите предложения, которые послужили вам подсказкой.

7. Дайте толкование словам:

ВОЛЬЕР – _____

ВАЛЕЖНИК – _____

ДЕЛИКАТНЫЙ – _____

8. Используйте знания из области иностранных языков, литературы, истории, попробуйте объяснить, почему каждый из лисят получил именно такое имя: _____

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ПЯТЬ ЛИСЯТ»

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл										
1	Дикки, Микки, Петит, Рейнеке, Фриц.	1										
2	<table border="1"> <tr> <td>1</td> <td>Б</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Д</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>А</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>В</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>Г</td> </tr> </table>	1	Б	2	Д	3	А	4	В	5	Г	2
1	Б											
2	Д											
3	А											
4	В											
5	Г											
3	Характеры лисят лучше всего проявлялись во время их кормления.	1										
4	Кормили лисят молоком, овсяной кашей, картошкой, творогом и хлебом.	1										
5	Больше всего лисята любили селёдочные головки.	1										
6	Скорее всего, лисята жили в зоопарке. - Подвижного, боязливого, всегда ускользавшего в дальний угол вольера – Дикки. Дикки ничего не ел, пока вокруг вольера толпились люди.	2										
7	ВОЛЬЕР - участок, огороженная площадка с присоединяющимися к ней <u>клетками</u> или домиками для содержания мелких животных (<u>кроликов</u> , пушных зверей, птиц, собак) в звероводческих хозяйствах, <u>зоопарках</u> , на <u>выставках</u> . ВАЛЕЖНИК - упавшие на землю в <u>лесу</u> стволы деревьев или их части: сучья, ветви, сухие и гниющие. ДЕЛИКАТНЫЙ вежливый, предупредительный, мягкий в обращении.	2										
8	Возможно, Дикки получил своё имя из-за созвучия Дикки – дикий, т.е. неприрученный, чуждающийся людей (именно такой Дикки по характеру). Микки: не исключено, что тем, кто называл лисят, он напомнил Микки Мауса (добродушный, тупоносый, с чёрным пятнышком). Петит: по-французски petit – маленький, малыш. Поскольку Петит был самым маленьким и жалконым, его называли именно так. Рейнеке: Рейнеке-лис – центральный персонаж одноимённой поэмы в обработке Гёте. Вероятно, среди тех, кто называл лисят, был поклонник Гёте	3										

	<p>или этого произведения. Фриц: Фриц - прозвище немцев, особенно во время Второй мировой войны. Поскольку этот лисёнок был юркий и злой, твякающий на людей, он получил такое имя.</p>	
--	---	--

*Бупеева Априза Гиниятовна
 СШ им. Абая, Абайский район, с. Топар*

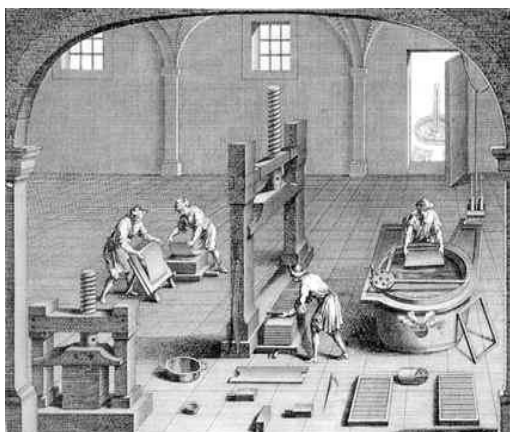
Тест. История вещи. Бумага.

Она прибыла из Китая долгим медленным путём, со скоростью 100 километров в сто лет. В 650 году её видели в Самарканде, в 800 году встречали в Багдаде, в 1100 году она добралась до Каира, прошла по берегу Африки и переплыла через Средиземное море. Имя путешественницы – бумага.

Китайские летописи считают изобретателем бумаги Цай Луня. Материалом для нее послужили волокна бамбука, некоторые травы и старое тряпьё.

Все это складывали в каменную ступу, растирали с водой в кашицу, а уже из нее отливали бумагу.

Формой для отливки служила рамка с сетчатым дном. Сетка была сделана из тоненьких бамбуковых палочек и шелковых нитей. Наливали в форму немного кашицы и трясли ее во все стороны, чтобы волоконца переплелись и образовали тонкий войлок. Когда вода стекала, на сетке оставался сырой лист бумаги. Его очень осторожно снимали, клали на доску и высушивали. Китайцы крепко хранили свой секрет изготовления бумаги. К арабам эта неторопливая путешественница была занесена войной.

Арабы догадались варить бумажную массу из льняных тряпок. Из старых канатов брали и размягчали волокна льна и других растений. Но толочь бумажную массу в ступе тяжело, нудно, непроизводительно. Нет, это не по-арабски. А почему бы не молоть бумажную массу жерновами? Так появились бумажные мельницы – по сути, это первые бумажные фабрики.

Внимательно прочитайте текст «История вещи».

Бумага»

1. Откуда прибыла она?

2. Исключи «лишнее»: Что входило в состав бумаги?

- А) Старое тряпьё.
- В) Травы.
- С) Волокна бамбука.
- Д) Шёлковые нити.

3. Что такое ступа? К какому рисунку подходит слово «ступа» из этого текста? :

4. Какой именно фрагмент текста проиллюстрировал художник (а может быть, это иллюстрация ко всему тексту в целом)? Точен ли художник в деталях? Совпадает ли его видение с вашим?

5. Прочитайте четверостишие и подчеркните в тексте предложение со словом «ступа». Напишите ответ на вопрос : Какую главную мысль поэт старается донести до читателя?

Не позволяй душе лениться!
Чтоб в ступе воду не толочь,
Душа обязана трудиться
И день и ночь, и день и ночь!
(Н.Заболоцкий)

6. Задание. Сколько предложений в этом четверостишии? Определите, сколько в тексте предложений по составу грамматической основы?

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ИСТОРИЯ ВЕЩИ. БУМАГА»

Номер задания	Правильный ответ	Максимальный балл
1	КИТАЙ	1
2	А, В, С	1
3	На рисунке 2. Ступа – это емкость из твердого материала, в котором при помощи пестика растирали зерна и другие предметы	1
4	На рисунке показан процесс производства бумаги. Художник точен в описании деталей	2
5	Чтоб в <u>ступе</u> воду не толочь. Это бессмысленное действие. Главная мысль в том, что человек должен всегда совершенствовать себя и не останавливаться никогда	2
6	В четверостишие 2 предложения. По составу ГО три предложения	1

*Владимирова Александра Игоревна
ОШ им. Б. Момышулы, Абайский район, с. Топар*

Тест. ГРИПП

Прочитайте внимательно тексты, ознакомьтесь с рисунками, ответьте на вопросы.

Текст № 1. Чем опасен свиной грипп?

У большинства людей вирус H1N1(свиной грипп) вызывает симптомы, напоминающие обычный грипп. Осложнения обычно появляются уже на вторые-третьи сутки, более отдаленные последствия возникают в течение недели. Среди наиболее частых — развитие пневмонии, а более позднее осложнение — это развитие поражения сердечной мышцы (миокардита), которое приводит к нарушению работы сердца. Помимо этого среди осложнений — присоединение вторичных инфекций.

Если инфекция протекает без осложнений, человек выздоравливает примерно через неделю.

Тяжелыми формами свиного гриппа чаще болеют беременные, маленькие дети (до 2 лет), люди с хроническими заболеваниями (бронхиальной астмой, сахарным диабетом) и ослабленным иммунитетом. Было замечено, что инфекция зачастую протекает тяжело и приводит к смерти у людей с ожирением.

Причиной гибели при свином гриппе может стать дыхательная недостаточность, присоединение пневмонии и сепсиса (заражения крови), почечная недостаточность, обезвоживание, нарушения со стороны нервной системы из-за сильного повышения температуры тела.

В целом свиной грипп приводит к смерти не чаще, чем обычный сезонный, однако, во-первых, за один сезон возбудитель проник почти во все уголки мира. Во-вторых, H1N1 значительно отличается от возбудителей сезонного гриппа, которые за последние десятилетия менялись не так сильно.

Текст № 2. Как защититься от инфекции?

Чаще мойте руки с мылом. Носите с собой влажные спиртосодержащие салфетки или дезинфицирующую жидкость для протирания рук. Регулярно мойте и дезинфицируйте поверхности, до которых вам приходится дотрагиваться руками

Избегайте контактов с больными людьми. Если вы знаете, что человек болен, не подходите к нему на расстояние ближе метра. Старайтесь реже бывать в местах больших скоплений людей. Не трогайте немытыми руками нос, рот, глаза. В общественных местах прикрывайте нос и рот платком, когда кашляете и чихаете. Дополнительную защиту от болезни поможет обеспечить маска.

Помните, что хотя вирус и передается воздушно-капельным путем, **основной механизм заражения — контакт** рук с дверными ручками, поручнями в транспорте, на которых вирусы осели или перешли с рук других людей.

Высыпайтесь, ешьте здоровую пищу, богатую белками, витаминами, минералами, поддерживайте физическую активность.

Рисунок 1

Рисунок 2

1. Продолжите фразу, цитируя текст №2 основной механизм заражения

2. Определите последовательность правильного мытья рук, используя рисунок №2

Моем запястья.

Тыльные стороны ладоней.

Моем пальчики

Моем пальчики с внешней стороны

Ладошка об ладошку
 Не забываем ногти
 Между пальчиками
 Смываем мыло, вытираем насухо

3. Рассмотрите рисунок 1. Почему губку для мытья посуды, нужно часто менять

4. Используя рисунок 1, определите, какая комната в доме создает благоприятную среду для бактерий. Аргументируйте

5. Почему в статье, посвященной свиному гриппу, говорится о пневмонии, миокардите, бронхиальной астме, сахарном диабете, ожирении.

6. Поставьте цифры в пропущенных столбиках так, чтобы обозначить одинаковой цифрой то, что относится к одному тексту или рисунку.

I		II		III	
название рисунка, заголовок текста		ключевая строчка из текста, рисунка		одним словом	
1	Топ – 11 неожиданно грязных вещей		рекомендации, которые помогают предотвратить распространение инфекции		регулярно
2	Как защититься от инфекции?		инфекция зачастую протекает тяжело		угроза
3	Чем опасен свиной грипп?		не забывайте мыть руки		профилактика
4	Моем руки правильно		количество бактерий на квадратный сантиметр		предупреждение

ОТВЕТЫ НА ТЕСТ «ГРИПП»

Критерии оценивания.

Вопрос 1. Основной механизм заражения — контакт рук с дверными ручками, поручнями в транспорте – 1 балл.

Вопрос 2. E G B C D F A H – 1 балл.

Вопрос 3. Потому что на губке скапливается бактерий в 200 000 раз больше, чем под ободком унитаза – 1 балл.

Вопрос 4.

1 Кухня. На рисунке 11 предметов. Из них 4 предмета предназначены для кухни(губка, кухонное полотенце, разделочная доска, выключатель), 2 предмета(ковер, смартфон) часто находятся на кухне – 1 балл.

2. Кухня. Количество бактерий, находящееся на кухонных предметах(губка, кухонное полотенце, разделочная доска, выключатель) в сумме превышает все остальные – 1 балл.

Вопрос 5.

1. Потому что перечисленные болезни являются осложнениями при свином гриппе – 1 балл.

2. Потому что люди, болеющие данными болезнями, тяжело переносят свиной грипп – 1 балл.

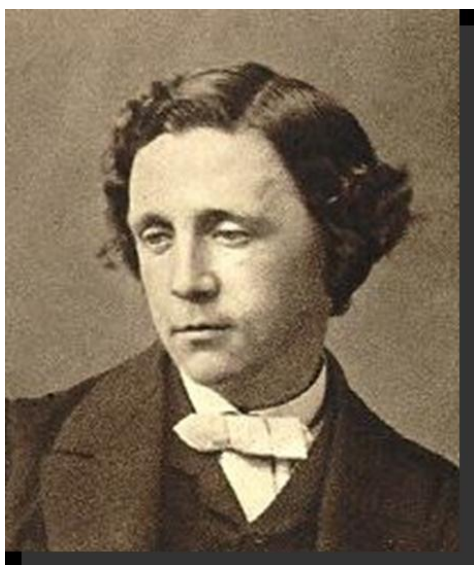
3. Потому что все эти болезни являются либо осложнением при свином гриппе, либо из-за них человек тяжело переносит заболевание – 2 балла

Вопрос 6 – 2 балла.

I		II		III	
---	--	----	--	-----	--

название рисунка, заголовок текста		ключевая строчка из текста, рисунка		одним словом	
1	Топ – 11 неожиданно грязных вещей	2	рекомендации, которые помогают предотвратить распространение инфекции	4	регулярно
2	Как защититься от инфекции?	3	инфекция зачастую протекает тяжело	3	угроза
3	Чем опасен свиной грипп?	4	не забывайте мыть руки	2	профилактика
4	Моем руки правильно	1	количество бактерий на квадратный сантиметр	1	предупреждение

*Луконин Сергей Викторович
Мичуринская ОСШ, Абайский район, с. Агрогородок*

Тест «ШОРЬКИ, ЗЕЛЮКИ И МЮМЗИКИ»

Перед вами на портрете Льюис Кэрролл (настоящее имя Чарльз Лютвидж Доджсон, 27 января 1832 – 14 января 1898) – английский писатель, математик, логик, философ и фотограф. Наиболее известные произведения – это сказочные повести «Алиса в Стране чудес» и «Алиса в Зазеркалье».

В повести «Алиса в Зазеркалье» Льюис Кэрролл предпринял вероятно, самую известную попытку ввести в язык несуществующие слова, подчиняющиеся, тем не менее, всем законам языка. Это стихотворение «Бармаглот», первое четверостишие которого практически целиком состоит из несуществующих слов, за исключением служебных.

Прочитайте его:

Варкалось. Хливкие шорьки
Пырялись по наве
И хрюкатали зелюки,
Как мюмзики в мове.

Здесь вы видите одну из иллюстраций сэра Джона Тенниела (28 февраля 1820 - 25 февраля 1914), английского художника и карикатуриста, первого иллюстратора книг Льюиса Кэрролла «Алиса в Стране чудес» и «Алиса в Зазеркалье», чьи изображения считаются сегодня каноническими. Именно так художник представил себе описанную Кэрролом в четверостишии картину.

Эти информация и

иллюстрации взяты из Интернета, в основном, из Википедии. Используйте их для ответов на вопросы, предлагаемые ниже.

Вопрос 1.

Внимательно рассмотрите фотопортрет Льюиса Кэрролла. Постарайтесь охарактеризовать настроение писателя.

- A. Задумчивое
- B. Грустное
- C. Отстраненное
- D. Все названное.

Вопрос 2.

Как вы думаете, могли быть знакомы друг с другом писатель Льюис Кэрролл и художник Джон Тенниел?

Вопрос 3.

По мнению Шалтая-Болтая, одного из персонажей сказки Льюиса Кэрролла «Алиса в Зазеркалье», шорёк — это помесь хорька, ящерицы и штопора. Рассмотрите иллюстрацию Джона Тенниела и сделайте вывод, какое из нарисованных художником вымышленных животных соответствуют придуманным писателем Льюисом Кэрроллом?

1. Птицы – это _____.
2. На заднем плане нарисованы _____.
3. На переднем плане художник нарисовал _____.

Вопрос 4.

Вы уже знаете кто такие шорьки. Соответствует ли изображение, сделанное Джоном Тенниелем описанию Льюиса Кэрролла?

Вопрос 5.

Отличительной особенностью художественного текста является использование тропов - слов либо выражений в переносном значении. Какие виды тропов встречаются в данном четверостишии.

- A. Сравнение, гиперболы
- B. Метафора, эпитет
- C. Эпитет, сравнение
- D. Олицетворение, сравнение

Вопрос 6.

Сколько грамматических основ можно выделить в данном четверостишии? Можно ли сказать, что они принадлежат к разным видам ГО?

Ответ на вопрос 1.

- 2 балла

D.

- Определить настроение человека по рисунку довольно сложно. Мы ожидаем, что ученик, испытывая затруднение в том, чтобы сказать точно **задумчивое, грустное, отстраненное настроение у Л. Кэрролла**, будет рассуждать следующим образом:

- Можно ли сказать, что человек задумчив?
- Можно.
- Можно ли сказать, что он грустен?
- Да, можно...
- Можно ли сказать, что он отстранен от всего?
- Можно.

Следовательно, все эти настроения присутствуют и верен вариант **D**.

Ответ на вопрос 2.

- 1 балл

Да, могли.

Ученики должны продемонстрировать понимание того, что и Льюис Кэрролл, и Джон Тенниел жили в Англии в один и тот же временной промежуток: Джон Тенниел (28 февраля 1820 - 25 февраля 1914), а Льюис Кэрролл (27 января 1832 – 14 января 1898).

Либо ученики должны сказать, что Джон Тенниел первый иллюстратор книги Кэрролла и именно поэтому мог встретиться с писателем, чтобы узнать, как ему рисовать придуманный им сказочный мир.

Ответ на вопрос 3.

- 3 балла

Несмотря на расположение вопросов, отвечать нужно с третьего вопроса, как наиболее очевидного:

1. На переднем плане художник нарисовал **шорьков**, потому что именно эти животные по замыслу писателя представляют из себя помесь хорька, ящерицы и штопора: нос – штопор, хвост как у ящерицы, тело как у хорька.
2. На заднем плане нарисованы **зелюки**, потому что они похожи на поросят, а из четверостишия мы знаем, что зелюки «хрюкотали»
3. **Следовательно, птицы – это мюмзики.**

Ответ на вопрос 4.

Соответствует, так как шорёк напоминает хорька, задние лапы у него, как у ящерицы, а нос и хвост похожи на кухонный штопор.

Ответ на вопрос 5.

С.

Тест «БАРМАГЛОТ»

Всемирно известна сказочная повесть Льюиса Кэрролла (настоящее имя Чарльз Лютвидж Доджсон, 27 января 1832 – 14 января 1898) – английского писателя и математика - «Алиса в Зазеркалье». Стихотворение «Бармаглот», прочитанное главной героиней в зазеркальной книге, является величайшим стихотворным нонсенсом. Сама Алиса весьма точно определяет секрет очарования этих строк: они "наводят на всякие мысли, хоть и неясно - на какие". Странные слова в этом стихотворении не имеют точного смысла, однако они будят в душе читателя тончайшие отзвуки. Прочитайте, пожалуйста, это стихотворение и ответьте на вопросы.

Бармаглот

Варкалось. Хливкие шорьки
Пырялись по наве,
И хрюкотали зелюки,
Как мюмзики в мове.

О бойся Бармаглота, сын!
Он так свирлеп и дик,
А в глуще рымит исполин -
Злопастный Брандашмыг!

Он стал под дерево и ждет,
И вдруг граахнул гром -
Летит ужасный Бармаглот
И пылкает огнем!

Раз-два, Раз-два! Горит трава,
Взы-взы - стригает меч,
Ува! Ува! И голова
Барабардает с плеч!

Но взял он меч, и взял он щит, Высоких полон дум. В глущобу путь его лежит Под дерево тумтум.	О светозарный мальчик мой! Ты победил в бою! О храброславленный герой, Хвалу тебе пою!
--	---

Варкалось. Хливкие шорьки
Пырялись по наве,
И хрюкотали зелюки,
Как мюмзики в мове.

Вопрос 1.

Расставьте в таблице номера предложений отображающих правильную последовательность порядка событий в стихотворении.

- a) Рассказчик выражает свою радость и хвалит героя.
- b) Явление Бармоглота.
- c) Начинается с описания вечера и каких-то непонятных зверьков.
- d) Мальчик в доспехах отправляется в путешествие через страшный лес и остается под большим деревом, выжидая чудовище.
- e) Рассказчик дает наставление своему сыну (возможно и не сыну), мальчику (возможно, им не являющимся).
- f) Битва между чудовищем и мальчиком.
- g) Заканчивается произведение уже знакомой нам мирной сценой вечера и непонятных зверьков.

1	2	3	4	5	6	7

Вопрос 2.

Перечислите все фантастические создания, упоминаемые в стихотворение.

Вопрос 3.

Выпишите напротив персонажей слова, которые характеризуют их основные качества

Мальчик – _____

Бармаглот - _____

Брандашмыг – _____

Вопрос 4.

Нарисуйте маршрут передвижения главного героя.

Вопрос 5.

Определите тему стихотворения

- A. Назидание и мораль
- B. Путешествие и сражение
- C. Подвиг и мужество
- D. Описание фантастического мира

Ответ на вопрос 1.

1	2	3	4	5	6	7
c	e	d	b	f	a	g

Ответ на вопрос 2.

Шорьки, зелюки, мюмзики, Бармаглот, Брандашмыг, дерево тумтум

Ответ на вопрос 3.

Мальчик – светозарный, храброславленный

Бармаглот - свирлеп и дик, ужасный, пылкает огнем

Брандашмыг – рымит, исполин, злопастный

Ответ на вопрос 4.

Дом - Путь через глухую чащу - Остановка под деревом тумтум, где происходила битва - Дом.

Ответ на вопрос 5.

С.

Именно их, в конечном счете, воспевают рассказчик.

Тест «ВАРКАЛОСЬ...»

Прочитайте первое четверостишие стихотворения «Бармаглот», написанное английским писателем, математиком, логиком, философом Льюисом Кэрроллом (настоящее имя Чарльз Лютвидж Доджсон, 27 января 1832 – 14 января 1898) и вошедшее в его изумительную сказочную повесть «Алиса в Зазеркалье».

Варкалось.(1) Хливкие шорьки
Пырялись по наве
И хрюкатали зелюки,
Как мюмзики в мове.(2)

В этом стихотворении Льюис Кэрролл предпринял попытку ввести в язык несуществующие слова, подчиняющиеся, тем не менее, всем законам языка. Четверостишие, предложенное вам целиком состоит из несуществующих слов, за исключением служебных.

Вопрос 1.

Укажите в таблице количество слов в четверостишии, относящихся к разным частям речи. Каких частей речи, названных в таблице, в приведенном отрывке не было?

Существительное	Прилагательное	Местоимение	Глагол	Наречие	Предлог	Союз	Частицы

Вопрос 2.

К какому виду односоставных предложений относится предложение 1.

- A. Определенно-личное предложение
- B. Неопределенно-личное предложение
- C. Безличное предложение
- D. Обобщенно-личное предложение
- E. Назывное предложение

Вопрос 3.

По мнению Шалтая-Болтая, одного из персонажей сказки Льюиса Кэрролла «Алиса в Зазеркалье», «шорёк» — это помесь хорька, ящерицы и штопора, «зелюк» - зелёная свинья, «мюмзик» - птица; перья у неё растрёпаны и торчат во все стороны, как веник.

Попробуйте догадаться, что такое «варкалось»? _____

Вопрос 4.

Используя формальные признаки (союзы, грамматические основы), определите вид предложения 2.

- A. сложносочинённое предложение,
- B. сложноподчинённое предложение,
- C. сложное предложение с разными видами связи

D. бессоюзное сложное предложение.

Вопрос 5.

Считается, что шорьки, зелюки и мюмзики – это одушевленные существительные, как это видно на иллюстрации английского художника Джона Тенниела. Однако, некоторые лингвисты, подбирая слова-заменители, посчитали, что одно из них может быть отнесено и к неодушевленным. Проанализируйте четверостишие и сделайте вывод, какое из фантастических созданий в равной степени может быть отнесено к неживой природе.

Ответ на вопрос 1.

Существительное	Прилагательное	Местоимение	Глагол	Наречие	Предлог	Союз	Частицы
5	1	0	3	0	2	2	0

В приведенном отрывке отсутствуют *местоимения, наречия, частицы.*

Ответ на вопрос 2.

C.

Ответ на вопрос 3.

Принимается любой ответ, в котором будет упоминаться слово «смеркалось».

Ответ на вопрос 4.

A.

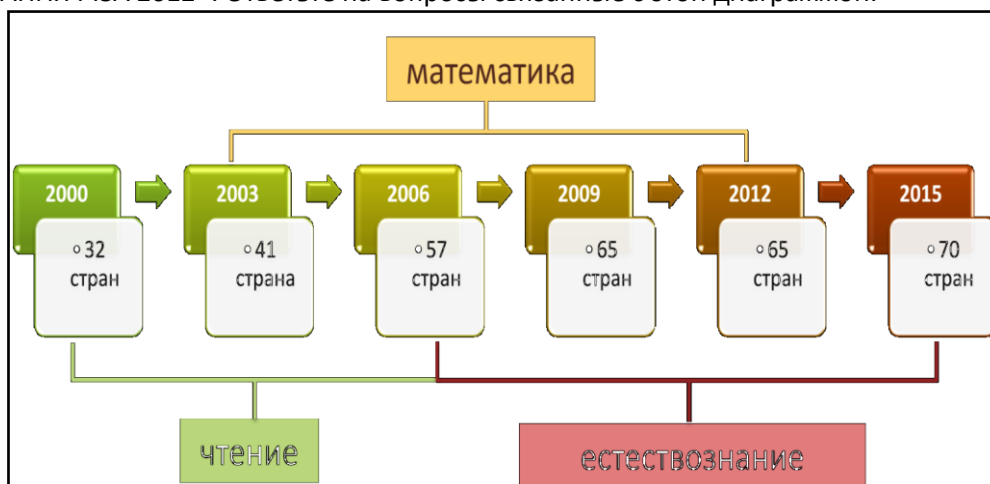
«Как мюмзики в нове» - это сравнительный оборот, а не сравнительное придаточное.

Ответ на вопрос 5.

Это могут быть шорьки. Они «пырялись», то есть просто производили какое-то действие, например, как в примере «тонкие цветы качались в траве». Зелюки, в отличие от шорьков, «хрюкочут», то есть производят звуки и, следовательно, являются одушевленными существами. Значит, и мюмзики, с которыми автор сравнивает зелюков, тоже являются одушевленными.

Тест СТРАНЫ УЧАСТНИЦЫ PISA

Рассмотрите рисунок, который был приведен в Национальном отчете Министерства образования и науки Республики Казахстан «ОСНОВНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ PISA 2012». Ответьте на вопросы связанные с этой диаграммой.

Вопрос 1.

Как изменялось количество стран-участников Международного исследования PISA с 2000 по 2012 год. Как вы думаете, о чем это свидетельствует?

Вопрос 2.

Как известно, приоритетами оценивания функциональной грамотности школьников проекта PISA являются три направления – читательская компетентность, математическая и естественнонаучная грамотность. Тем не менее, в каждый отдельный период одному из направлений уделяется особое внимание. Так, например, в 2012 году значительную часть составили

задания, направленные на определение уровня математической грамотности 15-летних обучающихся (62%). Задания читательской грамотности и естественнонаучной компетентности составили 17% и 21%. Определите, в какой временной промежуток то или иное направление грамотности школьников приобретало приоритетность?

Вопрос 3.

Используя диаграмму, дайте как можно более полную характеристику предстоящей PISA-2015.

Ответ на вопрос 1.

Предположительный ответ, что Международное исследование PISA приобретает все больший авторитет, о чем свидетельствует увеличивающееся количество стран участников.

Ответ на вопрос 2.

Читательская компетентность – 2000 - 2006
математическая грамотность – 2003 - 2012
естественнонаучная грамотность – 2006 – 2015

Ответ на вопрос 3.

Принимается ответ: 70 стран-участников, естественнонаучное направление. Увеличение балла за статистические данные, особенно выполненные в процентах.

Тест НЕКОТОРЫЕ ВЫВОДЫ

Ознакомьтесь с выводами, приведенными в Национальном отчете Министерства образования и науки Республики Казахстан «Основные результаты международного исследования PISA 2012».

ВЫВОДЫ:

1. Самый высокий результат успешности читательской грамотности показывают школьники Сингапура, Японии и Гонконг-Китая.
2. Средний балл ОЭСР по читательской грамотности составил 496 баллов, по Казахстану – 393 балла.
3. Результаты казахстанских обучающихся находятся в одной группе таких стран как Аргентина, Малайзия, Индонезия, Албания, Иордания.
4. Казахстанские 15-летние участники более успешно выполняют тестовые вопросы 2 и 3 уровня.
5. Показатель выполнения тестовых заданий читательской грамотности по республике составил 38%.
6. На выявление читательской грамотности 15-летних обучающихся были направлены 17% тестовых заданий PISA-2012.
7. Понимать – использовать – размышлять - три составляющих понятия «читательская грамотность».
8. Три основных параметра составляют тест оценки грамотности чтения - текст, ситуация и вопрос.
9. Большую часть тестовых заданий читательской компетентности составили сплошные тексты - 39%.
10. Гендерный разрыв показателей большей читательской компетентности демонстрируют 15-летние девочки-участницы исследования.
11. Разница средних баллов между казахстанскими девушками и юношами в гендерном сопоставлении составляет 37 баллов.

Вопрос 1.

На сколько баллов читательская грамотность по странам ОЭСР выше, чем в Казахстане?

Вопрос 2.

Каков средний балл читательской грамотности таких государств как Аргентина, Малайзия, Индонезия, Албания, Иордания? _____

Вопрос 3.

Сколько процентов тестовых заданий PISA-2012 было направлено на выявление 38% читательской грамотности по республике? _____

Вопрос 4.

В чем выразился гендерный разрыв в Казахстане при выполнении заданий PISA-2012?

Ответ на 1 вопрос:

1. На 103 балла

Ответ на 2 вопрос:

2. 393. Так как они находятся в одной группе с Казахстаном

Ответ на 3 вопрос:

3. 17% тестовых заданий PISA-2012

Ответ на 4 вопрос:

4. Разница средних баллов между казахстанскими девушками и юношами в гендерном сопоставлении составляет 37 баллов.

Тест «ДРЯНЬ-МАЛЬЧИШКА»

Прочитайте отрывок из маленького рассказа замечательного русского писателя начала 20 века Евгения Замятина, написанный им для детей.

Гиперссылка: Рассказ Евгения Замятина «Дрянь-мальчишка» был написан писателем в 1923 году, когда Россия еще не изжила разруху и голод гражданской войны. Игрушки в это время были редкостью, а кукла, какую подарили Петьке родители, тем более. Мячи делали из старого носка набитого опилками, куклы вырезали из дерева или шили из тряпья.

Е. Замятин «ДРЯНЬ-МАЛЬЧИШКА»

Подарили Петьке игрушку: голубоглаза, маленькие ручки, шелковые кудри, разные там кружевца да прошивки. А уж это-то как замечательно: нажать хорошенько -- и сейчас тебе скажет: "лю-блю", да еще и глазки голубые закатит.

Играть бы да играть Петьке да родителей благодарить: не всякому такие игрушки дарят. Так вот нет же: глупый мальчишка, больно уж умен не в меру. День поиграл, другой. На третий - пожалуйте:

- Отчего глазами так делает? Отчего пахнет хорошо? Отчего "лю-блю"?

Перочинный ножичек, да вспорол, да до всего и добрался, отчего что.

А только ничего интересного: для томных глаз -- шарики какие-то свинцовые; под розовым атласом -- кожей -- гнилые опилки; для "лю-блю" -- резиновый пузырь с дудкой.

Вопрос 1. Как вы, наверное, заметили, у рассказа отсутствует развязка. Попробуйте ответить, каким образом отреагировали родители Петьки на его действия?

- А. Посмеялись над его талантом «хирурга»
- В. Наказали

- C. Обрадовались исследовательским склонностям и любопытству сына
 D. Остались равнодушными

Вопрос 2. Какие соответствия «установил» Петька в ходе своего «эксперимента»?

1	Томные глаза	1	Розовый атлас
2	Люб –лю	2	Гнилые опилки
3	Кожа	3	Шарики какие-то свинцовые
4	Содержимое куклы	4	Резиновый пузырь

Вопрос 3. Как бы вы назвали этот рассказ, если бы он был написан в наши дни?

- A. Мальчик-исследователь
 B. Петька-хирург
 C. Любознательный малыш
 D. Ни одно из приведенных названий

Вопрос 4. Если в предыдущем задании вы выбрали D., попробуйте предложить свое название. Если вы выбрали A, B или C, постарайтесь объяснить почему.

Вопрос 5. Перейдите по гиперссылке к вопросу 4, C. Какое свойство характера, на ваш взгляд, характеризует Петьку и почему?

Гиперссылка: Любознательность - Стремление к приобретению всё новых знаний. Живой интерес по всему тому, что может обогатить жизненный опыт, дать новые впечатления. **Любопытство** - неоправдываемое разумными целями стремление знать, видеть, слышать всё, что окружает человека в быту, вплоть до мелких, несущественных подробностей.

Ответ на 1 вопрос

B. Наказали. Об этом дает понять название рассказа и ссылка на время разрухи и редкость игрушек.
 (1 балл)

Ответ на 2 вопрос

1	Томные глаза	3	Шарики какие-то свинцовые
2	Люб –лю	4	Резиновый пузырь
3	Кожа	1	Розовый атлас
4	Содержимое куклы	2	Гнилые опилки

(1 балл)

Ответ на 3 вопрос

Правильный ответ D, так как ни одно из других названий не указывает на правильно понятую тему рассказа. (1 балл)

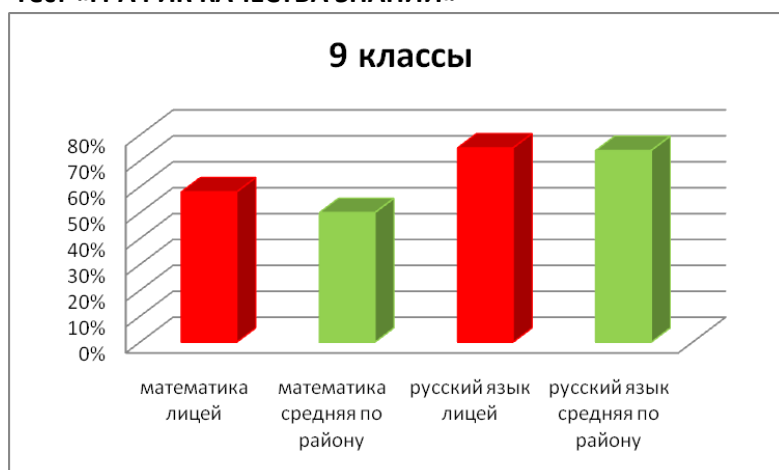
Ответ на 4 вопрос

1 балл, получает ученик, если в рассказе прослеживается негативная оценка поступка Петьки.

Ответ на 5 вопрос

Любопытство (1 балл)

Тест «ГРАФИК КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ»

Перед вами сравнительный график качества знаний лицея № 3 города Караганды по русскому языку и математике. Рассмотрите график и постарайтесь ответить на следующие выводы.

Вопрос 1. Сравните, пожалуйста,
 - качество знаний по русскому языку в районе и в лицее;
 - качество знаний в лицее по русскому языку и по математике;

- качество знаний по математике в лицее и по русскому языку в районе.

1. _____
2. _____
3. _____

Вопрос 2. На основании данного графика постарайтесь сделать вывод, к какому профилю относится лицей №3? Объясните свое решение.

1. Гуманитарный лицей. _____
2. Естественно-математический лицей _____

Ответ на вопрос 1.

1. Качество знаний по русскому языку и математике находится примерно на одном уровне.
2. Качество знаний по русскому языку выше, чем по математике
3. Качество знаний по русскому языку в районе выше, чем качество знаний по математике в лицее.

1 балл, в случае ответа на все три вопроса.

Ответ на вопрос 2.

Лицей, скорее всего, имеет естественно-математический профиль, несмотря на то, что уровень знаний по русскому языку в нем выше, чем по математике, так как уровень качества по языку в районе и в лицее одинаковый, чего не было бы в случае гуманитарной специализации. С другой стороны уровень качества знаний по математике выше районного, что свидетельствует о большем внимании направленном на математику, чем в обычных школах.

2 балла, если приведена нужная аргументация.

Тест БИЛЕТ НА КОНЦЕРТ ГРУППЫ «ЧАЙФ»

В рамках гастрольного тура, посвященного 30-летию, в Караганде с концертом выступила знаменитая рок-группа «Чайф» вместе со своим лидером Владимиром Шахриным. Концерт прошел ожидаемо на высоком уровне, рокеры блистали своими старыми и новыми хитами, поддерживали диалог со зрителями, то есть отработали каждый тенге, потраченный карагандинскими зрителями на довольно дорогие по местным меркам билеты.

Рассмотрите билеты, которые были распространены организатором концерта ЭТЛ «Свинцовый дирижабль».

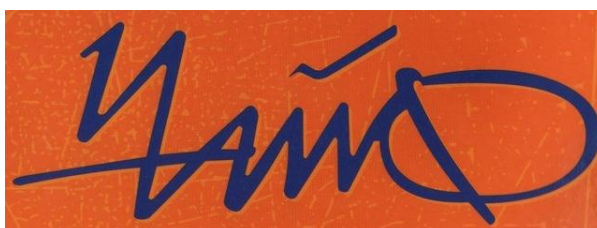

- Чем является представленный вам билет?
_____
- Кто является ответственным за проведение концерта группы «Чайф» в Караганде?
_____
- Расскажите о месте проведения концерта группы «Чайф»
_____
- Вы приобрели билет на концерт группы «Чайф» 11 декабря за 8000 тенге. Однако, за неделю до мероприятия выяснилось, что 10 декабря вам придется уехать из города на несколько дней. Какие действия вы предпримите? Что вам для этого нужно? Сможете ли вы полностью вернуть потраченные вами на билет деньги?
1. _____
2. _____
3. _____
- Какие города не входят в единое билетное пространство «КАССЫ.РФ»: Красноярск, Ангарск, Владимир, Псков, Кемерово, Барнаул, Оренбург, Курск, Новоузенск, Омск, Томск, Чебоксары, Уфа.
_____
- Представьте себе ситуацию, при которой концерт, заявленный организаторами концерта, не состоялся. Вернули бы вам деньги за тот билет, который вы видите перед собой, за час до начала выступления и при наличии паспорта? _____
- Сопоставьте следующие факты:

1	Караганда	A	Местонахождение фирмы КАССЫ.РФ
2	Москва	B	Место проведения концерта
3	Новосибирск	C	Место печатания билетов

- _____
- _____
- _____

Ответы на тест БИЛЕТ НА КОНЦЕРТ ГРУППЫ «ЧАЙФ»

1. Договор оказания услуг по организации мероприятия
2. Ответственным является ЭПЛ «Свинцовый дирижабль»
3. Город Караганда, Центр бокса имени С. Сапиева, проспект Республики 11/3
4. По инициативе потребителя можно вернуть билет при наличии паспорта, при этом с вас удержат расходы понесенные организатором мероприятия, поэтому полностью сумму вернуть не удастся.
1: обратиться в кассу
2: иметь при себе паспорт
3: будет удержана сумма на расходы
5. Ангарск, Псков, Оренбург, Новоузенск, Чебоксары
6. Нет, не вернули бы. На билете отсутствует контроль.
7. В. С. А

Тест «БИЛЕТ ЗА ПРОЕЗД»

Перед вами билеты, которые выдаются пассажирам во время поездки на городском транспорте в городе Санкт-Петербурге, Россия. Внимательно рассмотрите билеты и постарайтесь ответить на следующие вопросы.

7. Сопоставьте номера, серию билетов и средство перевозки пассажиров

1	Автобус	А	138984	☐	КМ-939
2	Троллейбус	В	176493	☐	РД-307
3	Трамвай	С	174216	☐	НО-851

1. _____
2. _____
3. _____

8. На каком виде пассажирского транспорта в финансовом отношении выгоднее перемещаться по городу? _____

9. Принадлежит ли городской транспорт Санкт-Петербурга одному транспортному объединению или нет? Сколько их на ваш взгляд? Объясните свой ответ.

10. На автобусном билете написано «Городской маршрут», а на трамвайном и троллейбусном нет. Как вы думаете, почему? _____

Ответы на тест «БИЛЕТ ЗА ПРОЕЗД»

1. 1 С ; 2 А ; 3 В
2. В финансовом плане проезд стоит одинаковую сумму
3. Два. ГУП «Пассажиравтотранс» и ГУП «Горэлектротранс»

4. Автобусы могут совершать движение как по городским, так и по междугородним маршрутам, а трамвай и троллейбус городской транспорт по умолчанию

Тест КИР БУЛЫЧЁВ «ДЕВОЧКА, С КОТОРОЙ НИЧЕГО НЕ СЛУЧИТСЯ»

Завтра Алиса идет в школу. Это будет очень интересный день. Сегодня с утра видеофонят ее друзья и знакомые, и все ее поздравляют. Правда, Алиса и сама уже три месяца, как никому покоя не дает — рассказывает о своей будущей школе.

Марсианин Бус прислал ей какой-то удивительный пенал, который пока что никто не смог открыть — ни я, ни мои сослуживцы, среди которых, кстати, было два доктора наук и главный механик зоопарка.

Шуша сказал, что пойдет в школу вместе с Алисой и проверит, достаточно ли опытная учительница ей достанется.

Удивительно много шума. По-моему, когда я уходил в первый раз в школу, никто не поднимал такого шума.

Сейчас суматоха немного утихла. Алиса ушла в зоопарк попрощаться с Бронтей.

А пока дома тихо, я решил надиктовать несколько историй из жизни Алисы и ее друзей. Я перешлю эти записки Алисиной учительнице. Ей полезно будет знать, с каким несерьезным

человеком ей придется иметь дело. Может быть, эти записки помогут учительнице воспитать мою дочку.

Сначала Алиса была ребенок как ребенок. Лет до трех. Доказательством тому — первая история, которую я собираюсь рассказать. Но уже через год, когда она встретилась с Бронтей, в ее характере обнаружилось умение делать все не как положено, исчезать в самое неподходящее время и даже случайно делать открытия, которые оказались не по силам крупнейшим ученым современности. Алиса умеет извлекать выгоду из хорошего к себе отношения, но тем не менее у нее масса верных друзей. Нам же, ее родителям, бывает очень трудно. Ведь мы не можем все время сидеть дома; я работаю в зоопарке, а наша мама строит дома, и притом часто на других планетах.

Я хочу заранее предупредить учительницу Алисы — ей тоже будет, наверно, нелегко. Пускай же она внимательно выслушает совершенно правдивые истории, случившиеся с девочкой Алисой в разных местах Земли и космоса в течение последних трех лет.

ВОПРОСЫ по рассказу «ДЕВОЧКА, С КОТОРОЙ НИЧЕГО НЕ СЛУЧИТСЯ»

1. Для кого папа Алисы решил надиктовать истории, приключившиеся с дочкой?
  - a) для дочки
  - b) для читателей книжки
  - c) для Алисиной учительницы
  - d) для друзей Алисы
2. Что обнаружилось в характере Алисы, когда она познакомилась с Бронтей?
  - a) умение делать все не как положено
  - b) исчезать в самое неподходящее время
  - c) случайно делать открытия
  - d) все перечисленное
3. Что не смогли сделать два доктора наук и главный механик зоопарка?
  - a) Открыть пенал
  - b) Починить средство связи

- c) Поздравить Алису
- d) Сходить к Алисиной учительнице

4. Объясните, почему родителям Алисы бывает трудно воспитывать дочку?

---

5. Подумайте, как называется средство связи, которое используется персонажами рассказа? _____

6. Можете ли вы определить число, когда папа Алисы решил надиктовать несколько историй из жизни дочери? Найди в тексте и выпиши **одно** предложение, поясняющее твое решение. _____

7. Выпишите из текста имена не менее трех друзей Алисы

---

8. Как вы думаете, сколько лет Алисе? Объясните свое решение.

---

9. В чем папа видит противоречие, когда говорит, что «Алиса умеет извлекать выгоду из хорошего к себе отношения, но тем не менее у нее масса верных друзей»

ОТВЕТЫ на тест «ДЕВОЧКА, С КОТОРОЙ НИЧЕГО НЕ СЛУЧИТСЯ»

1. С
2. Д
3. А
4. Они редко бывают дома, папа работает в зоопарке, мама строит дома, часто на других планетах
5. Видеофон, видеотелефон. В названии должно присутствовать слово «видео»
6. Если в будущем ничего не изменилось, то завтра будет 1 сентября, а значит папа Алисы решил надиктовать несколько историй – 31 августа.
7. Марсианин Бус, Шуша, Бронтя
8. 5 лет. Первая история происходит в три года.

*Молдатоева Мира Ихласовна
Коксунская ОШ, Абайский район*

Тест «ПЕРЕЛЕТНЫЕ ПТИЦЫ»

Прочитайте текст и ответьте на вопросы к нему.

Перелетные птицы

Становится всё теплей и теплей. В воздухе слышится весна, почки набухают, листочки развёртываются. К нам с юга прилетает целый караван летучих и певучих гостей. Первыми прилетели белоносые грачи. Они заняли оставленные ими старые гнёзда на вёхлах и берёзах около прудов. Грачи громко каркают, роются в рыхлой земле и ищут червяков.

Возвратились также в свои гнёзда стаи ласточек — городских, деревенских и маленьких земляных. Земляные ласточки вырывают гнезда в земле, в обрывах по берегам рек. Прилетели и большие длиннокрылые стрижи, вьющие гнёзда на высоких башнях и колокольнях. Налетели и мелкие пташечки — красивые зяблики, желтовато-зелёные чижики. Зазеленелись, зацвели леса, огласились весёлыми песнями. (102 слова)

Вопросы к тексту:

1. Какие птицы первыми прилетают с юга?

---

2. Где расселяются грачи?

---

3. Стаи каких ещё птиц возвращаются с юга?

---

4. Какие виды ласточек бывают?

---

5. Где строят гнёзда земляные ласточки?

---

6. Какие птицы выют гнёзда на высоких башнях и колокольнях?

Ответы на тест «ПЕРЕЛЕТНЫЕ ПТИЦЫ»

1. Первыми с юга прилетают белоносые грачи.
2. Грачи заселяют оставленные ими старые гнёзда на вёслах и берёзах около прудов.
3. Возвращаются стаи ласточек Прилетают длиннокрылые стрижи, красивые зяблики, желтовато-зелёные чижики.
4. Ласточки бывают — городские, деревенские и маленькие земляные.
5. Земляные ласточки вырывают гнезда в земле, в обрывах по берегам рек.
6. На высоких башнях и колокольнях выют гнезда длиннокрылые стрижи.